

ПРОЕКТ „ЕВРОПЕЙСКО ЕЗИКОВО БОГАТСТВО”

ТЕНДЕНЦИИ В ПОЛИТИКИТЕ И ПРАКТИКИТЕ
ЗА МНОГОЕЗИЧИЕ В ЕВРОПА

РЕДАКТОРИ: Гуус Екстра и Кутлай Ягмур

С подкрепата на:

ГД Образование и култура

Програма
„Обучение през целия живот“

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Тази публикация отразява само личните виждания на нейния автор и от Комисията не може да бъде търсена отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.

ПРОЕКТ „ЕВРОПЕЙСКО ЕЗИКОВО БОГАТСТВО“

ТЕНДЕНЦИИ В ПОЛИТИКИТЕ И ПРАКТИКИТЕ
ЗА МНОГОЕЗИЧИЕ В ЕВРОПА

РЕДАКТОРИ: Гуус Екстра и Кутлай Ягмур

С подкрепата на:

ГД Образование и култура

Програма
„Обучение през целия живот“

Този проект е финансиран с подкрепата на Европейската комисия. Тази публикация отразява само личните виждания на нейния автор и от Комисията не може да бъде търсена отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.

Издание на Кеймбридж юнивърсити прес (Cambridge University Press) от името на Британски съвет. Ноември 2012 г.

Европейско езиково богатство, Британски съвет

Можете да копирате, сваляте информация от уебсайта (www.language-rich.eu) и да принтирате съдържанието на Европейско езиково богатство за собствена употреба и можете да включвате откъси от Европейско езиково богатство във ваши документи, презентации, блогове, уебсайтове и материали за преподаване, при условие, че посочите като източник публикацията Европейско езиково богатство и правата на собственика Британски съвет. Всички молби за обществена и търговска употреба и права върху превода се подават на info@language-rich.eu.

Отговорността за идеите и мненията, изразени в тази публикация е изцяло на авторите. Европейската комисия не носи отговорност за тези идеи и мнения, нито за употребата им.

Печат и подвързване Rotolito Lombarda SpA, Италия

9781107617940

СЪДЪРЖАНИЕ

БЛАГОДАРНОСТИ	2	ЧАСТ 3: НАЦИОНАЛНИ И РЕГИОНАЛНИ ПРОФИЛИ	
ВЪВЕДЕНИЕ		Гуус Екстра (Guus Extra), Мартин Хоуп (Martin Hope) and Кутлай Ягмур (Kutlay Yağmur).....	83
Мартин Хоуп.....	6	1. Австрия. Таня Нагел, Анке Шад, Барбара Семлер и Михаел Вимер.....	92
ОСНОВНИ ЗАКЛЮЧЕНИЯ И ДИСКУСИЯ	8	2. Босна и Херцеговина. Йасмин Джиндо и Селма Жерич.....	101
ЧАСТ 1: ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ ПОКАЗАТЕЛИ ЗА ЕЗИКОВИ ПОЛИТИКИ И ПРАКТИКИ	14	3. България. Георги Жечев.....	107
1.1. Действащи лица за насърчване на многоезичието и плурилингвизма в Европа.....	15	4. Германия. Ингрид Годолин, Йоана Дуарте, Патрик Громес.....	115
1.2. Триезиковата формула и плурилингвизъм.....	21	5. Гърция. Сара Ханам и Евангелия Папатанасиу.....	121
1.3. Езикови разновидности, проучени в рамките на проекта.....	22	6. Дания. Сабине Кирхмайер-Андерсен.....	128
1.4. Езикови области, разгледани в рамките на проучването.....	24	7. Естония. Керсти Съостар.....	136
1.5. Подход за събиране на данни от три града.....	25	8. Испания.....	145
1.6. Методика за провеждане на проучването.....	28	8.1 Мадрид, Валенсия, Севиля. Марта Дженис.....	145
ЧАСТ 2: ТРАНСНАЦИОНАЛЕН АНАЛИЗ НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ПРОУЧВАНЕТО “ЕВРОПЕЙСКО ЕЗИКОВО БОГАТСТВО”	31	8.2 Каталуня. Ксавиер Вила и Морено.....	153
2.1 Езици в официалните документи и бази данни.....	32	8.3 Баска автономна област. Иван Игартуа.....	161
2.2 Езици в предучилищното образование.....	37	9. Италия. Моника Барни.....	169
2.3 Езици в основното образование.....	41	10. Литва. Ирена Сметониене и Юлия Москвина.....	177
2.4 Езици в средното образование.....	50	11. Нидерландия. Саския Бенедиктус ван ден Берг.....	186
2.5 Междусекционни перспективи за (предучилищното), основното и средното образование.....	60	11.1 Нидерландия като цяло.....	186
2.6 Езици в продължаващото и висшето образование.....	61	11.2 Фризия.....	195
2.7 Езици в аудиовизуалните медии и пресата.....	66	12. Обединено Кралство.....	200
2.8 Езици в обществените сфери и услуги.....	70	12.1 Англия. Тереза Тинсли и Филип Хардинг-Еш.....	200
2.9 Езици в бизнеса.....	73	12.2 Уелс. Хюл Джоунс.....	209
2.10 Междусекционни перспективи за получените многоезични профили извън сферата на образованието.....	77	12.3 Щотландия. Тереза Тинсли и Филип Хардинг-Еш.....	217
Източници към Части I и II.....	78	12.4 Северна Ирландия. Тереза Тинсли и Филип Хардинг-Еш.....	225
Речник.....	81	13. Полша. Лиляна Шука-Дорна.....	232
		14. Португалия. Дж. Локлан Макензи.....	241
		15. Румъния. Александру Чернат, Анка Неделчу, Стефан Колибаба, Калин Рус, Руксандра Поповичи.....	249
		16. Украйна. Любов Найдонова.....	257
		17. Унгария. Чила Барта.....	265
		18. Франция. Луи-Жан Калве.....	273
		19. Швейцария. Рафаел Бертеле, Бернхард Линд-Бангертер, Сузана Обермайер.....	281

Благодарности

Координационен екип на проекта „Европейско езиково богатство“:

Проф. Гуус Екстра (Guus Extra), Председател за езиците и малцинствата, университет Тилбург

Карин Беркхаут (Karin Berkhout), Секретар на Вавилон, университет на Тилбург

Д-р Кутлай Ягмур (Kutlay Yağmur), Доцент по многоезичие, университет на Тилбург

Марлис Суинкълс (Marlies Swinkels), Департамент по културология, университет на Тилбург

Анета Кюреши (Aneta Quraishy), Старши ръководител на проекта, Британски съвет

Дейвид Сорентино (David Sorrentino), Директор по комуникации, Британски съвет

Ейлий Макдоналд (Eilidh MacDonald), Координатор на проекта, Британски съвет

Кристиан Кийлиг (Christiane Keilig), Координатор комуникации, Британски съвет

Мартин Хоуп (Martin Hope), Директор на проекта „Европейско езиково богатство“ (2009 – август 2012), Британски съвет

Нейдин От (Nadine Ott), бивш Ръководител на проекта, Британски съвет

Саймън Инграм-Хил (Simon Ingram-Hill), Директор на проекта „Европейско езиково богатство“ (от септември 2012), Британски съвет

Консултанти по проект „Европейско езиково богатство“:

Д-р Хуан Педро де Бастереча (Juan Pedro de Basterrechea), Директор по набиране на средства и продажби, Институт Сервантес

Проф. Гуус Екстра (Guus Extra), Председател за езиците и малцинствата, Университет Тилбург

Проф. Марио Филипе (Mário Filipe), Вицепрезидент, Институт Камоес (Instituto Camões)

Анета Кюреши (Aneta Quraishy), Старши ръководител на проекта, Британски съвет

Мартин Хоуп (Martin Hope), Директор на Офиса за Бенелюкс и ЕС, Британски съвет (до август 2012)

Саймън Инграм-Хил (Simon Ingram-Hill), Директор Унгария, Британски съвет (от септември 2012)

Тони Джоунс (Tony Jones), Старши съветник, Обновяване на английския език, Британски съвет

Томас Хадълстон (Thomas Huddleston), политически анализатор, Група за миграционна политика (Migration Policy Group)

Д-р Елидир Кинг (Elidir King), Директор на Националното дружество по езиково обучение (Languages Company)

Ула-Александра Матл (Ulla-Alexandra Mattl), Координатор на Европейска мрежа от националните културни институти в ЕС, в Брюксел

Ксавие Норт, Делегат за френски език и езиците във Франция, Обща делегация за френски език и езиците във Франция

Джо Шийлс (Joe Sheils), бивш ръководител на Департамента за езиково образование и езикови политики, Съвет на Европа

Волф фон Зийберт (Wolf von Siebert), управление на проект „Език и интеграция“, Гьоте-институт

Лиляна Шука-Дорна (Liliana Szczuka-Dorna), Декан на факултета по модерни езици, Технологичен университет, Познан

Партньорски консорциум:

Настоящото първо издание Проект „Европейско езиково богатство“: *тенденции в политиките за многоезичие в Европа* се изготви благодарение на интензивното и дългосрочно сътрудничество между партньорите на нашия консорциум, на които сме изключително благодарни за тяхната отдаденост и енергия.

Австрия: EDUCULT, Denken und Handeln im Kulturbereich

Белгия: Група за миграционна политика, EUNIC в Брюксел, Датски културен институт и университета в Гент (Steunpunt Diversiteit en Leren / Директор на Центъра за многообразие и учене)

Босна и Херцеговина: Университет на Сараево, Философски факултет

България: Софийски университет, Факултет по класически и нови филологии

Германия: Университет Хамбург, LIMA – Управление на езиковото многообразие в градските зони и Гьоте-институт

Гърция: Център за изследвания за Югоизточна Европа

Дания: Датски езиков съвет

Естония: Национален център за изпитно оценяване и квалификация

Италия: Università per Stranieri di Siena, LEND

Испания: Институт Сервантес, Университет Небриха, Факултет по културология, Университет на Барселона

Литва: Литовски център за социални проучвания, Институт за трудови и социални проучвания, Държавна комисия по литовски език

Нидерландия: Университет на Тилбург, Вавилон, Център за изследване на мултикултурното общество, Фризийска академия

Обединено кралство: Националното дружество по езиково обучение, Съвет на Уелс, Съветът за уелски език и CILT – Национален център по езиците. CILT провежда първоначално проучване.

Полша: Институт за качество в образованието

Португалия: ILTEC/Институт по теоретична и компютърна лингвистика, Институт Камоес

Румъния: Център образование 2000+, Фондация EuroEd

Украйна: Институт по социална и политическа психология

Унгария: Изследователски институт по лингвистика, Изследователски център по многоезичие

Франция: Европейска обсерватория по многоезичие

Швейцария: Университет на Фрайбург, Институт по многоезичие

Асоциирани партньори

Съвет на Европа

Европейски център за модерни езици

Благодарим и на екипа от колеги от Британски съвет, базирани в различни държави, за ценното сътрудничество и подкрепа:

Австрия: Мартин Гилбърт (Martin Gilbert)

Белгия: Криси Суутаринен (Kirsi Suutarinen), Юлия Кофлер (Julia Kofler)

Босна и Херцеговина: Алиса Мулаич (Alisa Mulalic), Самир Авдибегович (Samir Avdibegovic)

България: Цветанка Панова

Германия: Майкъл Кроусдейл (Michael Croasdale)

Гърция: Алисън Уидал (Aliko Weedall)

Дания: Брид Конеели (Brid Conneely), Дорте Фриис (Dorte Friis)

Естония: Урсула Роозма (Ursula Roosmaa)

Испания: Раquel Фернандес Монтеc (Raquel Fernandez Montes)

Испания (Каталуния): Изабела Петит (Isabella Petith)

Италия: Изабела Палоне (Isabella Pallone), Стивън Бенианс (Stephen Benians), Сюзан Костантини (Susan Costantini)

Литва: Вилма Бакиуте (Vilma Bačkiūtė)

Нидерландия: Александра Парчинска (Aleksandra Parcinska), Канан Мараслигил (Canan Marasligil), Манон де Руитер (Manon de Ruijter)

Обединено кралство: Тони Джоунс

Обединено кралство (Уелс): Саймън Форд

Полша: Алисия Дуджак (Alicja Dudziak)

Португалия: Фатима Диас (Fátima Dias)

Румъния: Руксандра Поповичи (Ruxandra Popovici)

Украйна: Елена Горшеньова (Elena Gorsheniova), Ирина Сухинина (Irina Sukhinina)

Унгария: Агота Биро (Agota Biro), Виктория Вас (Viktoria Vas)

Франция: Мариан Гарсия (Marianne Garcia)

Швейцария: Керълайн Мориси (Caroline Morrissey), Саймън Бримбълком (Simon Brimblecombe)

Накрая искаме да отправим своята голяма и сърдечна благодарност към мрежите от експерти, проверяващите на партньорски начала и сътрудници в разработване на профилите на страните, които споделиха своите задълбочени познания и компилираха фактическата база за изготвянето на настоящия доклад. Техните имена са изброени по-долу:

Австрия

Анке Шад (Anke Schad), EDUCULT

Д-р Михаел Вимер (Michael Wimmer), EDUCULT

Д-р Валдемар Мартиниук (Waldemar Martyniuk), Съвет на Европа, ECML

Рецензент: Проф. Дитер Халвац, университет Грац (Dieter Halwachs)

Белгия

Пит Ван Авермет (Piet Van Avermaet), Университет на Гент

Ребека Маркс (Rebecca Marx), Датски културен институт

Босна и Херцеговина

Проф. Иво Комсич (Ivo Komsic), Университет на Сараево, Философски факултет

Проф. Ясмин Джиндо (Jasmin Dzindo), Университет на Сараево, Философски факултет

Рецензент: Ранко Рисојевич (Ranko Risojević)

България

Доц. Галина Соколова, Софийски университет

Д-р Георги Жечев, Софийски университет

Рецензент: доц. Ангел Панчев, Българска академия на науките

Германия

Емел Йозеп (Emel Özser), Университет на Хамбург, LIMA

Проф. Ингрид Гоголин (Ingrid Gogolin), Университет на Хамбург, LIMA

Д-р. Йоана Дуарте (Joana Duarte), Университет на Хамбург, LIMA

Д-р Патрик Громес (Patrick Grommes), Университет на Хамбург, LIMA

Барбара Тийл (Barbara Thiel), Гьоте-институт

Волф фон Сийберт, Гьоте-институт

Ролф Ц. Петер (Rolf C. Peter), Гьоте-институт

Уве Мор (Uwe Mohr) Гьоте-институт

Хейке Улиг (Heike Uhlig), Гьоте-институт

Рецензент: Проф. Мариане Крюгер-Потрац (Marianne Kruger-Potratz), Westfälische Wilhelms-Universität Münster, Institut für Erziehungswissenschaft

Гърция

Д-р Сара Ханам (Sara Hannam), Оксфорд Броокс Университет

Д-р Евангелия Папатанасиу, Център за изследвания за Югоизточна Европа

Д-р Зои Татсиока (Zoi Tatsioka), Център за изследвания за Югоизточна Европа

Никос Захарис (Nikos Zaharis), Център за изследвания за Югоизточна Европа

Рецензент: Проф. Ангелики Килиари (Angeliki Kiliari), Aristotle University of Thessaloniki

Дания

Сабине Кирхмайер-Андерсен (Sabine Kirchmeier-Andersen), Съвет за датски език

Рецензент: проф. Ане Холмен (Anne Holmen), департамент по английски, германски и романски науки, университет Копенхаген

Естония

Керсти Состар (Kersti Sostar), Национален център за изпитно оценяване и квалификация

Испания

Мадрид, Севиля, Валенсия

Проф. Марта Генис (Marta Genís), Университет Небриха

Рецензент: проф. Хосе Гомес Асенцио (Jose J. Gomez Asencio), университет Саламанка

Преводачи:

Мария Ортиз и Кармен Октавио, Университет Небриха

Баска автономна област

Иван Игартуа (Ivan Igartua), Факултет по културология

Рецензент: проф. Алберто Лопес Басагурен (Alberto Lopez Basaguren), университет на Баската автономна област

Преводачи: Идоя Гилена (Idoia Gillenea), Hitzurun

Каталуня

Проф. Ксавиер Вила, Университет на Барселона

Рецензент: проф. Мигел Анхел Прадила Кардона (Miquel Angel Pradilla Cardona), Universitat Rovira I Virgili

Преводач: М. дел Мар Вилано (Ma del Mar Vilano)

Италия

Проф. Моника Барни (Monica Barni), Università per Stranieri di Siena

Силвия Минарди (Silvia Minardi), Iend – lingua e nuova didattica

Рецензент: проф. Тулио Де Мауро (Tullio De Mauro), Римски университет

Литва

Проф. Богуславас Гружевскис (Boguslavas Gruževskis), Литовски център за социални проучвания

Д-р Юлия Москвина (Julija Moskvina), Литовски център за социални проучвания

Д-р Ирена Сметониене (Irena Smetonienė), Държавна комисия по литовски език

Рецензент: проф. Мейлуте Рамониене (Meilutė Ramonienė), университет Вилнюс

Нидерландия

Д-р Кор ван дер Меер (Cor van der Meer), Фризийска академия

Д-р Саскиа Бенедиктус (Saskia Benediktus), Фризийска академия

Рецензент: проф. Дурк Гортер (Durk Gorter), университет на Баската автономна област, Доноста/Сан Себастиан

Преводачи: Taalbuuro Popkema Groningen (Anne Tjerk Popkema)

Преводач (арабски): д-р Абдеррахман ел Айсати (Abderrahman el Aissati), университет Тилбург

Преводач (турски): д-р Кутлай Ягмур (Kutlay Yağmur), университет на Тилбург

Обединено кралство

Д-р Елидир Кинг (Elidir King), Национално дружество по езиково обучение

Филип Хардинг-Еш (Phillip Harding-Esch), Национално дружество по езиково обучение

Тереса Тинсли (Teresa Tinsley), Алкантара Комюникейшънс (Alcantara Communications)

Ник Бърн (Nick Burre), Езиков център към Лондонското училище по икономика и политически науки

Хайуел Джоунс (Huwel Jones), Комисар по уелски език

Мейрион Прис Джоунс (Meirion Prys Jones), Съвет за уелски език

Рецензенти:

Проф. Майк Кели (Mike Kelly), университет Саутхемптън Уелс: проф. Колин Уилямс (Colin Williams), университет Кардиф

На предишни етапи на проекта:

Катрин Борд (Kathryn Board), CILT – Национален център по езиците

Ник Джоуджоу, CILT – Национален център по езиците
Юпинг Хан (Youping Han), CILT – Национален център по езиците

Полша

Д-р Павел Позитек (Pawel Poszytek), бивш представител на Институт за качество в образованието

Д-р Лиляна Щука-Дорна (Liliana Szczuka-Dorna), Институт за качество в образованието

Рецензент: Проф. Владислав Мьодунка (Władysław Miodunka), Краковски университет

Португалия

Проф. Лаклан Макензи (Lachlan Mackenzie), ILTEC – Институт по теоретична и компютърна лингвистика

Лис Гонсалвес (Lis Gonçalves), ILTEC – Институт по теоретична и компютърна лингвистика

Проф. Мария Хелена Матеус (Maria Helena Mateus), ILTEC – Институт по теоретична и компютърна лингвистика

Нуно Карвальо (Nuno Carvalho), ILTEC – Институт по теоретична и компютърна лингвистика

Фабиола Сантос, ILTEC – Институт по теоретична и компютърна лингвистика

Кристина Фаустино (Cristina Faustino), Институт Камоес

Проф. Марио Филипе (Mário Filipe), Институт Камоес

Рецензент: проф. Рикардо Саломао (Ricardo Salomão), Свободен университет, Португалия

Румъния

Д-р Анка Неделчу (Anca Nedelcu), Център образование 2000+

Моника Дворски (Monica Dvorski), Център образование 2000+

Моника Влад (Monica Vlad), Фондация EuroEd

Проф. Анка Колибаба (Anca Colibaba), Фондация EuroEd

Проф. Стефан Колибаба (Stefan Colibaba), Фондация EuroEd

Рецензент: д-р Калин Рус (Calin Rus), Междукултурен институт Тимишоара

Украйна

Д-р Любов Найденова, Институт по социална и политическа психология

Д-р Ярослав М. Пилински (Yaroslav M. Pylynsky), Институт Кенан, проект Киев

Унгария

Д-р Ноеми Наги (Noemi Nagy), Унгарска академия на науките, Център за изследване на многоезичието

Д-р Чила Барта (Csilla Bartha), Унгарска академия на науките, Център за изследване на многоезичието

Рецензент: проф. Петер Медгеш (Peter Medgyes) университет Будапеща

Франция

Членове на френската група:

Проф. Луи Жан Калве (Louis Jean Calvet), Университет на Прованс

Кристиан Трембли (Christian Tremblay), Европейска обсерватория по многоезичие

Проф. Кростос Клерис (Christos Clairis), Европейска обсерватория по многоезичие

Проф. Хосе Карлос Херепас (José Carlos Herreras), Европейска обсерватория по многоезичие

Валери Драк (Valérie Drake), Министерство на външните работи

Клер Екдтрамиана (Claire Extramiana), Обща делегация за френски език и езиците във Франция

Ксавиер Норт, Обща делегация за френски език и езиците във Франция

Мишел Лефранк (Michel Lefranc), Министерство на образованието

Франсоа Монантьой (François Monnanteuil), Министерство на образованието

Проф. Клод Трушо (Claude Truchot), Университет на Страсбург

Швейцария

Проф. Бернхард Линд (Bernhard Lindt), Университет на Фрайбург, Институт по многоезичие

Проф. Рафаел Бертел (Raphael Bertele), Университет на Фрайбург, Институт по многоезичие

Сузане Обермайер, Университет на Фрайбург, Институт по многоезичие

Рецензент: Проф. Жорж Люди (Georges Ludi), университет Базел

ВЪВЕДЕНИЕ

Мартин Хоуп, директор на проекта
„Европейско езиково богатство“ (2009-август 2012)

Британски съвет е организацията на Обединеното кралство за международни културни взаимоотношения и е активно ангажирана с изграждането на дългосрочни отношения и доверие между хората в Обединеното кралство и в други държави. „Европейско езиково богатство“ (LRE) е проект, по който работим съвместно с EUNIC - Европейска мрежа на държавните културни институти зад граница, в сътрудничество с цяла мрежа от активни европейски партньори и той изразява същината на нашата мисия за развитие на културни взаимоотношения. Чрез „Европейско езиково богатство“ се стремим да насърчаваме още по-активно сътрудничеството между законотворците и практиците в Европа за развиване на добри политики и практики за многоезичие. Подобни политики ще гарантират устойчива подкрепа за езиковия и културен обмен в училищата, университетите и обществото като цяло. Считаме, че всичко това е от съществено значение за култивирането на широк международен мироглед у европейците от всички поколения, както и за успешното позициониране на Европа за сътрудничество с нововъзникващите икономически сили по света през XXI век.

От своето основаване през 1934 г. Британски съвет подпомага хората по света, които изучават английски език, да общуват по-успешно с гражданите на други страни и да повишават трудовата си квалификация – чрез курсове на живо, а от известно време и чрез интернет. Ние работим и в партньорство с министерствата и регионалните образователни органи в подкрепа на преподавателите по английски език за тяхното професионално развитие. Макар да не е толкова известно, ние оказваме и сериозна подкрепа за подобряване на изучаването на чужди езици в Обединеното кралство – чрез нашата програма „Помощници за изучаване на чужд език“, чрез разработване на учебници по чужди езици за британските училища, както и чрез насърчаване на училищни партньорства с учители и ученици в други страни. През 2011/12 г. в Обединеното кралство ще бъдат домакини на над 2 500 езикови помощници от страни, където се говори френски, немски и испански, както и от Италия, Китай, Япония, Оман и Русия. Тези помощници ще оказват подкрепа на нашите собствени учители по чужди езици в училищата от началното и средното образование и ще помагат за обогатяването на културното съдържание в класните стаи в Обединеното кралство.

„Европейско езиково богатство“ е част от нашия ангажимент като организация да подкрепяме межкултурния диалог и многообразието в Европа. Това многообразие се проявява под формата на изключително шарена и богата палитра от езици, които наблюдаваме край себе си, където и да живеем. С настоящата публикация отбелязваме завършването на първата фаза от проекта, в която представяме резултатите от базовите изследвания върху сегашните езикови политики и практики в партньорските ни държави, и освен това разглеждаме тяхното „езиково богатство“. В това проучване проявихме значителна амбиция и изучавахме различни видове езици: чужди езици, регионални или малцинствени езици, имигрантски езици и национални езици. Що се отнася за последните, фокусираме се върху конкретните начини, по които нашите институции подкрепят изучаването на националния език от новодошлите, което е особено важно както за образованието, така и за трудовата заетост.

Разбира се, нашето проучване беше насочено към образователния сектор като мястото, където преподаването и ученето на езици е най-силно застъпено, но с готовност преминахме извън границите на образованието и подложихме на наблюдение и езиковите политики и практики в медиите, обществените сфери и услуги и в бизнеса. Смятаме, че богатата езикова среда извън училището е също толкова важна за изграждане на усет и познания за други езици и култури, колкото е самото формално обучение. Добрите езикови политики могат да направят градовете по-приветливи и за посетителите, и за самите граждани, а добрите езикови практики в бизнеса могат да осигурят на фирмите конкурентно предимство. Също така, излагането на богата палитра от езици чрез телевизията и радиото ще култивира повишена толерантност и откритост във всяко едно общество.

Общите цели на „Европейско езиково богатство“, съфинансиран от Европейската комисия, са:

- да подпомогне обмена на добри практики, като насърчи межкултурния диалог и социалното включване чрез преподаване и изучаване на езици;
- да насърчи общоевропейско сътрудничество за развитие на езикови политики и практики в редица образователни сектори, както и сред широката общественост;
- да повиши осведомеността относно препоръките на Европейския съюз и на Съвета на Европа за насърчаване на изучаването на езици и езиковото многообразие в цяла Европа.

Първият етап от проучването, представен в настоящата публикация, предлага платформа за създаване на мрежи и партньорства сред хората, определящи езиковите политики, и сред практиците в Европа. Нашият стремеж е да създадем мрежа от 1200 души, идващи от предучилищната общност, сектора на формалното образование, университетите и колежаите, света на бизнеса, обществените услуги в градовете, медиите и сдруженията на имигрантите. Вярваме, че само ако тези групи работят заедно, имаме шанс да постигнем истинско езиково богатство в обществото, където всички да разбираме важноста на езиците за сплотеността и благосъстоянието на нашите общности и общества, както и за нашия просперитет.

Досега свършената работа не би била възможна без нашия консорциум от партньори и изследователи, на които бих искал да благодаря за отдадеността и търпението. Екипът на Гуус Екстра, Кутлай Ягмур и Марлис Свинкелс, с подкрепата на Карин Беркхаут, в *Изследователския център „Вавилон“ за изучаване на мултикултурното общество* към Тилбургския университет, заслужава специални адмирации за завършването на огромната работа по проектиране на изследването, сглобяване на данните от различните източници и представяне на констатациите в настоящата публикация.

Надявам се тези първоначални резултати да имат стимулиращ ефект върху вас и да окажат своя принос за дебата относно полезността на езиците във вашата страна. Определено Европа разполага с езиково богатство, а предизвикателството, пред което сме изправени сега, е как максимално добре да се възползваме от това за всеобщото благо.

Съвет на Европа (СЕ)

Проектът „Европейско езиково богатство” се позовава на дългосрочните традиции и задълбочена работа в областта на езиковата политика сред четиридесет и седемте държави-членки на Съвета на Европа. Ето защо, Съветът прие поканата на ръководителите на проекта и на Британския съвет в партньорство с ЕСНКИ, да се присъедини към онези дейности от началните етапи на осъществяване и пилотната фаза на проекта, които изискват прилагане на неговия политически инструментариум.

Съветът на Европа предоставя паневропейска платформа за обмен на експертни познания и опит, основани на общите ценности и зачитане на разнородния културен контекст. В този смисъл той подкрепя принципните цели на проекта: обмен на добри практики при насърчаване на межкултурния диалог и социалното включване, стимулиране на европейското сътрудничество при разработване на езиковите политики и практики и повишаване на осведомеността относно европейските ценности и водещи принципи. Съветът на Европа възнамерява да използва резултатите от проекта “Европейско езиково богатство” като отправна точка, за да намери най-подходящия начин да засили въздействието на своите политически инструменти и действия в полза на езиковото разнообразие, плурилингвалното и межкултурно образование.

Съветът на Европа изразява своята благодарност към авторите и ръководителите на проекта за тяхната работа, като оценява значителните предизвикателства, свързани с постигане на целта на проекта да състави карта на една изключително сложно конструирана реалност и нейните проекции в двадесет различни контекста. Консултирането по настоящия работен вариант на доклада ще стане източник на ценни сведения за по-нататъшно усъвършенстване.

Независимо че предлага насоки във връзка със своите политики и действията по изпълнението им, Съветът на Европа не може да поеме отговорност за съдържанието на настоящия доклад и свързаните с него документи в печатен или електронен вид, за които отговорност носят единствено и само авторите.

Читателите могат да посетят интернет страницата на Съвета на Европа, където ще намерят пълна и актуална информация за конвенциите, препоръките, инструментите и действията на Съвета за междуправителствено сътрудничество.

DG II - Генерален директорат за демокрация
Директорат за демократично гражданство и участие - образователен департамент

Отдел за езикова политика

www.coe.int/lang

Платформа на ресурсите и библиографска база за плурилингвалното и межкултурното образование

Европейски център за модерни езици

www.ecml.at

Основни заключения и дискусия

Гуус Екстра (Guus Extra) и Кутлай Ягмур (Kutlay Yağmur)

Въпреки предизвикателствата, които са част от сравнителното разглеждане на политиките и практиките на многоезичието/плурилингвизма в различни национални или регионални контексти, данните от сравненията, представени в това проучване, представляват богат източник на транснационални наблюдения. Като оставим настрана степента на признаване на многоезичието/плурилингвизма, многоезичните или плурилингвистичните политики и практики съществуват във всичките 24 проучени страни/региона, като много от препоръките на Европейски съюз (ЕС) и Съвет на Европа (СЕ) са спазени. Въз основа както на сравнителните транснационални наблюдения, представени тук, така и на контекстуалните подробности, предоставени от нашите изследователи в профилите на страните в Част 3 от настоящото проучване, ние се надяваме, че законотворците, практикуващите и работещите в областта специалисти ще могат да идентифицират добри практики, които може впоследствие да послужат като основа за развитие и обмен на знания. По-долу обобщаваме основните констатации за всяка от изследваните езикови области.

Езици в официалните документи и бази данни

- Законодателство в областта на националните езици и регионалните/малцинствените (Р/М) езиците е налично в почти всички страни/региони, за чуждите езици – в четиринадесет страни/региона, а за имигрантските езици – само в шест страни/региона.
- Официални документи за езиковата политика за насърчаване на националните и чуждите езици са на разположение в почти всички страни/региони, на Р/М езици – в 18 страни/региона, а на имигрантски езици – само в 4 страни/региона.
- Европейската харта за регионалните или малцинствените езици (ЕХРМЕ) е ратифицирана от парламентите на 11 от 18 проучени страни и подписана от правителствата на Франция и Италия. ЕХРМЕ не е ратифицирана от България, Естония, Франция, Гърция, Италия, Литва и Португалия.
- Най-голям е броят на официално предлаганите в образованието Р/М езици в страните от Югоизточна и Централна Европа. В Западна Европа Италия и Франция са най-ярките изключения от това общо правило, тъй като те предлагат голямо разнообразие от езици. Понятията “регионални” или “малцинствени” езици не са уточнени в ЕХРМЕ, но имигрантските езици са изрично изключени от тях. В западноевропейските страни имигрантските езици често са по-изявено представени от Р/М езиците, но признаването, защитата и/или насърчаването им са по-ограничени.
- Повечето страни/региони са запознати с официалните механизми за събиране на езикови данни и повечето от тях отделят внимание на три вида езици: национални, Р/М и имигрантски езици. Само пет от 24 страни/региона нямат никакви механизми за събиране на езикови данни: Австрия, Босна и Херцеговина, Дания, Гърция и Нидерландия. В Португалия се събират данни само за националния език.
- Налице са също така различия в главния въпрос (или въпроси) по отношение на езика (езиците), използван в официалните национални или регионални механизми за събиране на езиковите данни. В над половината от проучваните страни и региони се задава въпрос за родния език, докато в други се пита за основния и/или майчиния език.

Езици в предучилищното образование

- В много документи на ЕС и СЕ се подчертава значението на ранното езиково обучение. На предучилищно ниво в 14 от 24-те анкетирани страни/региона се предоставя допълнителна подкрепа на националния език за всички деца, финансирана от държавата. Нидерландия и Украйна отделят най-много време за това.
- Обучение по чужд език на това ниво се предоставя в седем страни/региона: Босна и Херцеговина, Баската автономна област, България, Каталуня, Англия, Естония, Шотландия, Испания и Украйна, въпреки че то може да е частично или изцяло финансирано от родителите/настойниците. Английски, френски и немски са най-често предлаганите езици.
- Р/М езици се предлагат в 17 страни/региона и са финансирани главно от държавата/региона. В някои страни има изисквания за минимален размер, за да се образува група. Най-голямо разнообразие на езици се предлага в Австрия, Унгария, Италия, Румъния и Украйна.
- Предоставянето на имигрантски езици в предучилищното образование все още не е много обичайно. Все пак, независимо от трудностите при откриване на подходящи учители и учебни материали, три страни (Дания, Испания и Швейцария) наистина предлагат подкрепа на деца в ранна възраст за съхраняването и развитието на техните оригинални езици и култура. В Дания национални, регионални и местни фондове покриват всички разходи по тези програми, докато в Испания и Швейцария фондове, свързани с изходните страни, частично покриват разходите чрез двустранни споразумения.
- Единствената страна, предлагаща ранно езиково обучение по всички видове езици, е Испания.

Езици в началното образование

- Според ЕС и СЕ всички европейски деца трябва да учат два езика в допълнение към националния език (националните езици) на страната, в която пребивават. В началното образование, с изключение на Италия и Украйна, всички страни/региони предлагат допълнителна подкрепа за новодошлите в страната за изучаването на националния език.
- Освен Уелс, всички останали страни/региони предоставят данни за обучение на чужд език в началното образование. Дания и Гърция са направили изучаването на два чужди езика задължително, докато в 18 страни/региона има един задължителен чужд език. В Англия, Северна Ирландия и Шотландия изучаването на чужди езици не е задължително.
- Чужди езици се преподават от първата година на началното образование в 12 от проучваните страни, от средната фаза – в седем, а от последната фаза – само в Нидерландия, Шотландия и Швейцария.
- Английският, френският и немският се очертават като най-често преподаваните чужди езици. В много случаи един от тези езици е задължително изучаван предмет за всички ученици. Италианският, руският и испанският са другите езици, предлагани за задължително или изборително чуждоезиково обучение.
- Интегрираното изучаване на учебен предмет и език (ИИУПЕ) е широко разпространено в чуждоезиковото обучение единствено в Испания, въпреки че този подход се използва в 13 други страни/региона, макар и не системно.
- Седем страни/региона съобщават, че използват Общата европейска референтна рамка за езиците (CEFR) изключително в изучаването на чужди езици в изучаването на чужди езици, макар че страните, които основават националните си стандарти на нейните принципи и подходи, може да са повече. А1/А2 е целта на CEFR за тази възрастова група в чуждоезиковото обучение.
- Освен в Дания и Естония, Р/М езици се предлагат в 22 страни/региона. Р/М езикови курсове и уроци по други предмети, преподавани чрез Р/М езици, са отворени за всички ученици, независимо от езиковия им произход, в 20 страни/региона, макар че България и Гърция са насочени само към носителите на Р/М езици. Предлагането е богато в редица страни/региони, като в Австрия, България, Унгария, Италия, Литва, Румъния и Украйна се предлагат четири или повече Р/М езика или като отделни предмети, или в повечето случаи като средство за обучение. Дванадесет страни/региона съобщават за широко разпространено ИУУПЕ, а други шест заявяват приложение в отделни области.
- Само пет страни/региона съобщават за предлагане на имигрантски езици в началното ниво. Това са Австрия, Дания, Франция, Испания и Швейцария (в кантона Цюрих). Във Франция и Швейцария имигрантските езикови курсове са отворени за всички ученици, докато в Австрия, Дания и Испания те са запазени за носителите на имигрантски езици. Испания и Швейцария предлагат уроци отчасти в учебните часове, докато в другите страни те се предлагат като извънкласни дейности. Постиженията в имигрантските езици не са свързани с никакви национални, регионални или училищни стандарти, въпреки че развитието на езиковите умения е наблюдавано във всички страни, с изключение на Австрия. Уроците по имигрантски езици са изцяло финансирани от държавата в Австрия и Дания, докато във Франция, Испания и Швейцария те се подкрепят главно от изходната страна.
- Квалифицирани учители по чужди езици са назначени да преподават езици в началното образование в проучваните страни/региони, както следва: в 16 от 24 по национален език, в 17 от 22 по Р/М езици, в 14 от 23 по чужди езици, и в 2 от 5 по имигрантски езици. В Австрия, Англия, Франция, Италия, Нидерландия, Северна Ирландия, Шотландия и Швейцария се изучават чужди езици от учители с обща квалификация. Предварителното обучение и обучението на работното място са широко разпространени в повечето страни/региони, като се изключи обучението по имигрантски езици.
- Очевидна област за развитие на чуждоезиковото обучение е мобилността на учителите: девет страни/региона от общо 24 докладват, че изобщо нямат подкрепа в тази област, като само Каталуния докладва за структурирани програми за мобилност на учителите. Трябва да се направи повече, за да се стимулират учителите по чужди езици да прекарват повече време в страната, чийто език преподават, за да придобият по-високо ниво на езикови и културни компетенции.
- Редица страни/региони вземат активни мерки за увеличаването на предлагането на учители по чужди езици. Баската автономна област, Дания, Естония и Швейцария набират учители по национални езици. България, Дания, Англия, Фризия, Унгария, Литва и Украйна набират допълнителни преподаватели по чужди езици. Баската автономна област, Босна и Херцеговина, Дания, Северна Ирландия, Шотландия, Испания и Украйна набират учители по Р/М езици. Нито една от проучваните страни/региони не набира учители по имигрантски езици.

Езици в средното образование

- Допълнителна подкрепа за изучаването на националния език е предвидена за новодошлите в страната – или преди, или по време на общото образование – в 21 страни/региона, като Дания, Италия и Украйна докладват за липса на такова предлагане.
- Според очакванията всички проучвани страни/региони предлагат преподаване на чужди езици както в долния, така и в горния курс на средното образование. Значителни разлики се появяват обаче в броя на езиците, предлагани за задължително изучаване, в набора от езици, в наблюдаването на езиковите умения, в използването на ИИУПЕ и в степента, в която CERF се използва за оценка на достигнатото ниво.
- Единствените страни/региони, в които два езика са задължителни както в долния, така и в горния курс на средното образование, са Австрия, Естония, Франция, Полша, Португалия, Румъния и Швейцария.
- Както може да се очаква, постигането на целите в съответствие със CERF за чуждите езици е много по-добре уредено в средните училища, отколкото в началните в участващите страни/региони, като 13 от тях изрично посочват ниво, което трябва да бъде постигнато. В2 изглежда е общоприетото ниво за владеене на първи чужд език, а В1 – за втори.
- Деветнадесет страни/региона предлагат Р/М езици в средното образование. Страните/регионите, които не предлагат езиково обучение по Р/М езици, са Дания, Англия, Естония, Гърция и Полша.
- Осемнадесет страни/региона наблюдават придобитите езикови умения или чрез национални/регионални, или чрез училищни тестове, като само Италия докладва за липса на мониторинг. Австрия и Уелс не определят цели за стандарта, който трябва да бъде постигнат, но всички други страни/региони определят такива. Всички страни/региони предлагат безплатно езиково обучение за всички ученици.
- Малко страни/региони предоставят системно изучаване на имигрантски езици – 3 в предучилищното и 5 в началното образование, докато по отношение на средното образование 8 от 24 страни/региона са отговорили положително. Това са Австрия, Дания, Англия, Естония, Франция, Нидерландия, Шотландия и Швейцария.
- Пълно държавно финансиране е на разположение за имигрантските езици в Австрия, Дания, Англия, Холандия и Шотландия. Във Франция и Швейцария не се осигури финансиране от изходните страни на учениците имигранти, а в Естония родителите поемат разходите. Единствените страни/региони, които предлагат имигрантски езици и в началното, и в средното образование, са Австрия, Дания, Франция и Швейцария.
- Най-често предлаганите чужди езици са английски, немски и френски, макар че се предлагат и други европейски езици, например испански и италиански. Някои имигрантски езици, като арабски, хърватски, полски, руски и турски, се предлагат като избираеми чужди езици, а арабският и турският имат запазен статут на изпитни предмети в средните училища във Франция и Нидерландия. Руският се предлага широко в страните от Източна Европа като Р/М или като чужд език.
- Както и в началното образование, ИИУПЕ е широко разпространено в преподаването на Р/М езици, но много по-малко в преподаването на чужди езици, като само Франция докладва за широко разпространена практика, а 14 други страни/региони отчитат локализирани примери.
- Преподавателите по чужди езици са добре квалифицирани, като само в Естония и Северна Ирландия учители с обща квалификация преподават чужди езици.
- В средното образование е налице малко по-добре структурирана подкрепа за преподавателска мобилност, отколкото в началното, като Австрия и Каталуня докладват, че учителите прекарват един семестър в чужбина като част от предварителната си подготовка или в процеса на учителската си работа. Други 17 страни/региони насърчават и подпомагат финансово мобилността на преподавателите, като отделим Естония, Франция, Италия, Португалия и Румъния като държави, за които е по-малко вероятно учителите да бъдат изпращани в страната на целевия език.
- В съответствие с препоръките на ЕС и СЕ от преподавателите по чужди езици в повечето страни се изисква да са достигнали определено ниво на владеене на чуждия език и това се измерва спрямо нивата на CERF в осем страни/региона. С1 изглежда е най-често изискваното ниво, макар че и В2 се смята за подходящо във Франция и Баската автономна област.
- Налице е недостиг на учители по чужди езици в някои страни/региони, предприемат се и специални мерки за привличането на специалисти с подходяща квалификация и за насърчаването на хората да се квалифицират като преподаватели по чужди езици. Най-активните страни/региони в набирането на учители са Шотландия, Баската автономна област, Англия, Румъния и Швейцария, като всички те набират учители в поне три от четирите езикови категории.

Езици в продължаващото и висшето образование

- Нови/първични данни са събрани директно от 69-те най-големи центъра за професионално образование и обучение (ПОО) в 67-те града, участващи в нашето проучване: националните езици са доста добре подкрепени, като 30 от 69-те анкетирани ПОО институции предлагат голямо разнообразие от програми, подпомагащи изучаването на националния език. Програмите варират от основна комуникация до напреднали умения. Двадесет и четири институции предлагат ограничено разнообразие на програми, докато 15 от анкетираните институции не предлагат никаква подкрепа.
- Шестдесет и две от 69-те проучвани институции предлагат чужди езици, като 15 докладват, че в тях се преподават повече от четири езика, 22 предлагат три до четири езика, а 25 – един до два езика. Четиридесет и една институции предлагат голямо разнообразие от програми, от основни до напреднали езикови умения, докато 18 предлагат само основни езикови умения. Двадесет и шест институции съгласуват своите програми със CERF.
- Двадесет и пет институции предлагат Р/М езици, като 13 от тях изцяло покриват разходите. Страните/регионите, които предлагат курсове по Р/М езици във всичките три проучвани институции за ПОО, са Баската автономна област, Каталуня, Унгария, Северна Ирландия и Уелс. Имигрантски езици се предлагат само в четири от анкетираните институции - по един в Австрия, Англия, Италия и Уелс.
- Както можеше да се очаква, английският, френският, немският и испанският са най-застъпените чужди езици; това до известна степен важи за и руския, предлаган като Р/М език в някои страни/региони и като чужд език в други. Арабският също се предлага в редица ПОО институции. Основното предлагане на Р/М езици е от страни/региони, където има повече от един официален език.
- Нови/първични данни са събрани за 65 общи/държавни университети във всички страни/региони. Според очакванията всички целеви европейски университети в градовете от извадката предоставят преподаване на националния език, защото в повечето случаи това е основният език на техните студенти и официалният държавен език. Въпреки това в по-голямата част от анкетираните институции е възможно да бъдат използвани и други езици.
- Международната мобилност на студентите и персонала, както и желанието да бъде привлечен по-глобален и разнороден студентски поток, е на път да превърне английския във втори език за много европейски университети; също така много учебници се пишат на английски.
- Значителен брой университети предлагат езикови курсове за студенти от неезикови специалности, както се препоръчва от европейските институции. Предлагането е голямо, като 31 институции (почти половината) предоставят на студентите избор от повече от четири езика. Само осем университета от нашата извадка не предлагат на студенти от неезикови специалности възможността да учат други езици. Действителното проучване на тези курсове е извън обхвата на изследването.
- Почти всички университети полагат специални усилия за привличането на чуждестранни студенти. Половината от тях докладват и за целенасочени усилия за привличане на студентите имигранти у дома.
- Мобилността на студентите е подкрепена финансово от европейските университети, но само в десет от анкетираните университети програмите за мобилност са задължителни за студентите от езиковите специалности.

Езици в аудиовизуалните медии и пресата

- За да проучим многообразието на езиците в медиите, помолехме нашите изследователи в течение на една седмица да записват езиците, които се предлагат по националното радио и телевизия, като се водехме по най-продаваните вестници в изследваните градове. Повечето участващи страни/региони предлагат радио- и телевизионни предавания на езици, различни от националния. Каталуня предоставя телевизионни предавания на разнообразни чужди, Р/М и имигрантски езици. Унгария и Италия предоставят радиопредавания на повече от десет езика.
- По отношение на дублирането и субтитрирането, констатациите на LRE са съпоставими с по-ранни проучвания, като приблизително половината от страните/регионите обикновено практикуват дублаж, а другата половина предоставят субтитри. Страните/регионите, където и телевизията, и киното са дублирани, са Австрия, Каталуня, Унгария, Италия, Северна Ирландия, Полша, Испания и Швейцария. Страните/регионите, където се използват субтитри и в телевизията, и в киното, са Босна и Херцеговина, Дания, Англия, Естония, Фризия, Гърция, Португалия, Румъния, Шотландия, Швейцария и Уелс. Други страни/региони прилагат хибриден подход, при който програмите са субтитрирани в една медия и дублирани в друга.
- По отношение на разпространението на вестници в най-големите павилиони и железопътни гари в проучваните от нас градове, във всяка страна/регион изследователите посетиха тези павилиони и гари и отбелязаха наличните вестници на различни езици, следвайки методологията на езиковия пейзаж, така че да се осигури моментална снимка на дадено място в определен момент. Като цяло най-често срещани са вестниците на английски език, следвани от тези на немски, френски, руски и италиански. Арабско- и турскоезичните вестници също фигурират осезаемо.

- Признаването на жестомимичния език, както и наличието му при важни медийни събития, също бяха изследвани. Жестомимичните езици са официално признати/насърчавани във всички страни/региони, с изключение на Баската автономна област, Дания, Гърция, Италия и Полша. В половината от анкетираните страни/региони хората със слухови увреждания винаги могат да използват жестомимичния език в официалното си общуване с властите. Жестомимичен език по телевизията и на важни медийни събития се предлага винаги в Естония и редовно в още 9 страни/региона. За Италия, Полша и Румъния обаче изследователите съобщават, че тези възможности не са на разположение.

Езици в обществените сфери и услуги

- Проучени бяха езиковите политики и стратегии на градско ниво, както и броят на езиците, на които се предлагат обществени услуги. В допълнение, представители от градовете съобщават за действителните езици, достъпни за писмено и устно общуване в образователните, аварийните, здравните, социалните, правните, транспортните, имиграционните и туристическите служби и услуги, а също и в театралните програми.
- Проучени бяха общо 63 града, като според основните критерии за подбор във всяка страна бяха избрани столицата, вторият по големина град и голям/малък град с наличие на регионален език. Според докладите на изследователите, всички градове, взети заедно, предоставят услуги общо на 140 езика, различни от националния.
- Около една трета от проучваните градове имат широко практикувана институционализирана стратегия за насърчаване на многоезичието, а половината от анкетираните градове докладват, че предлагането на многоезични услуги се практикува широко. Само десет от общо 63 анкетираните града не предоставят многоезични услуги. Двадесет и три града имат политика за включване на езиковите умения в длъжностните характеристики на персонала, а 18 осигуряват широко разпространено чуждоезиково обучение за персонала. Петте града с най-развити политики според данните се класират както следва: Виена, Барселона, Лондон, Милано и Краков.
- Най-добре уредено е многоезичието в туристическите, имиграционните и интеграционните, правните служби и услуги (устната комуникация) и в транспортните услуги (писмената комуникация). Здравните услуги също често се предлагат на няколко езика. Най-ниско е нивото на многоезични услуги в сектора на културата (театъра) и политическите дебати / взимането на решения. Образователните услуги също не се класират толкова високо, колкото може да се очаква предвид големия брой ученици (и техните родители), посещаващи училищата в цяла Европа, които не владеят официалния език на страната, в която се обучават.

- Седемнадесет града предлагат повечето от посочените по-горе услуги на повече от четири езика, а 23 ги предлагат на три-четири езика. Градовете, които съобщават за предлагане на най-много устни комуникационни услуги на най-много езици, се класират в следния ред: Лондон, Абърдийн, Глазгоу, Мадрид, Валенсия, Цюрих, Милано, Белфаст, Барселона и Лугано.
- По-малък брой градове са отговорили положително за писмените комуникационни услуги, като само шест докладват, че повечето услуги се предлагат на повече от четири езика, а 27 града предлагат писмени комуникационни услуги на три-четири езика. Това може да означава, че в градовете акцентът върху предоставянето на документи на няколко езика е по-слаб за сметка на предоставянето на устен превод на място.
- Английският е най-широко предлаганият език, като се изключи националният, за устни и писмени услуги във всички анкетираните градове, следван от немски, руски, френски и испански. Китайският и арабският също се очертават като приоритетни и се предлагат в редица градове. Уелският, каталунският и баският се използват широко в обществените услуги в съответните региони. Резултатите за най-често срещаните езици в обществените услуги са много сходни с тези за езиците във вестниците.
- Можем да заключим, че има три вида целеви групи за устни и писмени комуникационни услуги в обществените сфери и услуги: а) международни пътници, бизнесмени и туристи; б) имигрантски групи; в) говорещи и четящи на Р/М езици.
- В повечето градски уебсайтове английският е основният език, заедно с националния. Немският и френският също са доста разпространени в проучваните от нас градове. Някои втори по големина градове имат по-многоезични уебсайтове, отколкото столиците в същия национален контекст. Така например, докато Рим предлага информация само на италиански и английски езици, промишленият Милано предлага информация на осем различни езика, освен на италиански. Същият феномен се наблюдава в Полша за Краков в съпоставка с Варшава. В проучените областни градове английският е отново най-разпространеният език за градските уебсайтове, редом със съответните национални езици.

Езици в бизнеса

- LRE разработи анкета за изследване на езиковите стратегии на компаниите, с цел да се разбере дали подкрепят езиковото обучение на своите служители и дали за тях то е приоритет, а също и за да се очертае набор от езици, използвани за комуникация с клиентите и в рекламните материали. Изследваните критерии се разделят на три основни категории: общи езикови стратегии на компаниите, вътрешни езикови стратегии и външни езикови стратегии.
- Данните са събрани от избран набор компании, базирани в градовете във всички страни/региони, като анкетираните компании са общо 484. Бяха избрани четири целеви бизнес сектора (банки, хотели, строителни компании и супермаркети). Като цяло, въпреки че броят на включените хотели е относително висок в сравнение с другите сектори, балансът на секторите е добър.
- По отношение на общите езикови стратегии, една четвърт от анкетираните фирми имат изрична езикова стратегия в действие, а повече от половината отчитат владенето на езици при назначаването на кадри. Една четвърт редовно насърчават мобилността на персонала с оглед изучаването на езици и развиването на межкултурна информираност. При все това 70% не следят езиковите умения на персонала и много малко са тези, които се възползват от програмите на ЕС за езиково обучение.
- Наблюдава се широко предоставяне на езиково обучение по бизнес английски – 27% от анкетираните фирми; 14% предлагат подкрепа за изучаването на националния език от чужденци, а 12% – за изучаването на други езици. Сравнително малък процент предприятия имат схеми за възнаграждаване или насърчаване на изучаването на чужди езици, като 11% съобщават, че имат широко разпространена схема за бизнес английски и само 5% – за националния и други езици. Броят на компаниите, изграждащи партньорства с образователния сектор с цел развиване езиковите умения на служителите, също се оказва скромни, като една четвърт от тях правят това редовно или спорадично за английски език, 17% – за националния език за чужденци, а 14% – за други езици.
- В проучените сектори малко под половината от компаниите използват широко бизнес английски в допълнение към националния език в областта на външните комуникации, а не повече от 30% използват други езици в допълнение към английския и националния езици за уебсайтовете си.
- Немският, руският, френският и испанският се очертават като най-често използваните езици от проучените компании, което отразява силен вътрешен пазар в Европа. Високата честота на употреба на каталунски, баски и галисийски отразява важноста на тези езици в съответните региони на Испания, а високата честота на употреба на уелски език отразява ценността, която се придава на този език в Уелс. Китайският, японският, арабският и турският също са ценени и подкрепяни в някои от проучените компании, макар че би могло да се очаква те да са и по-висок приоритет.

Дискусия

Сравнителните изводи, представени по-горе, показват някои интересни тенденции в политиките и практиките за многоезичието/плурилингвизма в европейски контекст. Докато някои страни/региони имат високо развити политики и практики в конкретни сфери, други се нуждаят от по-нататъшно развитие в съответствие с европейските препоръки, за да бъдат създадени повече общества с езиково многообразие. От всички проучени *езикови области* началното и средното образование са тези, в които се полагат най-големи усилия за насърчаване на многоезичието/плурилингвизма. Въпреки това в ранното изучаване на чужди езици и в секторите на продължаващото и висшето образование, медиите, обществените услуги и бизнеса, резултатите от нашето проучване по проекта LRE показват, че официално декларираният ангажимент на европейските страни/региони в подкрепа на многоезичието/плурилингвизма все още има нужда от реализиране на конкретни планове за действие и практики на местно и институционално ниво.

От всички проучени ненационални *видове езици* имигрантските езици са най-малко признати, защитени и/или насърчени, въпреки всички утвърждаващи действия на европейско ниво. Отделянето на повече внимание на езиците, различни от националния, ще позволи на европейските градове и на предприятията да станат по-отворени в контекста на повишаването на мобилността и миграцията в Европа.

Вярваме, че представените тук констатации надграждат сегашната ни степен на познание в областта на езиковите политики и практики в Европа от четири различни перспективи: i) голям брой застъпени европейски страни и региони; ii) широк спектър на избрани видове езици от многообразието от езиците в Европа; iii) обхват на избраните езикови области в рамките на образованието и извън тях, (iv) публикуване и разпространение на резултатите от настоящото проучване на 23 езика, освен на английски. Обхватът и значимостта на направеното от LRE проучване, чийто резултат е огромна база данни за редица езикови политики и практики в и извън образователните сектори, могат да се изразят във формулирането на общо 260 въпроса, поставени в 24 страни/региона, които възлизат на 6,240 отбелязани и анализирани стойности (минус частичните данни само за Фризия).

Както бе споменато във въведението към първата глава на тази публикация, целта на проектопоказателите, разработени чрез проекта LRE, е да действат като инструмент за подкрепа и самооценка на страните и регионите според документите на ЕС и СЕ по въпросите на многоезичието и плурилингвизма. Чрез този процес ние се стремим да се повиши информираността както на обществено, така и на политическо макрониво сред европейските, националните и регионалните законотворци на езиковата политика, както и да се мотивират ключовите заинтересовани страни, представляващи различни сектори, езици и страни/региони, за предприемане на действия. Предложенията за допълнителни показатели са добре дошли, тъй като ще бъдат активен отговор на нашите констатации.

ЧАСТ 1

Определяне на европейски показатели за езикови политики и практики

Гуус Екстра (Guus Extra) и Кутлай Ягмур (Kutlay Yağmur)

Въведение

Настоящата публикация е част от проекта „Европейско езиково богатство“ (LRE), съфинансиран от Европейската комисия по програма „Учене през целия живот“ и инициран от Британски съвет – международната организация на Обединеното кралство за образователни възможности и културни взаимоотношения. Проектът се управлява от Британски съвет и се контролира от ръководна група, съставена от представители на EUNIC – Европейска мрежа на държавните културни институти зад граница (EUNIC) и нашите партньорски организации.

Вавилон, центърът за изследване на мултикултурното общество към Тилбургския университет, има водеща роля в изследователския аспект на проекта. Той разработи проектопоказатели въз основа на резолюциите, конвенциите и препоръките на Европейския съюз и на Съвета на Европа за изследване на езиковите политики и практики в 24 страни и региони, и също така изготви и проведе анкетно проучване сред нашата мрежа от партньори, обработи и анализира данните и описа транснационалните резултати от събраните данни. Нашите изследователски партньори във всяка страна/ регион допълниха събраните данни със свой собствен анализ на резултатите, подкрепен с примери за добри практики и обещаващи инициативи.

Общите цели на проекта „Европейско езиково богатство“ са следните:

- да подпомогне обмена на добри практики като насърчи межкултурния диалог и социалното включване чрез преподаване и изучаване на езици
- да насърчи общоевропейско сътрудничество за развитие на езикови политики и практики в редица образователни сектори, както и сред широката общественост
- да повиши осведомеността относно препоръките на Европейски съюз (ЕС) и Съвета на Европа (СЕ) за насърчаване на изучаването на езици и езиковото многообразие в цяла Европа.

Целта на проектопоказателите, разработвани в рамките на проекта, е да послужат в подкрепа на страните и регионите като инструмент за самооценка спрямо документите на ЕС и СЕ относно многоезичието и плурилингвизма. Чрез този процес се стремим да повишим глобалната осведоменост както сред обществеността, така и сред политическите среди – законотворците на европейско, национално и регионално равнище, които определят езиковите политики; също така се стремим да мотивираме ключови заинтересовани лица сред редица сектори, езици и страни/региони да предприемат действия. Приветстваме предложения за допълнителни показатели, а също и активен отговор на нашите констатации. Надяваме се представените тук резултати да провокират последващо разглеждане на свързани с въпроса практически казуси и задълбочено изследване на свързаните с многоезичието и плурилингвизма политики и практики на микро равнище.

Очевидно е, че в подобно проучване се налагат редица ограничения. Те ще бъдат засегнати в раздел 1.6, където са разгледани проблемите на валидността. Смятаме, че представените от нас резултати достигат отвъд сегашните ни знания за езиковите политики и практики в Европа в три отделни аспекта:

- високият брой на участващите страни и региони – 24;
- спектърът на избраните езикови разновидности сред съзвездието от езици в Европа – ние разглеждаме чужди, регионални или малцинствени, имигрантски и национални езици, като обръщаме специално внимание на последната двойка от гледна точка на оказването на подкрепа за новодошлите;
- обхватът на избраните езикови области в рамките на образованието и извън него включва бизнеса, обществените сфери и услуги в градовете и четири.

В раздели 1.1 и 1.2 е представена обща информация за действащите лица, които насърчават многоезичието и плурилингвизма и разглеждат така наречената триезикова формула. Раздели 1.3 и 1.4 обхващат езиковите разновидности и езиковите области, проучени в рамките на проекта. В раздел 1.5 се представя събирането на данни от три града. Последният раздел 1.6 представя методиката, използвана в рамките на проекта.

1.1. Действащи лица за насърчаване на многоезичието и плурилингвизма в Европа

Езиковото многообразие е ключов аспект от европейската идентичност и затова както базираните в Брюксел институции на ЕС, така и СЕ в Страсбург активно насърчават изучаването на езици и многоезичието/плурилингвизма. Основните агенции в тези две институции, които определят езиковите политики, са Звено „Политика за многоезичие“ към Главна дирекция „Образование и култура“ на Европейската комисия и Отдел „Езикова политика“ към Дирекция „Образование“ на Съвета на Европа. Работата на тези две агенции стои в основата на важните резолюции, харти и конвенции, приемани от съответните органи. Бийтнс Биърдсмор (Baetens Beardsmore, 2008) прави прозорлив преглед на дейностите на ЕС и на Съвета на Европа от миналото.

Уебсайтът <http://europa.eu/> дава възможност за търсене на ключови документи сред публикациите на тема „многоезичие“ на различни езици и организирани в пет групи: документи, свързани с политиките на ЕС, информационни брошури, доклади, изследвания и проучвания. Уебсайтът на СЕ – www.coe.int/lang – предлага публикации в областите: политика за развитие, инструменти и стандарти, езици на училищното образование, мигранти, конферентни доклади и подобрени изследвания.

В Съвета на Европа се прави разлика между плурилингвизъм (способност на дадено лице да говори повече от един език) и многоезичие (наличие на различни езици в дадена географска област). В ЕС за двете явления се използва терминът „многоезичие“ (като понякога се уточнява, че то се отнася до дадено лице). В доклада се използват и двете понятия многоезичие /плурилингвизъм.

Европейският съюз (ЕС)

В рамките на Европейския съюз за езиковата политика отговарят отделните държави-членки. Институциите на ЕС играят подкрепяща роля в тази област въз основа на „принципа на субсидиарност“. Тяхната роля е да поощряват сътрудничеството между държавите-членки и да насърчават европейското измерение в националните езикови политики. И за трите съставни органа на ЕС, т.е. Съвета на Европейския съюз, Европейската комисия (ЕК) и Европейския парламент, в последните години многоезичието е ключова област, на която се обръща значително внимание.

Езиковите политики на ЕС имат за цел да защитят езиковото многообразие и да насърчат владенето на езици в полза на културната идентичност и социалната интеграция, но също и поради факта, че многоезичните граждани са в по-добра позиция да се възползват от образователните, професионалните и икономическите възможности, създадени от една интегрирана Европа. Политиката за многоезичие се ръководи от целите,

определени от Съвета на ЕС в Барселона през 2002 г., а именно: подобряване на овладяването на основни умения, по-специално чрез изучаване на поне два чужди езика от много ранна възраст. Тя от своя страна се основава на Бялата книга за преподаване и учене от 1995 г., която застъпва тезата, че всеки трябва да научи два европейски езика. В допълнение към това, в Барселона е прието и решение за въвеждане на показател за езикова компетентност.

През 2003 г. ЕК се ангажира да предприеме 45 нови действия за насърчаване на националните, регионални и местни власти да работят за „важна промяна за насърчаване на изучаването на езици и езиковото многообразие“. Първото съобщение на ЕК относно многоезичието, „Нова рамкова стратегия за многоезичност“, беше прието през ноември на 2005 г. в допълнение към плана за действие „Насърчаване на изучаването на езици и езиковото многообразие“. Съобщението на ЕК (2005 г.) определи три основни стандарта в политиката на ЕС относно многоезичността:

1. Гарантиране достъпа на гражданите до законодателството на ЕС, процедури и информация на техния собствен език.
2. Подчертаване важната роля, която езиците и многоезичието играят за европейската икономика и намиране на начини за по-нататъшното им развитие.
3. Насърчаване всички граждани да учат и говорят повече езици за подобряване на взаимното разбиране и комуникация.

Значението на многоезичието за ЕК беше подчертано с назначаването (в началото на 2007 г.) на специален Европейски комисар Леонард Орбан за управление на портфейла, въпреки че след преустройството при Барозу през 2009 г. това стана част от компетенциите на комисаря по образованието, културата, многоезичието и младежта. По време на мандата на комисар Обран, през 2008 г. ЕК изготви своето Съобщение „Многоезичието: преимущество за Европа и обща отговорност“, което установи езиковата политика като централен въпрос, който оказва положително влияние върху всички останали политики на ЕС. В Съобщението се посочва какво трябва да се направи, за да се превърне езиковото многообразие в предимство в подкрепа на солидарността и просперитета. Двете централни цели на политиката за многоезичие бяха:

- да се повиши разбирането относно ценността на езиковото многообразие на ЕС и възможностите, които то предоставя, и да се способства за премахването на бариерите пред межкултурния диалог;
- да се предоставят на всички граждани реални възможности да се научат да общуват на два езика освен майчиния им език.

Държавите-членки бяха поканени да предложат по-широк набор от езици, за които да се предвиди по-ефективна интеграция в образователната система – от ранна детска възраст до образованието за възрастни – и да се ценят и допълнително развиват езиковите умения, придобити извън формалната образователна система. Освен това, ЕК заяви решимостта си за стратегическо използване на съответните програми и инициативи на ЕС за довеждане на многоезичието „по-близо до гражданите“.

В Работния документ на службите на комисията (2008), придружаващ съответното Съобщение, е представен издържан преглед на актуалните дейности на ЕС в подкрепа на многоезичието. Съобщението на ЕК (2008 г.) беше приветствано и подкрепено с резолюции както от Съвета на ЕС (2008 г.), така и от Европейския парламент (2009 г.), с акцент върху ученето през целия живот, конкурентоспособността, мобилността и възможностите за намиране на работа. През 2011 г. ЕК докладва за напредъка от 2008 г. насам и представи пълен опис на действията на ЕС в тази област. Тя също така очаква *Стратегическата рамка за европейско сътрудничество в областта на образованието и обучението (ОО2020)*, в която изучаването на езици е посочено като приоритет, а общуването на чужди езици е една от осемте ключови компетенции, които ще подобрят качеството и ефикасността на образованието и обучението. Освен това като основни умения са включени и общуването на майчин език, посредничеството и межкултурното разбиране.

Най-важната статистика относно езиковото обучение в ЕС се събира в контекста на проучванията „Евридика“ (Euridyce) и Евробарометър. Ключово значение за областите основно и средно образование от въпросниците по проект „Европейско езиково богатство“ имат докладите „Основни данни за преподаването на езици в училищата в Европа“ („Евридика“-2008, актуална редакция на доклада от 2005 г.) и „Интегриране на деца-имигранти в европейските училища („Евридика“-2009), както и два доклада на Евробарометър за езиковите умения на европейските граждани и техните нагласи към езиците (Евробарометър 2001 г. и 2006 г.). Горепосоченият доклад до ЕК на Щрубел и др. (Strubell et al., 2007 г.) също съдържа ключови данни за записаните ученици за езиково обучение в основното образование и в долния и горния курс на средното образование в страните от ЕС; освен това докладът предлага сравнителен анализ между данните и тенденциите в отделните държави и в заключение издава редица препоръки.

Конкретни данни относно броя на обучаемите по езици, училищните изпити и видовете езикови умения вероятно ще бъдат засегнати в някоя от следващите редакции на въпросника по проекта LRE. Ще бъдат проучени възможностите за синергии между набирането на данни по настоящия проект LRE и за проектите „Европейски езиков наблюдател/ELM“ (на Европейската федерация на институтите за национални езици /EFNIL/) и Европейското проучване на езиковите умения (ESLC)

съответно (за повече информация относно текущата работа по проектите, посетете страниците им в интернет). Проектът „Европейски езиков наблюдател“ е насочен към официалните езици на държавите; проучването по този проект съдържа специална част, свързана с обучението и използването на официалния език на страната във висшето образование в съпоставка с английския език. Европейското проучване на езиковите умения (ESLC) първоначално проучва уменията на учениците по английски, френски, немски, италиански и испански като втори езици през последната година на началния гимназиален курс или втората година от горния гимназиален курс в зависимост от образователната система. Неотдавна (2012 г.) ЕК публикува първия доклад по проекта ESLC, който съдържа данни за почти 54,000 записани ученици в 14 държави-участнички. За да се удостоверят уменията за четене, слушане и писане на петте езика според нивата за владеене в CEFR, са били използвани тестове, разработени, стандартизирани и приложени независимо от учебната програма. Резултатите от проучването ESLC сочат като цяло ниско ниво на уменията както за първи, така и за втори чужд език. Освен това резултатите показват значителни колебания между отделните държави, изследваните езици и езиковите умения, подложени на оценяване.

Основната програма в подкрепа на многоезичието, финансирана от ЕК в периода 2007-13 г., е „Учене през целия живот“; тя поставя различните европейски инициативи в областта на образованието и обучението под общо управление и разполага с бюджет от близо 7 милиарда евро за седем годишен период. Програмата „Учене през целия живот“, наследник на „Сократ“, която беше в действие от 1994 до 2006 г., е съставена от четири подпрограми, всяка от които обхваща конкретен образователен сектор: „Коменски“ (за начално и средно образование), „Еразъм“ (за висше образование), „Леонардо да Винчи“ (за професионално образование и обучение) и „Грюндвиг“ (за обучение на възрастни). Хоризонтална програма допълва тези четири подпрограми, включително така наречената *Ключова дейност (КД)* за езиците. Накрая, програмата „Жан Моне“ стимулира преподаването, размисъла и дебатите относно процеса на европейска интеграция в институциите за висше образование по целия свят.

Една от конкретните цели на програмата „Учене през целия живот“ е да насърчава изучаването на езици и езиковото многообразие. Предложения за езикови проекти, мрежи и други дейности, ориентирани към езиците (например такива, свързани с мобилността на студентите, преподавателите и работниците), могат да бъдат представяни за европейско съфинансиране по различните части на програмата. Всички езици – официални, национални, регионални, малцинствени и мигрантски – могат да участват по тази програма. „Европейско езиково богатство“ се съфинансира по (мрежовата) програма КД 2.

Съвет на Европа (СЕ)

Основан на 5 май 1949 г., Съветът на Европа е междуправителствена организация с 47 държави-членки, включително 27-те държави-членки на Европейския съюз.

Мисията на Съвета на Европа е да насърчава правата на човека, парламентарната демокрация и върховенството на закона. Тези същностни ценности обуславят естеството на действията му във всички области, включително езиковата политика, която се позовава на три различни, но взаимно допълващи се аспекта на работата на организацията: *конвенции, препоръки и технически инструменти.*

Европейската културна конвенция насърчава държавите да оказват подкрепа за взаимното изучаване на своите езици, история и цивилизация. *Европейската социална харта* гарантира правото на работниците-мигранти и техните семейства да изучават езика на приемащата държава и да получават държавна помощ, за да могат децата им да изучават майчиния език на своите родители.

В две от *конвенциите* на Съвета на Европа пряко са предвидени европейски стандарти за насърчаване и опазване на езиковото разнообразие и езиковите права: *Европейската харта за регионалните или малцинствените езици* и *Рамковата конвенция за защита на националните малцинства*. Хартата е културен инструмент, разработен с цел защита и насърчаване на регионалните или малцинствените езици, като застрашен елемент на европейското културно наследство. В нея са предвидени конкретни мерки за подкрепа при употребата на тези категории езици в образованието и в медиите, както и мерки да се разреши тяхното използване в съдебната система, в администрацията, в икономическия и социалния живот и културните дейности. В Рамковата конвенция са очертани необходимите условия, за да могат лицата, които принадлежат към национални малцинства, да поддържат и развиват своята култура и да опазват съществените характеристики на своята идентичност, по-специално – своето вероизповедание, език, традиции и културно наследство.

Държавите, ратифицирали тези конвенции, са обект на мониторинг, с който се установява степента на изпълнение на поетите от тях задължения.

Препоръките на Съвета на Европа са официални изявления към националните власти относно водещите принципи и съответните мерки за прилагането им, но нямат задължителен характер. Препоръките, които в най-голяма степен обслужват целите на настоящия проект, са както следва:

- *Препоръка № R (98) б на Комитета на министрите относно модерните езици* (Съвет на Европа, 1998 г.), която очертава межкултурното общуване и плурилингвизма като най-съществените политически цели и предлага конкретни мерки за всеки образователен сектор, както и за началното обучение на учителите и квалификацията им на работното място. В Приложението към тази Препоръка подробно са изложени начините, по които плурилингвизмът може да се издигне до всеобхватна цел в съгласуваната концепция на езиковото обучение за всеки образователен сектор във всички държави-членки на Съвета на Европа;

- *Препоръка 1383 (1998) на Парламентарната асамблея на Съвета на Европа относно езиковото многообразие*, в която се казва, че: ‘езиковото многообразие в Европа е културна ценност, която трябва да се съхранява и опазва’ и че ‘при преподаването на съвременни езици в държавите-членки на Съвета на Европа трябва да има по-голямо разнообразие; това ще способства за овладяването не само на английски език, а и на други европейски и световни езици от страна на всички европейски граждани, заедно със съвършеното владение на техните национални и регионални езици, ако това е приложимо’;
- *Препоръка 1539 (2001) на Парламентарната асамблея на Съвета на Европа относно Европейската година на езиците*, призовава държавите-членки ‘да поддържат и доразвиват инициативите, свързани с езиковата политика на Съвета на Европа за насърчаване на плурилингвизма, културното многообразие и разбирателството между народите и нациите’, както и ‘да насърчава всички европейци към развиване на известна способност да общуват на няколко езика, като например прокарва многообрази, новаторски подходи, пригодени към индивидуалните потребности ...’;
- *Препоръка Res (2005)3 на Комитета на министрите относно преподаването на езиците на съседните държави в граничните райони* настояват правителствата на държавите-членки ‘да приложат принципите на многоезиковото образование, като създадат условия, чрез които да дадат възможност на учебните заведения в граничните райони на всички нива да осигурят или при необходимост да въведат преподаване и използване на езиците на съседните държави, заедно с познания за културата на тези страни, която обикновено е тясно обвързана с преподаването на езика’;
- *Препоръка 1740 (2006) на Парламентарната асамблея на Съвета на Европа относно ролята на майчиния език в училищното образование* насърчава подрастващите европейци да изучават своя майчин (или основен) език, когато той не е официалният език на страната, като изтъква, че те имат задължението да изучават официалния език на страната, чиито граждани са;
- *Препоръка № R (2008) 7 на Комитета на министрите относно прилагането на Общата Европейска езикова референтна рамка (CEFR) и насърчаване на плурилингвизма* очертава общите принципи и мерки, които следва да се предприемат от властите, отговорни за езиковото образование на национално, регионално и местно равнище, както и конкретните мерки, свързани с разработването на политики, учебни програми, учебници, обучение на педагози и оценяване.

Така наречените “*технически*” инструменти в областта на езиковото обучение са преди всичко справочни пособия без нормативна стойност, които политически-отговорните фактори и практикуващите специалисти могат да ползват и адаптират съобразно конкретния образователен контекст и потребности. Сред тези инструменти е широко прилаганата Обща Европейска езикова референтна рамка (CEFR), Европейското езиково портфолио (ELP), политически ръководства и редица други практически пособия, разработени по програмите на отдел „Езикова политика” в Страсбург и Европейския център за модерни езици в Грац.

Общата Европейска езикова референтна рамка (2001 г.) е разработена за насърчаване на плурилингвалното образование, при адаптиране към съответния контекст на приложение. CEFR предлага единна база за разработване/съпоставяне на учебните програми, учебниците, учебните планове по предметите и изпитите по втори/чужд език при динамична, многоезикова, пожизнена перспектива на учене. Като инструмент, разработен след процес на научно изследване и широки консултации, CEFR предоставя практически инструментариум за набелязване на ясни цели, които да се постигнат на последователни етапи от учебния процес, при оценяване на резултатите по международно съпоставими критерии. Общата рамка представлява база за взаимното признаване на езиковата квалификация и във все по-голяма степен се използва при реформирането на националните учебни програми, както и от международните консорциуми, за съпоставимост на свидетелствата/дипломите за езикова подготовка в Европа и извън нея, като е разпространена в превод на над 35 езика.

Европейското езиково портфолио (2001 г.) представлява личен документ, в който лицата, които изучават или вече са научили чужд език в училище или в извънучебна форма, могат да записват и осмислят своите езикови и културни преживявания. Портфолиото е собственост на учащия. В портфолиото всички умения се оценяват, независимо от нивото и дали са придобити в рамките на формалното образование или извън него. То е обвързано с Общата Европейска езикова референтна рамка.

Ръководството за разработване на езикови образователни политики в Европа (2007 г.) представлява аналитичен инструмент, който може да послужи като справочна база при формулиране и пресструктуриране на политиките по езиково обучение, с цел да се насърчи плурилингвизма и многообразието чрез планов подход, така между решенията да има съгласуваност и свързаност. В Ръководството плурилингвизмът се разглежда като едно умение, което потенциално обхваща няколко езика, обикновено с различна степен на владене - 'комуникативно умение, към което допринасят всички езикови познания и опит, като езиците са взаимосвързани и си взаимодействат'.

Посочените по-горе политически инструменти са разработени от сектор „Езикова политика“ (понастоящем отдел „Езикова политика“), който неотдавна стартира „Платформа на ресурсите и библиографска база за плурилингвалното и межкултурното образование“ (www.coe.int/lang). Но този сайт обхваща на включените езици е значително по-голям от модерните чужди езици, като включва класическите езици, езици на мигрантите и, доста съществено – езици на които се води учебния процес. Това би означавало например немски в Германия, шведски в Швеция и пр., които се преподават и като

учебни предмети, но се използват и като езици, на които се преподава учебното съдържание (като се има предвид ключовата роля на езика при натрупването на познания по всички предмети). Платформата предлага отворен и динамичен ресурс със система от определения, отправни понятия, описания и описателни характеристики, проучвания и добри практики, до които държавите-членки са приканени да се допитат и да ги използват в подкрепа на своята политика за насърчаване на равен достъп до качествено образование според потребностите, ресурсите и образователната култура.

Платформата се съпровожда от *Ръководство за разработване на учебни програми за плурилингвално и межкултурно образование*, което в момента се прилага пилотно в различни сектори на формалното образование. Ръководството е предназначено да улесни прилагането на ценностите и принципите на плурилингвално и межкултурно образование при преподаването на всички езици – чужди, регионални, малцинствени, класически и езици, на които се води учебния процес в училищата. В него е представена обобщена рамка на проблематиката и принципите, застъпени при разработването и/или усъвършенстването на учебните програми, както и на педагогическите и дидактическите подходи, които разкриват по-добри възможности за осъществяване на общата цел на плурилингвалното и межкултурното образование.

В работата на Съвета на Европа многоезиковите (плурилингвалните) и межкултурните умения се отнасят до способността човек да използва репертоар от множество езици и културни източници за целите на общуването или взаимодействието с хора от друг произход и среда, като междувременно обогатява своята репертоарна база. Плурилингвално и межкултурно образование отчита репертоарния набор от езици и съответстващи им култури, които учащите са усвоили, независимо дали те формално са засегнати в учебната програма или не: езици, на които протича учебния процес в училище (независимо дали се изучават като предмет или преподаването се води на тях), регионални/малцинствени езици, модерни чужди и класически езици, имигрантски езици. Съветът на Европа насърчава възприемането на холистичен подход, при усилен синергия между езиците, по-добра координация между учителите и използване на уменията, които преодоляват различията между учащите.

Работата на СЕ в областта на езиковото образование се координира от Отдел „Езикова политика“ (LPU) в Страсбург и от Европейския център за модерни езици (ECML) в Грац.

Отдел „Езикова политика“ в Страсбург изпълнява междуправителствени програми за сътрудничество в рамките на програмата на Координационния комитет за образователна политика и практика (CDPPE).

Отдел „Езикова политика” е пионер на международното сътрудничество в езиковото образование от 1957 г., който действа като катализатор на новаторството и предоставя уникален паневропейски форум за осъществяване на политическите приоритети на всички държави-членки. Резултатите от програмите на отдела са довели до издаването на редица препоръки и резолюции на Комитета на министрите и Парламентарната асамблея на СЕ, които обезпечават подкрепата за неговите политически инструменти и инициативи. Стъпвайки на тази основа, отдел „Езикова политика” организира *Европейската година на езиките 2001* съвместно с Европейската комисия, чиито цели се прокламират ежегодно на Европейския ден на езиките (www.coe.int/edl).

Освен това отдел „Езикова политика” осигурява експертна помощ на държавите-членки при преразглеждане на образователната им политика по езиките, като се ангажира с разработване на политики за образованието на малцинствата. Неговата актуална работа е насочена преди всичко към езиките, на които се води учебният процес (като обхваща потребностите на учениците в неравносложно положение) в по-широкия контекст на плурилингвалното и межкултурното образование, както и на езиковите политики, свързани с интеграцията на пълнолетните мигранти.

Програмите на отдел „Езикова политика” се допълват от тези на Европейския център за модерни езици, създаден по силата на частично разширено споразумение на Съвета на Европа през 1994 г. в Грац (Австрия). Понастоящем към частичното споразумение са се присъединили 31 държави [1].

Мисията на Европейския център за модерни езици е да насърчава новаторския подход и да разпространява добри практики в изучаването и преподаването на езиките. Центърът провежда 4-годишни средносрочни програми по проекти, организирани в сътрудничество с европейски експерти в областта на езиковото образование. В резултат на работата по проектите се разработват комплекти от практически помагала за обучение, насоки и интерактивни страници в интернет, като например Европейско портфолио за студенти-педагози по езиково обучение (EPOSTL), което е преведено на 13 езика и е възприето в редица програми за обучение на педагози в Европа (<http://epostl.ecml.at>), както и Референтната рамка за плуралистичен подход към езиките и културите, която очертава начини за подкрепа на учащите при развиване на техните многоезикови и межкултурни умения в рамките на учебния процес (<http://carap.ecml.at>). Някои от помагалата, разработени от Европейския център за модерни езици, се отнасят до практическото прилагане на Общата Европейска езикова референтна рамка (CEFR) и Европейското езиково портфолио (ELP), като са насочени към потребностите на езиковите специалисти, практикуващи в многоезична среда. Всички публикации на Европейския център за модерни езици са на разположение безплатно на страницата на центъра в интернет (www.ecml.at).

Въпросникът за проучването по проекта LRE беше разработен на базата на ключови резолюции, конвенции, препоръки и съобщения на ЕС и СЕ, залегнали при формулирането на политиките и практиките, свързани с многоезичието/плурилингвизма. В Таблица 1 е направен общ преглед на използваните документи. Резюме на ключовата проблематика и самият въпросник са публикувани на страницата на проекта „Европейско езиково богатство” в интернет. Моля, имайте предвид разликата между Съвета на ЕС (съставен от държавни глави и правителствени ръководители) и Съвета на Европа.

¹ Албания, Андора, Армения, Австрия, Босна и Херцеговина, България, Хърватска, Кипър, Република Чехия, Естония, Финландия, Франция, Германия, Исландия, Ирландия, Латвия, Лихтенщайн, Литва, Люксембург, Малта, Черна гора, Нидерландия, Норвегия, Полша, Румъния, Република Словакия, Словения, Испания, Швеция, Швейцария, “Бивша югославска република Македония”.

Таблица 1. Общ преглед на документите на ЕС и СЕ, използвани за разработване на Въпросника на програмата „Европейско езиково богатство”

Документи на Европейския съюз	Документи на Съвета на Европа
<p>Решения/Заключения на Съвета</p> <ul style="list-style-type: none"> – Решение на Европейския парламент и на Съвета относно Европейската година на езиците 2001 (2000 г.) – Заключения на председателството на Европейския съвет (Барселона, 2002 г.) – Заключения относно многоезичността (май, 2008 г.) – Решение относно европейска стратегия за многоезичието (ноември, 2008 г.) – Заключения относно стратегическа рамка за европейско сътрудничество в областта на образованието и обучението ОО2020 (2009 г.) – Заключения относно езиковите компетентности за подобряване на мобилността (2011 г.) 	<p>Конвенции и рамкови документи</p> <ul style="list-style-type: none"> – Европейска културна конвенция (1954 г.) – Европейска харта за регионалните и малцинствени езици (ECRML) (1992 г.) – Рамкова конвенция за защита на националните малцинства (1995 г.)
<p>Резолюции на Европейския парламент</p> <ul style="list-style-type: none"> – Резолюция за насърчаване на езиковото многообразие и изучаването на езици (2001 г.) – Резолюция относно европейските регионални и по-малко използвани европейски езици (2003 г.) – Резолюция относно многоезичието: преимущество за Европа и обща отговорност (2009 г.) 	<p>Препоръки на Комитета на министрите</p> <ul style="list-style-type: none"> – Препоръка N° R (82) 18 относно съвременните езици (1982 г.) – Препоръка N° R (98) 6 относно съвременните езици (1998 г.) – Препоръка на КМ (2008 г.) N° 7 относно използването на CEFR и подпомагане на плурилингвизма
<p>Съобщения от Европейската комисия</p> <ul style="list-style-type: none"> – Съобщение от 2005 г.: Нова рамкова стратегия за многоезичието – Съобщение от 2008 г.: Многоезичието: преимущество за Европа и обща отговорност – Зелена книга, 2008 г.: Миграция и мобилност: предизвикателствата и възможностите на образователните системи в ЕС 	<p>Препоръки от Парламентарната асамблея</p> <ul style="list-style-type: none"> – Препоръка 1383 (1998 г.) относно езиковото многообразие – Препоръка 1539 (2001 г.) относно европейската година на езиците 2001 – Препоръка 1598 (2003 г.) относно защита на жестомимичните езици в държавите-членки на Съвета на Европа – Препоръка 1740 (2006 г.) относно мястото на майчиния език в училищното образование
<p>Външни доклади</p> <ul style="list-style-type: none"> – Окончателен доклад на Групата на високо равнище по отношение на езиковото многообразие (2007 г.) – Владееенето на чужди езици движи бизнеса ни: компаниите работят по-добре, използвайки чужди езици, Бизнес форум за многоезичието (2008 г.) 	<p>Външни доклади</p> <ul style="list-style-type: none"> – От езиково многообразие към плурилингвално образование: Насоки за развитие на политиките за езиковото образование в Европа (Beacco and Byram, 2007) – Насоки за развитие и прилагане на учебни планове за плурилингвално и межкултурно образование (Beacco <i>et al.</i>, 2010) <p>Инструменти за преподаване и учене</p> <ul style="list-style-type: none"> – Обща Европейска езикова референтна рамка (CEFR) (2001) – Европейско езиково портфолио (ELP)(2001) – Референтната рамка за плуралистичен подход към езиците и културите (FREPA) (2012): http://carap.ecml.at – Европейско портфолио за студенти-педагози по езиково обучение (2007) http://epostl2.ecml.at

1.2. Триезиковата формула и плурилингвизъм

Насърчаването на многоезичието от гледна точка на триезичието не се радва само на подкрепата на ЕС. ЮНЕСКО прие термина „многоезично образование“ през 1999 г. (*Генерална конференция, Резолюция 12*), който се отнася до използването на най-малко три езика в образованието, т.е. майчиния език, регионален или национален език и международен език. Още през 50-те години на XIX век индийското правителство представя общ проект за политика на многоезично образование, включваща обучение на майчиния език, на регионален (или държавен) език, напр. хинди като език за обща комуникация, и един от класическите езици – санскрит, пали, арабски или персийски. При преразглеждането през 1961 г. предложението е озаглавено *триезикова формула (TLF)* и включва обучение на регионален език, на хинди (в областите, където не се говори хинди) или друг индийски език (в областите, където се говори хинди) и на английски или друг европейски език.

През 1995 г. в публикация наречена „Бяла книга“ ЕК избира триезичието като политическа цел за всички европейски граждани. Освен „майчиния език“, всеки гражданин следва да учи поне два „езика на Общността“. Тази политическа цел е последвана от Резолюция на Съвета на ЕС от Барселона, 2002 г. На този етап концепцията за „майчин език“ се използва за позоваване на официалните езици на държавите-членки и се пренебрегва обстоятелството, че за много от жителите на Европа „майчиният език“ и „официалният държавен език“ не съвпадат (Extra and Gorter 2008: 44). В същото време, концепцията за „езици на Общността“ се използва за позоваване на официалните езици на две други държави-членки на ЕС. В по-късни документи на ЕК се говори за един чужд език с висок международен престиж (нарочно не се посочва английския език) и един така наречен „съседски език“. Последното понятие се отнася за съседските страни, а не за езика на съседите от квартала. В последно време се наблюдава развитие на мисленето на ЕК в тази област и в параграф 4.1 на Съобщение от 2008 г. ЕК казва, че „всички езици са ценни“:

В настоящия контекст на повишена мобилност и миграция владенето на националния/те език/ци е от основно значение за успешното интегриране и активното участие в живота на едно общество. Така че говорещите езици, които са различни от техния майчин, би следвало да включат езика на приемащата ги страна в личната си езикова комбинация „един плюс два други“.

В обществото ни съществуват и неоползотворени езикови ресурси: различните майчини и други езици, говорени вкъщи и в местната или разположена в съседство среда, трябва да бъдат ценени повече. Например деца с различни майчини езици, без значение дали от ЕС или от трета страна, изправят училищата пред предизвикателството езикът, на който се извършва обучението, да се преподава като втори език, но същевременно те могат да мотивират съучениците си да учат различни езици и да се отворят към други култури.

С цел създаване на условия за по-тесни връзки между общностите, консултативната група на Комисията за многоезичие и межкултурен диалог разработи концепцията за „личен приемен език“, която се нуждае от по-нататъшно доразвиване.

Макар и да не е посочил конкретния брой на езиците, които следва да се изучават, Съветът на Европа е изиграл водеща роля за насърчаване на езиковото обучение и развитието на плурилингвизъм сред хората от много ранна възраст; той редовно подчертава необходимостта да се ценят всички езици. Освен това е добавил интересна перспектива с въвеждането на идеята за променливите и частични компетентности.

Най-актуалната препоръка на СЕ е CM/Rec (2008) 7E към държавите-членки относно прилагането на Общата Европейска езикова референтна рамка (CEFR) и насърчаване на плурилингвизма.

Въз основа на Резолюцията от 1969 г. относно интензивната съвременна програма за езиково обучение в Европа и Препоръка 814 (1977) СЕ изготвя Препоръка 82(18) (1982), в която държавите-членки се призовават да гарантират, че доколкото е възможно, всички слоеве от тяхното население ще имат достъп до ефективни средства за придобиване на знания за езиците на други държави-членки (или на други общности в рамките на собствената им държава) и за насърчаване на преподаването на поне един европейски език освен националния (или на езика посредник за съответната област) на децата от десетгодишна възраст или от момента, в който започват средното си образование. Препоръката също така призовава държавите да предоставят възможности за изучаване на „възможно най-голям брой езици“. Освен това в тази препоръка СЕ отчита потребностите на работниците-мигранти и призовава за подходящи условия за тях:

... да придобият достатъчни знания за езика на приемащата общност, за да могат да играят активна роля в трудовия, политическия и социалния живот на тази общност, и по-специално да предоставят възможности на децата на мигрантите да придобият подходящо образование, което да ги подготви за прехода от редовно обучение към трудова заетост, както и да развият майчините си езици като образователни и културни инструменти за поддържане и подобряване на техните връзки с културата, от която произхождат.

В ключовата последваща препоръка на Комитета на министрите 98(6) СЕ призовава европейците да постигнат степен на комуникационни способности в редица езици и призовава държавите-членки да постигнат това чрез разнообразяване на езиците, които се предлагат, и чрез поставяне на подходящи за всеки език цели, включително модулни курсове и други видове курсове, които имат за цел развитието на частична компетентност.

Подробен обзор и анализ на политиките на ЕС относно многоезичността е представен от Кълън (Cullen *et al.*, 2008), където се посочва, че все още се наблюдава значително нежелание или съпротива спрямо допълнителното изучаване на чужди езици – с изключение на английския. Това наблюдение се подкрепя и от данните на Евростат от 2009 г. Кълън казва, че само един от пет европейци може да се опише като активно изучаващ допълнителен език и езиковите умения са неравномерно разпределени от географска и културна гледна точка. По-голямата част от дейностите, насочени към насърчаване на многоезичието, се осъществяват в сектора на формалното образование, по-конкретно в областта на средното образование. Кълън (Cullen *et al.* 2008: iii-iv) достига до следните основни заключения по отношение на политическия контекст и политиките за насърчаване на многоезичието в ЕС:

- Многоезичието и езиковото многообразие понякога представляват противоречащи си политически програми. Политиката за езиковото обучение има склонност да се влияе от „по-твърди“ приоритети като икономическата конкурентоспособност и мобилността на пазара на труда, а политиките за езиковото многообразие – от „по-меки“ въпроси като интеграцията и правата на човека. Политиката за многоезичността има по-висок приоритет от политиката за многообразието с оглед на конкретните действия.
- Действието на Европейския парламент отразява последователните и постоянни усилия за осигуряване на защита за малцинствените езици и подкрепа на езиковото многообразие. От края на 70-те години на XIX век Европейският парламент е издал поредица от съобщения и резолюции, с които се призовава Комисията да предприеме действия за насърчаване на използването на малцинствените езици и за преразглеждане на цялото законодателство и всички практики на Общността, които дискриминират малцинствените езици. Но никоя от тези инициативи няма задължителен характер за държавите-членки и това е основният проблем.

Нагласи на гражданите на ЕС спрямо многоезичието/плурилингвизма

Едно от периодичните проучвания *Европейски барометър на ЕК*, по-конкретно Специален барометър 243 (2006), предлага напречно сечение на общественото мнение по въпросите, свързани с многоезичието. Анализира се подкрепата за някои от принципите, лежащи в основата на политиката за многоезичие на Комисията, заедно с нагласите на анкетиранияте относно ситуацията в съответните им държави или региони и тяхната подкрепа за политиките за многоезичие на национално равнище. На участниците в проучването са представени пет твърдения, които илюстрират някои от ключовите принципи зад политиките, насочени към насърчаване на многоезичието в Европа. Всички твърдения получават подкрепата на мнозинството от европейците, но в различна степен, както става ясно от Таблица 2.

Таблица 2. Нагласи спрямо многоезичието в Европа (Източник: Специален доклад на Евробарометър 243: 53, Европейска комисия, 2006)

Твърдения	По-скоро съм съгласен	По-скоро не съм съгласен	Не зная
1. Всеки в ЕС трябва да може да говори един допълнителен език	84%	12%	4%
2. Всички езици, говорени в рамките на ЕС, трябва да бъдат третирани еднакво	72%	21%	7%
3. Всеки в ЕС трябва да може да говори общ език	70%	25%	5%
4. Европейските институции трябва да приемат един-единствен език за общуване с европейските граждани	55%	40%	5%
5. Всеки в ЕС трябва да може да говори два допълнителни езика	50%	44%	6%

Резултатите от проучването показват, че докато по-голямата част от гражданите на ЕС смятат, че един допълнителен език е постижима цел, едва 50% са на мнение, че е реалистично да се стремим към два допълнителни езика. Преобладава схващането, че трябва да се отнасяме към различните езици по еднакъв начин, но също толкова силна е подкрепата за твърдението, че всички трябва да сме в състояние да говорим общ език. Мненията относно това дали институциите на ЕС трябва да приемат един език за общуването с гражданите са разделени.

Нашият проект „Европейско езиково богатство“ предлага интересна информация относно степента, до която Барселонските принципи се следват в образователните системи на изследваните страни или региони, и също така предоставя данни за начина, по който всички езици – национални, чужди, имигрантски и регионални или малцинствени – се ценят в училището и извън него.

1.3. Езикови разновидности, проучени в рамките на проекта

В проекта „Европейско езиково богатство“ нашата амбиция е да отразим богатството от езици, присъстващи в европейското общество, както и степента, до която тези езици са включени в практиките за многоезичие. Предизвикателство за нас бе да направим разграничение между видовете езици и да ги категоризираме по подходящ начин.

В свое съобщение от 2008 г. ЕК говори за много „национални, регионални, малцинствени и мигрантски” езици, които се говорят в Европа, всеки от които „добавя собствен аспект към нашата обща култура”, а също и за „чужди езици”, както по-рано принципно са се наричали европейските и неевропейските езици с покритие в световен мащаб.

Ценността на задълбоченото изучаване на националния език за успешното функциониране в обществото и за пълното използване възможностите на образованието е широко призната. Изучаването на чужди езици е обичайно за Европа. Езиците, на които се обръща по-малко внимание, са регионалните/ малцинствените и имигрантските езици, но тяхната ценност във всички европейски държави-членки се признава и подкрепя както от СЕ, така и от ЕС, които подчертават, че и двата вида езици се нуждаят от подкрепа, тъй като представляват важно средство за вътрешно-групово общуване и формират част от личната, културната и социалната идентичност на много граждани на ЕС.

В Препоръка 98(6) СЕ призовава държавите-членки да приведат в действие разпоредбите на Европейската харта за регионалните или малцинствени езици и Рамковата конвенция за защита на националните малцинства, тъй като тези два документа указват желателни параметри по отношение на политиката за регионалните или малцинствени езици или култури. СЕ също така призовава за равно уважение на всички езици, като страните „продължават да насърчават двуезичието в имигрантските области или квартали и да оказват подкрепа на имигрантите за изучаване езика на областта, в която пребивават”.

Окончателният доклад на Групата на високо равнище по отношение на езиковото многообразие (2007 г.) също споменава, че е необходимо да използваме потенциала на имигрантите като източник на езикови знания, както и като добра възможност за компаниите да извлекат полза от културните и езикови способности на тези имигранти, за да получат достъп до пазарите в страните, от които те произхождат.

Прекалено често на мигрантите се гледа само като на проблем – децата на мигрантите показват слаб успех в училище или възрастните мигранти имат само минимални познания по езика на своята приемна държава. Често обаче се пренебрегва фактът, че мигрантите представляват ценен езиков ресурс. Като признаваме значението на езиците на мигрантите сред нас, бихме могли да засилим мотивацията им да изучават езика на общността домакин, и други езици, и така да им дадем възможност да станат вещи посредници между различни култури.

Много често младите мигранти от второ и трето поколение притежават добре развити слухови/говорни умения по отношение на своите унаследени езици или по езиците на своята общност, но не могат да четат и пишат на тях. Много от тях са силно мотивирани да се ограмотят на тези езици. Училищата и институциите за висше образование и обучение на възрастни трябва да направят своя задача предлагането на специални възможности за обучение на тези целеви групи. Това би било разумна инвестиция, тъй като тези хора биха могли да помогнат за установяването на икономически контакти със страните, от които

произлизат, и да изиграят активна роля в диалога между културите и интеграционните програми за новопристигналите имигранти.

На фона на съзвездието от езици (вж. Extra and Gorter 2008: 3-60) , които трябва да се обхванат, нашият въпросник по проект „Европейско езиково богатство” включва национални, чужди, регионални /малцинствени и имигрантски езици. Напълно съзнаваме вариациите в смисловите оттенъци в различните европейски държави, които могат да съпътстват позоваването на народи (и техните езици) с повече или не дотам дълготрайна история на уседналост (вж. Extra and Gorter 2008: 10 за номенклатурата в тази област).

В контекста на проекта „Европейско езиково богатство” ние ще проучим и използваме посочените по-горе видове езици със следните дефиниции (вж. също Речник на термините в Приложението на Част I):

- **Национални езици** – официалните държавни езици.
- **Чужди езици** – езици, които не се учат или използват вкъщи, а се учат в училище или служат за по-широка комуникация в секторите извън образованието.
- **Регионални или малцинствени езици** – езици, които традиционно се използват в рамките на дадена територия от гражданите на съответната държава; говорещите ги образуват група, чиято численост е по-малка от населението на държавата.
- **Имигрантски езици** – езици, които се говорят от имигранти, произхождащи от широк спектър (бивши) страни, и техните потомци в страната на пребиваване.

Сходни възгледи са изразени и от Макпейк и Тинсли (McPake and Tinsley, 2007). В този контекст бихме желали да отбележим, че включването на имигрантските езици като част от европейския езиков репертоар е малко изкуствено, докато същевременно в настоящия първи кръг от набирането на данни за политиките и практиките на многоезичие доста рядко се споменават жестомимичните езици. В западните общества, където миграционните процеси са значителни, както и сред езиковите малцинства, които живеят в дадена национална държава, има хора с увреден слух, които всъщност са малцинства в малцинствата. Като се има предвид хегемонията на устната комуникация, повечето от тези хора са изолирани не само от културата на обществото като цяло, а и от своята „родна” култура, което форма да двойно потисничество (Schermer 2011). Налице е една съществена разлика между общностите с увреден слух и останалите езикови малцинства. Жестомимичните езици се предават от поколение на поколение изключително рядко. Основната причина за това е, че 95% от хората с увреден слух имат здрави родители, за които жестомимичният език не е „майчин”. Повечето от тях са усвоили този език от свои връстници или от други възрастни извън семейството със същото увреждане и/или от родителите си, които са го овладели като втори език.

Европейският парламент единодушно одобри Резолюция относно жестомимичните езици на 17 юни 1988 година. Тя призовава всички държави-членки да признаят своите национални жестомимични езици за официални езици на хората с увреден слух. До момента тази резолюция няма особено практическо отражение. През 2003 г. жестомимичните езици са признати от Съвета на Европа за малцинствени езици по силата на Европейската харта за регионалните или малцинствените езици. В първия кръг на събирането на данни, информация за жестомимичните езици в областите официални документи и бази данни и аудиовизуални медии и преса се събира по Въпросника.

Представеното по-горе разграничение между „регионални/малцинствени“ и „имигрантски“ езици широко се използва на територията на континентална Европа, докато атрактивното позоваване (подкрепяно отдолу-нагоре) на „езици на Общността“, което е разпространено в Обединеното кралство, се използва за национални, регионални и/или имигрантски езици. Освен това, концепцията за „езици на Общността“ често се отнася за националните езици на страните от Европейския съюз в документите на ЕС и в този смисъл е семантично близка до „заеманата територия“, поне в жаргона на ЕС (вж. Extra & Gorter, 2008: 7-11 за номенклатурата в тази област). Последният аргумент в полза на термина „имигрантски езици“ е широкото му използване на уебсайта Ethnologue, езици по света, който е много ценен и популярен стандартен източник за транснационална информация по тази тематика.

В контекста на настоящия проект ще приемем, че регионалните/малцинствените езици са „официално признати“, ако такова признаване произтича от националната държава, която е предмет на разглеждане. Освен това признаването може да бъде и въз основа на Европейската харта за регионалните или малцинствените езици на Съвета на Европа. Хартата влиза в сила през м. март 1998 година. Тя действа като европейски еталон за сравнение на законовите мерки и договорености, приети от държавите-членки в съответната политическа област (Nic Craith 2003) и е насочена към политическата закрила и насърчаване на „историческите регионални или малцинствени езици в Европа“. Понятията „регионални“ и „малцинствени“ езици не са изрично дефинирани в Хартата („Държавите дават определение по свое усмотрение“), докато имигрантските езици са изрично изключени от приложното ѝ поле. Държавите са свободни в избора си кои регионални/малцинствени езици да включат. Няма предписания и за степента на защита, така че държавата може да се придържа към по-неутрална или по-строга политика. В резултат на това държавите-членки на ЕС са приели широк диапазон от разпоредби (Grin 2003).

Съзнаваме, че са налице редица усложняващи фактори, поради които е невъзможно да се направи категорично разграничаване между предложените видове езици. Първо, в рамките на ЕС и сред държавите-членки много регионални/малцинствени и имигрантски езици се говорят от по-голям брой хора, отколкото официалните

държавни езици. Освен това, както регионалните/малцинствени езици, така и имигрантските езици в една държава от ЕС могат да бъдат официални държавни езици в друга държава, например немският език в Дания или руският език в Украйна. Трябва да се има предвид също, че много, ако не и повечето, имигрантски езици в европейските национални държави произхождат от държави извън Европа. Точно контекстът на миграция и малцинственост е конкретната причина предлаганото от нас разграничение между регионални/малцинствени и имигрантски езици да бъде донякъде двусмислено. Въпреки всичко това, не можахме да измислим по-прозрачна алтернатива. Според нас, ако не друго, предложеното разграничение поне ще доведе до повишаване на осведомеността и може в крайна сметка да доведе до комплексен подход към концепцията за малцинствените езици в Европа.

1.4 Езикови области, разгледани в рамките на проучването

Проучването „Европейско езиково богатство“ обхваща осем езикови области. Като първа област сме включили една метаобласт, която разглежда наличността на национални/регионални документи и бази данни, свързани с езиковото многообразие. Като се има предвид ключовата роля на изучаването на езици в образованието, четири области се фокусират върху основните етапи от общественото образование – от предучилищно до университетско. В допълнение към това са разгледани три езикови области извън образованието, за да се уловят нивата на многоезични услуги в обществото и бизнеса. В крайна сметка осемте раздела на Въпросника включват общо 260 въпроса, разпределени сред тези области, както е представено в Таблица 3. Въпросите в области 2-8, са базирани на европейските документи, упоменати в Раздел 1.1.

Таблица 3. Разпределение на въпросите по езикови области

№	Езикови области	Бр. въпроси
1.	Езици в официалните документи и бази данни	15
2.	Езици в предучилищното образование	34
3.	Езици в началното образование	58
4.	Езици в средното образование	60
5.	Езици в полувисшето и висшето образование	30
6.	Езици в аудиовизуалните медии и пресата	14
7.	Езици в обществените сфери и услуги	31
8.	Езици в бизнеса	18
	Общ брой на въпросите	260

Област 1 разглежда наличността на национални или регионални официални документи и бази данни относно езиковото многообразие във всяка от участващите страни или региони. Наличността на такива документи и бази данни може значително да допринесе за осъзнаване на многоезичието в дадена страна и да подпомогне политиката за езиково обучение. Разделянето на тази област на официални документи и бази данни е във връзка с обичайното разграничение между *статусно планиране* и *корпусно планиране* в изследванията върху езиковото планиране. В нашия случай разделът за документите се отнася до предприетите усилия за *урегулиране* използването и функционирането на различните езици в дадено общество, а разделът за базите данни се отнася до предприетите усилия за *картографиране* на разпределението и жизнеспособността на спектъра от езици в дадено общество.

Областите от 2 до 4 от проучването се фокусират върху образованието на непълнолетни учаци, осигурено от държавата. Дефинициите за всяка от тези области е представена в Речника на термините към Част I от настоящата публикация, включително обичайното разграничение между долното и горното нива на средното образование, което може да бъде въз основа на различия във *възрастта* и/или на различия във *вида обучение*. Във всяка от тези области е обърнато внимание на организацията на езиковото обучение, както и на квалификацията и подготовката на учителите за всяка от четирите езикови разновидности. Ключовото разграничение между организация и учители се използва широко в европейския контекст (вж. например Eurydice, 2008). Отговорите в тези раздели са базирани на публично достъпни данни, както и на официални източници.

Като се има предвид значителното многообразие в образователната степен след гимназиалния курс на национално и междудържавно равнище, в Област 5 се разглежда базовото (професионално) образование в съпоставка с висшето (университетско) образование. В резултат на това от тази езикова област се получи бинарни и комплементарни данни за образованието след средния курс. Области 6–8 обхващат три важни аспекта извън системата и след периода на образованието.

Отговорите в области 5-8 са въз основа на събрани и докладвани данни в контекста на три града за всяка страна или регион (за по-подробна информация вж. Раздел 1.5.). Област 5 разглежда предлаганото езиково обучение в малка извадка от институции за полувисше (професионално) и висше (университетско) образование. Област 6 се фокусира върху спектъра от езици, предлаган в аудиовизуалните медии и пресата. Област 7 се концентрира върху езиците в обществените сфери и услуги от гледна точка на институционализираните езикови стратегии, съоръженията за гласова комуникация и за писмена комуникация. Фокусът на област 8, езици в бизнеса, е върху езиковите стратегии на компанииите, конкретните практики за управление на езиците и насърчаването на езиковите компетенции на служителите. Във всяка страна/регион е събрана извадка от 24 компании.

1.5 Подход за събиране на данни от три града

Както беше посочено по-горе, отговорите в езикови области 1–4 от проучването „Европейско езиково богатство”, са базирани на официални/вторични данни и отразяват политиките и обичайните практики на национално равнище. Области 5–8, от друга страна, са базирани на събраните/първични данни. Събирането на първични данни проведено в 3 града на всяка страна е обусловено от следните съображения:

- Многоезичността е най-широко застъпена в градска среда, тъй като новодошлите са склонни да се събират на такива места в търсене на работа
- Градовете засилват националната динамика в отговор на езиковото многообразие
- В градовете се намират големи институции за полувисше и висше образование (област 5).
- Международната преса, кината и телевизионните станции обикновено също се намират в градовете (област 6).
- В резултат на това се налага хората, отговарящи за администрирането и планирането на градовете, да създават местни политики за многоезичието (област 7).
- Централите на много компании се помещават в градовете (област 8).

Изборът на градовете е направен по идентичен начин за страните от 1 до 14 в Таблица 4. Фокусът е върху двата града с най-голямо население *плюс* един град, където регионалният/малцинствен език е с най-висок статус, жизненост и/или брой на хората, които го говорят в съответната страна. Страните от 15 до 18 бяха предизвикателство, тъй като не се вписваха в представения по-горе модел.

Страна 15, Босна и Херцеговина, има три национални езика: босненски, босненски, хърватски и сръбски. Избраните градове за събиране на първични данни бяха Сараево, където се говори предимно босненски, Баня-Лука, където сръбския е най-използван и Мостар, където официалните езици са съответно босненски и хърватски.

Страна 16, Швейцария, е съставена от 26 кантона и също има три официални езика: немски, френски и италиански. Всички проучвания на „Европейско езиково богатство” бяха проведени в три примерни кантона, от които един с основен език немски (Цюрих), един – с френски (Женева) и един – с италиански (Тичино). Данните за области 2–4 са обобщени за таблиците представени в настоящата книга, докато за области 5-8 са представени на ниво градове.

Страна 17, Испания, е съставена от 17 автономни общности и два автономни града. Проучванията на „Европейско езиково богатство” за области 2-4 бяха проведени в общо три автономни общности – Мадрид, Севиля, Валенсия – и две „исторически националности” – Баската автономна област и Каталуня. Създадени са три профила: комбиниран

профил за Мадрид, Севиля и Валенсия, наречен „Испания“, и два отделни профила за Баската автономна област и Каталуния. Баската автономна област има два официални езика: баски и испански. Каталуния има три официални езика: каталунски, испански и арагонски. Градовете, избрани за основното изследване са:

- За Испания: Мадрид, Севиля и Валенсия
- За Каталуния: Барселона, Тарагона, Л'Хоспиталитет
- За Баската автономна област: Билбао, Сан Себастьян, Витория-Гастейс.

Страна 18. Обединеното кралство, се състои от четири държави с отделни правителства и образователни системи. За образователните области (2–4) са събрани данни за политиките и общите практики за всяка страна/регион.

За области 5–8 градовете в Уелс и Шотландия са избрани въз основа на населението. В Англия след Лондон е избран град Шефилд по практически съображения. Все още не сме имали възможност да изследваме допълнителен град, но се надяваме и тези данни скоро да станат налични. В Северна Ирландия засега сме успели да включим в проучването само Белфаст.

Решението за избор на трите града и регионалните/малцинствени езици, върху които да се фокусираме, е взето предварително в сътрудничество с всички участващи национални или регионални екипи, въз основа на статистическите данни от общините за първите два града и на статистическите данни за регионалните/малцинствените езици/групи за третия град. Таблица 4 представя общ преглед на проучените градове за всяка страна.

Таблица 4. Триградски подход за всички участващи страни/региони

№	Държави от тип “А”	Най-голям град	Втори/трети по големина град	Допълнителен град	Основен регионален/малцинствен език в допълнителен град
1.	Австрия	Виена	Грац	Клагенфурт	словенски
2.	България	София	Пловдив	Шумен	турски
3.	Дания	Копенхаген	Орхус	Аабенраа	немски
4.	Естония	Талин	Тарту	Нарва	руски
5.	Франция	Париж	Марсилия	Корте	корсикански
6.	Гърция	Атина	Солун	Ксанти	турски
7.	Унгария	Будапеща	Дебрецен	Печ	немски
8.	Италия	Рим	Милано	Триест	словенски
9.	Литва	Вилнюс	Каунас	Клайпеда	руски
10.	Нидерландия	Амстердам	Ротердам	Леуварден*	фризийски
11.	Полша	Варшава	Краков	Гданск	кашубски
12.	Португалия	Лисабон	Порто	Миранда до Доуро*	мирандски
13.	Румъния	Букурещ	Яш	Клуж	унгарски
14.	Украйна	Киев	Харков	Лвов	руски
	Държави от тип “Б”	Най-голям град	Град в регион 2	Град в регион 3	Официални езици
15.	Босна и Херцеговина	Сараево	Баня Лука	Мостар	босненски/хърватски/сръбски
16.	Швейцария	Цюрих	Женева	Лугано	немски/френски/италиански
17.	Испания Мадрид, Валенсия, Севиля Каталуния Баска авт. област	Мадрид Барселона Билбао	Валенсия Тарагона Сан Себастьян	Севиля Л'Хоспиталет Витория-Гастейс	испански каталунски баски
18.	Обединено кралство: Англия Уелс Шотландия С. Ирландия	Лондон Кардиф Глазгоу Белфаст	Манчестър Суонси Единбург –	– Нюпорт Абърдийн –	английски уелски/английски келтски/шотландски/ английски/ ирландски/ълстърски шотландски/английски

*Тъй като няма университет, не са използвани университетски данни

Националните или регионалните профили са базирани на събраните първични данни за 23+22+22=67 града, посочени в Таблица 4. Както може да се види от таблицата, основните регионални/малцинствени езици в избраните допълнителни градове са със статут на национален език в съседни страни. Фокусът при събирането на първични данни за езикови области 5–8 във всяка от 24-те участващи страни или региони е обобщен по-долу, както следва:

- За езикова област 5 фокусът е върху предлагането на езиково обучение при различни форми на образование за възрастни, финансирани от държавата. Разгледани са два допълнителни сектора: предлагането на езиково обучение за (млади) възрастни на възраст над 16 години и предлагането на езиково обучение в академичното/университетското образование.
- За езикова област 6 фокусът е върху предлагането на езиково обучение в аудиовизуалните медии, включително по обществените радио- и телевизионни канали, в най-големите кина и в пресата – на най-големите железопътни гари и по павилионите в изследваните градове.

- За езикова област 7 фокусът е върху предлагането на езиково обучение в обществените сфери и услуги на градско ниво, по-конкретно на институционализирани езикови стратегии, съоръжения за устна комуникация и съоръжения за писмена комуникация на градско (общинско) ниво в изследваните градове.
- За езикова област 8 фокусът е върху четири различни стопански сектора – супермаркети, строителни предприятия, хотели и банки. Изследователите са помолени да съберат извадки, разпределени колкото се може по-равномерно между мултинационални/международни (M/I), национални (N), и регионални и местни (R/L) компании. На практика се оказва трудно този план да се реализира във всички страни/региони.

В Таблица 5 са представени в обобщен вид езиковите области и целите за събирането на първични данни за всеки град (3x).

Таблица 5. Области и цели за събирането на първични данни във всеки град

№	Езикова област	Цели за всеки град (3x)
5.	Езици в професионалното и университетското образование	<ul style="list-style-type: none"> – Най-голямата институция за професионално образование и обучение (ПОО), която предлага езиково обучение – Най-големият държавен университет
6.	Езици в медиите	<ul style="list-style-type: none"> – Езиковата ситуация в радио- и телевизионните програми и в кината, както се описва в най-масовия всекидневник – Езиковата ситуация в печатните медии на най-голямата железопътна гара и по градските павилиони – Използване на субтитри или дублаж във филми, които са на езици, различни от националния – Осигурен жестомимичен превод
7.	Езици в обществените сфери и услуги	<ul style="list-style-type: none"> – Институционализирани езикови стратегии, съоръжения за устна комуникация и съоръжения писмена информация на централно градско ниво
8.	Езици в бизнеса	<ul style="list-style-type: none"> – Малки и средни предприятия, както и големи мултинационални/международни, национални и регионални/местни супермаркети, строителни компании, хотели и банки

1.6 Методика за провеждане на проучването

Различни видове проучвания

Различни изследователски методики могат да бъдат избрани за обследване на езиковите политики в дадено общество. В съответствие със своите интереси изследователите могат да възприемат микро-социолингвистична или макро-социолингвистична перспектива за документиране на съответните политики и практики (Fishman and Garcia, 2010). Ако проучването е ограничено до обследване на практически казуси с малък брой анкетиращи, изследователите обикновено избират етнографско наблюдение и анализ на дискурса. Езикова етнография (Heller, 2007) е често срещана методика за проучване на параметъра как и на какъв език хората общуват помежду си. Езиковите етнографи се опитват да разберат как хората използват наличните си езикови ресурси при общуването с други хора.

Етнографските методи, обаче, не винаги могат да се приложат по оптимален начин при изследването на езикови политики и практики на социално ниво. Основният фокус на проекта „Европейско езиково богатство“ е върху многоезичността на обществото и по-специално на институционалните политики и практики, които насърчават (или ограничават) многоезичността. По тази причина методиката, използвана в проекта „Европейско езиково богатство“, включваше събиране на *проучвателни данни* относно обичайните езикови политики и практики в различни езикови области в рамките на конкретен национален или регионален контекст на територията на Европа.

Въпросникът за проучването беше съставен с помощта на описаните по-горе основни документи на ЕС и СЕ относно езиковите политики и практики и извличане на ключови препоръки от тях. Въпреки това, като се има предвид факта, че езиковите политики и практики на територията на Европа са много сложен феномен, не е възможно да се установят всички приложими променливи, които после да бъдат приведени в оперативен вид и да бъдат превърнати в измерими понятия

Съставяне на Въпросника

По отношение на Въпросника бяха следвани следните предпоставки при формулиране на въпросите:

- всеки въпрос да осигурява измерими данни
- измеримите данни да могат да се подложат на преценка и в резултат на това да се постигне диференциране на докладваните политики и практики
- да се избягват въпроси, провокиращи еднозначен отговор „да/не“, където може да се предвиди, че един от отговорите би довел до 100% резултати
- въпросите да са достатъчно устойчиви, за да позволяват повторно измерване след определено време.

Обикновено към всеки въпрос имаше три възможни отговора и изследователите трябваше да изберат тази, която е най-близко до реалността от гледна точка на обичайните политики и практики в тяхната страна/регион. На всеки избор беше дадено цифрово изражение, обикновено 3 / 2 / 1 или 2 / 1 / 0, като най-високият резултат за всеки въпрос отговаряше на политика или практика, която най-добре съответства на препоръките на ЕС/СЕ. Резултатите за всяка страна/регион, са представени в Част II на настоящата публикация. Общ преглед на всички национални и регионални профили е представен в Част III.

Валидност

От гледна точка на валидността нашите съображения за Въпросника като цяло бяха следните:

Вътрешна валидност

- Достатъчно изчерпателен ли е Въпросникът за проекта LRE от гледна точка на концептуална структура и обхват, и следователно подходящ ли е за целите, за които е предвиден?
- Достатъчно *ясен и прозрачен* ли е Въпросникът за проекта LRE по начина, по който е формулиран?
- Достатъчно *практичен* ли е като инструмент за събиране на данни от гледна точка на разбираемост и административно натоварване?

Външна валидност

- Достатъчно *валиден* ли е Въпросникът за проекта LRE по отношение на връзката с европейските референтни параметри, които са използвани като основа за оценяването?

Възможности за сравнение на транснационално равнище

- Достатъчно *обективен* ли е Въпросникът за проекта LRE по отношение начина на представяне на разглежданите четири ключови езикови разновидности: национални, чужди, регионални/малцинствени и имигрантски езици?
- Дали Въпросникът за проекта LRE е базиран на *равносилни въпроси* във всички страни/региони?
- Дали Въпросникът за проекта LRE е базиран на *еднакви процедури за оценка* във всички страни/региони?

Ние вярваме, че макар Въпросникът все още да продължава да се прецизира и доразвива от изградената мрежа от заинтересовани страни, все пак значително се доближава до представените по-горе критерии. Въпросникът представлява добър набор от показатели и цялостна рамка в подкрепа на страните/регионите при тяхната самооценката спрямо документите на ЕС и СЕ относно езиковите политики и практики. Той спомага за повишаване на осъзнатостта както на обществено, така и на политическо макроравнище на европейските, националните и регионалните законотворци, определящи езиковите политики, а също и за мотивиране на заинтересованите лица в различни сектори, езици и страни да предприемат съответни действия.

Вярваме също така, че нашите проектопоказатели ще дадат възможност на ползвателите да позиционират собствените си политики спрямо тези на други страни или региони, и в резултат по прозрачен начин да споделят информация и да идентифицират добри практики. Надяваме се, че показателите ще допринесат и за нови инициативи във връзка със специфични за контекста политики. Трябва да се отбележи, че проектопоказателите не са замислени като инструмент за осъществяване на задълбочени анализи на многоезични политики или практики на макроравнище. Резултатите от проучването, обаче, могат да предизвикат последващо разглеждане на подходящи практически казуси, които да предложат допълнителни перспективи и данни, получени при разглеждането на показателите на макроравнище.

Допълнителни подходи

Не всички области, обхванати от проекта LRE се поддават на една и съща изследователска методика, затова беше приет допълнителен подход за езикови области 1–8 (вж. Таблица 3). Частта от Въпросника за проекта LRE, където съществуват официални национални или регионални политики и документи, е базирана на *официални/вторични данни* (езикови области 1–4). При отсъствие на такива официални данни (полувисше и висше образование, медии, обществени сфери и услуги, бизнес) резултатите са базирани на *самостоятелно събрани/първични данни* (езикови области 5–8).

Търсените първични данни нямат за цел да бъдат представителни за която и да било страна/регион, или пък достатъчно обемни за да дават възможност за глобални изводи; вместо това целта им е да послужат като начално звено за осигуряване на първоначални показатели за политиките и практиките относно многоезичието и плурилингвизма в областите, за които има по-слабо покритие сред документите на ЕК и наличните изследвания. Предвид на приетата комбинирана методика, беше решено да не се представят общи резултати за всяка езикова област, както и да не се предлага цялостен сумарен резултат или индекс за всяка страна/регион.

Въпреки че самостоятелно събраната/първична база данни, както е посочено по-горе, не може да се използва като основа за глобални изводи, тя определено представлява ценна транснационална база данни и може да послужи за по-нататъшни проучвания. Смятаме, че комбинацията от анализ на вторичните данни за езикови области 1–4, както и събиране/анализ на първични данни за езикови области 5–8, внася иновативни и пионерски елементи в проекта.

Процес

Представената по-долу процедура обобщава стъпките, които предприехме за съставяне и изпробване на Въпросника за проекта LRE, както и за събиране и обработване на данните:

- 2010 г. – първоначалните предложения за въпроси и критерии за оценяване за всички въпроси (всеки от които с няколко възможни отговора) бяха разработени от Тилбургския университет, Британски съвет и Групата по миграционна политика в Брюксел. Областта „Бизнес“ беше разработена от CILT в Лондон въз основа на проучването на the ELAN от 2006 г. като отправна точка и след това допълнително прецизирана от френския изследователски екип. Съвети за областта „обществени услуги“ бяха предоставени от езиковия екип на Столичната полиция в Лондон, както и от други обществени доставчици на услуги в града.
- Проектът за Въпросник за LRE беше предварително тестван в три пилотни изследвания в Полша, Испания и областта Каталуня в началото на 2011 г. Пилотните изследвания бяха насочени към тестване на съдържанието и изграждане на валидност на Въпросника за LRE чрез отчитане на различията при езиковите политики и практики както между страните, така и вътре в тях.
- Въз основа на резултатите от пилотните изследвания Въпросникът за LRE, Оперативното ръководство за изследователите и процедурите за оценка бяха допълнително адаптирани и след това внимателно проверени от Ръководната група за LRE и външни експерти. Окончателният Въпросник за LRE беше разпратен през есента на 2011 г. до всички национални и регионални екипи за събиране на данни.
- Различни версии на Въпросника бяха създадени за Босна и Херцеговина, Испания, Швейцария и Обединеното кралство (вж. Таблица 4).
- На изследователите беше изпратено подробно Оперативно ръководство, описващо подготовката за проекта и как трябва да се проведе събирането на данните. В допълнение към това, имаше и двудневна среща „лице в лице“ за обсъждане на методиката, както и размяна на мнения по електронна поща и телефонни разговори с всеки изследователски екип.

- След като националните и регионалните екипи бяха осигурили отговори на всички въпроси, получените данни бяха подложени на независима рецензия, за да се гарантира двойна проверка и последователност на тълкуването.
- Впоследствие всички рецензирани данни бяха обработени, анализирани и прегледани от екипа на LRE в Тилбургския университет.
- В хода на този процес стана ясно, че някои от въпросите се тълкуват по различен начин от отделните изследователи, докато други не са били напълно изяснени. Процесът на тяхното изясняване, стандартизиране на отговорите и съгласуване на крайните тълкувания беше завършен в началото на 2012 г. Решено беше да не се поставя оценка на някои въпроси поради невъзможност да се съберат данните. В някои страни се оказа невъзможно събирането на данни по въпросите за поредици от книги на езици, различни от националния в обществените библиотеки и по книжарниците. Въпросите за езиците, които са необходими на студентите за преддипломното и следдипломно обучение, се оказаха недостатъчно изяснение и затова не са оценявани.
- Резултатите за всяка страна/регион бяха изпратени обратно на всички изследователи и така беше осигурена допълнителна възможност за обратна връзка. Първоначално резултатите бяха представени на ниво цяла езикова област, но впоследствие се реши да бъдат изложени на по-конкретно ниво за всеки въпрос, за да се уловят повече подробности за политиките и практиките във всяка страна/регион.

Резултати

Представените в настоящата книга резултати са базирани на това първо изчерпателно транснационално проучване на политиките и практиките за многоезичност в Европа и са продукт на двойно проверени и рецензирани от експерти доклади върху спектър от общо 260 въпроса. Не всички въпроси доведоха до резултати, които могат да се обработят и анализират по предсказуем начин. Това например важи за някои от въпросите ни относно езиците в медиите.

Националните или регионалните профили, представени в Част III от настоящото проучване, представляват резултатите от описания по-горе процес, което е в сила и за транснационалните и транссекторните перспективи, представени в Част II. За всяка страна или всеки регион описанието се базира на *качествен и количествен профил* под формата на текст и таблици, които се отнасят директно към зададените въпроси по проекта LRE, придружени с *коментари*, в които изследователите във всяка страна/регион обясняват резултатите, съпоставят ги с контекста, извеждат ключови констатации и подчертават интересни нови инициативи и добри практики. Нашата амбиция беше да осигурим контекстуализиран баланс и взаимовръзка между двата вида информация.

Разбира се, не е възможно да включим всички възможни променливи в едно такова проучване. Независимо от това, смятаме, че макар и да имаме някои пропуски, сме извървели дълъг път и сме уловили повечето въпроси на макроравнището на езиковите политики и практики. Трябва да се отбележи, че в рамките на избраните области от образованието, фокусът на проучването „Европейско езиково богатство“ е върху предоставянето на възможности за изучаване на езици, а не върху езикови изисквания от гледна точка на конкретно участие на учащите, нито на владееене на езика като конкретно езиково постижение. Последните две амбиции бяха извън обхвата на настоящия първи кръг на събиране на данни.

Към настоящата публикация има две приложения. В първото Приложение е поместен Въпросникът към проект „Европейско езиково богатство, редакция „А“, който е публикуван на уебстраницата на проекта LRE. Редакция „Б“ е адаптиран вариант на редакция „А“, който приложихме в държавите с повече от един национален език т.е. Босна и Херцеговина и Швейцария. Второто приложение е Речникът на термините, който съдържа дефиниции на най-важните използвани термини. И в трите части всички позовавания на езици са базирани на внимателен преглед на уебсайта Ethnologue: езици по света, който се счита за най-ценния и широко използван стандартен източник на информация по тези въпроси.

ЧАСТ 2

Транснационален анализ на резултатите от проучването „Европейско езиково богатство”

Култай Ягмур (*Kutlay Yağmur*), Гуус Екстра (*Guus Extra*) и Марлис Свинкелс (*Marlies Swinkels*)

Въведение

В тази глава се предлагат транснационални перспективи относно степента, до която националните/регионалните езикови политики и практики в 24-те участващи страни/региони отговарят на европейските критерии. За всичките осем езикови области, включително една метаобласт, са представени транснационални таблици, които показват резултатите за образованието, обществените услуги, медиите и бизнеса. Кореспондиращи данни от различни области също са представени, за да може читателят да получи по-задълбочена представа за разпространението и разпределението на езиците в европейския контекст.

В Раздел 2.1 е представена информация за езиците в официалните документи и бази данни на участващите страни/региони. В Раздел 2.2 насочваме вниманието си върху езиците в предучилищното образование от гледна точка на предлаганите национални, чужди, регионални/малцинствени (Р/М) и имигрантски езици. Раздел 2.3 представя сравнителни перспективи за езиците в основното образование, с основен фокус върху организацията и учителите, като отново обхващаме четирите вида езици. Правим същото по отношение на средното образование в Раздел 2.4. Раздел 2.5 предлага три вида данни относно (предучилищното), основното и средното образование от географска гледна точка. В Раздел 2.6 вниманието ни се насочва върху езиците в допълнителното и висшето образование. Раздел 2.7 представя резултатите от нашето проучване по въпросите на езиците в аудиовизуалните медии и пресата, а в Раздел 2.8 се концентрираме върху езиците в обществените сфери и услуги. Раздел 2.9 представя сравнителни перспективи за езиците в бизнеса във всички участващи страни/региони. Раздел 2.10 представя на едно място взаимосвързани перспективи относно разпределението на езиците в областите „преса”, „обществени сфери и услуги” и „бизнес”. Водещите констатации и заключения от всички изброени раздели са представени в началото на изданието, след въведението, каквато е общоприетата практика по изследователските проекти на ЕС.

Германия е федерална държава с висока степен на децентрализация, което в особена степен засяга сферата на образованието и социално-културното благосъстояние. Не беше практически мислимо събирането систематични на данни за Германия по проект „Европейско езиково богатство”, като се има предвид голямото многообразие и различните тенденции в политиките и практиките, както вътре в трите провинции, така и между тях и в трите града, обхванати от проучването. В областите, включени в проекта LRE, езиковите политики и практики са в прерогативите на местните общини и дори училища. Като се има предвид тази степен на автономност, то почти е невъзможно да се отчетат някакви „общии” политики и практики в контекста на Германия. Поради тази причина, базата данни за Германия не е включена в нашия съпоставителен анализ между отделните държави в Част II от настоящото проучване.

2.1 Езиците в официалните документи и бази данни

В първата част на проучването „Европейско езиково богатство“ (LRE) разгледахме въпроса дали в страните/регионите, участващи в проучването, съществуват официални документи и бази данни относно езиците. Считаме, че съществуването на официални документи в подкрепа на езиковото многообразие и изграждането на бази данни, които обрисуват картината на използваните езици, ще засили осъзнаването на многоезичието във всеки национален или регионален контекст и освен това ще доведе до подобряване на образователните политики. Въз основа на нашите данни от проекта LRE и след справка в официалните регистри на Съвета на Европа (CE) (EXRME) можем да съставим карта на политиките и практиките в тази област.

Таблица 1 представя отговорите на два основни въпроса относно езиковото законодателство и официалните документи за езиковите политики във всичките 24 страни/региони, участващи в проучването, в съответствие с докладите на нашите изследователи. Има налично законодателство относно националните и регионалните/малцинствените езици (Р/М езици) в почти всички страни/региони, относно чуждите езици – в 14 страни/региони, а относно имигрантските езици – само в шест страни/региони. Официални документи относно езиковите политики за националните и чуждите езици са налични в почти всички страни/региони, за Р/М езиците – в 18 страни/региони, а за имигрантските езици – само в четири страни/региони.

Таблица 1. Езиково законодателство и официална политика за езиците в 24 страни/региони, участващи в проучването

Страна/ регион	Съществува ли национално или регионално / федерално законодателство, което съдържа формулировки относно езика (езиците)?				Съществуват ли официални документи, определящи езиковата политика, които да насърчават изучаването и преподаването на езици във вашата страна или вашия регион?			
	Национален език	Чужди езици	Регионални или малцинствени езици	Имигрантски езици	Национален език	Чужди езици	Регионални или малцинствени езици	Имигрантски езици
Австрия	v		v		v		v	
Баска авт. област	v		v		v	v	v	
Босна и Херцеговина	v				v	v	v	
България	v	v	v	v	v	v	v	
Каталуния	v		v		v	v	v	v
Дания	v	v	v	v	v			
Англия			v		v	v	v	
Естония	v	v		v	v	v		
Франция	v	v	v		v	v	v	v
Фризия	v	v	v		v	v	v	
Гърция	v				v	v		
Унгария	v	v	v		v	v	v	
Италия			v		v	v	v	
Литва	v	v	v		v	v	v	
Нидерландия	v	v	v		v	v	v	
Северна Ирландия	v	v	v		v	v	v	
Полша	v		v					
Португалия	v		v		v	v		
Румъния	v	v	v		v	v	v	
Шотландия	v	v	v	v	v	v	v	
Испания	v	v	v	v	v	v	v	v
Швейцария	v		v		v	v	v	v
Украйна	v	v	v		v	v	v	
Уелс	v	v	v			v	v	

Както беше споменато в Раздел 1.1, един от ключовите документи в подкрепа на езиковото многообразие в Европа е *Европейската харта за регионалните или малцинствени езици* (ЕХРМЕ) на СЕ. Хартата представлява конвенция, предназначена от една страна да защитава и насърчава Р/М езиците като застрашен аспект на европейското културно наследство, и от друга страна да дава възможност на хората, говорещи Р/М език, да го използват в личния и обществения си живот. На първо място, Хартата определя основните цели и принципи, които държавите се задължават да прилагат за всички Р/М езици, които съществуват в рамките на националната им територия. Второ, Хартата съдържа поредица от конкретни мерки, предназначени за облекчаване и насърчаване на използването на конкретни Р/М езици в обществения живот. В нейния обхват попадат езиците, които по традиция се използват на територията на страната, но не обхваща тези, свързани с наскорошни миграционни движения или диалекти на официалния език. Нейното предназначение е да гарантира, до максималната възможна степен, че регионалните или Р/М езиците се използват в

образованието и в медиите, както и да позволи и насърчи тяхната употреба в правен и административен контекст, в икономическия и социалния живот, за културни дейности и за трансграничен обмен.

Хартата е *ратифицирана от Парламента* в 11 от 18-те страни/региони, участващи в проучването, а България, Естония, Франция, Гърция, Италия, Литва и Португалия все още не са я ратифицирали. Хартата е *подписана от Правителството*, но не е ратифицирана от Парламента във Франция и Италия. Една от причините за бавещата се ратификация е, че в някои страни ратификацията влиза в конфликт с националната конституция. Таблица 2 показва кои езици се признават, защитават и/или насърчават във всяка страна само от гледна точка на националните документи или от гледна точка както на националните документи, така и на ЕХРМЕ. За по-подробна информация можете да се позоавате на уебсайта на СЕ, където свързаните с Хартата въпроси се актуализират непрекъснато.

Таблица 2. Официално признаване, защита и/или насърчаване на Р/М езици в 18 страни

С ГЛАВНИ БУКВИ: САМО ОТ ОФИЦИАЛНИТЕ ДОКУМЕНТИ НА СТРАНАТА

В курсив: от официалните документи на страната, както и от ЕХРМЕ

Страна	Признати, защитени и/или насърчавани Р/М езици - от официалните документи/законодателство на страната или от ЕХРМЕ
Австрия	<i>хърватски (в Бургенланд), чешки (във Виена), унгарски (в Бургенланд и във Виена), ромски (в Бургенланд), словашки (във Виена), словенски (в Каринтия и Щирия)</i>
Босна и Херцеговина	<i>албански, чешки, немски, унгарски, италиански, еврейски езици (езикът идиш и езикът ладино), македонски, черногорски, полски, РОМСКИ, русински, сърбохърватски, словашки, словенски, турски, украински</i>
България	АРМЕНСКИ, ИВРИТ, РОМСКИ, ТУРСКИ
Дания	<i>немски</i> (ЕСКИМОСКО-АЛЕУТСКИЯТ И ФАРЬОРСКИЯТ СА ЗАЩИТЕНИ ОТ ЗАКОНИТЕ ЗА АВТОНОМНО САМОУПРАВЛЕНИЕ)
Естония	СЪГЛАСНО НОВИЯ ЗАКОН ЗА ЕЗИЦИТЕ (2011 Г.) СЕ СМЯТА ЗА ВАЖНО ДА СЕ ЗАЩИТАВАТ ВСИЧКИ ЕСТОНСКИ РЕГИОНАЛНИ ЕЗИЦИ
Франция	БАСКИ, БРЕТОНСКИ, КАТАЛУНСКИ, КОРСИКАНСКИ, НЕМСКИ ДИАЛЕКТИ В РАЙОНИТЕ ЕЛЗАС И МОЗЕЛ (ЕЛЗАСКИ И МОЗЕЛСКИ), ЗАПАДНОФЛАМАНДСКИ, ФРАНКО-ПРОВАНСАЛСКИ, LANGUE D'OÏL (“ЕЗИЦИ НА СЕВЕРА”: ФРАНКОМИТОАНСКИ, ВАЛОНСКИ, ШАМПАНСКИ, ПИКАР, НОРМАНДСКИ, ГАЛЛО, ПОАТВЕНСКО-СЕНТОНЖСКИ, ЛОРЕНСКИ, БУРГУНДСКИ), ОКСИТАНСКИ (“ЕЗИЦИ НА ЮГА”: ГАСКОНСКИ, ЛАНГДОСИЕНСКИ, ПРОВАНСАЛСКИ, ОВЕРНСКИ, ЛИМУЗЕНСКИ, ВИВАРО-АЛПИЙСКИ), ЛИГУРИЙСКИ ДИАЛЕКТИ (ОТ ДОЛИНАТА НА РОЯ В МОРСКИТЕ АЛПИ И БОНИФАЧО В КОРСИКА). ОСВЕН ТОВА ОФИЦИАЛНИЯТ СПИСЪК НА LANGUES DE FRANCE (ЕЗИЦИТЕ НА ФРАНЦИЯ) ВКЛЮЧВА ОЩЕ 41 ЕЗИКА ОТ ПРЕЗОКЕАНСКИТЕ ТЕРИТОРИИ, КАКТО И ЕЗИЦИ, НЕОБВЪРЗАНИ С ТЕРИТОРИЯТА НА СТРАНАТА, КОИТО СЕ ГОВОРЯТ ОТ ИМИГРАНТСКОТО НАСЕЛЕНИЕ: ДИАЛЕКТЕН АРАБСКИ, ЗАПАДНОАРМЕНСКИ, БЕРБЕРСКИ, ЮДЕО-ИСКАНСКИ И РОМСКИ.
Гърция	Насърчава се, но не са посочени конкретни езици
Унгария	<i>арменски, български, гръцки, полски, русински, украински, хърватски, немски, ромски/бояш, румънски, сръбски, словашки, словенски</i>
Италия	АЛБАНСКИ, КАТАЛУНСКИ, ХЪРВАТСКИ, ФРАНКО-ПРОВАНСАЛСКИ, ФРЕНСКИ, ФУРЛАНСКИ, НЕМСКИ, ГРЪЦКИ, ЛАДИНО, ОКСИТАНСКИ, САРДИНСКИ, СЛОВЕНСКИ
Литва	БЕЛАРУСКИ, ИВРИТ, ПОЛСКИ, РУСКИ
Нидерландия	лимбургски, долносаксонски, ромски, идиш: защитени и признати, фризийски: насърчаван
Полша	<i>арменски, беларуски, чешки, немски, иврит, караимски, кашубски, лемко, литовски, ромски, руски, словашки, татарски, украински, идиш</i>
Португалия	МИРАНДИЙСКИ
Румъния	<i>албански, арменски, български, хърватски, чешки, немски, гръцки, унгарски, италиански, македонски, полски, ромски, руски, русински, сръбски, словашки, татарски, турски, украински, идиш</i>

Страна	Признати, защитени и/или насърчавани Р/М езици - от официалните документи/законодателство на страната или от ЕХРМЕ
Испания	<i>баски, каталунски, галисийски, валенсиански, арабски, арано-окситански, астуриански/бабле, берберски езици, кало, фабло-арагонски, португалски, ромски</i>
Швейцария	<i>италиански на федерално ниво и в кантоните Грizon и Тичино, романш, френски в кантона Берн, немски в Боско-Гурин и Едерсвайлер и кантоните Фрайбург и Вале, валзер, йениш, идиш</i>
Обединено кралство	<i>корнуолски в Англия, ирландски и ълстър-шотландски в Северна Ирландия, шотландски-келтски и шотландски в Шотландия, уелски в Уелс</i>
Украйна	<i>беларуски, български, кримски татарски, гагауски, немски, гръцки, унгарски, молдовски, полски, румънски, руски, словашки, идиш</i>

Признаването и/или защитата на езиците от ЕХРМЕ не означава непременно насърчаване на езиците в образованието. Таблица 3 показва официално предлаганите езици в националното образование на всяка страна, съгласно официалните национални документи или ЕХРМЕ.

Таблица 3. Официално предлагани Р/М езици в националното или регионално образование в 18 страни
С ГЛАВНИ БУКВИ: ПРЕДЛАГАНЕ В ОБРАЗОВАНИЕТО ВЪЗ ОСНОВА САМО НА ОФИЦИАЛНИТЕ ДОКУМЕНТИ НА СТРАНАТА
В курсив: предлагане в образованието въз основа както на официалните документи на страната, така и на ЕХРМЕ

Страна	Р/М езици, които официално се преподават в образователната система на национално или регионално ниво	Общ бр.
Австрия	<i>Бургенланд: хърватски, унгарски, ромски; словенски в Каринтия</i>	4
Босна и Херцеговина	<i>албански, чешки, немски, унгарски, италиански, еврейски езици (идиш и ладино), македонски, черногорски, полски, ромски, румънски, русински, словашки, словенски, турски, украински</i>	17
България	АРМЕНСКИ, ИВРИТ, РОМСКИ, ТУРСКИ	4
Гърция	–	–
Дания	<i>немски</i>	1
Естония	ЕЗИКЪТ ВЪРО	1
Испания	<i>арано-окситански, баски, каталунски, галисийски, валенсиански</i>	4
Италия	<i>албански, каталунски, хърватски, франко-провансалски, френски, фриулски, немски, гръцки, ладино, окситански, сардински, словенски</i>	12
Литва	БЕЛАРУСКИ, ИВРИТ, ПОЛСКИ, РУСКИ	4
Нидерландия	<i>фризийски - само във Фризия</i>	1
Обединено кралство	<i>корнуолски, ирландски, шотландско- келтски, уелски</i>	4
Полша	<i>арменски, беларуски, немски, иврит, кашубски, лемко, литовски, руски, словашки, украински, чешки, караимски, ромски, татарски, идиш</i>	15
Португалия	<i>мирандийски в района на Миранда до Доуро</i>	1
Румъния	<i>български, хърватски, чешки, немски, гръцки, унгарски, италиански, полски, ромски, руски, сръбски, словашки, татарски, турски, украински</i>	15
Украйна	<i>беларуски, български, кримски татарски, гагаузки, немски, гръцки, унгарски, молдовски, полски, румънски, руски, словашки, идиш</i>	13
Унгария	<i>хърватски, немски, РОМСКИ/БОЯШ, РУМЪНСКИ, сръбски, словашки, словенски</i>	8
Швейцария	<i>италиански, романш</i>	2
Франция	БРЕТОНСКИ, БАСКИ, КАТАЛУНСКИ, КОРСИКАНСКИ, КРЕОЛСКИ, ФРЕНСКИ ЖЕСТОМИМИЧЕН ЕЗИК, ГАЛЛО, ОКСИТАНСКИ, РЕГИОНАЛНИ ЕЗИЦИ НА ЕЛЗАС, РЕГИОНАЛНИ ЕЗИЦИ НА ДЕПАРТАМЕНТА МОЗЕЛ	10 + 5

Гърция е единствената страна, включена в „Европейско езиково богатство”, в която нито един конкретен Р/М език не е официално признат или преподаван, въпреки че на практика турският се предлага за турските деца в основните училища в района на Тракия. От друга страна, не всички езици, които официално се осигуряват според документите, реално се предлагат в училищата, а информацията относно действително преподаваните езици към момента на събиране на данните и съгласно докладите на нашите изследователи е представена в Раздели 2.3–2.5.

Както в рамките на Европа, така и извън нейните граници, се наблюдава вариация на видовете бази данни за дефиниране и идентифициране на групи от населението в мултикултурните общества. Тези бази данни могат да включват езикови данни, получени чрез един-единствен

или чрез множество въпроси относно езика. В европейския контекст Пулен (2008) прави разграничение между общонационални преброявания, административни регистри и статистически проучвания. Преброяванията се провеждат на определени интервали (обикновено пет или десет години) и резултатите се обособяват в общонационални бази данни. Административните регистри обикновено се изграждат както на общинско, така и на централно ниво, и обичайно се актуализират всяка година или дори всеки месец (например в Нидерландия). Статистическите проучвания могат да се извършват на регулярни интервали сред конкретни подгрупи от населението. Трите вида събиране на данни могат да се провеждат в различни комбинации. Таблица 4 представя обзор на политиките и практиките в нашите 24 страни/региони, участващи в проучването.

Таблица 4: Официални механизми за събиране на национално/регионално ниво на данни относно националния език, Р/М езиците и имигрантските езици в 24 страни/региони

Страна/регион	Официални механизми за събиране на данни на национално/регионално ниво относно националния език, Р/М езиците и имигрантските езици
Австрия	–
Баска авт. област	Данни от последното преброяване и от проучвания относно националния и Р/М езици
Босна и Херцеговина	–
България	Данни от последното преброяване относно националния, Р/М и имигрантските езици
Каталуня	Данни от общинските регистри, данни от последното преброяване и от проучвания относно националния и Р/М езици
Дания	–
Англия	Данни от общинските регистри, данни от последното преброяване и от проучвания относно националния, Р/М и имигрантските езици
Естония	Данни от последното преброяване относно националния, Р/М и имигрантските езици
Франция	Данни от последното преброяване и от проучвания относно националния, Р/М и имигрантските езици
Фризия	Данни от проучвания относно националния и Р/М езици
Гърция	–
Унгария	Данни от последното преброяване относно националния и Р/М езици
Италия	Данни от проучвания относно националния и Р/М езици
Литва	Данни от последното преброяване относно националния, Р/М и имигрантските езици
Нидерландия	–
С. Ирландия	Данни от последното преброяване относно националния, Р/М и имигрантските езици
Полша	Данни от последното преброяване относно националния, Р/М и имигрантските езици
Португалия	Данни от последното преброяване само относно националния език
Румъния	Данни от последното преброяване относно националния, Р/М и имигрантските езици
Шотландия	Данни от последното преброяване относно националния, Р/М и имигрантските езици
Испания	Данни от последното преброяване и проучване относно националния, Р/М и имигрантските езици
Швейцария	Данни от общинските регистри и от проучване относно националния, Р/М и имигрантските езици
Украйна	Данни от последното преброяване и от проучвания относно националния и Р/М езици
Уелс	Данни от последното преброяване и от проучвания относно националния, Р/М и имигрантските езици

От Таблица 4 можем да установим, че повечето страни/региони са запознати с механизмите за събиране на данни и повечето от тях обръщат внимание на три вида езици: национални езици, Р/М езици и имигрантски езици. Само пет от 24-те страни/региони нямат никакви механизми за събиране на езикови данни: Австрия, Босна и Херцеговина (въпреки многото си Р/М езици в образованието, посочени в Таблица 2), Дания, Гърция и Нидерландия. Португалия събира данни само за националния език.

Таблица 5 представя основните въпроси, зададени в голям мащаб или в рамките на проучвания сред населението на цялата страна. Съществува вариация на основния(те) въпрос(и) относно езика. Екстра (2010) разглежда валидността на въпросите, зададени в голям мащаб или на национално ниво относно майчиния език, основния говорен език и домашния език. Въз основа на международния опит и конкретно в неевропейските контексти на използване на английския език – Австралия, Канада и САЩ, той твърди, че въпросът за майчиния език предлага най-ниска емпирична валидност, а въпросът за домашния език – най-високата

такава. Изглежда, че Европа се съгласява с това и над половината от страните/регионите, участващи в проучването, задават въпроса за домашния език. Въпросите за езика, които се задават в Швейцария, най-силно привличат вниманието, и в частност първият: „Кой е езикът, на който мислите и който знаете най-добре?“ Тук следва да се направи една заключителна забележка: допълнителни въпроси относно езиковите умения се задават едва в 11 от всичките 24 страни/региони, т.е. във формат да/не – „Можете ли...?“ и/или във формат „Колко добре можете...?“

В заключение, наличието на официални бази данни и механизми за събиране на данни варира значително сред европейските страни/региони. От гледна точка на европейската перспектива, има възможност за допълнително развитие и обмен на данни в тази област, което може да доведе до по-нататъшно повишаване на нивото на осъзнатост по отношение на многоезичието, да осигури фактически данни за планирането на езиците и предлагането на образователни възможности, както и да даде основа за сравнителни общоевропейски проучвания.

Таблица 5. Въпроси относно езика в официалните механизми за събиране на данни в 24 страни/региони

Страна/регион	Зададени основни въпроси относно езика	Зададен(и) въпрос(и) относно езиковите умения (X) говорене/разбиране/четене/писане
Австрия	Домашен език	–
Баска авт. област	Домашен език + Основен език + Майчин език	Можете ли да X? Колко добре можете да X?
Босна и Херцеговина	–	–
България	Майчин език	–
Каталуния	Домашен език + Основен език + Майчин език	Можете ли да X? Колко добре можете да X?
Дания	–	–
Англия	Домашен език + Основен език	Можете ли да X? Колко добре можете да X?
Естония	Майчин език	Колко добре можете да X?
Франция	Домашен език	Можете ли да X?
Фризия	Домашен език	Можете ли да X?
Гърция	–	–
Унгария	Домашен език + Майчин език	Можете ли да X?
Италия	Домашен език	–
Литва	Майчин език	–
Нидерландия	–	–
С. Ирландия	Основен език	Можете ли да X? Колко добре можете да X?
Полша	Домашен език	–
Португалия	Майчин език	–
Румъния	Майчин език	–
Шотландия	Домашен език + Основен език	Можете ли да X?
Испания	Домашен език	Можете ли да X? Колко добре можете да X?
Швейцария	Език, на който се преподава и който е най-разпространен + Домашен език + Език в училище/работата	–
Украйна	Майчин език	–
Уелс	Домашен език + Основен език	Можете ли да X? Колко добре можете да X?

2.2 Езици в предучилищното образование

Много от документите на ЕС и СЕ, посочени в Раздел 1.1, подчертават значението на ранното изучаване на езици и затова в нашето проучване сме включили раздел относно езиците в предучилищното образование.

Резолюцията на Съвета на ЕС от 1997 защитава ранното обучение на езиците от ЕС, както и в *Заклученията на Съвета на ЕС* от 2002 и 2008 г. се подчертава колко е важно да се насърчава многоезичието още от ранна възраст. *Зелената книга на ЕК, озаглавена „Миграция и мобилност“* (2009) подчертава изключителното значение на възможно най-ранното обучение по приемния език за децата от имигрантска среда, съчетано със запазване на езиковото и културно наследство на родната им страна.

СЕ също ясно препоръчва да се подпомага интеграцията на децата от мигрантска среда и посочва, че държавите-членки следва да им осигуряват адекватни умения по националния език на предучилищно ниво (*Препоръка от 2008 г. на Комитета на министрите и Парламентарната асамблея*).

В „Пътеводител за разработване и прилагане на учебни планове за плурилингвално и межкултурно образование“ (Veacco et al. 2010: 452010: 45) се предлага добро резюме на това, което е необходимо:

Като пространства за откриване и социализация, предучилищните учебни заведения представляват основен етап от плурилингвалното и межкултурно образование, особено за деца в неравностойно положение и идващи от мигрантски среди, чиито езикови практики в дома може да влизат в конфликт с разновидностите и нормите, избрани и поддържани от училищата. В този смисъл, тъй като тук става въпрос за правото на висококачествено езиково (и общо) образование, едно от първите изисквания е този вид образование за много малките деца да бъде гарантирано и обезпечено с оптимални условия за всички засегнати групи – както за постоянно пребиваващите местни жители, така и за наскоро пристигналите имигрантски семейства.

От гледна точка на Р/М езици, ЕХРМЕ (1992) посочва важноста на предучилищното обучение по Р/М езици: “Държавите-членки следва да осигурят предучилищно

образование на съответните Р/М езици поне за семействата, които поискат да се възползват” (Част III, Чл. 8 – Образование, параграф 1).

Последната публикация за Ранно езиково обучение е наръчника на ЕК *Езиково обучение в предучилищното ниво: да го направим ефикасно и устойчиво*. Наръчникът беше изработен от 28 национални експерти и очертава силните и слабите страни в Ранно езиковото обучение във всяка страна, както и посочва примери на добра практика.

Този раздел ще вникне в същината на ранното обучение по езици в предучилищните институции сред страните/регионите, участващи в нашето проучване. Трябва да се отбележи, че не във всички се предлага държавно предучилищно образование. В нашия анализ се стремим да посочим страните/регионите, които най-пълно спазват препоръките на ЕС, за да повишим нивото на осъзнаване и да предоставим възможности за обмен на знания. В допълнение към това ще разгледаме и предизвикателствата, повдигнати от нашето проучване на предучилищното езиково образование.

Допълнителна подкрепа за националните езици в предучилищното образование

Зададохме на нашите изследователи въпроси относно нивото на допълнителна подкрепа за националния език на предучилищно ниво, като се фокусирахме върху:

- целевите групи за подобна подкрепа;
- броя на годините, за които се предлага;
- броя на дните от всяка седмица, през които се предлага;
- изискванията за минимална численост на групата;
- източниците на финансиране.

Петнадесет от 24-те страни/региони, участващи в проучването, предоставят допълнителна подкрепа за националния език на предучилищно ниво. Това са Австрия, Баската автономна област, България, Дания, Англия, Фризия, Литва, Нидерландия, Северна Ирландия, Румъния, Шотландия, Испания, Швейцария, Украйна и Уелс. Резултатите за тези страни/региони са показани в Таблица 6.

Таблица 6. Допълнителна подкрепа за националните езици в предучилищното образование в 15 страни/региони

Критерии	Отговори	Брой	Отговори	Брой	Отговори	Брой
Целеви групи	всички	14	само за децата имигранти	1		
Продължителност на подкрепата	>2 години	10	1 година	5	<1 година	0
Дни седмично	>1 ден	3	1/2-1 ден	10	<1/2 дена	2
Изисквания за минимална численост на групата	няма	13	5-10	2	>10	0
Налично държавно финансиране	пълно	14	частично	1		

Допълнителна подкрепа за националния език в предучилищното образование се предлага за всички деца в 14 от 15-те страни/региони, като Швейцария я предоставя само за децата имигранти. Трите страни/региони, които отделят най-много време всяка седмица на допълнителната подкрепа за националния език, са Нидерландия, Фризия и Украйна. Десет от страните, участващи в проучването, предлагат две или повече години подкрепа, докато пет – България, Дания, Нидерландия, Шотландия и Швейцария – предлагат 1 година. В 14 страни/региони тази подкрепа се предлага от държавата, а в Швейцария родителите/настойниците плащат част от разходите.

Предлагане на чуждоезиково обучение в предучилищното образование

По отношение на предлагането на чуждоезиково обучение в предучилищните институции, запитахме нашите изследователи:

- кои езици се преподават
- колко време се отделя на чуждоезиковото обучение всяка седмица
- какъв е броят на годините, през които се преподават
- какви са изискванията за минимална численост на групата
- какви са източниците на финансиране.

Следва да се отбележи, че проучването не е разглеждало преподаването на чужди езици в частния сектор, където то може да е по-широко застъпено. Като цяло в седем от 24-те страни чуждоезиковото обучение се предлага в държавни предучилищни институции, а резултатите са представени в Таблица 7.

Таблица 7. Предлагане на чуждоезиково обучение в предучилищното образование в 9 страни

Критерии	Отговори	Брой	Отговори	Брой	Отговори	Брой
Целеви групи	всички	7	ограничени	0		
Продължителност на подкрепата	>2 години	6	1 година	0	<1 година	1
Дни седмично	>1 ден	1	1/2–1 ден	6	<1/2 дни	0
Изисквания за минимална численост на групата	няма	6	5–10	0	>10	1
Налично държавно финансиране	пълно	2	частично	3	родителите/ настойниците поемат разходите	2

Седемте страни/региони, които предлагат чужди езици на това ниво са Босна и Херцеговина, Баската автономна област, България, Каталуня, Англия, Естония, Шотландия, Испания и Украйна. Баската автономна област предлага чуждоезиково обучение повече от един ден седмично, а останалите страни/региони предлагат между половин и един ден. Езиците, които всяка страна предлага, са представени в Таблица 8. България предлага най-широкият избор, но курсовете се финансират от родителите/настойниците. Английският, френският и немският са най-често предлаганите езици.

Таблица 8. Предлагане на чуждоезиково обучение в предучилищното образование в 7 страни/региони

Страна/регион	Предлагани чужди езици
Босна и Херцеговина	английски, френски, немски
Баска авт. област	английски
България	английски, френски, немски, италиански, руски, испански
Каталуня	английски
Естония	английски, немски, френски, руски
Испания (Мадрид, Валенсия, Севиля)	английски в общностите на Мадрид и Валенсия английски, френски и немски в Андалусия
Украйна	английски, френски, немски

Цялостното заключение, което можем да направим от този обзор е, че в някои страни/региони е необходимо по-нататъшно развитие и национална/институционална подкрепа, за да се даде възможност на чуждите езици да пуснат корен от ранна възраст. Обаче, докладът на ЕК от 2011 и наръчника за политики в Ранно езиковото обучение показват, че се извършва много голяма дейност в тази насока, отколкото ние можем да отразим тук и трябва да се извърши по-задълбочен анализ.

Предлагане на обучение по Р/М езици в предучилищното образование

Относно Р/М езиците зададохме на нашите изследователи същия набор от въпроси като за чуждите езици. Отговорите са представени в Таблица 9 – за 17-те страни/региони, които предлагат такова обучение.

Таблица 9. Предлагане на обучение по Р/М езици в предучилищното образование в 17 страни/региони

Критерии	Отговори	Брой	Отговори	Брой	Отговори	Брой
Целеви групи	всички	14	ограничени	1	не са определени	2
Продължителност на подкрепата	>2 години	15	1 година	2	<1 година	0
Дни седмично	>1 ден	12	1/2–1 ден	3	<1/2 дни	2
Изисквания за минимална численост на групата	няма	13	5–10	2	>10	2
Налично държавно финансиране	пълно	15	частично	2	родителите/настойниците поемат разходите	0

Както може да се види от таблицата, 15 от 17-те страни/региони предлагат Р/М езици за повече от две години, а 13 нямат изисквания за минимална численост на групата, въпреки че в Северна Ирландия и Украйна се изискват най-малко десет ученици за формиране на група, а в Дания и Унгария – най-малко пет. В 15 от страните/регионите курсовете се финансират от държавата, а в Каталуния и Англия родителите/настойниците поемат част от разходите. Страните, където не се предлагат Р/М езици в предучилищното образование, са Босна и Херцеговина, България, Естония, Франция, Гърция, Полша и Швейцария.

Таблица 10 представя обзор на езиците, които се предлагат в 17-те страни/региони, където те се преподават в държавни предучилищни институции.

Таблица 10. Предлагање на обучение по Р/М езици в предучилищното образование в 17 страни/региони

Страна/регион	Предлагани Р/М езици
Австрия	бургенландско-хърватски, чешки, унгарски, италиански в Тирол, словашки, словенски
Баска авт. област	баски
Каталуния	каталунски навсякъде, арано-окситански (във Вал д'Аран),
Дания	немски
Англия	корнуолски
Фризия	фризийски
Унгария	български, хърватски, немски, гръцки, полски, ромски/бояшки, румънски, русински, сръбски, словашки, словенски
Италия	албански, хърватски, франко-провансалски, фурлански, немски, гръцки, ладино, окситански, сардински, словенски
Литва	беларуски, иврит, полски, руски
Нидерландия	фризийски във Фризия
Северна Ирландия	ирландски
Португалия	мирандийски
Румъния	български, хърватски, чешки, немски, гръцки, унгарски, полски, сръбски, словашки, турски, украински
Шотландия	шотландски келтски
Испания (Мадрид, Валенсия, Севиля)	валенсиански
Украйна	кримско-татарски, немски, унгарски, молдовски, полски, румънски, руски
Уелс	уелски

Според докладите на нашите изследователи, предлагането е широко разпространено за редица Р/М езици, като Австрия, Унгария, Италия и Румъния предлагат най-широка гама.

Предлагане на обучение по имигрантски езици в предучилищното образование

Данните от „Европейско езиково богатство” показват, че предлагането на имигрантски езици в предучилищното образование все още не е често срещано явление. Въпреки трудностите по идентифициране на подходящи учители и учебни материали обаче, три страни предлагат подкрепа за имигрантските езици при обучението на много малки деца, а именно Дания, Испания и Швейцария. Кантонът Цюрих предлага забележителен брой езици – 17. Такава не се предлага в останалите страни/региони. Предлаганите езици са представени в Таблица 11.

Таблица 11. Предлагане на обучение по имигрантски езици в предучилищното образование в три страни/региона

Страна/регион	Предлагани езици
Дания	албански, арабски, босненски, исландски, сомалийски, тамилски, турски, урду/панджаби
Испания (Мадрид, Валенсия, Севиля)	(марокански) арабски, португалски, румънски
Швейцария – кантон Цюрих	албански, арабски, босненски, български, китайски, хърватски, фински, френски, гръцки, унгарски, италиански, корейски, португалски, руски, словенски, испански (Латинска Америка), турски
Швейцария – кантон Женева	албански, арабски, италиански, португалски, испански, турски

За да се насърчи езиковата интеграция на децата имигранти, в Швейцария се предлагат програми за езикова подкрепа на домашния им език на предучилищно ниво. В съответствие със *Стратегическия план за гражданство и интеграция 2007–2010 г.* в Испания се предлагат редица имигрантски езици в предучилищните институции с цел поддържане и развиване на родния им език и култура. В Дания национални, регионални и местни фондове покриват всички разходи за тези програми, докато в Испания и Швейцария разходите се покриват от фондове, свързани със страната източник, посредством двустранни споразумения.

2.3 Езици в основното образование

В *Заклучения на Съвета на ЕС* (2002 г.) се подчертава колко е важно да се предприемат мерки, за да се предлагат на учениците възможности за изучаване на два или, където е уместно, повече езици в допълнение към техния майчин език още от ранна възраст, така че да се гарантира предлагането на колкото може по-голямо езиково многообразие. Също така се набляга на значението, което езиковите програми имат за генериране на положително отношение спрямо другите култури.

Интеграцията на хората, за които езикът не е роден, следва да се подобри посредством мерки за повишаване на техните знания по националния(те) език(ци), на който(които) се провежда обучението, а в същото време да се покаже уважение към езиците и културите на техните родни страни. Подчертават се също обучението и мобилността на учителите, както и стандартизацията на езиковите познания въз основа на *Общата европейска референтна рамка* (CEFR) за езиците, разработена от СЕ. Заклученията на Съвета на ЕС от 2008 г. отново затвърждават същите послания и добавят перспективата на ученето през целия живот и актуализирането на езиковите умения за всички – посредством формални и неформални средства. Осъществяването на заключенията призовават за по-широк избор от преподавани езици и оценка на учащите посредством признати инструменти. Подчертано е и значението на обучението на учителите и обмена на учители, като за първи път се набляга върху необходимостта да се подкрепя интегрираното изучаване на учебен предмет и език (ИИУПЕ). В *Заклучения на Съвета на ЕС* (2011 г.) още веднъж се подчертава значението на висококачественото езиково обучение, оценката на представянето, обучението и мобилността на учителите, ИИУПЕ, разширяването на обхвата от езици, подсилването на обучението по националния език, както и обмислянето на възможности, позволяващи на имигрантите да поддържат и развиват своите родни езици.

СЕ изразява силната си подкрепа за езиковото многообразие и межкултурния обмен в основното образование и предлага конкретни политики и инструменти за прилагане в класната стая. ЕХРМЕ набляга върху необходимостта да се осигури преподаване чрез и на съответния Р/М език, при изразено желание от страна на родителите/настойниците и без това да е в ущърб на преподаването на националния език. CEFR, осигурява обща основа за учебните планове по езици, насоки за учебните програми, изпити и учебници в цяла Европа, и подобрява прозрачността на курсовете, учебните планове и квалификациите, с което насърчава международно сътрудничество в областта на съвременните езици. *Препоръка 98 (б)* призовава

държавите-членки да въведат образователни политики, които стимулират широкото разпространение на плурилингвизма и да насърчат използването на чужди езици за преподаване на неезикови предмети. Също като ЕС, СЕ насърчава развитието на връзки и форми на обмен с институции и отделни личности на всички нива на образованието в другите страни. В *Препоръка на СЕ 1740 (от 2006 г.)* относно мястото на майчиния език в училищното образование се подчертава, че е желателно да се насърчават младите европейци да изучават майчиния си език (или основен език), когато това не е официалният език в тяхната страна. В същото време всеки млад европеец носи задължението да изучава официалния език на страната, на която е гражданин. Препоръката на СЕ посочва също, че двуезичното образование е основата за успеха и че двуезичието и многоезичието са активни.

Като се има предвид езиковото многообразие на децата в много от европейските училища, не винаги е лесно да се организира обучение на майчиния им език. Независимо от това, както посочват Екстра и Ягмур (2004: 99–105), обучение на майчиния им език е възможно когато е налице волята за това. Пионерските и широко известни политики и практики във *Викторианското училище по езици* в Мелбърн, Австралия, представляват отличен пример за „добра практика“, която може да бъде възприета и в европейския контекст. Пробив по отношение на *насочеността* и *предлагането* на допълнително изучаване на езици е основното

постижение на училището в Мелбърн, където допълнително обучение по езици освен английския – като първи или втори език – се предлага на (и се иска от) всички ученици във викторианските основни и средни училища, включително тези, които говорят английски като първи език, а към момента се предлага обучение по над 60 езика по собствен избор чрез основните държавни училища и така наречените извънкласни етнически училища, в зависимост от търсенето.

В проучването „Европейско езиково богатство“ задавахме въпроси въз основа на горните препоръки и насоки, относно националните, Р/М, чуждите и имигрантските езици.

Подкрепа за националните езици в основното образование

Таблица 12 представя обзор на организацията на подкрепа за националния език в основните училища. Изследователите отговарят на въпроси относно:

- степента, до която има утвърден последователен и ясно формулиран учебен план
- нивата на езикова подкрепа за новодошлите
- диагностичните тестове за новодошлите при постъпване
- мониторинга на езиковите умения.

Таблица 12. Подкрепа за националните езици в основното образование (24 страни/региони)

Критерии	Отговори	Брой	Отговори	Брой	Отговори	Брой
Учебен план	последователен и ясно формулиран	19	общ	5	няма	0
Допълнителна подкрепа за новодошлите	пълна	22	частична	0	няма	2
Диагностични тестове при постъпване	за всички	8	само за имигрантите	7	няма	9
Мониторинг върху езиковите умения	на национално ниво	16	на училищно ниво	8	няма	0

Според докладите на изследователите, 19 страни/региони имат последователен и ясно формулиран учебен план в основните училища, докато в пет страни/региони той е формулиран като рамкова концепция. С изключение на Италия и Украйна, всички страни/региони предлагат допълнителна подкрепа за новодошлите за изучаването на националния език. Диагностичните тестове са област, където се наблюдават различни подходи и може би на този въпрос следва да бъде обърнато допълнително внимание от хората, които определят политиките. Осем страни/региони – Австрия, България, Дания, Англия, Литва, Северна Ирландия, Шотландия и Уелс – използват диагностични тестове за всички деца в началото на основното образование, седем провеждат тестове само за децата имигранти, а девет страни/региони не провеждат диагностични тестове при постъпването. Регулярният мониторинг върху езиковите умения е друга област, където политиките се различават, като 16 страни/региони използват тестове на национално ниво, а осем – на училищно ниво. Като цяло България, Дания, Литва и Шотландия са страните/регионите, които напълно спазват горните критерии по проекта LRE за допълнителна подкрепа за националния език, докато Италия, Полша и Украйна не изпълняват критериите чак толкова добре.

Чуждоезиково обучение в основното образование

По въпроса за чуждите езици, запитахме нашите изследователи относно:

- целевите групи
- броя на задължителните чужди езици
- степента, до която има утвърден последователен и ясно формулиран учебен план
- разпространението на ИИУПЕ
- кога започва чуждоезиковото обучение
- графика по време или след учебния ден
- изискванията за минимална численост на групата
- мониторинга върху езиковите умения
- нивото, което трябва да се постигне и свързаност със CEFR
- наличността на държавно финансиране.

Двадесет и три от 24-те страни/региони предлагат чужди езици в основното образование, като изключението е Уелс, а резултатите за тези 23 страни/региони са представени в Таблица 13.

Таблица 13. Организация на чуждоезиковото образование в основните училища в 23 страни/региони

Критерии	Отговори	Брой	Отговори	Брой	Отговори	Брой
Брой на задължителните чужди езици	два	2	един	18	само по избор	3
Учебен план	последователен и ясно формулиран	20	общ	3	без насоки	0
Използване на езика като средство за обучение (ИИУПЕ)	широко разпространено	1	локализирано	13	няма	9
Целеви групи	всички	23	ограничени	0		
Начало на обучението по езици	от първата година	12	от средата	7	от края	4
График	по време на учебните часове	21	отчасти в училище	1	извън училище	1
Изисквания за минимална численост на групата	няма	21	5-10 ученици	1	>10 ученици	1
Мониторинг върху езиковите умения	стандартизиран, на национално ниво	10	на училищно ниво	13	отсъства	0
Ниво, което трябва да се постигне	свързано със CEFR	7	на национално или училищно ниво	13	няма	3
Налично държавно финансиране	пълно	23	частично	0		

Нашето проучване показва широко предлагане на чуждите езици във всички участващи страни/региони, с изключение на Уелс. В две страни/региони (Гърция и Дания) е задължително изучаването на два чужди езика, докато в 18 само един е задължителен. В Англия, Северна Ирландия и Шотландия изучаването на чужди езици е по избор. В 20 страни/региони има последователен и ясно формулиран учебен план, докато във Фризия, Италия и Нидерландия той е формулиран като рамкова концепция. Испания е единствената страна с широко приложение на ИИУПЕ, докато в 13 страни/региони този подход се използва, но не систематично. Чужди езици се преподават от първата година на основното образование в 12 от 24-те страни/региони, в седем – от средата на основното образование, а във Фризия, Нидерландия, Шотландия и

Швейцария – от последната година. Осъществява се мониторинг върху езиковите умения посредством стандартизирани инструменти в 10 от страните/регионите, а на местно ниво – в 12. Само в Австрия не се провежда мониторинг. Въпреки че много страни/региони несъмнено използват Общата европейска референтна рамка при разработването на учебните си планове, само в седем тя изрично и систематично се използва като инструмент за оценка на нивото на езика, което трябва да се постигне. Това са България, Естония, Франция, Румъния, Шотландия, Испания и Швейцария.

Таблица 14 представя чуждите езици, които се предлагат в основното образование, както задължителни, така и избираеми, според данните на нашите изследователи.

Таблица 14. Предлагане на обучение по чужди езици в основното образование в 23 страни/региони

Страна/регион	Предлагани чужди езици в основното образование
Австрия	хърватски, чешки, английски, френски, унгарски, италиански, словашки, словенски (един от тези езици е задължителен)
Баска авт. област	английски: задължителен
Босна и Херцеговина	английски или немски: задължителен; френски, италиански, арабски: по избор
България	английски, френски, немски, италиански, испански: един от тези езици е задължителен
Каталуния	английски: задължителен
Дания	английски и френски или немски: задължителен; испански, немски или френски: по избор
Англия	френски, немски, испански, много рядко също и китайски, италиански, японски, урду: по избор
Естония	английски, френски, немски, руски: един език е задължителен, а останалите са по избор
Франция	главно английски и немски, много по-рядко други езици като арабски, китайски, италиански, португалски, руски, испански: един от тези езици е задължителен
Фризия	английски: задължителен; френски, немски, испански: по избор
Гърция	английски и френски или немски: задължителен
Унгария	английски, френски, немски, италиански, руски: един от тези езици е задължителен
Италия	английски: задължителен
Литва	английски, френски, немски: един от тези езици е задължителен
Нидерландия	английски: задължителен - френски, немски, испански: по избор
С. Ирландия	испански, френски: по избор
Полша	английски, немски, френски: един от тези езици е задължителен
Португалия	английски, френски: един от тези езици е задължителен
Румъния	английски, френски, немски, италиански, руски, испански: един език е задължителен
Шотландия	китайски, френски, немски, италиански, испански: един език е задължителен
Испания (Мадрид, Валенсия, Севиля)	английски, френски, немски: един от тези езици е задължителен
Швейцария	в кантона Цюрих: английски - задължителен в кантона Женева: немски - задължителен в кантона Тичино: френски - задължителен
Украйна	английски, френски, немски, испански: един от тези езици е задължителен

Английският, френският и немският се открояват като най-често преподаваните чужди езици. В много случаи един от тези езици е задължителен предмет, изучаван от всички ученици. Италианският, руският и испанският са други езици, които се предлагат или като задължителни, или като избираеми езици. В някои страни арабският, китайският и японският също се предлагат като избираеми чужди езици. Разнообразието от езици, които се предлагат в основните училища, е положителен знак за многоезичието в Европа, но трябва да балансираме тази картина и да се съобразим с резултатите от Eurydice 2008, които показват увеличаващо доминиране на преподаването на английски език в началното училище http://eacea.ec.europa.eu/about/eurydice/documents/KDL2008_EN.pdf

Важно е да се изготви конкретен учебен план и да се определят ясни цели, за да се улесни успешно изучаване на езиците. CEFR се е превърнала в общоприет инструмент за подпомагане на този процес. Това е документ, който описва по изчерпателен и добре онагледен начин а) компетенциите, необходими за успешно общуване, б) свързаните с тях езикови знания и умения, и в) ситуациите и областите на общуване. От изследваните страни/региони, седем изрично използват CEFR, въпреки че броят на страните, които използват принципите и подходите на референтната рамка като основа за националните си стандарти, вероятно е по-голям. Страните/регионите и целите за постигане, определени във всяка от тях, са представени в Таблица 15. Както може да се очаква, целевото ниво за тази възрастова група е A1/A2.

Таблица 15. Цели за постигане съгласно CEFR за обучението по чужди езици в основните училища в 7 страни/региони

Страна/регион	Ниво на владееене, което трябва да се постигне при чуждите езици до края на основното образование
България	A1–A2
Естония	A1–A2
Франция	A1
Румъния	A1
Шотландия	A1
Испания (Мадрид, Валенсия, Севиля)	A2 и „не е определено“ във Валенсия
Швейцария	в кантона Цюрих: A2.1 за устно и писмено възприемане и устно възпроизвеждане, A1.2 за писмено възпроизвеждане

Изучаване на Р/М езици в основното образование

В съответствие с възприетата методика за чуждоезиково обучение запитахме нашите изследователи относно Р/М езиците, които се предлагат в техния национален/регионален контекст, а по-конкретно за:

- целевите групи
- степента, до която има утвърден последователен и ясно формулиран учебен план
- разпространението на ИИУПЕ
- кога започва обучението по Р/М език
- графика по време или след учебния ден
- изискванията за минимална численост на групата
- мониторинга върху езиковите умения
- дали съществува изрично изискване по отношение на нивото на владееене на Р/М език, което трябва да бъде постигнато до края на основното образование
- дали е налично държавно финансиране.

Р/М езици се предлагат в 22 от 24-те страни/региони, участващи в проучването, като в Дания и Естония те не се предлагат. Резултатите за тези 22 страни са представени в Таблица 16.

Таблица 16. Организация на обучението по Р/М езици в основните училища в 22 страни/региони

Критерии	Отговори	Брой	Отговори	Брой	Отговори	Брой
Целеви групи	всички	20	ограничени	2		
Учебен план	по време на учебните часове	16	общ	5	без насоки	1
Използване на езика като средство за обучение (ИИУПЕ)	широко разпространено	12	в някои райони	6	няма	4
Начало на езиковото обучение	от първата година	19	от средата	3	от края	0
График	по време на учебните часове	17	отчасти в училище	4	извън училище	1
Изисквания за минимална численост на групата	няма	16	5–10 ученици	3	>10 ученици	3
Мониторинг върху езиковите умения	на национално ниво	8	на училищно ниво	11	няма	3
Ниво, което трябва да се постигне	национални/ регионални норми	14	на училищно ниво	3	няма	5
Налично държавно финансиране	пълно	21	частично	1	няма	0

В 20 страни/региони часовете по Р/М езици и уроците по други предмети, преподавани посредством Р/М езици, са отворени за всички ученици, независимо от езиковата среда, от която произхождат, въпреки че в България и Гърция целевата група се състои само от децата, за които съответният език е роден. Всички страни, освен Австрия, имат утвърдени насоки за съставяне на учебните планове. ИИУПЕ е много по-широко разпространено при преподаването на Р/М езици, отколкото при чуждоезиковото обучение, като в 12 страни/региони то е обичайно явление, а в други шест се използва на местно ниво. В деветнадесет от 22-те страни, в които се преподават Р/М езици, обучението започва в началото на основното образование, а само във Франция, Полша и Швейцария то започва в неговата среда. Шестнадесет страни/региони нямат изисквания за минимална численост на групите, но Англия, Унгария и Полша изискват най-малко пет ученика за формиране на група, докато Австрия, България и Северна Ирландия изискват най-малко десет. От гледна точка на мониторинга върху езиковите умения, 18 страни/региони провеждат такъв или чрез подходящи за възрастта стандартизирани инструменти, или чрез други подходи, базирани на конкретното училище, а само Австрия, Фризия, Италия и Нидерландия не осъществяват редовен мониторинг.

Определените нива на владеене, които трябва да се постигнат, са свързани с националните/регионалните стандарти в 14 страни/региони, докато в три стандартите се определят на училищно ниво. Пет страни/региони, а именно Австрия, Босна и Херцеговина, Гърция, Италия и Северна Ирландия, нямат изрични цели.

Таблица 17 показва предлагането на Р/М езици понастоящем според нашите изследователи.

Таблица 17. Предлагане на Р/М езици в основното образование в 22 страни/региони

Страна/регион	Р/М езици, предлагани в основното образование
Австрия	бургенландско-хърватски, чешки, унгарски, словашки, словенски, ромски
Баска авт. област	баски
Босна и Херцеговина	други национални езици: босненски, хърватски, сръбски
България	арменски, иврит, ромски, турски,
Каталуня	каталунски навсякъде, арано-окситански във Вал д'Аран
Англия	корнуолски в Корнуол
Франция	баски, бретонски, каталунски, корсикански, окситански. ТАИТЯНСКИ И МЕЛАНЕЗИЙСКИ ЕЗИЦИ (АНЖИ, ДРЕХУ, НЕНГОНСКИ, ПЕСИ) се предлагат в Презокеанските територии.
Фризия	фризийски
Гърция	турски
Унгария	български, хърватски, немски, гръцки, полски, ромски/бояш, румънски, русински, сръбски, словашки, словенски
Италия	албански, каталунски, хърватски, френски, франко-провансалски, фриулски, немски, гръцки, ладино, окситански, сардински, словенски
Литва	беларуски, иврит, полски, руски
Нидерландия	фризийски
С. Ирландия	ирландски
Полша	кашубски
Португалия	мирандийски
Румъния	български, хърватски, немски, унгарски, италиански, полски, ромски, руско-липовански, сръбски, словашки, турски, украински
Шотландия	шотландски келтски
Испания (Мадрид, Валенсия, Севиля)	валенсиански - само във Валенсия
Швейцария	други национални езици: френски, немски, италиански
Украйна	беларуски, български, кримско-татарски, гагаузки, немски, гръцки, унгарски, молдовски, полски, румънски, руски, словашки, идиш
Уелс	уелски

Предлагат се значителен брой езици в доста от страните, като Австрия, България, Унгария, Италия, Литва, Румъния и Украйна предлагат четири или повече Р/М езици – или като предмети, или (в повечето от случаите) като средство за преподаване.

Изучаване на имигрантски езици в основното образование

По отношение на имигрантските езици, зададохме на нашите изследователи подобен набор от въпроси като този за Р/М и чуждите езици. Само в пет страни има значително предлагане на имигрантски езици в основното образование. Това са Австрия, Дания, Франция, Испания и Швейцария (в кантона Цюрих) и резултатите от тези пет страни са представени в Таблица 18.

Таблица 18. Организация на обучението по имигрантски езици в основното образование (5 страни/региони)

Критерии	Отговори	Брой	Отговори	Брой	Отговори	Брой
Целеви групи	всички	2	само за децата имигранти	3	не е определено	0
Последователен и ясно формулиран учебен план	последователен и ясно формулиран	2	общ	3	без насоки	0
Използване на езика като средство за обучение (ИИУПЕ)	широко разпространено	1	локализирано	3	няма	1
Начало на езиковото обучение	от първата година	2	от средата	1	от края	2
График	по време на учебните часове	0	отчасти в училище	2	извън училище	3
Изисквания за минимална численост на групата	няма	2	5–10 ученици	1	>10 ученици	2
Мониторинг върху езиковите умения	на национално ниво	0	на местно ниво	5	няма	0
Ниво, което трябва да се постигне	определено на равнище страна/регион	0	на училищно ниво	0	няма	5
Налично държавно финансиране	пълно	2	частично	3	няма	0

Във Франция и Швейцария часовете по имигрантски езици са отворени за всички ученици, докато в Австрия, Дания и Испания право за участие имат само учениците, за които съответният език е роден. Няма изисквания за минималната численост на групите в Швейцария и Франция, докато в Испания се изискват повече от пет ученика за сформирани на група, а в Австрия и Дания бройката е най-малко десет. В Австрия и Дания има последователен и ясно формулиран учебен план, докато в другите страни учебният план е формулиран като рамкова концепция. В Испания е широко разпространено използването на имигрантски езици като средство за преподаване, докато в Австрия, Дания и Франция то е по-слабо разпространено, а в Швейцария тези езици се преподават само като учебен предмет. Испания и Швейцария предлагат уроци отчасти по време на учебните часове, докато в другите страни те се предлагат като извънкласни занимания. Нивата, които трябва да се постигнат при имигрантските езици, не са свързани с каквито и да било национални, регионални или училищни стандарти, въпреки че във всички страни, освен Австрия, върху развитието на езиковите умения се осъществява мониторинг. Уроците по имигрантски езици получават пълно държавно финансиране в Дания, докато във Франция, Испания и Швейцария финансирането идва предимно от страната на произход.

Имигрантските езици, които се предлагат във всяка страна са представени в Таблица 19.

Таблица 19. Предлагање на имигрантски езици в основното образование

Страна/регион	Имигрантски езици, предлагани в основното образование
Австрия	босненски/хърватски/сръбски
Франция	арабски, китайски, италиански, португалски, руски, испански
Испания (Мадрид, Валенсия, Севиля)	арабски и португалски в Мадрид и Валенсия
Швейцария	само в Цюрих: албански, арабски, босненски/сръбски/хърватски, български, китайски, фински, френски, гръцки, унгарски, италиански, корейски, кюрдски, португалски, турски, руски, испански, словенски, шведски
	в Женева: албански, арабски, италиански, португалски, испански, турски

Развитие на учителите в основното образование

Както ЕС, така и ЕК редовно подчертават колко е важно да се набират и развиват квалифицирани учители по езици, за да се подкрепя езиковото развитие и межкултурните умения на учащите. Те подчертават, че е необходимо учителите да развиват собствените си езикови умения, межкултурни компетенции и осведоменост за многоезичието и плурилингвизма. Схемите за мобилност на учителите, чрез които те се насърчават да прекарат известно време в страна, където се говори преподавания от тях език, се посочват като ценен начин за оказване на подкрепа на учителите за постигането на тези цели. (CE 2008: 11).

В нашето проучване „Европейско езиково богатство” зададохме въпроси относно:

- квалификацията на учителите
- предлагането на обучение за учителите преди и по време на работата
- мобилността на учителите по чужди езици
- мерките за увеличаване на предлагането на учители на местата, където има недостиг.

В Таблица 20 са представени резултатите за всичките четири вида езици и за всички страни/региони. Важно е да се има предвид, че не всички видове езици се предлагат във всяка от страните/регионите, и това е причината за ниския резултат, особено за имигрантските езици, които се предлагат само в пет страни/региони.

Таблица 20. Квалификация и развитие на учителите в основното образование в 24 страни/региони

Измерение	Отговори	Брой				Отговори	Брой				Отговори	Брой			
		HE	P/M	CE	IE		HE	P/M	CE	IE		HE	P/M	CE	IE
Квалификация на учителите	квалифицирани учители по език	16	17	14	2	учители с обща квалификация	8	5	9	3	без конкретна квалификация	0	2	1	19
Обучение преди работата	по конкретния предмет	20	18	17	1	общо	4	3	4	2	няма	0	3	3	21
Обучение по време на работата	по конкретния предмет	16	14	20	1	общо	7	7	3	4	няма	1	3	1	14
Мерки за увеличаване на предлагането на учители	структурни мерки	3	7	8	0	периодични кампании в пресата	1	2	2	0	без конкретни мерки	20	15	14	24
Мобилност на учителите	включена в обучението			2		неформална финансова подкрепа			13		няма			9	

Според отговорите в нашето проучване, за преподаването на езици в около две трети от страните/регионите, участващи в проучването, се набират квалифицирани учители по език: в 16 от 24-те страни/региони за националния език, в 17 от 22 за Р/М езици, в 14 от 23 за чуждите езици, и в два от петте за имигрантските езици. Разбира се, на местата, където се използва езика като средство за обучение (ИИУПЕ) не е толкова важно дали учителите действително са квалифицирани учители по език (въпреки че нивата на владеене на езика трябва да са високи) и в много контексти в основното образование използването на квалифицирани учители по език за общо преподаване по националния език и Р/М езици е по-скоро необичайно явление. Все пак несъмнено се очаква учителите по чужд език да имат формална квалификация. Въпреки това в Австрия, Англия, Франция, Фризия, Италия, Нидерландия, Северна Ирландия, Шотландия и Швейцария чуждите езици се преподават от класни учители с обща квалификация.

Програмите за развитие на учителите, които са с или без преподавателски опит се използват широко във всички страни, въпреки че в Италия и Северна Ирландия не се прилага обучение преди започване на работа за учителите по чужд език, а в Гърция не се прилага обучение на учители с преподавателски опит по националния език. Учителите по корнуолски в Англия също не получават формално обучение. При преподаването на имигрантски езици само Австрия осигурява обучение по конкретния предмет за учителите – преди започване и по време на работа. Неизбежно проучването не може да изследва в детайли характера на програмите за развитие на учителите и се предлага да се проведат допълнителни проучвания в тази област.

Друга област, излизаща извън обхвата на проучването, е че учителите по Р/М езици, както и тези по имигрантски езици, могат формално да се дефинират като учители по чужди езици, ако обучават учащи, за които езикът не е роден и които посещават общностно училище за хора от малцинствата или имигранти. По този начин те могат да изберат да се включат към програми за развитие на учители, предназначени за преподаващи родни или чужди езици, в зависимост от конкретната им ситуация.

Явна област за развитие при преподаването на чужди езици е мобилността на учителите. В девет страни/региони от общо 24 не се предлага никаква подкрепа в това отношение, а само в Каталуния и Швейцария има структурирани програми за мобилност на учителите. Четиринадесет други страни/области насърчават мобилността и предоставят финансова подкрепа. Въпреки това може да се направи още доста за стимулиране на учителите по езици да прекарват повече време в страната, където се говори преподавания от тях език, а също и да изпълняват препоръките на ЕС, които подчертават мобилността на учителите и обмена между тях като важни средства за придобиване на по-високо ниво на езикова и културна компетентност.

С изненада открихме, че редица страни/региони предприемат активни мерки за увеличаване на броя на учителите по езици и смятаме, че това би била ползотворна област за обмен на знания. Дали означава, че се увеличава и търсенето, или просто броят на учителите намалява? В Баската автономна област, Дания, Естония и Швейцария се предприемат специални мерки за набиране на допълнителни учители по националния език. В България, Дания, Англия, Фризия, Унгария, Литва и Украйна се предприемат мерки за насърчаване и улесняване на допълнително наемане и обучение на квалифицирани учители по чужд език. Активизирането и стимулирането на много Р/М езици вероятно може да обясни факта, че Баска автономна област, Босна и Херцеговина, Дания, Северна Ирландия, Шотландия, Испания и Украйна предприемат специални мерки за набиране на учители по Р/М езици. В никоя от страните/регионите, обаче, не се съобщава за активно набиране на учители по имигрантски езици, а това е област, която определено има възможност за развитие.

2.4 Езици в средното образование

Документите на ЕС и СЕ по въпросите на многоезичието подчертават необходимостта учениците да надградят върху основното езиково обучение от началните училища при прехода към средното образование – т.е. да разширяват както броя на езиците, които изучават, така и способността си да общуват на тях, с оглед на бъдещите си перспективи за трудова заетост или висше образование.

Според Препоръка 98 (6) на Съвета на Европа, целта на изучаването на езици в средното образование следва да бъде:

продължаващо повишаване на стандарта на общуване, който се очаква учениците да постигат, за да могат да използват изучавания език за успешно общуване с други ползватели на този език в ежедневието, да изградят социални и лични отношения и да се учат да разбират културата и практиките на другите хора.

Средните училища като цяло трябва да предлагат по-широка гама от езици и да предоставят на учениците възможности да изучават повече от един европейски или друг език. Равнищата на успеваемост следва да се проследяват чрез стандартни европейски критерии, включително да се признават частичните компетенции, когато това е уместно. Препоръчва се по-широко използване на Интегрирано изучаване на учебен предмет и език (ИИУПЕ). Развитието и мобилността на учителите, създаването на международни мрежи и сътрудничеството сред различните страни за организиране на съвместни проекти също се считат за важни елементи за успеха. Нашето проучване беше структурирано по такъв начин, че да обхване много, макар и не всички, от представените по-горе аспекти.

Разбира се, средното образование по-трудно се поддава на сравнение между отделните страни, отколкото основното – учениците вече имат възможност да избират измежду различни специализирани училища, първата и втората степен на средното образование са структурирани по различен начин в отделните страни (вж. речника на термините) и начинът, по който програмите за езиково обучение са планирани, също се различава значително. Въпреки тези предизвикателства, нашите изследователи събраха данни за организацията на езиковото обучение и развитието на учителите за всички видове езици в 24 страни/региони.

Подкрепа за националния език в средното образование – организация

Допълнителната подкрепа за националния език продължава да бъде важен фактор на ниво средно образование – както за новодошлите, така и за всички други, които изпитват затруднения при разбирането на националния език и общуването на него. Зададохме на нашите изследователи същия както при основното образование набор от въпроси относно:

- степента, до която има утвърден последователен и ясно формулиран учебен план
- степента на допълнителна подкрепа за новодошлите
- съществуването на диагностични тестове при постъпването
- мониторинга върху езиковите умения.

Резултатите са представени в Таблица 21.

Таблица 21. Организация на допълнителната подкрепа за националния език в средното образование в 24 страни/региони

Критерии	Отговори	Бр. страни	Отговори	Бр. страни	Отговори	Бр. страни
Учебен план	последователен и ясно формулиран	20	общ	4	няма	0
Допълнителна подкрепа за новодошлите	пълна	21	частична	0	няма	3
Диагностични тестове при постъпването	за всички	9	само за децата-имигранти	5	няма	10
Мониторинг върху езиковите умения	на национално ниво	15	на ниво училище	8	няма	1

Според докладите на нашите изследователи, 20 страни/региони имат последователен и ясно формулиран национален учебен план, докато във Фризия, Италия, Северна Ирландия и Нидерландия учебният план е само рамков. Допълнителна подкрепа за националния език се предоставя на новодошлите или преди, или по време на общото образование в 21 страни/региони, а в Дания, Италия и Украйна не се предлага такава. Точният характер на предоставяната подкрепа и нейната значимост за академичния успех на учениците са обект на последващи изследвания. Както при началното образование, относително малък е броят на страните/регионите, които провеждат базирана на нуждите диагностика на нивото на владеене за всички, чието обучение се води на националния език, при постъпването им в средното образование. Това са Босна и Херцеговина, Каталуня, Англия, Франция, Полша, Португалия, Шотландия, Украйна и Уелс. Други пет страни/региони – България, Унгария, Литва, Испания и Баската автономна област – провеждат диагностични тестове само за учениците имигранти. Характерът на тестовете и начинът, по който информацията се използва за адаптиране на структурата на учебната програма и осигуряване на постоянна подкрепа – това е област за допълнително проучване. Както при началното образование, съществува регулярен мониторинг върху езиковите умения по националния език, като 15 страни/региони го осъществяват на национално ниво, а 8 – на местно ниво. Дания не прилага мониторинг върху знанията по националния език в средното образование.

Чужди езици в средното образование

В Таблица 22 се прави обзор на организацията на чуждоезиковото обучение в средното образование. Попитахме участниците в проучването за:

- целевите групи
- броя на преподаваните езици и дали са задължителни, или не
- степента, до която има утвърден последователен и ясно формулиран учебен план
- разпространението на ИИУПЕ
- графика по време на учебния ден
- изискванията за минимална численост на групата
- мониторинга върху езиковите умения
- нивото, което трябва да се постигне и свързаността му със CEFR
- нивото на наличното държавно финансиране.

Таблица 22. Организация на чуждоезиковото обучение в средното образование в 24 страни/региони

Критерии	Отговори	Брой	Отговори	Брой	Отговори	Брой
Учебен план	последователен и ясно формулиран	20	общ	4	без насоки	0
Брой на задължителните чужди езици (първа степен на средното образование)	два	14	един	10	няма	0
Брой на задължителните чужди езици (втора степен на средното образование)	два	9	един	10	няма	5
Използване на езика като средство за обучение (ИИУПЕ)	широко разпространено	1	ограничено	14	няма	9
Целеви групи	всички	24	ограничени	0	без подкрепа	0
График	по време на учебните часове	23	отчасти в училище	1	извън училище	0
Изисквания за минимална численост на групата	няма	19	5–10 ученици	5	>10 ученици	0
Мониторинг върху езиковите умения	стандартизиран, на национално ниво	11	на училищно ниво	13	отсъства	0
Ниво, което трябва да се постигне	свързано със CEFR	13	на национално или училищно ниво	7	няма	4
Налично държавно финансиране	пълно	24	частично	0	няма	0

Както можеше да се очаква, всички страни/региони, включени в проучването, предлагат чужди езици както в първата, така и във втората степен на средното образование. Наблюдават се, обаче, значителни различия в броя на предлаганите задължителни езици, спектъра на езиците, мониторинга върху езиковите умения, използването на ИИУПЕ, и степента, до която Общата европейска референтна рамка (CEFR) се използва за оценка на постигнатото ниво.

Двадесет страни/региони имат последователен и ясно формулиран учебен план, като само в Нидерландия, Северна Ирландия, Франция и Италия учебният план е под формата на рамкова концепция. При началното образование само в една страна – Испания, е широко разпространено прилагането на ИИУПЕ при средното образование страната с такъв статус е Франция, докато в 14 страни/региони се прилагат локализирани инициативи, а в девет ИИУПЕ изобщо не се прилага. В раздел 2.5 е представено изследване на ИИУПЕ сред всички видове езици. Като цяло няма изисквания за минимална численост на групата за обучението по чужди езици, въпреки че в България, Дания, Гърция, Литва и Румъния се изискват най-малко пет ученици за започване на някои курсове, като става въпрос за изборни курсове по не толкова популярни езици.

Единадесет страни/региони осъществяват мониторинг върху езиковите умения на национално ниво, а тринадесет – на училищно ниво.

Таблица 23 показва степента, до която страните/регионите предлагат задължителни езици на ниво средно образование. Докато в първата степен на средното образование в 14 страни/региони е задължително изучаването на два чужди езика, във втората степен броят им намалява до девет, като Дания, Фризия, Италия, Литва, Нидерландия и Украйна намаляват изискването от две на едно, а Гърция от две на нула. Унгария и Швейцария увеличават изискването от едно на две. Единствените страни, в които е задължително изучаването на два езика както в първата, така и във втората степен на средното образование, са Австрия, Естония, Франция, Полша, Португалия Румъния и Швейцария. В Англия, Северна Ирландия, Шотландия и Уелс един чужд език е задължителен в първата степен на средното образование, но, освен Гърция, това са единствените страни/региони, в които не е задължително изучаването на нито един чужд език във втората степен. В Шотландия изучаването на езици е право на всички постъпили както в първата, така и във втората степен на средното образование, т.е. фиктивно не представлява задължение, но така или иначе, повечето деца изучават чужд език именно в гимназиалния курс.

Таблица 23. Брой на задължителните езици в първата и втората степен на среднообразователните училища в 24 страни/региони

Брой на задължителните езици	Два задължителни езика	Един задължителен език	Без задължителен език
Първа степен на средното образование	Австрия, Дания, Естония, Франция, Фризия, Гърция, Италия, Литва, Нидерландия, Полша, Португалия, Румъния, Украйна	Баска автономна област, Босна и Херцеговина, България, Каталуня, Англия, Унгария, С.Ирландия, Шотландия, Испания (Мадрид, Валенсия, Севиля), Швейцария, Уелс	
Втора степен на средното образование	Австрия, България, Естония, Франция, Унгария, Полша, Португалия, Румъния Швейцария	Баска автономна област, Босна и Херцеговина, Каталуня, Дания, Фризия, Италия, Литва, Нидерландия, Испания (Мадрид, Валенсия, Севиля), Украйна	Англия, Гърция, С.Ирландия, Шотландия, Уелс

Както можеше да се очаква, в участващите страни/региони при чуждоезиковото обучение в средното образование определените цели за постигане много по-често са в съответствие със CEFR в сравнение с основното образование, като в 13 от тях изрично се посочва нивото, което трябва да се постигне. Стандартите са представени в Таблица 24.

Таблица 24. Постигане на целите по CEFR за обучение по чужд език в средните училища в 13 страни/региони

Страна/регион	Ниво на владееене, което се очаква да бъде достигнато до края на средното образование
Австрия	B2
Баска авт. област	B1
България	B1–B2 за първия ЧЕ, A1 за втория ЧЕ
Дания	B2
Естония	Първа степен на средното образование: първи ЧЕ: B1, втори ЧЕ: A2 Втора степен на средното образование: два чужди езика на ниво B (или B1, или B2)
Франция	ниво B2 за първия чужд език, ниво B1 за втори чужд език A2/B1 за трети чужд език
Фризия	Зависи от вида на училището и варира от A1 до B2 (или C1 за уменията по четене)
Унгария	Първи чужд език: B1 или B2 Втори чужд език: B1
Литва	Първа степен на средното образование: 1ви ЧЕ – B1, 2ри ЧЕ – A2 Втора степен на средното образование: във връзка с нивото, постигнато при първата степен на средното образование: B2, B1 или A2
Нидерландия	Зависи от вида на училището и варира от A1 до B2 (или C1 за уменията по четене)
Португалия	Нивата варират от A.2.2 до B.1.2
Румъния	B2
Швейцария	В кантоните Цюрих и Женева: B2.

Изглежда, че най-често прилаганото ниво на владееене за първия чужд език е B2, а за втория – B1. Резултатите от проучването SurveyLang по-късно тази година ще покажат до каква степен този стремеж успешно намира реализация.

P/M езици в средното образование

Съгласно ангажиментите, предвидени в Европейската харта за регионалните или малцинствени езици, и съгласно националните задължения, страните/регионите все още поддържат ангажимента си да предлагат обучение на и чрез P/M езици, и ние зададохме на изследователите набор от въпроси доста подобен на този за чуждите езици. Запитахме ги за:

- целевите групи
- степента, до която има утвърден последователен и ясно формулиран учебен план
- разпространението на ИИУПЕ
- графика по време на учебния ден
- изискванията за минимална численост на групата
- мониторинга върху езиковите умения
- нивото, което трябва да се постигне
- нивото на наличното държавно финансиране.

Деветнадесет страни/региони предлагат P/M езици в рамките на средното образование резултатите са представени в Таблица 25.

Таблица 25. Организация на обучението по P/M езици в средното образование в 19 страни/региони

Критерии	Отговори	Брой	Отговори	Брой	Отговори	Брой
Целеви групи	всички	18	ограничени	1	няма посочени	0
Учебен план	последователен и ясно формулиран	16	общ	3	без насоки	0
Използване на езика като средство за обучение (ИИУПЕ)	широко разпространено	10	ограничено	8	няма	1
График	по време на учебните часове	15	отчасти в училище	3	извън училище	1
Изисквания за минимална численост на групата	няма	13	5-10 ученици	1	>10 ученици	5
Мониторинг върху езиковите умения	стандартизирани тестове на национално/регионално ниво	10	тестове на училищно ниво	8	няма тестове	1
Ниво, което трябва да се постигне	определено на равнище страна / регион	14	на училищно ниво	3	няма	2
Налично държавно финансиране	пълно	19	частично	0	няма	0

Страните/регионите, които не предлагат обучение по Р/М езици са: Дания, Англия, Естония, Гърция и Полша. От 19-те, които го правят, ИИУПЕ е широко разпространено в десет и присъства в някои области в осем, като само във Франция и България тези езици се преподават единствено като предмети. Курсовете са отворени за всички ученици, освен в България, където те са налични само за тези, за които езикът е роден. Провеждат се по време на учебните часове, освен в Австрия, Босна и Херцеговина и България, където графикът на курсовете е разпределен отчасти по време на учебните часове и отчасти извън тях. Няма изисквания за минимална численост на групите в 13 страни/региони, но в Шотландия се изискват най-малко пет ученици, а в Австрия, България, Франция, Северна Ирландия и Румъния – най-малко десет. В осемнадесет страни/региони се осъществява мониторинг върху придобиваните езикови умения посредством тестове – или на национално/регионално ниво, или на училищно ниво, като само в Италия няма мониторинг. В Австрия и Уелс не са зададени цели за стандартите, които трябва да се постигнат, а във всички останали страни има такива стандарти. Във всички страни/региони предлаганото езиково обучение е безплатно за всички ученици.

Имигрантски езици в средното образование

При увеличената мобилност и миграция в рамките на Европа и отвън към Европа, броят на „имигрантските езици”, които се говорят в европейските училища се е увеличил изключително много, и така за много деца езикът, на който се преподава в училище, е вторият им език. Европейските документи с готовност подчертават колко е важно да ценим всички езици и култури в класната стая, например Препоръка 98 (6), която призовава държавите-членки да се погрижат:

да има равенство между всички участващи езици и култури, така че децата във всяка общност да имат възможност да развият словесна и писмена

грамотност на езика на тяхната собствена общност, както и да се учат да разбират и ценят езика и културата на останалите.

Зелената книга на ЕО от 2008 г., озаглавена „Миграция и мобилност” се позовава на Директива 77/486/ЕИО, съгласно която държавите-членки следва да:

вземат подходящи мерки да осигурят, координирано с общото образование, преподаването на майчиния език и културата на страната на произход.

В нашето проучване „Европейско езиково богатство” една от целите беше да установим до каква степен държавите-членки предлагат възможността за изучаване на тези езици както на имигрантите, така и на останалите. Както видяхме при предучилищното и основното образование, малко са страните/регионите, които системно предлагат тази възможност (три при предучилищното и пет при основното образование), а при средното образование страните/регионите са осем от общо 24. Това са: Австрия, Дания, Англия, Естония, Франция, Нидерландия, Шотландия и Швейцария.

В Таблица 26 представяме обзор на имигрантските езици в тези страни, като се фокусираме върху:

- целевите групи
- степента, до която има утвърден последователен и ясно формулиран учебен план
- разпространението на ИИУПЕ
- графика по време на учебния ден
- изискванията за минимална численост на групата
- мониторинга върху езиковите умения
- нивото, което трябва да се постигне
- нивото на наличното държавно финансиране.

Таблица 26. Организация на обучението по имигрантски езици в средното образование в 8 страни/региони.

Критерии	Отговори	Брой	Отговори	Брой	Отговори	Брой
Целеви групи	всички	4	ограничено в рамките на хора, за които езикът е роден	3	няма посочени	1
Учебен план	последователен и ясно формулиран	3	общ	3	без насоки	2
Използване на езика като средство за обучение (ИИУПЕ)	широко разпространено	1	локализирано	2	няма	5
График	по време на учебните часове	1	отчасти в училище	1	извън училище	6
Изисквания за минимална численост на групата	няма	4	5–10 ученици	2	>10 ученици	2
Мониторинг върху езиковите умения	стандартизирани тестове на национално ниво	1	тестове на училищно ниво	5	няма	2
Ниво, което трябва да се постигне	свързано с националните стандарти	2	на училищно ниво	3	няма	3
Налично държавно финансиране	пълно	5	частично	2	няма	1*

* (1) източник на държавно финансиране

От осемте страни/региони, които предлагат тази възможност, Англия, Дания, Франция и Нидерландия предлагат езици като турски и арабски не само за деца с такова семейно потекло, но и за всички останали ученици от средните училища, като това е модел, който може да бъде посочен като добра практика и препоръчан за другите страни/региони. Франция е единствената страна с широко разпространено прилагане на ИИУПЕ, а Австрия и Швейцария го прилагат само в някои области. Нидерландия предлага имигрантски езици като част от учебния план по време на учебните часове, а останалите страни/региони – като извънкласни занимания. Няма изисквания за минимална численост на групите в Англия, Франция, Нидерландия и Шотландия, докато в Дания и Швейцария се изискват най-малко пет ученика за сформирани на група, а в Австрия и Естония минималната бройка е десет. Мониторинг върху езиковите умения се осъществява под формата на стандартизирани тестове на национално ниво в Англия, чрез инструменти на ниво училище в Австрия, Дания, Франция, Нидерландия и Швейцария, а без мониторинг са Естония и Шотландия. Естония и Нидерландия са единствените страни/региони, които конкретно посочват на национално равнище нивото на владеене, което трябва да се постигне. Пълно държавно финансиране се предлага за имигрантските езици в Австрия, Дания, Англия, Нидерландия и Шотландия. Във Франция и Швейцария финансирането

се предоставя от страните, от които произхождат децата имигранти, а в Естония родителите отговарят за покриването на разходите. Единствените страни, които предлагат имигрантски езици както в основното, така и в средното образование, са Австрия, Дания, Франция и Швейцария.

Обзор на езиците, различни от националния език, които се предлагат на ниво средно образование

След края на основното образование става по-трудно да се направи разграничение при предлагането на чужди, Р/М и имигрантски езици, тъй като целевите групи за предлагане стават все по-слабо конкретни и се проявява тенденция езиците, различни от националния език да се предлагат повече на ученици, които са независими от средата на родния им език. Въпреки тези усложнения, ние запазиме първоначалното разграничение между чужди, Р/М и имигрантски езици, което използвахме за да опишем предлагането на езици в предучилищното и основното образование, макар и да осъзнаваме, че категориите не са съвсем монолитни. Таблица 27 представя сравнителен обзор на предлагането главно на Р/М езици, на чужди езици и имигрантски езици в 24 страни/региони според докладите на нашите изследователи.

Таблица 27. Сравнителен обзор на предлагането (главно) на Р/М езици, на чужди езици и на имигрантски езици в средното образование (чуждите езици, изписани в курсив се предлагат само във втората степен на средното образование) в 24 страни/региони

Страна/регион	(Предимно) Р/М езици	(Предимно) Чужди езици	(Предимно) Имигрантски езици
Австрия	бургенландско-хърватски, чешки, унгарски, ромски, словашки, словенски	Задължителни: 2 измежду английски, френски, италиански, испански	босненски, сръбски, хърватски with босненски, хърватски, сръбски
Баска автономна област	баски	Задължителни: английски, немски По избор: арабски, френски, италиански, руски, турски	–
Босна и Херцеговина	босненски, сръбски, хърватски, като други национални езици	Задължителни: английски, немски По избор: арабски, френски, италиански, руски, турски	–
България	арменски, иврит, ромски, турски	Задължителни: 1-2 измежду хърватски, чешки, английски, френски, немски, италиански, японски, корейски, полски, румънски, руски, сръбски, словашки, испански По избор: други от изброените по-горе	–
Каталуния	каталунски навсякъде, арано-окситански във Вал д'Аран	Задължителни: един измежду английски, френски, понякога немски и италиански По избор: древногръцки, латински и други	–
Дания	–	Задължителни: английски По избор: древногръцки, китайски, френски, немски, италиански, японски, латински, руски, испански	арабски, турски
Англия	–	Задължителни: 1 език до четиринадесет годишна възраст. Това може да е всеки жив език (с подходяща акредитация); основните езици са френски, немски, испански, но се включват и арабски, италиански, японски, мандарин, полски, португалски, руски, турски и урду	арабски, китайски, урду
Естония	–	Задължителни: два измежду английски, френски, немски, руски	китайски, фински, шведски

Страна/регион	(Предимно) Р/М езици	(Предимно) Чужди езици	(Предимно) Имигрантски езици
Франция	алзаски/немски, баски, бретонски, каталунски, корсикански, окситански, моселански, креолски, таитянски, меланезийски езици (аджие, дреху, ненгон, паиси)	Задължителни: 2 езика измежду 19: английски, испански, немски, арабски, китайски, италиански, португалски, руски, датски, холандски, гръцки, иврит, японски, норвежки, полски, шведски, турски, древногръцки и латински; други езици като регионални езици по избор	арабски, хърватски, италиански, португалски, сръбски, испански и турски
Фризия	фризийски – само във Фризия	виж Нидерландия	–
Гърция	–	Задължителни: английски По избор: френски, немски	–
Унгария	ромски, бояш	Задължителни: 1–2 измежду китайски, английски, френски, немски, италиански, руски, испански, латински	–
Италия	албански, каталунски, хърватски, франко-провансалски, френски, фурлански, немски, гръцки, ладино, окситански, сардински, словенски	Задължителни: английски и друг чужд език	–
Литва	руски, полски, иврит, беларуски	Задължителни: един измежду английски, френски, немски. По избор: други езици	–
Нидерландия	фризийски – само във Фризия	Задължителни: английски плюс един друг език на най-високото ниво на средното образование. По избор: древногръцки, китайски, френски, немски, италиански, латински, руски, испански.	арабски, турски,
С. Ирландия	ирландски	Задължителни: един език до четиринадесетгодишна възраст, обикновено измежду френски, немски, испански	–
Полша	–	Задължителни: 2 измежду английски, френски, немски, италиански, руски, испански	–
Португалия	мирандийски	Задължителни: 2 измежду английски, френски, немски, испански, латински, гръцки	–
Румъния	български, хърватски, унгарски, италиански, полски, ромски, руско-липовански, словашки, сръбски, турски, украински	Задължителни: 2 измежду английски, френски, немски, италиански, португалски, руски, испански	–
Шотландия	шотландски, келтски	По избор: 1 измежду френски, немски или испански, италиански и китайски.	китайски, руски, урду
Испания (Мадрид, Валенсия, Севиля)	валенсиански – само във Валенсия	Задължителни: 1 измежду английски, френски, немски.	
Швейцария	френски, немски, италиански – като други национални езици	Задължителни: 1–2 измежду английски, гръцки, латински, испански	В Цюрих: албански, босненски, китайски, хърватски, фински, френски, гръцки, унгарски, италиански, корейски, кюрдски, португалски, руски, сръбски, словенски, испански, шведски, турски В Женева: албански, арабски, италиански, португалски, испански, турски
Украйна	беларуски, български, кримски татарски, гагаузки, немски, гръцки, иврит, унгарски, молдовски, полски, румънски, руски, словашки	Задължителни: 1–2 измежду английски, френски, немски или испански, в зависимост от училището По избор: арменски, чешки, корейски, турски, виетнамски: като извънкласни езици	–
Уелс	уелски	Задължителни: 1 език до четиринадесетгодишна възраст, измежду френски, немски, испански	–

Най-често предлаганите чужди езици са английски, немски и френски, въпреки че други европейски езици като испански и италиански също се предлагат. Някои имигрантски езици като арабски, хърватски, полски, руски и турски се предлагат също като чужди езици по избор, а арабският и турският имат твърд статут като изпитни езици в средните училища във Франция и Нидерландия. Франция предлага най-големия брой езици и *всички* ученици могат да избират сред богатата гама езици, например съвременни европейски езици, популярни азиатски езици – като японски и китайски, както и Р/М езици и имигрантски езици. Според проучването Австрия и Нидерландия също предлагат богато разнообразие от езици. Както може да се очаква, руският е широко застъпен в страните от Източна Европа – или като Р/М език, или като чужд език. В Англия, Северна Ирландия, Шотландия и Уелс френският, немският и испанският се предлагат най-често, въпреки че се предлагат и имигрантски езици, понякога дори в общото образование, но по-често в така нареченото *допълнително* образование.

Квалификация и развитие на учителите в средното образование

По отношение на квалификацията и развитието на учителите, както може да се очаква, докладите на изследователите показват, че средните училища имат по-строги изисквания, отколкото основните. В проучването „Европейско езиково богатство“ задавахме въпроси относно:

- квалификацията на учителите
- предлагането на обучение за учителите преди и по време на работата
- мобилността на учителите по чужд език
- изискваното ниво на владеене на езика
- мерките за увеличаване на предлагането на учители за местата, където има недостиг.

В Таблица 28 са представени резултатите за всичките четири вида езици в средното образование за всички страни/региони. Важно е да се има предвид, че не всички видове езици се предлагат във всяка от страните/регионите, като това е и причината за ниския резултат, особено за имигрантските езици, които се предлагат едва в осем страни/региони.

Таблица 28. Квалификация и развитие на учителите в средното образование в 24 страни/региони

Критерии	Отговори	Брой					Брой					Брой			
		НЕ	Р/М	ЧЕ	ИЕ		НЕ	Р/М	ЧЕ	ИЕ		НЕ	Р/М	ЧЕ	ИЕ
Квалификация на учителите	учители по език	23	16	22	3	класни учители	1	3	2	3	без конкретна квалификация	0	5	0	18
Обучение преди работата	по конкретния предмет	22	17	22	3	общо	2	2	2	2	без обучение	0	5	0	19
Обучение по време на работата	по конкретния предмет	19	14	20	3	общо	5	5	4	5	без обучение	0	5	0	16
Ниво на езика	свързано със CEFR	4	*	8	*	национални/ регионални стандарти	13	*	13	*	без ясни стандарти	7	*	4	24
Мерки за увеличаване на предлагането на учители за местата, където има недостиг	структурни мерки	7	8	10	1	кампании	2	0	1	1	без конкретни мерки	15	16	13	22
Мобилност на учителите	структурни програми	*	*	2	*	подкрепа при поискване	*	*	17	*	без подкрепа	*	*	5	*

* неприложимо

В 23 от 24-те страни/региони се предоставя допълнителна подкрепа за националния език (НЕ) от квалифицирани учители по език, докато само в Естония тя се предоставя от класни учители с обща квалификация. Предлага се и развитие на учителите преди и по време на работата. От учителите по националния език, за които той не е роден, в 17 страни/региони се изисква да постигнат определено ниво на владеене на националния език, въпреки че само четири изрично определят нивото съгласно CEFR – Баската автономна област (B2), Естония (C1), Италия (C2) и Швейцария (в Цюрих и Тичино) (C2). В седем страни/региони не са определени конкретни стандарти.

Учителите по чужд език също са добре квалифицирани, като само в Естония и Северна Ирландия общи класни учители преподават чужди езици, а в Италия и Гърция обучението преди работата е общо, а не за конкретния език. На ниво средно образование има малко по-структурирана подкрепа за мобилността, отколкото при основното образование, като в Австрия, така и в Каталуня, Англия, Северна Ирландия, Шотландия и Уелс учителите прекарват по един семестър в чужбина като част от тяхното развитие преди или по време на работата, а в други 17 страни/региони се осигурява финансова подкрепа за мобилността на учителите, като в Естония, Франция, Италия, Португалия и Румъния учителите имат по-малки шансове да прекарат известно време в страна, където се говори целевия език. В съответствие с препоръките на ЕС и СЕ, в повечето страни/региони от учителите по чужд език се изисква да постигнат определено ниво на владеене на чуждия език, като в осем от страните/регионите това ниво се измерва спрямо нивата по CEFR, както може да се види от Таблица 29.

Таблица 29. Изискване за ниво на владеене, което учителите по чужд език в средното образование се изисква да покрият в 9 страни/региони

Страна/регион	Ниво на владеене, което учителите по чужд език в средното образование се изисква да покрият
Австрия	C1
Баска автономна област	B2
България	B2–C1
Каталуня	C1–C2
Естония	C1
Франция	B2
Унгария	C1
Румъния	C1
Швейцария	кантона Цюрих: C2

Изглежда най-често изискваното ниво е C1, въпреки че B2 се смята за уместно във Франция и Баската автономна област, а изискванията са по-високи в Каталуня и Швейцария (Цюрих), където от учителите се очаква да достигнат C2.

Учителите по Р/М езици във всяка страна/регион са квалифицирани учители по език, с изключение на Фризия, където курсовете се преподават от учители с обща квалификация. Развитие преди и по време на работата също се предлага във всички страни/региони.

Само в Австрия, Дания и Нидерландия часовете по имигрантски езици се водят от квалифицирани по конкретния предмет учители по език, докато в Естония, Франция и Швейцария се набират общи класни учители.

Като при основното образование, в редица страни се наблюдава недостиг на учители и се предприемат специални мерки за набиране на професионалисти с подходяща квалификация и за насърчаване на хората да се квалифицират като учители по език. В тези страни/региони се провеждат кампании за набиране на учители, както е представено в долната Таблица 30.

Таблица 30. Страни/региони, които активно набират учители по езици в случай на недостиг

Учители по НЕ	Учители по ЧЕ	Учители по Р/МЕ	Учители по ИЕ
Баска авт. област	Баска авт. област	Баска авт. област	Англия
Англия	България	Фризия	Шотландия
Естония	Англия	Северна Ирландия	
Фризия	Фризия	Румъния	
Нидерландия	Унгария	Шотландия	
Северна Ирландия	Литва	Испания	
Румъния	Нидерландия	Швейцария	
Шотландия	Румъния	Уелс	
Швейцария	Шотландия		
	Швейцария		
	Уелс		

Шотландия е единствената страна/регион, която активно набира учители по език във всяка категория, докато Баската автономна област, Англия, Румъния, Шотландия и Швейцария вземат мерки за увеличаване на предлагането в три от четирите категории езици.

2.5 Междусекционни перспективи за (предучилищното), основното и средното образование

В този раздел са представени географските перспективи в три важни области, подчертани в документите на ЕС и СЕ:

- интегрирано изучаване на учебен предмет и език (ИИУПЕ)
- мобилност на учителите по чужд език
- цялостно признаване на многоезичието и плурилингвизма в училищата.

Интегрирано изучаване на учебен предмет и език (ИИУПЕ)

ИИУПЕ представлява изучаване на предмети, като наука или география посредством друг език, което силно се насърчава като ефикасен и ефективен начин за развитие на способностите за общуване. Вече обърнахме известно внимание на ИИУПЕ в отделни точки, касаещи основното и средното образование, а в Таблица 31 представяме резултатите за двете области на едно място. Попитахме изследователите за степента, до която ИИУПЕ е широко разпространено, локализирано или отсъстващо в техните страни/региони. Общият брой на страните/регионите, които предлагат всеки вид език е представен в скоби.

Таблица 31. Брой на страните/регионите, при които се използва ИИУПЕ в основното и средното образование (цифрите означават броя на страните/регионите)

Страна/регион	Основно образование			Средно образование		
	ЧЕ(23)	Р/М(22)	ИЕ(5)	ЧЕ(24)	Р/М(19)	ИЕ(8)
Широко разпространено	1	12	1	1	10	1
Локализирано	13	6	3	14	8	2
Отсъства	9	4	1	9	1	5

Както можеше да се очаква, ИИУПЕ е широко разпространено най-вече при Р/М езици, тъй като тези езици обикновено се говорят в дома на учениците и съответно те вече са в състояние да общуват свободно на тях. Тъй като комуникативните способности на учениците в часовете по чужди езици са по-ниски, в много малко страни/региони се наблюдава широко разпространение на ИИУПЕ, само Испания при основното и Франция при средното образование. Независимо от това, обстоятелството, че в 13 страни/региони при основното и в 14 при средното образование се прилагат локализираните инициативи за прилагане на ИИУПЕ показва, че съществуват обособени райони с добри практики и би имало полза от по-нататъшно проучване за сравняване на различните подходи и за разглеждане на развитието на учителите и разработването на материалите. От няколко страни/региони, които предлагат имигрантски езици, отново в Испания се наблюдава широко разпространение на ИИУПЕ при основното образование, а във Франция при средното, което показва, че тези страни са придобили опит в прилагането на този подход.

Мобилност на учителите по чужд език

Мобилността на учителите получава силна подкрепа чрез програмата на ЕК „Учене през целия живот” и в нашето проучване „Европейско езиково богатство” попитахме изследователите за възможностите, предоставяни на учителите в тяхната страна/регион за пребиваване за известно време в страна, където се говори езика, който ще преподават, като част от тяхното обучение преди или по време на работата. Изследователите бяха запитани дали страните/регионите:

а) включват такива програми в структурата на програмите за развитие на учителите (съгласно които учителите да прекарват поне един учебен срок в целевата страна)

б) не включват това, но насърчават и финансират инициативи на отделни учители или

в) нито едно от изброените.

Резултатите са представени в Таблица 32.

Таблица 32. Обзор на мобилността на учителите по чужд език в основното и средното образование (24 страни/региони)

	Основно	Средно
Структурирани програми – поне един учебен срок прекаран в избраната държава	Каталуния, Швейцария	Австрия, Каталуня, Испания (Мадрид, Валенсия, Севиля), Швейцария
Подкрепа за отделни инициативи	Австрия, Баска авт. област, Босна и Херцеговина, Дания, Англия, Естония, Гърция, Унгария, Литва, Полша, Шотландия, Испания (Мадрид, Валенсия, Севиля), Украйна	Баска авт. област, Босна и Херцеговина, България, Дания, Англия, Фризия, Гърция, Унгария, Литва, Нидерландия, Северна Ирландия, Полша, Шотландия, Украйна, Уелс
Липсва	България, Франция, Фризия, Италия, Нидерландия, Северна Ирландия, Португалия, Румъния, Уелс	Естония, Франция, Италия, Португалия, Румъния,

Каталуния и Швейцария са единствените страни/региони, които предоставят структурирани програми за мобилност както при основното, така и при средното образование, въпреки че половината от участващите в проучването страни финансират инициативи на отделни учители и на двете нива. Учудващо голям е броят на страните, които не подкрепят мобилността на учителите на нито едно от двете нива, а възможните причини за това са обект на по-нататъшно обсъждане.

Цялостно признаване на многоезичието/ плурилингвизма в училищата

Организацията на многоезичното/плурилингвалното образование и развитието на учителите за езиково и културно разнообразие в класните стаи представят все по-големи предизвикателства пред общественото образование в Европа. При толкова много езици, които вече са представени в почти всички класни стаи, документите на ЕС и СЕ подчертават колко е важно да се признава съществуващия плурилингвален репертоар на учениците при изучаването и преподаването на езици, както и да се развиват учителите за повишаване и използване на плурилингвалния репертоар на учениците по време на класните занимания. Трудно е да се установи до каква степен това действително се случва и за това би могло да се направи самостоятелно проучване. Въпреки това, за ориентировъчни цели, помолихме изследователите да направят преценка за степента, до която това се практикува в тяхната страна/техния регион. Резултатите са представени в Таблица 33.

Таблица 33. Признаване на многоезичието/плурилингвизма в предучилищното (ПУО), основното (ОО) и средното образование (СО) в 24 страни/региони (данните се отнасят за броя на страните/регионите)

Ниво на признаване	Последователен, интегриран подход			Неформален подход			Не се обръща внимание		
	ПУО	ОО	СО	ПУО	ОО	СО	ПУО	ОО	СО
Признаване на многоезичието и плурилингвалния репертоар на учениците	8	11	9	15	11	11	1	2	4
Обучение на учителите за използване на плурилингвалния репертоар на учащите	7	8	4	14	12	16	3	4	4

В повечето страни/региони многоезичието в обществото и плурилингвизмът на учащите се признават на всички нива на образованието, формално или неформално, въпреки че развитието на учителите по-често е неформално, особено на ниво средно образование. Страните/регионите, в които се прилага последователен подход във всичките три образователни области са: Румъния, Испания и Уелс. В Босна и Херцеговина, Англия, Франция и Шотландия нивото на признаване на многоезичието/плурилингвизма е по-високо в предучилищното и основното образование в сравнение със средното, докато в Нидерландия и Швейцария признаването е по-изразено в средното образование.

2.6 Езици в продължаващото и висшето образование

Езици в продължаващото образование

Продължаващото образование, което в по-широк смисъл се нарича *професионално образование и обучение (ПОО)*, е особено важен елемент от Стратегията на ЕС 2020, по която Съюзът работи в тясно сътрудничество с държавите-членки, за да укрепи качеството на образователната услуга, съгласно договореността по *процеса Копенхаген*, постигната от Съвета на ЕС през 2002 година. В своето Съобщение от 2008 г. ЕК подчертава значимостта на

ученето през целия живот, ролята на ПОО за бъдещето на Европа и необходимостта да се предоставят възможности за изучаване на езици в тези учебни заведения. От структурните фондове на ЕС са отпуснати средства за езикови курсове с професионална насоченост.

Съобщението на ЕК от 2010 г. „Нов тласък за европейско сътрудничество в професионалното образование и обучение в подкрепа на Европейската стратегия 2020“ призовава към стратегически подход по отношение на мобилността в ПОО, като препоръчва във всички образователни курсове да се включат периоди на стаж или квалификация в други държави със засилено езиково обучение. Това е от особена важност за лицата, които се обучават за работа в банковия сектор, туризма и международната търговия. Като се има предвид, че повечето учебни заведения за ПОО предлагат програми за обучение на безработни лица или новопристигнали чужденци, от особена важност са и курсовете по официалния език на страната. Препоръка 98(6) на Съвета на Европа от 1998 г. също отправя призив за езиково обучение с професионална насоченост, като настоява учебните заведения да включат в програмите си езикови курсове, за да осигурят баланс между общообразователните и професионалните предмети, както и да въоръжат учащите с умения за участие в международни проекти, да ги подготвят да упражняват своята професия и да са мобилни като специалисти.

Целта на изследването по проекта „Европейско езиково богатство” (LRE) е да се проучи диапазонът от езици и предлаганите програми в професионалните учебни заведения в Европа, като за целта нашата мрежа от изследователи е събрала първични данни от учебните заведения в най-големите образователни центрове за ПОО (общо 69) с участието на 67 града (вж. таблица 4 към т. 1.5).

Допълнителна подкрепа по национални езици в рамките на ПОО

За да се проучи степента на допълнителна подготовка по официалния език, изследователите по програмата анкетираха учебните заведения относно:

- разнородност на целевите групи
- диапазон от програми, които се предлагат на курсистите
- наличие на установена учебна програма
- подготовка на умения по специалността и общо повишаване на квалификацията
- видове източници на финансиране
- възможности за обучение на работното място (по време на стаж)
- използване на инструментите на ЕС.

Резултатите са представени в таблица 34.

Таблица 34. Допълнителна подкрепа по национални езици в рамките на ПОО (N=69 учебни заведения)

Критерии	Отговори	Брой	Отговори	Брой	Отговори	Брой
Целеви групи	За общия поток	37	За ограничен поток	9	Не се уточнява	23
Набор от програми за езикова подготовка	Широк диапазон	30	Ограничен диапазон	24	Няма	15
Установена програма	Съгласувана и определена	43	С общо предназначение	8	Липсва	18
Вид на курса	С професионална и обща насоченост	34	Само с обща насоченост	13	Само с професионална насоченост	7
Наличие на бюджетна издръжка	Пълна издръжка	39	Частична издръжка	10	Няма	19
Продължителност на курса във фирма	Интегриран курс	13	По избор	3	Няма	53
Използване на европейски инструменти	Да	0			Не	69

Според информацията, събрана от нашите изследователи, в 30 от общо 69 анкетирани учебни заведения за ПОО се предлагат широк набор от курсове за подготовка по официалния език на страната, от умения за начално общуване до ниво за напреднали. В 24 институции се предлага ограничен набор от програми, докато 15 учебни заведения не предлагат езикови курсове. В над половината от проучените училища е приета съгласувана и установена програма, като в 34 от тях (почти наполовина) езиковата подготовка е както по специалността, така и обща. В седем учебни заведения се водят само езикови курсове по специалността. Допълнителната езикова подготовка в 39 учебни

заведения е на пълна бюджетна издръжка, а десет институции са на частично съфинансиране. Макар програмните документи на ЕС да препоръчват разкриване на обучение във фирми, както от гледна точка на професионални, така и на езикови умения, само 13 от анкетираните 69 учебни заведения отговарят, че са изградили подобно партньорство. Нито едно учебно заведение не използва европейски инструменти, като например *Европейската система за трансфер на кредити (European Credit System)* или *Европас (Europass)* за дефиниране на цели и прилагане на учебните резултати от курсовете по официалния език, от което се налага изводът, че въпросните инструменти не се познават.

Подготовка по езици, различни от националния, в рамките на продължаващото образование

Подготовката по чужди, Р/М и имигрантски езици в анкетираните институции беше изследвана чрез въпроси относно:

- брой езици, по които се предлага обучение
- видове програми
- наличие на установена учебна програма
- съответствие с Общата европейска референтна рамка за езиците – CEFR (за чуждите езици)
- наличие на държавно финансиране.

Резултатите са представени в таблица 35.

Таблица 35. Организация на обучението по чужди, Р/М и имигрантски езици в рамките на продължаващото образование (N=69 учебни заведения)

Критерии	Отговори	Брой			Отговори	Брой			Отговори	Брой		
		ЧЕ	Р/М	ИЕ		ЧЕ	Р/М	ИЕ		ЧЕ	Р/М	ИЕ
Брой предлагани езици	>4 езика	15	0	1	3–4 езика	22	3	1	1–2 езика	25	22	2
Диапазон от програми	Богат избор	41	17	2	Ограничен избор	18	7	2	Не се уточнява	10	45	65
Учебна програма	Съгласувана и определена	50	18	1	Обща	11	5	3	Не се уточнява	8	46	65
Съответствие със CEFR	Пълно съответствие	26	*	*	Национални стандарти	27	*	*	Не се уточнява	16	*	*
Наличие на държавно финансиране	Безплатно обучение	38	13	1	Частични такси	22	11	1	Пълни такси	9	45	67

* неприложимо

По отношение на организацията на езиковото обучение като цяло се наблюдава модел, сходен с този в другите образователни сектори, при които най-голямо държавно финансиране се отпуска за обучението по национални и чужди езици, следвани от Р/М езици, като имигрантските езици са с най-малко бюджетни средства.

В шестдесет и две от общо 69 анкетираните институции се предлагат чужди езици, като в 15 от тях се преподават по повече от четири езика, 22 учебни заведения предлагат по три до четири езика, а курсове по един-два езика се водят в общо 25 училища. В четиридесет и едно учебни заведения са изготвени разнообразни програми, от начални умения до ниво за напреднали, докато в 18 училища се предлагат само основни езикови умения. В много голям брой училища – 50, се предлага съгласувана и ясно набелязана програма, а в 26 учебни заведения курсовете са в съответствие със CEFR. В 38 училища не се изискват учебни такси за тези курсове, а в 22 училища такси се дължат само частично.

Съвсем различно е положението с курсовете по регионални и малцинствени езици, които се предлагат само в 24 учебни заведения и едва в 13 от тях курсовете са безплатни. Страните/регионите, в които се предлагат програми по Р/М езици във всичките три анкетираните учебни заведения за ПОО, са Баската автономна област, Каталуня, Унгария, Северна Ирландия и Уелс. В Босна и Херцеговина и в Швейцария трите анкетираните учебни заведения предлагат курсове по останалите официални езици.

Имигрантски езици се изучават само в 4 от проучените образователни институции, съответно намиращи се в Австрия, Англия, Италия и Уелс.

В таблица 36 е представена сравнителна информация за курсовете по Р/М езици, (главно) чужди езици и (предимно) имигрантски езици в общо 69 проучени учебни заведения за ПОО в 67 града, съгласно данните, представени от нашите анкетьори.

Таблица 36. Сравнителна информация за (предимно) чужди езици и (предимно) имигрантски езици в учебни заведения за ПОО (три във всяка страна)

Страна/регион	(Предимно) Р/М езици	(Предимно) чужди езици	(Предимно) имигрантски езици
Австрия	–	арабски, китайски, чешки, холандски (само е-обучение), английски, френски, немски, унгарски, италиански, японски, полски, румънски, руски, словашки, словенски, испански	босненски, хърватски, сръбски
Баска автономна област	баски	английски, френски	–
Босна и Херцеговина	босненски, хърватски, сръбски и други национални езици	арабски, чешки, английски, френски, немски, италиански, латински, персийски, руски, турски	–
България	–	хърватски, английски, френски, немски, италиански, румънски, руски, испански, турски	–
Каталуния	каталунски	английски, френски, немски	–
Дания	–	английски като ИИУПЕ, френски, немски, испански	–
Англия	–	френски, немски, гръцки, италиански, японски, руски, испански	арабски, китайски, турски, урду
Естония	–	английски, френски, финландски, немски, руски	–
Франция	корсикански	арабски, китайски, английски, немски, италиански, испански, руски	–
Гърция	–	английски	–
Унгария	немски	английски	–
Италия	словенски	английски, френски, немски, испански	арабски
Литва	полски, руски	английски, френски, немски	–
Нидерландия	–	английски, френски, немски, испански	–
Северна Ирландия	ирландски, ълстърски шотландски	френски, немски, гръцки, италиански, японски, полски, португалски, руски, испански	арабски, турски, китайски
Полша	–	английски, френски, немски, руски	–
Португалия	мирандски	английски, френски, немски, испански	–
Румъния	унгарски, ромски	английски, френски, немски	–
Шотландия	–	френски, немски, италиански, полски, испански	–
Испания (Мадрид, Валенсия, Севиля)	–	английски, френски	–
Швейцария	френски, немски, италиански като национални езици	английски, испански	–
Украйна	руски и украински езици	английски, френски, немски	–
Уелс	уелски	китайски, френски, немски, гръцки, италиански, испански	арабски

Както може да се очаква, сред чуждите езици са се наложили английски, френски, немски и испански, като в някои страни/региони се изучава и руски като Р/М или като чужд език. В редица учебни заведения за ПОО се преподава и арабски език. Оправдаха се очакванията, че преподаването на Р/М езици е по-широко застъпено в държави/региони с повече от един официален език. Най-вероятно обучението по специалността в анкетирани учебни заведения се води съответно на баски, каталунски, ирландски/ълстърски шотландски и уелски, като се тези езици се преподават и като самостоятелен предмет.

Езици във висшето образование

Както ЕС, така и Съветът на Европа подчертават в своите документи важността на езиковата диверсификация и развитието на многоезикови умения във всички степени на образованието. Това е особено важно при университетското образование, тъй като то предшества началото на професионалната кариера. Професионалният живот на висшистите е свързан с пътуване и чест обмен с хора, които говорят други езици, така че е от съществена важност те да овладеят езикови умения, както за да подпомагат текущата си работа, така и за да се усъвършенстват в своята област. В някои европейски университети владението на език вече става задължително изискване за прием по всички специалности, докато други насърчават студентите за ежеседмична езикова подготовка.

Препоръка 98 (6) на Съвета на Европа от 1998 г. е в подкрепа на връзките и взаимния обмен между институции и отделни лица в сферата на висшето образование, така че всички да могат да се ползват от опита на другите в автентична езикова и културна среда. Висшето образование е застъпено и в Европейска харта за регионалните и малцинствени езици (ЕХРМЕ), а на желаещите студенти следва да се предлагат курсове по Р/М език. Очаква се, че висшите учебни заведения ще възприемат Общата европейска референтна рамка за езиците (CEFR) като водещ документ за разработване на учебни планове и при оценяване на обучението по чужди езици.

Документите на ЕС неотстъпно застават на позицията, че езиковото обучение във висшето образование трябва да се засили и разнообрази. В своите заключения за 2011 г. Заключенията на Съветът на ЕС от 2011 г. призовават държавите-членки да положат усилия за постигане на целите от Барселона, като подобряват образователната услуга, качеството и пригодността на езиковото и общото образование, ПОО и висшето образование, като ги прилагат и в контекста на ученето през целия живот. Съобщението на ЕК (2008) също призовава за по-голяма мобилност и обмен, като настоява университетите да преподават чужди езици на всички студенти, независимо от избраната специалност.

В светлината на горните обстоятелства помолихме нашите изследователи да анкетират представителите на три държавни университета във всеки от целевите градове относно:

- езика на преподаване
- езиците, на които са достъпни техните уебсайтове
- целевите групи за допълнителна подготовка по националния език
- езиците, които се предлагат на студентите от неезиковите специалности
- до каква степен Общата референтна рамка (CEFR) се използва за разработване на учебния план и при оценяването
- приема на студенти с чуждо гражданство
- мобилността на студентите от езиковите специалности
- мобилността на студентите от останалите специалности.

Успяхме да съберем данни от 65 държавни университета и резултатите са представени в таблица 37.

Таблица 37. Практика на многоезичие в 65 анкетирани държавни университета

Критерии	Брой страни/региони	Брой страни/региони	Брой страни/региони
Език на преподаване	23 национален, чужд, Р/М	31 национален и чужд	11 само национален
Език на уебсайта	17 национален, чужд, Р/М	38 национален и чужд	10 само национален
Целеви групи за допълнителна подготовка по националния език	24 всички студенти	38 само тези с друг майчин език	3 не се предлага
Брой езици, изучавани от студентите от неезиковите специалности	31 >4	10 3–4	14 1–2
Целево ниво за езиковите студенти	34 съгласно CEFR	22 съгласно национални/ ведомствени стандарти	9 няма
Прием на студенти с чуждо гражданство	33 международни и имигранти	31 само международни	1 само със същия майчин език
Мобилност на студентите от езиковите специалности	10 задължителна	51 по избор	4 не се предлага
Мобилност на студентите от останалите специалности	1 задължителна	60 по избор	4 не се предлага

Както може да се очаква, във всички анкетираните европейски университети от градовете в извадката преподаването се води на националния език, тъй като в повечето случаи той е основен за масата от студенти и е официален език на държавата. При все това, в повечето от анкетираните институции се използват и други езици. Точната разбивка за езиците на обучение и точната картина за промяната на положението на тези езици за европейските университети вследствие глобализацията на икономиката и на академичните изследвания е предмет на по-нататъшни проучвания. Международната мобилност на студентите и персонала, както и желанието да се привлече разнородна студентска общност в глобален мащаб, са превърнали английския език във втори език за много европейски университети, като редица учебници се издават на английски.

Окуражаващо е и обстоятелството, че уебсайтовете на 55 от общо 65 анкетираните университети са многоезични, като само десет от университетите поднасят информация единствено на официалния език. Това е знак, че повечето европейски университети в големите градове се стремят да привличат и насърчават разнородна общност от студенти. Изследването, направено в настоящия проект не дава представа кои езици се използват в уебсайтовете и това е област за по-нататъшно изследване.

По отношение на допълнителната езикова подготовка по националния език, който дори на това ниво си остава съществен за успеха на всички студенти, 24 от общо 65 университети респонденти предлагат допълнителни езикови курсове за всички студенти, а други 38 – само за онези с различен майчин език, което е индикатор за добро равнище на услугата като цяло.

Съгласно препоръките на европейските институции, в доста от университетите се предлагат езикови курсове на студенти от неезикови специалности. Диапазонът на обучението е широк, като в 31 университета (почти половината) на студентите се дава избор от над четири езика. Само осем университета от проучената извадка не предлагат на студентите от неезикови специалности възможност да изучават други езици. Положителен знак е и това, че в над половината от анкетираните университети разработването на учебните планове и оценяването са съгласувани със *CEFR*. Разбира се, реалното потребление на услугата сред студентите и следдипломните специализанти остава извън обхвата на настоящото изследване.

Като се има предвид силната конкуренция сред европейските университети за откриване на таланти и на допълнително финансиране, не е изненадващо, че всички университети, с изключение на един, полагат усилия да привлекат международни студенти. Интересно е, че половината от тях отчитат целенасочено усилие за привличане на студенти от имигрантски общности, които говорят друг език в домашна среда. Подходът към това начинание предлага ценен материал за следващо проучване.

Мобилността на студентите е финансово обезпечена от европейските университети, но едва в десет от тях тя е задължителна за студентите от езиковите специалности, докато повечето университети я „насърчават“. Както може

да се очаква, за студентите от неезиковите специалности мобилността е по-скоро препоръчителна, отколкото задължителна, с изключение на един от анкетираните университети. Европейската комисия публикува статистика за мобилността осъществена от програмата „Еразъм“ и този източник трябва да се използва за определяне на реалния брой студенти, които учат в други страни като част от тяхното обучение. http://ec.europa.eu/education/erasmus/statistics_en.htm

2.7 Езици в аудиовизуалните медии и пресата

Документите на ЕС и на Съвета на Европа са достатъчно категорични относно признатите стандарти за добри многоезикови политики в аудиовизуалните медии и в пресата. Съобщение 2008 на ЕК подчертава необходимостта да се предоставят нови технологии и превод на хората, които не владеят толкова много езици. *Медиите могат да се превърнат в неизчерпаем източник на неформално езиково учене чрез “развлекателно образование” и субтитрирани филми.*

Съобщението приканва държавите-членки да подкрепят субтитрирането и разпространението на произведенията на културата. Резолюцията на Европейския парламент 2009 също насърчава използването на субтитри в телевизионните програми. В доклада на Групата на високо равнище по отношение на езиковото многообразие (2007) е поместен раздел по темата, в който се подчертава важността на медиите при формирането на обществените нагласи към другите езици и се насърчава преминаването от дублаж към субтитри. *Телевизионните компании, които използват предимно дублаж, трябва да бъдат насърчавани да предлагат и субтитри като допълнителна възможност, така че зрителите да имат избор.*

Що се отнася до Р/М езиците, медиите са визирани в Член 11 от Европейска харта за регионалните и малцинствени езици (ЕХРМЕ), според който страните по Хартата следва да осигурят създаването на радио- и телевизионни станции на Р/М езици, като се насърчава продукцията и разпространение на радиопредавания и телевизионни програми и вестници на тези езици. Предвижда се също и свободно приемане на радио- и телевизионен сигнал от съседни държави на езици, идентични или сходни с Р/М езиците.

В нашето проучване по проект „Европейско езиково богатство“ (*LRE*) сме се опитали да отразим горните препоръки и насоки, като възложихме на изследователите да съберат данни от целеви градове в национален или регионален контекст. Бяха описани следните променливи:

- езици, използвани в радиото и телевизията;
- практики на субтитриране в киното и по телевизията;
- приемане на програмите на Р/М езици извън региона на произход;
- предавания на жестомимичен език;
- разнообразие на езиците в изданията на периодичния печат, предлагани по павилиони и на големите железопътни гари.

С цел да се съберат данни за диапазона от езици, използвани в радиото и телевизията, помолихме изследователите да записват радио и телевизионните предавания, дадени на различните езици във вестниците с най-голям тираж в проучените градове. В основни линии тази методика отговаря на принципите на „езиковото ландшафтиране“. С оглед ограниченията на това проучване, целта бе да се направи снимка на реалното състояние в даден момент и на дадено място, така както то е отразено в различните вестници по отношение на телевизионните и радио програми. Въз основа на докладите на изследователите става ясно, че многоезични радио и телевизионни програми има в редица страни. Изследователите записаха само програми на националния език по телевизията и радиото съгласно посоченото във вестниците в Босна и Херцеговина, Гърция и Полша. В повечето от другите страни, включени в проучването, има предавания на английски, немски и френски както по телевизията, така и по радиото. След националния език английският се среща най-често в телевизионни предавания в Австрия, Баската автономна област, Каталуня, Дания, Естония, Италия, Нидерландия/Фризия, Португалия, Испания, Швейцария и Украйна. Телевизионни програми на немски език са записани в Каталуня, Дания, Естония, Франция, Унгария, Нидерландия/Фризия и Румъния. Френският се среща в Каталуня, Дания, Англия и Естония. В редица страни е отчетен широк диапазон от телевизионни предавания на Р/М езици; така например в България има телевизионни предавания на арменски, иврит, ромски и турски. Във Франция, Унгария и Румъния се наблюдават сходни тенденции при Р/М езиците. В някои страни и региони като Каталуня, Англия, Нидерландия и Швейцария са посочени и телевизионни предавания на имигрантски езици. При радио предаванията се отчита сходен модел като при телевизионните предавания. По радиото диапазонът на езиците е много по-широк отколкото по телевизията в България, Франция, Унгария, Италия и Литва, докато в Каталуня, Естония и Нидерландия този диапазон е по-малък.

Данните от Босна и Херцеговина, Дания, Естония, Литва, Португалия, Швейцария и Уелс сочат, че радиопредаванията и телевизионните програми на Р/М езици непрекъснато се приемат без смущения в други държави/региони, докато за Франция и Каталуня такава възможност отсъства по принцип. Изследователите в останалите държави/региони твърдят, че понякога радиопредаванията и телевизионните програми на Р/М езици се приемат и извън границите. Причините за тези констатации могат да се изследват допълнително.

Според проучване на „Медия Консултинг Груп“ (Media Consulting Group, 2007) и в съответствие с неколкократно отправените препоръки на ЕС, субтитрите стават все по-разпространена практика в европейските страни. При все това все още са разпространени практиките на дублаж. Държавите традиционно се делят на две големи групи (държави с преобладаващ дублаж спрямо държави с преобладаващи субтитри), макар че действителното положение в Европа е по-сложно. Констатациите по проекта *Европейско езиково богатство*, отразени в Таблица 38, са съпоставими с по-ранните проучвания и сочат, че около половината държави/региони обикновено използват дублаж, а другата половина предпочитат субтитри.

Таблица 38. Субтитри спрямо дублаж в телевизията и киното

Страна/ Регион	Телевизионни продукции		Филмови продукции	
	Дублаж като обичайна практика	Субтитри като обичайна практика	Дублаж като обичайна практика	Субтитри като обичайна практика
Австрия	√		√	
Баска автономна област	√		√	
Босна и Херцеговина		√		√
България	√			√
Каталуня	√		√	
Дания		√		√
Англия		√		√
Естония		√		√
Франция	√			√
Фризия		√		√
Гърция		√		√
Унгария	√		√	
Италия	√		√	
Литва	√			√
Нидерландия		√		√
Северна Ирландия		√		√
Полша	√		√	
Португалия		√		√
Румъния		√		√
Шотландия		√		√
Испания	√		√	
Швейцария		√		√
Украйна		√	√	
Уелс		√		√

Страните/областите, в които дублажът е обичайна практика и в телевизията, и в киното, са Австрия, Каталуня, Унгария, Италия, Северна Ирландия, Полша, Испания, и Швейцария. Държавите/областите, в които субтитрите са обичайна практика за телевизията и киното, са Босна и Херцеговина, Дания, Англия, Естония, Фризия, Гърция, Португалия, Румъния, Шотландия, Швейцария и Уелс. При други държави се наблюдава смесен подход, като програмите се субтитрират в една медия, а в друга се дублират.

По отношение на предлагането на вестници в най-големите павилиони и гари в наблюдаваните градове, изследователите по проекта трябваше да ги посетят на място и да опишат вестниците, които се предлагат на различни езици, като отново прилагат методите на езиково ландшафтиране, за да се представи актуалното състояние на даденото място в определен момент.

В Таблица 39 са представени 20-те най-разпространени езика, различни от официалния език на националното издание.

Таблица 39. Езиково многообразие на вестниците в проучването на градско равнище (Първите 20 езика на различни вестници извън референтната страна или регион) (Първите 20)

Език на вестниците	Общо различни вестници
1. Английски	408
2. Немски	270
3. Френски	181
4. Руски	162
5. Италиански	127
6. Арабски	77
7. Турски	54
8. Испански	51
9. Холандски	46
10. Албански	40
11. Сръбски	36
12. Китайски	27
13. Хърватски	23
14. Български	12
15. Японски	11
16. Полски	10
17. Гръцки	8
18. Босненски	7
19. Унгарски	7
20. Шведски	6

Като цяло, английският език е на челно място, следван от немски, френски, руски и италиански език. Би могло да се предположи, че вестниците се стремят да привлекат предимно три типа целева аудитория: а) издания, предназначени за международни пътници, представители на бизнеса и туристи, като например вестници на английски, немски, френски или японски език; б) издания, предназначени за имигрантски общности в различни европейски градове, като вестници на арабски, турски, албански или китайски език; в) вестници, предназначени за читателска аудитория, ползваща малцинствен/регионален език, например баски или каталунски. Разбира се тези разграничения не са неоспорими.

Друга изследвана област в аудиовизуалните продукции беше използването на жестомимичен език при отразяването на важни събития. Парламентарната асамблея на Съвета на Европа в своята препоръка относно защитата на жестомимичните езици в държавите-членки на Съвета на Европа 2003 изтъква, че жестомимичните езици са характерна черта на европейското културно богатство и са естествено средство за комуникация на хората с увреден слух, като се налага тяхното официално признаване. Препоръчва се също излъчването на телевизионни предавания на жестомимичен език или със субтитри на жестомимичен език, за да се улесни интегрирането на общността с увреден слух в обществото.

В Таблица 40 са представени отговорите, които нашите изследователи дават не само на въпроса за жестомимичните езици по телевизията, но и на останалите два въпроса по същия проблем в проекта Европейско езиково богатство: доколко политическите документи за официалните езици на страната/областта признават и насърчават жестомимичните езици и до каква степен хората с увреден слух могат да ползват жестомимичен език за общуване с властите и публичната администрация. Таблица 42 отразява общото обезпечаване с жестомимични езици.

Таблица 40. Обезпечаване с жестомимични езици в 24 държави/региони

Страна/регион	Официално признаване/ насърчаване на жестомимичен език	Хората с увреден слух могат да използват жестомимичен език при официално общуване с властите	При отразяване на важни събития от медиите се предлага жестомимичен превод
Австрия	Да	Винаги	Понякога
Баска автономна област	–	–	Понякога
Босна и Херцеговина	Да	Винаги	Понякога
България	Да	Само в отделни случаи	Редовно
Каталуния	Да	Винаги	Понякога
Дания	–	Винаги	Редовно
Англия	Да	–	Редовно
Естония	Да	Само в отделни случаи	Винаги
Франция	Да	Винаги	Редовно
Фризия	–	Само в отделни случаи	Понякога
Гърция	–	–	Понякога
Унгария	Да	Винаги	Понякога
Италия	–	–	–
Литва	Да	Винаги	Понякога
Нидерландия	Да	Само в отделни случаи	Понякога
Северна Ирландия	Да	Само в отделни случаи	Редовно
Полша	–	–	–
Португалия	Да	Винаги	Редовно
Румъния	Да	Винаги	–
Шотландия	Да	Само в отделни случаи	Редовно
Испания (Мадрид, Валенсия, Севиля)	Да	Винаги	Редовно
Швейцария	Да	Винаги	Редовно
Украйна	Да	Винаги	Понякога
Уелс	Да	Само в отделни случаи	Понякога

Жестомимичните езици се признават/насърчават официално във всички държави/области, с изключение на Баската автономна област, Дания, Гърция, Италия и Полша. В половината от проучените страни хората с увреден слух могат да ползват жестомимичен език за официално общуване с властите. Възможности за осигуряване на жестомимичен превод на важни медийни събития се предоставят постоянно в Естония и редовно в още девет държави/области. В Италия, Полша и Румъния данните сочат липса на подобна услуга. Като цяло, в държавите от Европа се наблюдава растящо съзнание по отношение на жестомимичните езици, което е от съществена важност за общностите с увреден слух.

2.8 Езици в обществените сфери и услуги

Съобщението (2008) на ЕК е един от многото документи, които подчертават колко е важно да се предлагат многоезични публични услуги на гражданите и на лица, които не говорят местния език:

В метрополисите и туристическите курорти на Европа трябва да се предоставя информация на различни езици, като се разчита на полиглоти, които могат да действат като посредници и преводачи. Това се налага, за да се посрещнат потребностите на чужденците, които не говорят местния език. Легализираните писмени преводи и устните преводачески услуги са от изключително значение.

Европейска харта за регионалните и малцинствени езици (ЕХРМЕ) също съдържа разпоредби за обществените услуги, но по-скоро от гледна точка на гражданите. Член 9 разглежда съдебните производства и предоставя гаранции, че наказателните и гражданските производства могат да се водят на Р/М езици без допълнителни разности за съответното лице, като на гражданите се дава възможност да подават правни документи на тези езици. Член 10 се отнася до административните власти и публичните услуги, като предвижда в държавите, където това се оправдава от броя на жителите, служителите на публичната администрация да говорят Р/М езици, на които да се изготвя и служебна документация. Използването на тези езици трябва да бъде възможно и при водене на дебати с местните и регионалните власти. Трябва да се отбележи, че предоставянето на тази услуга не означава изключване на официалните езици на страната.

При все че призовават градската управа и публичните услуги към многоезичие, документите както на ЕК, така и на Съвета на Европа, подкрепят идеята гражданите да могат да изучават местния език срещу минимално заплащане.

Интересът ни е насочен към езиците, използвани в обществените услуги и на обществени места на градско ниво (ниво съвет), т.е. на ниво център на град, а не в аспект децентрализация в различни квартали. Използвали сме препоръките на Мрежата на евроградовете, в която са включени големи европейски градове, и скорошните препоръки на европейски пионер в тази област, а именно града Шефилд в Обединеното кралство. Езиковата стратегия на Шефилд е публикувана през 2004 г. и се стреми да изгради мост между изучаването на езици и по-общите планове на града за включване. През 2008 г. Шефилд става първият град в Европа, чиито езикови политики са специално разгледани от Съвета на Европа, който предоставя експертна помощ със самооценката на политиките по страни, региони или градове. Рейнолдс (Reynolds, 2008) съставя доклад, посветен на града, който засяга насърчаването на многоезичието в образованието и извън него, включително в бизнеса.

При проучването, проведено в рамките на проекта „Европейско езиково богатство” (LRE), целта беше да изследваме езиковите стратегии и политики на градско равнище, и за да постигнем това разгледахме следните параметри:

- наличие в града на институционно възприета стратегия за насърчаване на многоезичието;
- предоставяне на услуги и документация на езици, различни от националния;
- присъствие на останалите езици в интернет пространството;
- използването на преводачи в публичните услуги;
- езиците, предвидени в длъжностната характеристика на служителите, и възможностите за езиково обучение, които им се предоставят;
- назначаване на лица с друг майчин език и водене на справки за езиковите умения на персонала;
- признаване и отчитане на многоезиковите умения на служителите.

Обърнахме се към компетентни лица от градовете за информация относно броя на езиците, за които се прилагат такива политики. Освен това бяха проучени и наличните в момента услуги за устна и писмена комуникация в сектори като образование, спешна помощ, здравни, социални, правни, туристически и транспортни, имиграционни услуги, както и кино- и театрален афиш.

Данните от проучването от настоящия проект бяха събрани чрез комбинация от писмено и устно анкетиране и документно проучване, като по-голямата част от респондентите са представители на градските власти. Естеството на въпросника е такова, че не могат да се отчетат подробностите, но констатациите са полезни като примерна база за по-нататъшно обсъждане и изучаване.

Бяха проучени общо шестдесет и четири града. Пълният списък с градовете и критериите за подбор са поместени в началната глава, като принципното правило беше във всяка държава/област да се изберат три града, съответно: столицата, вторият по големина град и един по-малък град със силно изразено присъствие на регионален език. Данните за езиковите стратегии и политики на институционно ниво са поместени в Таблица 41.

Таблица 41. Информация за езиковите стратегии и политики в 64 града

Критерии	Разпространена практика	Инцидентна практика	Не се практикува
Наличие на институционно възприета стратегия за насърчаване на многоезичието	20	25	19
Многоезикови услуги	30	24	10
Интернет страници на други езици	27	18	19
Годишни общински доклади на други езици	15	10	39
Използване на преводачи – писмено и устно	35	24	5
Изискване за езици в длъжностната характеристика на персонала	23	27	13
Езикови курсове за служителите	18	24	22
Назначаване на лица с друг майчин език	11	30	23
Водене на справки за езиковите умения на персонала	17	9	37

Според данните от проучването в градовете се предоставят услуги на 140 езика, различни от националния, като повече подробности за конкретните езици са поместени в Таблица 46.

В обобщение може да се твърди, че в около половината от проучените градове практиката на многоезикови услуги е широко разпространена, докато в една трета се прилага ведомствено установена стратегия за насърчаване на многоезичието. Само в десет от общо 64 проучени града не се предоставят многоезикови услуги. В двадесет и седем града се предлагат пълнофункционални интернет услуги на други езици, докато данните от други 18 града сочат, че това се практикува, но само частично. Използването на преводачи е важен канал за информиране на лицата с различен майчин език. В 35 града преводът се представя като редовна услуга, а в 24 е застъпен отчасти, като само в пет града услугата не се предлага. В двадесет и три града (над една трета от респондентите) е възприето езиковите умения да бъдат част от длъжностната характеристика на служителите в администрацията, докато в други 27 този елемент се появява спорадично. В осемнадесет града езиковото обучение на служителите е напълно обезпечено, докато в други 24 тази практика е по-скоро случайна. Само в 11 града е утвърдена практика да се наемат на работа лица с различен майчин език. В по-малко от една трета от градовете се изготвя справка за езиковите умения на служителите, докато над половината не поддържат подобна практика.

Паралелно с въпроса доколко са застъпени изброените по-горе политики на многоезичие, анкетворите попитаха представителите на градската управа за броя на езиците, обхванати в такива услуги. Таблица 42 отразява дистрибуцията на градовете при комбиниране на двата признака.

Таблица 42. Политики на многоезичие и брой езици в общо 64 града, обхванати от проучването

Няма възприети политики	1 град
Слабо развити политики, приложими за ограничен брой езици	6 града
Частично развити политики и неголям брой обхванати езици	21 града
Развити политики, приложими за няколко езика	31 града
Добре развити политики за голям брой езици	3 града
Много добре развити политики за голям брой езици	2 града

Петте града с най-развити политики на най-много езици, са Виена, Барселона, Лондон, Милано и Краков. В други градове определен вид услуги се предлагат на много езици, в някои се предлагат само на националния език или на ограничен брой езици. В таблица 43 е направена класация на услугите според броя на езиците, на които се предлагат.

Таблица 43. Класиране на публични услуги в низходящ ред според броя на езиците, използвани за комуникация в проучените 64 града

Устна комуникация	Писмена комуникация
1. Туристически услуги	Туристически услуги
2. Услуги, свързани с имиграцията и интеграцията	Услуги, свързани с имиграцията и интеграцията
3. Юридически услуги	Транспортни услуги
4. Здравни услуги	Здравни услуги
5. Социални услуги	Спешна помощ
6. Спешна помощ	Социални услуги
7. Образователни услуги	Юридически услуги
8. Транспортни услуги	Образователни услуги
9. Кино- и театрален афиш	Кино- и театрален афиш
10. Политически дебати и процеси по вземане на управленски решения	Политически дебати и процеси по вземане на управленски решения

Най-добре са обезпечени секторите на туризма, обслужването на имиграцията и интеграционните услуги (в устна форма) и транспортните услуги (в писмена форма). Здравните услуги също обичайно се предлагат на няколко езика. По-ниски са нивата на многоезикова обезпеченост в културната сфера (кино и театър) и в политическите дебати/вземане на управленски решения. Образователните услуги също не намират подобаващо място в класацията, като се има предвид големият брой ученици (и техните родители), които посещават училища в Европа, но не говорят добре официалния език на страната/областта, в която получават образованието си. Ниските резултати, отчетени за воденето на политически дебати и процесите по вземане на управленски решения, вероятно се отразяват отрицателно върху равните възможности за участие в гражданския живот на всички заинтересовани страни, особено на малцинствените общности, новопристигнали лица и имигранти.

По отношение на действителния брой езици, предлагани във всеки град, отново трябва да се подчертае, че данните се базират на въпросници и на писмени отговори от представителите на градските власти. Необходимо е по-нататъшно задълбочено наблюдение, за да се установи дали езиците, за които е подадена информация, наистина се предлагат систематично и с какво ниво на владеене на езика. Независимо от това, данните събрани по проекта *Европейско езиково богатство*, са добър индикатор и създават база за по-нататъшно проучване.

Дистрибуцията на градовете според броя на езиците, на които се предлагат услуги говоримо, е отразена в Таблица 44.

Таблица 44. Дистрибуция на градовете според броя на езиците, на които се предлагат говоримо 10 услуги

Многоезикови услуги, предоставени говоримо	Брой градове
Услугите са достъпни само на националния език	1
Услугите обикновено са достъпни на един или два езика	23
Услугите обикновено са достъпни на три или четири езика	23
Услугите обикновено са достъпни на повече от четири езика	17

Според получените отговори, 17 града предлагат услуги на повече от четири езика, докато в 23 града обслужване се предлага на три - четири езика. 10-те града, които подават информация за най-добре обезпечено устно обслужване на най-голям брой езици, по ред са Лондон, Абърдийн, Глазгоу, Мадрид, Валенсия, Цюрих, Милано, Белфаст, Барселона и Лугано.

По същата система, в таблица 45 е представена дистрибуцията на услугите, предоставени в писмена форма.

Таблица 45: Дистрибуция на градовете според броя на езиците, на които се предлагат писмено 10 услуги

Многоезикови услуги, предоставени писмено	Брой градове
Услугите са достъпни само на националния език	1
Услугите обикновено са достъпни на един или два езика	30
Услугите обикновено са достъпни на три или четири езика	27
Услугите обикновено са достъпни на повече от четири езика	6

Броят на градовете, които са на челните места по писмено обслужване, е по-малък, което налага извода, че изготвянето на документи на няколко езика не се приема за толкова важно, колкото осигуряването на превод и посредничество на място. На фона на 40 града, в които се предлага обслужване на три езика говоримо, броят на градовете, предлагащи услуги в писмен вид, е 33. Според предоставените данни, 10-те града, които предлагат най-много писмени услуги на най-голям брой езици, по ред са Лондон, Глазгоу, Абърдийн, Белфаст, Валенсия, Севиля, Лугано, Цюрих, Мадрид и Милано.

Тези високи стойности показват, че градските власти вече отчитат езиковите потребности на населението, поне що се отнася до най-важните услуги, но има още какво да се желае за разширяване на асортимента на услугите, които се предлагат на повече езици. За да се отчете действителното предлагане на езици в градовете, в Таблица 46 са изброени двадесетте езика, най-често споменавани в представянето на политиките и проучените услуги.

Таблица 46. Диапазон от езици, обхванати от политиките и публичните услуги на 64 града (Първите 20) езика извън референтната страна или регион

Език	Споменат общо
1. Английски	771
2. Немски	290
3. Руски	285
4. Френски	255
5. Испански	153
6. Китайски	117
7. Арабски	117
8. Италиански	98
9. Полски	69
10. Турски	67
11. Румънски	60
12. Хърватски	58
13. Португалски	55
14. Босненски	37
15. Японски	36
16. Унгарски	34
17. Урду	34
18. Албански	27
19. Сръбски	27
20. Персийски	21

Във всички градове, обхванати от проучването, английският е най-широко застъпен в писменото обслужване, следван от немски, руски, френски и испански. Китайският и арабският също имат висок приоритет и се предлагат в няколко града. Резултатите за първите 5 езика при вестниците и обществените услуги/ места на градско ниво са много сходни. Аналогично на резултатите, отчетени за периодичния печат, можем да заключим, че услугите, предоставяни в писмен и устен вид от администрацията и в публичното пространство са предназначени за две целеви групи: а) услуги за международни пътници, представители на бизнеса и туристи, предоставени на английски, немски, руски, френски, испански и италиански; б) услуги за имигрантски

общности, които се предлагат на арабски, турски, хърватски, китайски, урду и т.н. При все това вероятно са налице редица причини, поради които градовете отдават по-голямо значение на едни езици пред други и това е предмет на допълнителни проучвания сред градската администрация и отделите за комуникация.

От гледна точка на Р/М езиците трябва да се отбележи, че многоезиковият диапазон на равнище „град“ не съответства на обявената подкрепа за тези езици на държавно/областно ниво. Трите езика, които се радват на най-голяма подкрепа като Р/М езици в проучените европейски страни/области, са немски (който се поддържа от седем държави/области), ромски (шест държави/области) и словашки (пет държави/области). Каталунски, хърватски, унгарски, полски, руски и словенски се поддържат като Р/М езици от по четири държави/области. При все това ромски, словашки и словенски не попадат в класацията на двадесетте най-разпространени езика за комуникация в обществените сфери и услуги.

2.9 Езици в бизнеса

Европейските институции целенасочено насърчават многоезичието като фактор за конкурентоспособността на Европа, за мобилността и възможностите на хората за трудово устройване. В своята Резолюция 2008 Съветът на ЕС призовава бизнеса към изграждане на капацитет в богат диапазон от езици с цел разширяване на достъпа до пазари, като насърчава предприятията да отчитат в по-голяма степен езиковите умения в кариерното развитие на служителите си. Съобщението на ЕК от същата година цитира проучването на ELAN от 2006 г., според което езиковите и межкултурните умения предопределят успеха в експортната дейност, като Европа е загубила значителна по обем търговия поради дефицит на езикови и межкултурни умения.

Една от главите в доклада на Групата на високо равнище за езиковото многообразие (2007) е посветена на бизнеса; заключението е, че макар английският да е водещ за деловите отношения, ЕС трябва да разчита на други езици, ако желае конкурентен превес. В доклада се препоръчва фирмите да инвестират в езици и да използват сегашните езикови ресурси на своите служители, да разработват стратегии за езиково управление и да създават публично-частни партньорства с образователния сектор, за да се гарантира изучаването на езици според търговското търсене.

Бизнес форумът за многоезичието (2008), създаден от ЕК, издаде нова поредица препоръки относно езиковите стратегии в сферата на бизнеса. В заключителните бележки се посочва, че:

Фирмите следва да инвентаризират наличните езикови умения и да ги използват стратегически. Те трябва да преразгледат своите политики за набиране на персонал, стратегиите за обучение и принципите на мобилност, като предложат езикови курсове, които са мотивиращи и съвместими с изискванията на работното място. (2008:13)

В съответствие с тези препоръки за целите на проекта Европейско езиково богатство беше направено проучване върху езиковите стратегии на фирмите, за да се изследва дали те приоритизират или не езиковите умения при подбор на персонал, и доколко подкрепят езиковото обучение на служителите си, както и да се установи вътрешнофирменото ниво на многоезичие, диапазонът от езици за общуване с клиентите и за изготвяне на рекламни материали. Зададените критерии са разделени на три основни категории: *обща езикова стратегия на фирмата, вътрешни езикови стратегии и външни езикови стратегии.*

Изследователите по проекта Европейско езиково богатство събраха данни от избрана извадка фирми, базирани във всички държави/региони, като проучването обхваща общо 484 респонденти. Целевите сектори бяха общо четири (банки, хотели, строителни фирми и супермаркети), в съответствие с обясненията в уводната глава – Таблица 5. Целта на този избор беше да съберем данни за фирми, които поддържат търговски отношения с други фирми, но имат и значителен пряк контакт с крайни клиенти. Изследователите трябваше да съберат данни от най-малко 24 фирми в своята държава/регион, като разпределят извадките възможно най-равномерно по скалата мултинационални/международни (М/М), национални (Н) и регионални или местни (Р/М) предприятия, при възможно най-пълно обхващане на всички сектори на бизнеса. Оказа се, че тази задача е твърде амбициозна в рамките на държавите/регионите. В Таблица 47 е представена дистрибуцията на проучените бизнес-предприятия. Като цяло, макар относителният дял на участващите хотели да е по-висок в сравнение с останалите сектори, беше постигнат добър баланс между отделните сектори.

Таблица 47. Дистрибуция на проучените бизнес-предприятия по сектори (N=463)

Хотели	Банки	Строителни фирми	Супермаркети	Общо
140	120	116	108	484

В раздел *Общи езикови стратегии на фирмата*, представителите на бизнеса трябваше да отговорят на въпроси относно:

- Възприела ли е фирмата конкретна езикова стратегия?
- Отдава ли се засилено значение на езиковите умения при наемане на работа?
- Осигурява ли се международна мобилност на служителите за изучаване на език и осведоменост за културните различия?
- Използват ли се външни преводачи за писмени и устни преводи?
- Води ли се справка за езиковите умения на служителите?
- Използват ли се мрежи за изучаване на езици?
- Познават ли се програмите/възможностите за финансиране от ЕС?
- Използват ли се програмите/възможностите за финансиране от ЕС?

Резултатите от анкетирането на общо 484 фирми са представени в Таблица 48.

Таблица 48. Дял от фирмите, които отчитат политики и практики на многоезичие в 4 сектора (484 фирми в %)

Политика	Широко възприета	Случайна практика	Не се прилага
Езикова стратегия	24	28	48
Езикови умения при назначаване	55	28	17
Мобилност	23	27	50
Ползване на външни преводачи	22	35	43
Справка за езиковите умения на служителите	1	29	70
Използване на мрежи за езиково обучение	10	15	75
Използване на програми/финансиране от ЕС	5	8	87
Осведоменост за програми/финансиране от ЕС	0	27	73

Резултатите показват, че една четвърт от компаниите в тези сектори са възприели нарочни езикови стратегии, като над половината държат сметка за владенето на език при наемане на нов персонал. Една четвърт от тях редовно насърчават мобилността на персонала с цел езиково обучение и развитие на межкултурно съзнание. При все това 70% не водят справка за езиковите умения на персонала и много малко от тях се възползват от програмите на ЕС за усвояване на език.

По темата *Вътрешни езикови стратегии* представителите на фирмите поясниха как насърчават езиковите умения на работното място и какъв е подходът им към употребата на езика в документи и за вътрешнофирмена комуникация. За да установим относителната важност, която фирмите придават на националния език, английския език, Р/М, чуждите и имигрантските езици, попитахме ги какви практики прилагат за всеки вид език, като трябваше да уточнят на кои други езици (освен националния и английски) се приписва особена значимост.

Проблематиката обхваща следните аспекти:

- партньорства с образователния сектор за развитие на езиковите умения на служителите;
- механизми за стимулиране/повишения въз основа на езиковите умения;
- обезпечено езиково обучение;
- използване на CEFR в езиковото обучение;
- езици в служебната документация и в интранет-мрежата;
- езици в резидентния и веб-базиран софтуер.

Резултатите са обобщени в Таблица 49 според вида на езика.

Таблица 49. Дял от фирмите (%), които отчитат добри практики по видове езици: НЕ = национален език (езици); БА = бизнес английски, ДЕ = други езици (484 фирми)

Политика	Широко възприета			Случайна практика			Не се прилага		
	НЕ	БА	ДЕ	НЕ	БА	ДЕ	НЕ	БА	ДЕ
Партньорства с образователния сектор	7	10	7	10	17	7	83	73	86
Механизми за стимулиране/повишения	5	11	5	9	12	6	86	77	89
Езиково обучение	14	27	12	18	23	12	68	50	76
Използване на CEFR в езиковото обучение	4	7	3	7	9	6	89	84	91
Езици в служебната документация и в интранет-мрежата	96	41	14	3	21	10	1	38	76
Езици в резидентния и веб-базиран софтуер	88	46	11	6	22	5	6	32	84

Според Таблица 49 е налице широка практика за обучение по бизнес английски, която обхваща 27% от проучените фирми, като 14% от респондентите предлагат подготовка по националния език и 12% – по други езици. Относително малък брой фирми прилагат механизми за стимулиране и поощряване на езиковите умения, като за 11% това е утвърдена практика за бизнес английски и само при 5% се прилага за националния или други езици. Скромен е и броят на фирмите, които изграждат партньорства с образователния сектор, за да развият езиковите умения на служителите си, като една четвърт редовно или инцидентно използват такъв подход за подготовка по английски, 17% – за националния език при лица с друг майчин език и 14% – за обучение по други езици. Малко са и фирмите, които се придържат към Общата езикова рамка (CEFR) за изготвяне на учебни програми и оценка на напредъка, което налага извода, че е необходимо да се повиши осведомеността.

Що се отнася до реално използваните езици в служебната документация и корпоративния интранет, националният език има превес (според очакванията), като почти половината от фирмите отчитат и широко използване на бизнес английски. Малко над 10% от респондентите използват и други езици.

В областта на *външните езикови стратегии* попитахме фирмите кои езици използват за публични комуникации чрез:

- годишни бизнес доклади;
- маркетингови материали;
- търговски марки и обозначения/корпоративна идентичност;
- фирмен уебсайт.

Резултатите са представени в Таблица 50 според вида на езика.

Таблица 50. Езици, които се използват от фирмите за външни комуникации: НЕ = национален език (езици); БА = бизнес английски, ДЕ = други езици (% от 484 фирми)

Вид комуникация	Широко възприета			Случайна практика			Не се прилага		
	НЕ	БА	ДЕ	НЕ	БА	ДЕ	НЕ	БА	ДЕ
Годишен бизнес доклад	92	38	11	2	11	5	6	51	84
Маркетингови материали	95	40	19	2	17	11	3	42	70
Търговски марки и обозначения	92	48	22	5	24	19	3	28	59
Интернет сайт	92	61	30	2	5	5	6	34	65

Според резултатите, в своите публични комуникации по-малко от половината фирми от проучените сектори, освен националния език, използват широко и бизнес английски, а не повече от 30% ползват други езици на своите фирмени уебсайтове.

Бизнес форумът за многоезичието (2008: 13) подчертава, че стратегиите за езиково многообразие са ключово условие за успешен бизнес и търговия в Европа: *Всички фирми – от микропредприятията до мултинационалните компании – ще постигнат действителен успех, едва когато разработят творчески и динамични езикови стратегии, пригодени към индивидуалните възможности на всяка организация.*

Чрез проекта *Европейско езиково богатство* се опитахме да проучим до каква степен се осъществява тази амбиция, като попитахме фирмите кои езици приоритизират и стимулират, освен националния език и бизнес английски. В Таблица 51 е поместена разбивка на останалите езици според честотата на споменаване в отговорите на анкетната карта и се изброяват водещите 20 езика.

Таблица 51: Диапазон на многоезичието според данните за езиците, на които 484 фирми в 4 сектора отдават приоритет (Първите 20 езика различни от английския извън референтната страна или регион)

Езици в бизнеса	Обща честота на отчитане	Разпределение на езиците по честота в отделни страни (ако има данни за даден език от повече от 5 страни, по-долу са показани само страните с 5-те най-високи честоти)
1. Немски	430	Швейцария, само кантоните Женева и Тичино (57), Испания* (38) Босна и Херцеговина (33), Унгария/Литва/Нидерландия (27)
2. Руски	333	Естония (94), Украйна (78), Литва (64), Гърция (20), Полша (15)
3. Френски	322	Швейцария, само кантоните Цюрих и Тичино (71), Испания* (47), Обединено кралство (41), Нидерландия (37), Португалия (33)
4. Испански	155	Португалия (31), Швейцария (29), Обединено кралство (28), Нидерландия (18), Франция (16)
5. Италиански	134	Швейцария, само кантоните Цюрих и Женева (26), Австрия (24), Босна (16), Испания* (15), Обединено кралство (15)
6. Фински	66	Естония (59), Дания (2), Литва (2), Нидерландия/Полша/Обединено кралство (1)
7. Китайски	55	Обединено кралство (34), Гърция (9), Испания* (4), Нидерландия (3), Полша (2)
8. Полски	47	Нидерландия (12), Украйна (11), Литва (7), Австрия (6), Обединено кралство (5)
9. Португалски	35	Испания* (13), Швейцария (11), Нидерландия (3), Обединено кралство (3), Австрия/Франция (2)
10. Турски	29	Босна и Херцеговина (13), Нидерландия (6), Швейцария (4), Австрия (3), Румъния (2)
11. Арабски	26	Обединено кралство (10), Португалия/Швейцария (4), Гърция (3), Испания* (2)
12. Хърватски	26	Австрия (17), Унгария/Италия (3), Швейцария (2), Босна и Херцеговина (1)
13. Чешки	26	Австрия (16), Унгария (6), Полша (3), Швейцария (1)
14. Унгарски	23	Австрия (11), Полша (9), Румъния (3)
15. Каталунски	22	Испания* (18), Обединено кралство (3), Полша (1)
16. Шведски	22	Естония (12), Дания (4), Литва/Обединено кралство (2), Полша/Испания* (1)
17. Японски	20	Обединено кралство (7), Полша (5), Италия (3), Нидерландия (2), Гърция/Швейцария/Украйна (1)
18. Латвийски	20	Естония/Литва (9), Дания/Обединено кралство (1)
19. Румънски	19	Австрия (9), Гърция (5), Унгария (3), България (2)
20. Датски	18	Унгария (6), Литва (5), Естония/Полша (3), Обединено кралство (1)

*Честота в Испания: предвид са взети само данните за Мадрид, Севиля и Валенсия.

Френски, немски, руски, италиански и испански се очертават като най-широко използваните езици сред проучените компании. Данните, показани при разпределението на езиците, сочат ясно, че някои езици като немски, френски и японски се използват в разнообразни фирми в най-различни страни. От друга страна, някои езици като руски и фински се използват предимно в съседни страни. Повечето фирми в Естония посочват фински, поради което той се нарежда напред в класацията. Китайски, турски, арабски и японски се ценят от някои фирми в Европа, въпреки че би могло да се очаква да им се отдава още по-висок приоритет. Мотивите на бизнеса да предпочете тези езици могат да се обхванат в по-задълбочени проучвания, при съпоставимост на резултатите с такива за останалите сектори, което ще даде възможност да се очертаят възприетите модели.

2.10. Междусекционни перспективи за получените многоезични профили извън сферата на образованието

За да получим сравнителен поглед върху разпределението на различните езици в различните езикови области извън сферата на образованието, в таблица 52 представяме 20-те най-често споменавани езика, различни от националните, в езиковите области на печатната периодика, обществените сфери и услуги и бизнеса.

Таблица 52: Разпределение на езиците във вестниците, в обществените сфери/услуги и в бизнеса извън референтната страна или регион (Първите 20)

Езици във вестници	Честота	Езици в обществените сфери и услуги	Честота	Езици в бизнеса (различни от английски)	Честота
Английски	408	Английски	771	Немски	430
Немски	270	Немски	290	Руски	333
Френски	181	Руски	285	Френски	322
Руски	162	Френски	255	Испански	155
Италиански	127	Испански	153	Италиански	134
Арабски	77	Китайски	117	Фински	66
Турски	54	Арабски	117	Китайски	55
Испански	51	Италиански	98	Полски	47
Холандски	46	Полски	69	Португалски	35
Албански	40	Турски	67	Турски	29
Сръбски	36	Румънски	60	Арабски	26
Китайски	27	Хърватски	58	Хърватски	26
Хърватски	23	Португалски	55	Чешки	26
Български	12	Босненски	37	Унгарски	23
Японски	11	Японски	36	Каталунски	22
Полски	10	Унгарски	34	Шведски	22
Гръцки	8	Урду	34	Японски	20
Босненски	7	Албански	27	Латвийски	20
Унгарски	7	Сръбски	27	Румънски	19
Шведски	6	Персийски	21	Датски	18

Като цяло английският, френският, немският, руският и испанският езици са най-широко използваните в европейски контекст, като английският е на върха, а останалите езици го следват на (много) голямо разстояние. Англоезични вестници се предлагат на най-много павилиони и гари в големите градове. Що се отнася до обществените услуги, английският отново се оказва най-широко използваният език, далеч преди останалите. В таблицата можем да видим три групи езици, които се

използват в различни области и за различни услуги: езици, използващи се като *лингва франка* – английски, френски, немски и руски; езици, обикновено срещани се в определени региони – албански, каталунски и словенски езици, използващи се от големи имигрантски групи – арабски и турски. Два от трите най-подкрепени Р/М езика от страните/регионите, а именно – ромският (подкрепен от шест страни) и словашкият (подкрепен от пет страни), не се появяват в нито една от трите области.

Източници към Глави I и II

Baetens Beardsmore, H. (2008). Насърчаване на езиците от европейските наднационални институции. В: O. Garcia (ed.) Двезичното образование: Многоезични и мултикултурни деца и младежи в училищата на 21 век. Ню Йорк: Blackwell

Ball, J. (2011). Подобряване на обучението на деца от различен езиков произход: ранно двезично или многоезично образование, базирано на майчиния език. Париж: ЮНЕСКО.

Веасо, J.C., М. Вугат, (2007). От езиково многообразие към многоезиково образование. Ръководство за развитието на политиките в областта на езиковото обучение в Европа. Страсбург: Отдел за езикова политика. Съвет на Европа.

Веасо, J.C. и др. (2010). Ръководство за разработване и приложение на учебни програми за многоезиково и межкултурно образование. Страсбург: Отдел за езикова политика. Съвет на Европа.

Бизнес форум за многоезичието (2008). Езиците означават бизнес. Компаниите работят по-добре с езици. Брюксел: Европейските общности.

Бизнес Платформа по въпросите на многоезичието (2011). Доклад за периода септември 2009 - юни 2011. Брюксел: Европейската комисия.

CILT (2006). ELAN: Ефекти върху европейската икономика от недостига на чуждоезикови умения в предприятията. Лондон CILT: Национален център за езици.

Платформа на гражданското общество по въпросите на многоезичието (2009). www.euroclio.eu/new/index.php/partners-mainmenu-530/european-citizenship/1207-eu-civil-society-platform-on-multilingualism

Работен документ на състава на Комисията (2008). Опис на действията на Общността в областта на многоезичието. Придружаващ документ към Съобщение на Комисията до Европейския парламент, Съвета и др. Брюксел: Европейски общности.

Работен документ на състава на Комисията (2011а). Опис на действията на Общността в областта на многоезичието – 2011 актуализация. Брюксел: Европейска комисия.

Работен документ на състава на Комисията (2011b). Доклад за прилагането на Резолюцията на Съвета от 21 ноември 2008 на Европейската стратегия за многоезичието. Брюксел: Европейска комисия.

Работен документ на състава на Комисията (2011c). Изучаването на езици в предучилищното образование: да го направим ефективно и устойчиво. Наръчник за политиките. Брюксел: Европейска комисия.

Комитет на министрите (1998). Препоръка към държавите членки относно съвременните езици. Страсбург: Съвет на Европа.

Комитет на министрите (2008). Препоръки към държавите членки относно използването на Общата европейска референтна рамка за езиците (ОЕРРЕ) на Съвета на Европа и насърчаването на многоезичието. Страсбург: Съвет на Европа.

Съвет на Европа (1954). Европейската културна конвенция. Страсбург: Съвет на Европа.

Съвет на Европа (2001). Обща европейска референтна рамка за езиците: обучение, преподаване, оценка. Cambridge: Cambridge University Press.

Съвет на Европейския съюз (2002а). Резолюция за езиковото многообразие и изучаването на езици. Брюксел: Европейска комисия.

Съвет на Европейския съюз (2002b). Заключение на Председателството на Европейския съвет в Барселона, 15–16 март 2002 година. Брюксел: Европейски общности.

Съвет на Европейския съюз (2008). Резолюция на Съвета относно европейската стратегия за многоезичието. Брюксел: Европейски общности.

Съвет на Европейския съюз (2011). Заключение на Съвета относно езиковите компетентности за увеличаване на мобилността. Брюксел: Европейски общности.

Cullen, J., *et al.* (2008). Многоезичието: между политическите цели и приложението. Брюксел: Европейски парламент.

Европейска харта за регионалните или малцинствените езици, (ECRML) (1992). Страсбург: Съвет на Европа.

Европейска комисия (1995). Бяла книга. Преподаване и обучение: към когнитивно общество. Брюксел: Европейска комисия.

Европейска комисия (1995). Бяла книга за образование и обучение – преподаване и учене – към едно учещо общество. COM (95) 590 окончателен, 29 ноември 1995 г. Брюксел: Европейска комисия

Европейска комисия (2001). Европейци и езици. Специален доклад на Евробарометър 54. Брюксел: Европейска комисия.

Европейска комисия (2006). Европейците и техните езици. Специален доклад на Евробарометър 243. Брюксел: Европейска комисия.

Европейска комисия (2008). Съобщение на Комисията до Европейския парламент, Съвета, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите. Многоезичието: преимущество за Европа и обща отговорност. Брюксел: Европейски общности.

Европейска комисия (2010). Съобщение на Комисията до Европейския парламент, Съвета, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите. Нов тласък за европейско сътрудничество в професионалното образование и обучение за подкрепа на стратегията “Европа 2020”. Брюксел: Европейски общности.

Европейска комисия (2012). Европейците и техните езици. Специален доклад на Евробарометър 386. Брюксел: Европейска комисия.

Европейска комисия (2012). Първо европейско проучване за владеене на езици. Окончателен доклад и резюме. Брюксел: Европейска комисия.

Европейска комисия. Зелена книга (2008). Миграция и мобилност: предизвикателства и възможности за образователните системи в ЕС. Брюксел: Европейска комисия.

Европейско езиково портфолио (ЕЕП). Страсбург: Съвет на Европа.

Европейски парламент (2003). Резолюция на Европейския парламент с препоръки към Комисията относно европейските регионални и по-малко използвани езици в контекста на разширяването и културното разнообразие. Брюксел: Европейски парламент.

Европейски парламент (2009). Резолюция на ЕП относно многоезичието: преимущество за Европа и обща отговорност. Брюксел: Европейски парламент.

Евридика (2009). Интегрирането на имигрантските деца в училищата в Европа. Брюксел: “Евридика”/Европейска комисия.

“Евридика”/Евростат (2008). Ключови данни за преподаването на чужди езици в училищата в Европа. Брюксел/Люксембург: “Евридика”/Евростат.

“Евридика”/Евростат (2009). Ключови данни за образованието в Европа. Брюксел: “Евридика”/Евростат

Extra, G. (2010). Картографиране на езиковото разнообразие в мултикултурен контекст: демолингвистични перспективи. В: J. Fishman and O. Garcia (eds.), Наръчник по езикова и етническа идентичност, второ издание. Oxford: Oxford University Press, 107–122.

Extra, G. and D. Gorter (eds.) (2008). Многоезична Европа: факти и политики. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.

Extra, G. and Yağmur, K. (eds.) (2004). Градското многоезичие в Европа: имигрантските малцинствени езици у дома и в училище. Clevedon: Въпроси на многоезичието.

Extra, G. and K. Yağmur (2011). Доклад за пилотните проучвания в Полша и Испания. Берлин/Брюксел: Британски съвет.

Fishman, J. and O. Garcia (eds.) (2010). Наръчник за езикова и етническа идентичност. Дисциплинарни и регионални перспективи. Oxford/New York: Oxford University Press.

Grin, F. (2003). Оценка на езиковите политики и Европейската харта за регионалните или малцинствените езици. Хампшир: Palgrave Macmillan.

Група интелектуалци за межкултурен диалог (2008). Благодарна задача. Как езиковото многообразие би могло да укрепи Европа. Брюксел: Европейски общности.

Heller, M. (2007). Двуетичието като идеология и практика. В: М. Хелър (ред.), Двуетичие: социален подход. Basingstoke: Palgrave, 1–24.

Група на високо равнище по въпросите на многоезичието (HLGM) (2007). Окончателен доклад. Брюксел: Европейски общности.

McPake, J. and T. Tinsley (co-ords.) (2007). Да ценим всички езици в Европа. Грац: ECML.

Група за консултиране на медиите (2007). Проучване на дублирането и субтитрирането за нуждите и практиките на европейската аудиовизуална индустрия. Брюксел: Европейска комисия.

Група за консултиране на медиите. Проучване на употребата на субтитри. Потенциалът на субтитрирането за насърчаване на езиковото обучение и подобряване на овладяването на чужди езици. Брюксел: Европейска комисия.

Nic Craith, M. (2003). Да способстваме или генерираме езиково разнообразие. Европейската харта за регионалните или малцинствените езици. В: Hogan-Brun and S. Wolff (eds.), Малцинствените езици в Европа. Рамки, статус, перспективи, 56–72. Хампшир: Palgrave Macmillan.

ОМК група Езици за Работа (2011). Осигуряване на многоезични комуникативни умения за пазара на труда. Брюксел: Европейска комисия.

Парламентарна асамблея (1998). Препоръка относно езиковата диверсификация. Страсбург: Съвет на Европа.

Парламентарна асамблея (2001). Препоръка относно Европейската година на езиците. Страсбург: Съвет на Европа.

Парламентарна асамблея (2003). Препоръка за защита на жестомимичните езици в държавите членки на Съвета на Европа. Страсбург: Съвет на Европа.

Парламентарна асамблея (2006). Препоръка за мястото на майчиния език в училищното образование. Страсбург: Съвет на Европа.

Парламентарна асамблея (2008). Препоръка за интеграция и образование на възрастни мигранти. Страсбург: Съвет на Европа.

Pimlico Project (2011). Доклад за стратегиите за езиково управление и най-добрите практики в европейските малки и средни предприятия. Брюксел: Европейска комисия.

Roulain, M. (2008). Европейска миграционна статистика: дефиниции, данни и предизвикателства. В: M. Bargi and G. Extra (изд.), Картографиране на езиковото разнообразие в мултикултурни контексти. Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 43–66.

Reynolds, C. (2008). Политиките за езиково образование на Шефилд. Доклад за града. Страсбург:Шефилд: Съвет на Европа/Градска управа на Шефилд.

Schermer, T. (2011). Езикова политика. В: V. Wolff, M. Steinbach and R. Pfau (eds.), Ръководство за жестомимична лингвистика (предстои публикуване).

Strubell, M., et al. (2007). Разнообразието при езиковото обучение в Европейския съюз. Окончателен доклад за Европейската комисия, Генерална дирекция “Образование и култура”. Брюксел: Европейски общности.

ЮНЕСКО (2003). Препоръка относно насърчаването и използването на многоезичието и универсален достъп до киберпространството. Париж: ЮНЕСКО.

Речник

Дефинициите, дадени на образователните нива и видове, са взети от Международната стандартна класификация на образованието. МСКО е широко използвана в редица документи на „Евридика“, съдържащи ключови данни за образованието в Европа.

Учебна програма

Общата образователна програма на типа училище, посочваща какви предмети се преподават, по колко часа на седмица и по колко седмици в годината за всяка година/клас, и определяща за всяка година/клас учебното съдържание и нивото на владеене, необходими за успешното завършване на образованието по даден предмет

Чужди езици

Езиците, които не са научени у дома, а са изучавани и преподавани в училище или се използват като езици за по-широка комуникация в необразователните сектори.

Имигранти

Според документите на „Евридика“ и статистическите данни на „Евростат“ имигранти са *родените в чужбина и/или ненационалните* групи население в страната на пребиваване. Според проекта LRE имигрантите може да са или да не са родени в чужбина, и може да са или да не са национални граждани в страната на пребиваване, в зависимост от цял ред регламенти за придобиване на *гражданство*, които са специфични за различните страни.

Имигрантски деца

Децата, които посещават училище в страна, различна от страната, от която произхождат те или техните родители, или бабите и дядовците им. Тази препратка обхваща няколко законово самостоятелни ситуации, в това число тези на бежанците, на търсещите убежище, на децата на работниците имигранти, на децата на граждани на трети страни със статут на дългосрочно пребиваващи, на децата на работници от трети страни, които не са дългосрочно пребиваващи, на деца, които са нередовно пребиваващи и на деца от имигрантски произход, които не е задължително да се възползват от правните разпоредби, отнасящи се конкретно до образованието.

Имигрантски езици

Езиците, говорени от имигрантите и техните потомци в страната на пребиваване и произлизащи от широк спектър на (бивши) страни на произход.

Квалификационни курсове за учители

Опреснителни курсове за учители (вече активно преподаващи) върху най-новото в съответната област на учителя и/или в областта на педагогиката/образованието.

Прогимназиално образование

То продължава основните програми от началното образование, въпреки че преподаването в общия случай е по-фокусирано върху отделни предмети. Обикновено края на това ниво съвпада с края на задължителното образование. В контекста на страните участнички в LRE категориите на прогимназиалното и/или средното образование могат да бъдат свързани с различия, отнасящи се до възрастта и/или до типа *училищно образование*.

Майчин език

Най-често се възприема като първия усвоен и все още разбран език. Традиционният анкетен въпрос за майчиния език в европейските мащабни проучвания на населението, включително при преброяването на населението, постепенно се заменя от въпроса за езика, използван вкъщи, тъй като последното понятие е по-прозрачно за *информаторите* в сравнение с понятията “майчин език” или “роден език”.

Многоезичие

Наличието на дадена географска територия, голяма или малка, на повече от една „езикова разновидност“, т.е. начин на говорене на дадена социална група, независимо дали е официално признат като език, или не.

Национален език (Национални езици)

Официалният език (официалните езици) на дадена национална държава.

Плурилингвизъм

Сборът от езиковите разновидности, които много хора използват; включва езиковото многообразие, често означавано като “майчин език” или “първи език”, и произволен брой други езикови разновидности.

Предучилищно образование

Предучилищното образование се определя като начален етап на организираното обучение. Това е училище или център за обучение и е предназначено за деца на възраст от три години нагоре.

Предварителна квалификация на учителите

Курс/програма, подготвящи студентите да станат квалифицирани преподаватели (т.е. провежда се преди лицето да започне да преподава).

Начално образование

Това ниво започва на възраст между четири и седем години е задължително във всички страни/региони, обикновено има продължителност от пет до шест години.

Обществено професионално образование и обучение (ПОО)

Професионалното образование и обучение, финансирано с държавни средства, т.е. не частно.

Обществено общо висше образование

Образованието в обществените (не частни) университети, с изключение на техническите и медицинските.

Регионални или малцинствени езици

Езиците, които традиционно се използват в границите на територията на дадена държава от граждани на тази държава, образуващи групи, по-малобройни от останалата част от населението на държавата. Те са различни от държавния език (езици) на тази държава (определение, основаващо се на Европейската харта за регионалните или малцинствените езици на Съвета на Европа, 1992 г.). Като общо правило, това са езиците на онези групи население, които имат етнически корени във въпросните райони или които са се заселили в съответните райони и са живели там с поколения. Регионалните/малцинствените езици могат да имат статут на официален език, но този статут по дефиниция е ограничен в района, в който езикът се говори.

Ромски/Sinte

Да се отнася към различни страни, включени в нашия проект LRE, в групата на регионалните/малцинствените езици, не на “не-териториалните” езици.

Жестомимични езици

Жестомимичните езици са езици с визуална ръчна модалност, със собствена граматика и лексика. Те са естествените езици на хората, родени със слухови увреждания. Жестомимичните езици не произлизат от говоримите езици и не са международни или универсални. В света има стотици различни жестомимични езици.

Обучението чрез/на език X

Ако е формулирано по този начин, то не се различава от преподаването чрез езика, т.е. използването му като средство за обучение и преподаване, и преподаването на езика, т.е. преподаването му като предмет в учебната програма на училището.

Гимназиално образование

Това ниво в общия случай започва в края на задължителното образование. Входящата възраст обикновено е 15 или 16 години. Обикновено са необходими приемни изпити (в края на задължителното образование) и други минимални изисквания за започването му. Преподаването често е по-ориентирано към учебния предмет, отколкото в първата степен на средното образование. Типичната продължителност на средното образование варира от две до пет години. В контекста на страните участнички в LRE прогимназиалното и/или гимназиалното образование могат да зависят от различия, свързани с възрастта и/или от различия, свързани с вида училищно образование.

Професионално образование и обучение (ПОО)

Професионалното образование и обучение в европейските страни обхваща различни национални системи, със специфични икономически и социални условия. ПОО може да бъде част от средното и висшето образование, а може да бъде част и от разновидностите на професионалното образование за възрастни. То обикновено включва широка гама източници на професионално обучение и програми за обучение в относително регулирани рамки. В нашия проект ПОО не включва университетското образование, което е обхванато от Област 5Б.

ЧАСТ III:

НАЦИОНАЛНИ И РЕГИОНАЛНИ ПРОФИЛИ

Въведение

Guus Extra, Martin Hope & Kutlay Yağmur

В Част III на настоящата публикация са включени 25 национални и регионални профила, представени в 19 глави. С национални профили са представени 15 държави т.е. 13 държави-членки на Европейския съюз, като към тях са прибавени Босна и Херцеговина и Украйна. За 4 държави-членки на ЕС (Нидерландия, Испания, Обединеното кралство и Германия) са представени и регионални профили. Във всеки профил са оповестени качествени и количествени данни, както и информация за националния/регионалния контекст, присъщ на осемте (8) езикови области, разгледани в части I и II на настоящата публикация, за основните констатации, както и за обещаващите инициативи или пилотни дейности. Вариантите, посочени за всяка от осемте езикови области, са дефинирани в Част II от проучването. На следващите страници от настоящото въведение е представен и обяснен пример за изложението на профилите.

1. Австрия.
2. Босна и Херцеговина.
3. България.
4. Германия.
5. Гърция.
6. Дания.
7. Естония.
8. Испания
 - 8.1 Мадрид, Валенсия, Севиля.
 - 8.2 Каталуня.
 - 8.3 Баска автономна област.
9. Италия.
10. Литва.
11. Нидерландия.
 - 11.1 Нидерландия като цяло
 - 11.2 Фризия
12. Обединено Кралство
 - 12.1 Англия.
 - 12.2 Уелс.
 - 12.3 Щотландия.
 - 12.4 Северна Ирландия.
13. Полша.
14. Португалия.
15. Румъния.
16. Украйна.
17. Унгария.
18. Франция.
19. Швейцария.

Насоки за формата на националните/регионалните профили

НЕ=национален език
ЧЕ=чужд език
Р/МЕ=регионални или малцинствени езици
ИЕ=имигрантски езици

Насоките по-долу ще помогнат на читателя да разбере по-добре изложението на националните/регионалните профили. В профилите е представена комбинация от резултати от проучването, групирани в таблици, към които има бележки, написани от изследователя от съответната страна/регион. Вариантите, представени във всяка от таблиците съответстват на въпросите, зададени във въпросника по проекта „Европейско езиково богатство“ (LRE).

Всеки от профилите е разделен на следните композиционни части:

Общи характеристики на страната/региона

В този раздел се дава контекстуално описание на страната/региона. Представя се информация относно разпространените езици, които са се установили по силата на обществено-исторически, демографски и правови обстоятелства.

Област 1: Езици, на които се водят официалните документи и бази данни

В тази част от профила по стандартен образец се предоставя информация относно нормативните и

политически актове, свързани с националните, чуждите, регионалните/малцинствените и имигрантските езици. Освен това са за всяка страна/регион са описани механизмите за събиране на данни относно състоянието на езиците.

Област 2 : Езици в предучилищното образование

По тази област се представя информация за преподаването в предучилищна възраст на регионални/малцинствени, чужди и имигрантски езици, както и за допълнителната допълнителна подкрепа по усвояване на националния език. За всяка от категориите езици е изнесена информация според: целевите групи, продължителността на езиковото обучение; изисквания за числеността на групата; колко дни в седмицата се преподава езикът; обезпечаване на квалификацията на педагогическите кадри преди и по време на службата им; източник на финансиране. Възможните отговори на всеки въпрос са посочени в таблицата по-долу, като от изследователите, работещи в самата държава, беше поискано да посочат отговора, който отразява най-разпространената практика за страната или региона им. Първият от избираемите отговори в най-голяма степен съответства на европейските практики.

	Целеви групи	Продължителност	Изисквания за минимална численост на групата	Дни в седмицата	Предварителна педагогическа квалификация	Квалификация на работното място	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички/за които езикът е майчин/няма подкрепа	≥2 години/1 година/<1 година	няма/5–10/>10	>1 ден/0.5–1 ден/<0.5 ден	по конкретни предмети/обща/няма	по конкретни предмети/обща/няма	пълно/частично/няма
ЧЕ	всички/ограничени/няма подкрепа	≥2 години/1 година/<1 година	няма/5–10/>10	>1ден/0.5–1 ден/<0.5 ден	по конкретни предмети/обща/няма	по конкретни предмети/обща/няма	пълно/частично/няма
ИЕ	всички/за които езикът е майчин/няма подкрепа	≥2 години/1 година/<1 година	няма/5–10/>10	>1ден/0.5–1 ден/<0.5 ден	по конкретни предмети/обща/няма	по конкретни предмети/обща/няма	пълно/частично/няма
Подкрепа по НЕ	всички/само деца на имигранти/няма подкрепа	≥2 години/1 година/<1 година	няма/5–10/>10	>1ден/0.5–1 ден/<0.5 ден	по конкретни предмети/обща/няма	по конкретни предмети/обща/няма	пълно/частично/няма

Област 3. Езици в началното образование

В тази част на профила се излага информацията относно езиците в началното образование. Информацията е разделена на две части: организация на езиковото обучение и реално съществуваща практика на преподаване.

По отношение на *организацията* информацията е обособена според четирите вида езици: национален език, регионални/малцинствени езици, имигрантски езици и чужди езици. В категорията „Допълнителна подкрепа по националния език” е представена информацията относно учебната програма, степента на подкрепа на новопостъпили ученици, като е проучено провеждат ли се тестове за входно ниво и предвижда ли се наблюдение на езиковите умения на учениците чрез стандартизирани инструменти.

Прави се анализ на обучението по регионални/малцинствени, имигрантски и чужди езици от гледна точка

на видовете целеви групи, характеристиките на учебната програма, използването на съответните езици за преподаване на общообразователни предмети (ИИУПЕ), начало на езиковото обучение, мястото на езиковия хорариум в учебната програма, изисквания за числеността на групата; наблюдение на езиковите умения чрез стандартизирани инструменти; наличие на целеви нива на постиженията и на последно място – естество на наличното финансиране.

За всички въпроси, първата опция е тази, която се смята, че отговаря най-добре на европейските препоръки и желаните практики.

3а. Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошли	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подкрепа по НЕ	последователен и конкретен/общ/няма насоки	преди редовното обучение/ по време на редовното обучение/няма	всички/само за имигранти/няма	национални стандарти/ училищни стандарти/няма

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИИУПЕ)	Начало на езиковото обучение	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички/за които езикът е майчин/няма подкрепа	последователен и конкретен/общ/няма насоки	широко използван/ограничено/няма	от 1-ва година/от средата/само в края на обучението	в учебните часове/отчасти в учебните часове/извън учебните часове	няма/5–10/>10	национален стандарт/училищен стандарт/няма	национални или регионални норми/училищни норми/не е посочено	пълно/частично/няма
ЧЕ	всички/ограничени/няма подкрепа	последователен и конкретен/общ/няма насоки	широко използван/ограничено/няма	от 1-ва година/от средата/само в края на обучението	в учебните часове/отчасти в учебните часове/извън учебните часове	няма/5–10/>10	национален стандарт/училищен стандарт/няма	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)/национални или училищни норми/не е посочено	пълно/частично/няма
ИЕ	всички/за които езикът е майчин/няма подкрепа	последователен и конкретен/общ/няма насоки	широко използван/ограничено/няма	от 1-ва година/от средата/само в края на обучението	в учебните часове/отчасти в учебните часове/извън учебните часове	няма/5–10/>10	национален стандарт/училищен стандарт/няма	национални или регионални норми/училищни норми/не е посочено	пълно/частично/няма

36. Преподаване

Във всяка образователна система учителите са определящ фактор за достигане на определени нива на успех. Читателите могат да се запознаят с информацията относно качествата на езиковите преподаватели и техния педагогически ценз. За всички категории езици се

оценява формалната квалификация на учителите, дали те преминават предварителна подготовка или се квалифицират по време на работа и на последно място – дали са им предоставени структурирани програми за мобилност.

	Квалификации на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Мобилност
Подкрепа по НЕ	преподаватели по език/общо преподаващи/без квалификация	по конкретни предмети/обща/няма	по конкретни предмети/обща/няма	не е приложимо
Р/МЕ	преподаватели по език/общо преподаващи/без квалификация	по конкретни предмети/обща/няма	по конкретни предмети/обща/няма	не е приложимо
ЧЕ	преподаватели по език/общо преподаващи/без квалификация	по конкретни предмети/обща/няма	по конкретни предмети/обща/няма	включено в обучението/неформална финансова подкрепа/няма
ИЕ	преподаватели по език/общо преподаващи/без квалификация	по конкретни предмети/обща/няма	по конкретни предмети/обща/няма	не е приложимо

Област 4: Езици в средното образование

Подобно на модела за основното образование, на читателите се предлага информация в два основни аспекта: *организация* на езиковото обучение и реално съществуваща практика на *преподаване*. По отношение на организацията информацията е обособена според четирите вида езици, застъпени в образованието: подкрепа по националния език за новодошли, като се разглеждат и особеностите на учебната програма, вид на допълнителната подготовка за новодошли, провеждат ли се тестове за входно ниво и предвижда ли се наблюдение на езиковите умения на учениците чрез стандартизирани инструменти.

Обучението по регионални/малцинствени езици, имигрантски езици и чужди езици се оценява според спецификата на учебната програма, проучва се използването на съответните езици за преподаване на

общообразователни предмети, видовете целеви групи, началото и обема на езиковото обучение, мястото на езиковия хорариум в учебната програма, изисквания за числеността на групата, дали езиковите умения се наблюдават чрез стандартизирани инструменти; набелязани ли са целеви нива на постиженията и на последно място – естество на наличното финансиране.

За всички въпроси, първата опция е тази, която се смята, че отговаря най-добре на европейските препоръки и желаните практики.

4а. Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошли	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подкрепа по НЕ	последователен и конкретен/общ/няма насоки	преди редовното обучение/по време на редовното обучение/няма	всички/само за имигранти/няма	национални стандарти/училищни стандарти/няма

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИИУПЕ)	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички/за които езикът е майчин/няма подкрепа	последователен и конкретен/общ/няма насоки	широко използван/ограничено/няма	в учебните часове/отчасти в учебните часове/извън учебните часове	няма/5–10/>10	национален стандарт/училищен стандарт/няма	национални или регионални норми/училищни норми/не е посочено	пълно/частично/няма
ЧЕ	всички/ограничени/няма подкрепа	последователен и конкретен/общ/няма насоки	широко използван/ограничено/няма	в учебните часове/отчасти в учебните часове/извън учебните часове	няма/5–10/>10	национален стандарт/училищен стандарт/няма	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиките (CEFR)/национални или училищни норми/не е посочено	пълно/частично/няма
ИЕ	всички/за които езикът е майчин/няма подкрепа	последователен и конкретен/общ/няма насоки	широко използван/ограничено/няма	в учебните часове/отчасти в учебните часове/извън учебните часове	няма/5–10/>10	национален стандарт/училищен стандарт/няма	национални или регионални норми/училищни норми/не е посочено	пълно/частично/няма

4б. Преподаване

Подобно на подкатегорията „преподаване” при основното образование, на читателите се предлага информация за качествата на езиковите преподаватели и техния педагогически ценз за четирите вида езици: регионални/малцинствени езици, чужди езици, имигрантски езици и допълнителна подготовка по националния език. За всички

категории езици се оценява формалната квалификация на учителите, дали те преминават предварителна подготовка или се квалифицират по време на работа и на последно място – дали са им предоставени структурирани програми за мобилност.

	Квалификации на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Изисквано ниво на владееене на езика	Мобилност
Допълнителна подкрепа по НЕ	преподаватели по език/общо преподаващи/без квалификация	по конкретни предмети/обща/няма	по конкретни предмети/обща/няма	обвързано с CEFR/национални или училищни стандарти/няма	не е приложимо
Р/МЕ	преподаватели по език/общо преподаващи/без квалификация	по конкретни предмети/обща/няма	по конкретни предмети/обща/няма	не е приложимо	не е приложимо
ЧЕ	преподаватели по език/общо преподаващи/без квалификация	по конкретни предмети/обща/няма	по конкретни предмети/обща/няма	обвързано с CEFR/национални или регионални стандарти/няма	включено в обучението/неформална финансова подкрепа/няма
ИЕ	преподаватели по език/общо преподаващи/без квалификация	по конкретни предмети/обща/няма	по конкретни предмети/обща/няма	не е приложимо	не е приложимо

Област 5: Езици в продължаващото и висшето образование

5а. Продължаващо образование (в три учебни заведения)

Продължаващо образование се предлага в много страни. Проучването обхваща предимно трите най-големи професионални учебни заведения във всеки избран град. По подобие на модела за останалите училища, на читателите се предоставя информация относно четирите основни категории езици.

Читателите могат да се запознаят с информация за преподаването на регионални/малцинствени езици, имигрантски и чужди езици, със съответния обхват на езиковите курсове, специфика на учебните програми, целеви нива на езиковите постижения и вида на финансирането, с което се поддържа обучението по различните категории езици.

Поради ограниченото място, не е възможно да включим информация за допълнителна подкрепа по националния език, но на уебсайта на проекта „Езиково богатство” има подробна информация за диапазона от програми за езикова подкрепа, за вида целеви групи, дали учебните програми са последователи и конкретни, дали институцията предлага умения, свързани с работата, до каква степен има държавно финансиране, дали се предоставят стажове в компании и дали се използват инструменти на ЕС.

За всички въпроси, първата опция е тази, която се смята, че отговаря най-добре на европейските препоръки и желаните практики.

		Обхват на езиковите програми	Учебен план	Целево ниво	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	Институция А	голямо разнообразие/ ограничено предлагане/ не се уточнява	последователен и конкретен/ общ/няма насоки	не е приложимо	пълно/частично/няма
	Институция В	голямо разнообразие/ ограничено предлагане/ не се уточнява	последователен и конкретен/ общ/няма насоки	не е приложимо	пълно/частично/няма
	Институция С	голямо разнообразие/ ограничено предлагане/ не се уточнява	последователен и конкретен/ общ/няма насоки	не е приложимо	пълно/частично/няма
ЧЕ	Институция А	голямо разнообразие/ ограничено предлагане/ не се уточнява	последователен и конкретен/ общ/няма насоки	според CEFR/по национален стандарт/ няма	пълно/частично/няма
	Институция В	голямо разнообразие/ ограничено предлагане/ не се уточнява	последователен и конкретен/ общ/няма насоки	според CEFR/по национален стандарт/ няма	пълно/частично/няма
	Институция С	голямо разнообразие/ ограничено предлагане/ не се уточнява	последователен и конкретен/ общ/няма насоки	според CEFR/по национален стандарт/ няма	пълно/частично/няма
ИЕ	Институция А	голямо разнообразие/ ограничено предлагане/ не се уточнява	последователен и конкретен/ общ/няма насоки	не е приложимо	пълно/частично/няма
	Институция В	голямо разнообразие/ ограничено предлагане/ не се уточнява	последователен и конкретен/ общ/няма насоки	не е приложимо	пълно/частично/няма
	Институция С	голямо разнообразие/ ограничено предлагане/ не се уточнява	последователен и конкретен/ общ/няма насоки	не е приложимо	пълно/частично/няма

5б. Висше образование (в три университета)

Във всяка страна бяха обхванати три университета. На читателите се предлага информация относно езиците, на които се води обучението в университетите; езиците, на които са направени страниците на университетите в интернет; целевите групи за допълнителна подготовка по националните езици; целеви нива на постижение по

чуждоезикова подготовка; записване на студенти от други националности; наличие на програми за мобилност на студентите по езици; задължително естество на програмите за мобилност на студентите извън езиковите специалности.

	Езици, на които се води обучението	Езици на страници в интернет	Целеви групи за допълнителна подготовка по националния език	Целево ниво по чужди езици	Набрание на чуждестранни студенти	Мобилност на студентите по езици	Мобилност на студентите от други специалности
УНИВЕРСИТЕТ А	Национален, чужд и Р/М/ национален и чужд/само национален	Национален, чужд и Р/М/ национален	всички/ограничени/няма	според CEFR/ по национален или вътрешен стандарт/няма	Международни и имигранти/ само международни/ само ако националният език им е роден	задължителна/ по желание/не се предлага	задължителна/ по желание/не се предлага
УНИВЕРСИТЕТ В	Национален, чужд и Р/М/ национален и чужд/само национален	Национален, чужд и Р/М/ национален	всички/ограничени/няма	според CEFR/ по национален или вътрешен стандарт/няма	Международни и имигранти/ само международни/ само ако националният език им е роден	задължителна/ по желание/не се предлага	задължителна/ по желание/не се предлага
УНИВЕРСИТЕТ С	Национален, чужд и Р/М/ национален и чужд/само национален	Национален, чужд и Р/М/ национален	всички/ограничени/няма	според CEFR/ по национален или вътрешен стандарт/няма	Международни и имигранти/ само международни/ само ако националният език им е роден	задължителна/ по желание/не се предлага	задължителна/ по желание/не се предлага

Област 6: Езици в електронните медии и пресата

Във всеки от избраните градове се събира информация за диапазона от езици по телевизията и радиото, дали се практикува субтитриране или дублаж на телевизионни продукции и филми на езици, различни от националния,

дали се предлагат регионални/малцинствени езици извън региона, и дали се предлага жестомимичен превод по телевизията. Първата опция е тази, която се смята, че отговаря най-добре на европейските практики.

Градове	Телевизионни продукции на езици, различни от националния	Филми в кината на езици, различни от националния	Програми с излъчване на Р/МЕ извън региона	Жестомимичен превод по телевизията
Град 1	субтитрирани/дублирани	субтитрирани/дублирани	винаги/редовно/ понякога/никога	винаги/редовно/ понякога/никога
Град 2	субтитрирани/дублирани	субтитрирани/дублирани	винаги/редовно/ понякога/никога	винаги/редовно/ понякога/никога
Град 3	субтитрирани/дублирани	субтитрирани/дублирани	винаги/редовно/ понякога/никога	винаги/редовно/ понякога/никога

Събрана е и информация за не-националните/ не-регионалните езици, на които има достъпни вестници в градовете, обхванати от проучването. Тази информация е

достъпна на сайта на проекта, както и в част 2 на настоящата публикация само на европейско ниво.

Област 7: Езиците в обществените сфери и услуги

Във всеки от избраните градове е събрана информация за институционализираните езикови стратегии на ниво градска администрация и на степента, до която средствата за устна и за писмена комуникация са многоезични в широк спектър от области. За институционализираните езикови стратегии таблицата показва броят езици, за които тези стратегии са приети.

За услугите, в таблицата е посочена класация на най-многоезичните услуги във всеки от градовете.

Информация за многоезичните профили за езиците в обществените сфери и услуги може да бъде намерена на уебсайта на “Европейско езиково богатство”.

7а. Институционно утвърдени езикови стратегии на ниво градска администрация (3 града)

Брой езици	Наличие на уеб страница	Използване на преводачи	Чуждоезикови компетенции в длъжностните характеристики	Набиране на хора, владеещи чужди езици	Предлагане на обучение по езици за служителите	Досие на езиковите умения на служителите
>4	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C
3-4	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C
1-2	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C

7б. Средства за комуникация

Средства за устна комуникация	Средства за писмена комуникация

Област 8: Езиците в бизнеса (за 24 компании)

Във всеки от избраните градове беше събрана информация от селектирани компании за общите езикови стратегии, както и за вътрешни и външни езикови стратегии по отношение на националния език, бизнес английски и допълнителни езици. В таблиците посочваме броя на компаниите, които са отговорили, че използват широко дадена стратегия. На сайта на проекта, таблиците

показват и броя на компаниите, които посочват, че тези стратегии се използват понякога или че не се използват въобще.

Информация за многоезичните профили в бизнеса може да бъде намерена на уебсайта на “Европейско езиково богатство”.

8а. Общи езикови стратегии

	ОБЩИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ							
	Наличие на езикова стратегия	Изискване за езикови умения при набиране на кадри	Осигуряване на международна мобилност	Използване на външни преводачи	Водене на Досиета за езиковите умения на персонала	Използване на мрежи за езиково обучение	Използване на ЕС/програми на ЕС/финансиране	Информираност за програмите на ЕС/възможности за финансиране
широко използвани								

8б. Вътрешни/външни езикови стратегии

		ВЪТРЕШНИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ						ВЪНШНИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ			
		Партньорства с образователния сектор за изучаване на езици	Схеми за стимулиране или повишение въз основа на езиковите умения	Осигуряване на езиково обучение	Използване на Общата европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	Езици използвани за вътрешни работни документи/интранет	Езици на софтуера/уеб програми	Езици използвани за годишни/стопански отчети	Езици използвани в маркетинга	Езици използвани за Брандиране/идентичност	Езици използвани за уеб сайт
НЕ	широко използвани										
БЕ	широко използвани										
Други езици	широко използвани										

1 АВСТРИЯ

Таня Нагел, Анке Шад, Барбара Семлер и Микаел Вимер

Контекст в страната

Според последното преброяване от 2011 г., основано на регистри, Република Австрия има население от 8,43 милиона души, като броят на онези от тях, които са с чуждо гражданство, между 2001 и 2011 г. е нараснал с повече от една трета (над 35 процента) и достига до 957 000. Най-голям е дялът на настоящите имигранти, идващи от страни на ЕС. Броят на германските граждани, живеещи в Австрия, се е удвоил до 152 000 (над 110 процента); втората най-голяма имигрантска група, състояща се от сърби, черногорци и косовари, остава 133 000 души, а третата по големина група, на имигрантите от Турция, е намалела с 10 процента – до 114 000 души (Statistik Austria, 2011).

Начинът, по който се изчислява броя на говорещите малцинствени езици при официалните преброявания на населението (на база категорията „разговорни езици“, *Umgangssprachen*) е критикуван от организациите за защита на правата на малцинствата. Последните заявяват, че много малцинства избират немския за главен език “поради действителен или въображаем натиск”, както се произнесе и Съветът на Европейския консултативен комитет по Рамковата конвенция за защита на националните малцинства в своето трето становище относно Австрия. Консултативният комитет “силно насърчава австрийските власти да гарантират, че всяко бъдещо преброяване на населението, свързано с употребата на езика, ще съдържа отворен списък и така ще дава възможност за посочването на няколко езика и идентичности” (Консултативен комитет, 2011: 11–12). Следва да се подчертае, че малцинствените групи заявяват и своя собствена оценка за предполагаемия брой говорители на езика. В случая с унгарския например официалното преброяване през 2001 г. посочва 25 884 говорители, докато по собствената оценка на малцинствената група броят им е почти двоен (Initiative *Minderheiten* n.d.).

Австрия е страна с езиково многообразие, особено сред децата и младите хора. Дялът на учениците, използващи във всекидневния живот език, различен от немския, е най-висок във Виена (41,8 процента) и най-нисък в Каринтия (8,9 процента). Групата на дву- или многоезичните млади хора се характеризира с хетерогенност по отношение на историята на тяхната миграция, което на свой ред засяга профила на индивида с оглед на езика и образованието (Biffi/Skrivanek, 2011: 1).

Езици в официалните документи и бази данни

Проблемите, свързани с националния език и регионалните/малцинствените езици, се разглеждат от езиковото законодателство и/или от документите за езиковата политика. Изучаването и преподаването на националния език зад граница на деца и/или възрастни, които имат желание да учат немски език, са (съ)финансирани в седем държави: Чехия, Унгария, Италия, Полша, Сърбия, Словакия и Словения. Европейската харта за регионалните или малцинствените езици е подписана и ратифицирана от Австрия. Следните шест регионални/малцинствени езика са признати в Хартата: бургенландско-хърватски, хърватски, чешки, унгарски в Бургенланд, унгарски във Виена, бургенландско-ромски, словашки, словенски в Каринтия и словенски в Щирия. В някои райони се предлагат Р/М езици в образованието, подкрепени от Хартата.

В Австрия вече не съществуват официални механизми за събиране на данни за езиковото многообразие на национално/регионално ниво. Данните от преброяването (2001) са заместени от данните на регистрите (2011), които не включват въпрос за езика.

Националният план за действие (НПД) за интеграция, публикуван през 2011 г., се координира от Министерството на вътрешните работи чрез процес на диалог с експерти и заинтересовани страни. Владеещото на немски език се разглежда като ключ към интеграцията. Имигрантите в Австрия трябва да положат езиков изпит (ниво А1), преди да влязат в страната. По тези предварителни изисквания Австрия прилича на Германия, Франция, Дания и Нидерландия (Bundesministerium für Inneres, 2011).

През юни 2011 г. правителството на Австрия публикува своя трети доклад относно прилагането на Европейската харта за регионалните или малцинствените езици. Докладът засяга и измененията в конституционното право от 2011 г., които гарантират стабилно решение на проточилия се спор (Ortstafelstreit – признаци на двуезичието) относно използването на малцинствените езици в топографията и в някои конкретни обществени услуги в Бургенланд и Каринтия (Bundeskanzleramt, 2011: 11).

НЕ=национален език
ЧЕ=чужд език
Р/МЕ=регионални или малцинствени езици
ИЕ=имигрантски езици

Езици в предучилищното образование (не се предлагат ЧЕ и ИЕ)

	Целеви групи	Продължителност	Изисквания за минимален размер на групата	Дни седмично	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички	≥2 години	няма	0.5–1 ден	обща	по конкретни предмети	пълно
Подкрепа по НЕ	всички	≥2 години	няма	0.5–1 ден	по конкретни предмети	по конкретни предмети	пълно

Езици предлагани в предучилищното образование

Р/МЕ	хърватски – Бургенланд, чешки, унгарски, италиански в Тирол, словашки, словенски
-------------	--

От 2010 г. посещението на предучилищно образователно заведение е задължително от петгодишна възраст в цяла Австрия. Тази мярка беше въведена най-вече за да се гарантира, че всички деца ще научат немски, преди да са постъпили в училище.

Както е описано в Профила на политиката за езиково образование (ППЕО), предучилищното образование се характеризира с децентрализирана фрагментация. Това има своите последствия за прилагането на езиковото разнообразие по отношение на количеството на предлагането (с различия между отделните провинции) и качеството му, особено когато става дума за квалификацията на езиковите педагози (Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur/Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung/Österreichisches Sprachen Kompetenz Zentrum, 2008: 82–88).

Езици в началното образование

Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подкрепа по НЕ	последователен и конкретен	преди редовното обучение	всички	училищен стандарт

Езици различни от националния	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИИУПЕ)	Начало на езиковото обучение	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички	няма показания	в някои области	от първата година	от части в учебните часове	>10	училищен	не е посочено	пълно
ЧЕ	всички	последователен и конкретен	в някои области	от първата година	в учебните часове	няма	училищен	не е посочено	пълно
ИЕ	само за тези, за които е майчин	последователен и конкретен	в някои области	от първата година	извън училище	>10	училищен	не е посочено	пълно

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Мобилност
Р/МЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	не е приложимо
ЧЕ	общо преподаващи	по конкретни предмети	по конкретни предмети	неформална финансова подкрепа
ИЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	не е приложимо
Подкрепа по НЕ	общо преподаващи	по конкретни предмети	по конкретни предмети	не е приложимо

Езици предлагани в началното образование:

Регионални/малцинствени езици	Бургенланд – хърватски, чешки, унгарски, ромски, словашки, словенски
Чужди езици	хърватски, чешки, английски, френски, унгарски, италиански, словашки, словенски: един от тези езици е задължителен
Имигрантски езици	албански, босненски/хърватски/сръбски, полски, руски, турски

Благодарение на демографското развитие разширяването на обучението по имигрантски езици (*Muttersprachlicher Unterricht*), особено на началнообразователно ниво, се разглежда като приоритет на правителството. Целта на *Muttersprachlicher Unterricht* е дефинирана от учебната програма като начин за насърчаване на двуезичието и за установяване на равенство между родните езици и немския.

През учебната 2009–2010 година 29,4 процента от учениците в началното училище в Австрия с допълнителен език, различен от немския, са участвали в *Muttersprachlicher Unterricht* (Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur, 2011: 13).

Отделът за миграцията и училищата към Федералното министерство на образованието, културата и изкуствата е координатор на инициативата. Той публикува информационни листове, например относно правната рамка, данните и статистиката. На интернет платформата: www.muttersprachlicher-unterricht.at, може да бъде получена информация за регистрацията на родителите, достъпна на босненски, хърватски, сръбски, турски и албански езици.

Основното предизвикателство при преподаването на имигрантски езици, както и на други чужди и малцинствени езици, е не само разрастването, но и подобряване на качеството. И в двата аспекта, броят на квалифицираните учители е основно предизвикателство, което изисква реформа в обучението на учители (Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur/Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung/Österreichisches Sprachen Kompetenz Zentrum 2008: 88–91).

Виена участва в европейския проект “Многоезични градове”, като събира данни за учениците от началното училище с цел да бъде проучена връзката между езиковото многообразие и успеваемостта в училище (Brizic, 2011).

Езици в средното образование

Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подкрепа по НЕ	последователен и конкретен	преди редовното обучение	няма	училищен стандарт

Езици различни от националния	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИИУПЕ)	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички	последователен и конкретен	в някои области	от части в учебните часове	>10	училищен	няма информация	пълно
ЧЕ	всички	последователен и конкретен	в някои области	в учебните часове	няма	училищен	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиките (CEFR)	пълно
ИЕ	само за тези, за които е майчин	последователен и конкретен	в някои области	извън учебните часове	>10	училищен	училищни норми	пълно

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Изисквано ниво на владеене на езика	Мобилност
Р/МЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	не е приложимо	не е приложимо
ЧЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиките (CEFR)	включено в обучението
ИЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	не е приложимо	не е приложимо
Подкрепа по НЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	няма информация	не е приложимо

Езици в средното образование:

Регионални/малцинствени езици	Бургенланд – хърватски, чешки, унгарски, ромски, словашки, словенски
Чужди езици	английски, френски, италиански, испански. На ниво академично средно училище: 2 от тези езици са задължителни. На ниво общообразователно средно училище: 1 от тези езици е задължителен
Имигрантски езици	албански, босненски, хърватски, сръбски, полски, руски, турски

От нивото на средното образование (ISCED 2) нататък Австрийската образователна система разделя училищата на общи (*Hauptschule*) и академични. Това разделение е от решаващо значение за процеса на езиковото обучение, което може да се окаже прекъснато, продължено или доразвито.

През 2009–2010 г. Виена беше единствената провинция (*Bundesland*), предвиждаща образование по имигрантски езици (*Muttersprachlicher Unterricht*) както в академичните, така и в общите среднообразователни училища (Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur 2011: 25). Всички останали провинции го осигуряваха само в общите среднообразователни училища.

При все това учебната програма в академичните среднообразователни училища включва два задължителни съвременни чужди езика (или един плюс латински) за разлика от учебната програма в общите среднообразователни училища, която включва само един.

Новото средно училище (НСУ) беше въведено през 2008–2009 г., за да бъде преодоляно това традиционно разделение. До 2015–2016 г. всички общи среднообразователни училища ще бъдат трансформирани в нови средни училища. Социалните умения и интеграция, заедно с по-индивидуализираното и диференцирано обучение, съставляват част от педагогическата концепция за НСУ. Това е специална насока, целяща насърчаването на потенциала на учениците с имигрантски произход.

Английският е най-разпространеният съвременен чужд език в училищата на всички нива. Той се изучава от близо 99 процента от учениците. Регионалните и малцинствените езици също могат да бъдат предлагани като образователен предмет в средните училища. Разпоредбата зависи от региона: в Бургенланд общо 12,9 процента от учениците учат хърватски, а 10,6 процента от учениците в Каринтия учат словенски език (по данни от учебната 2004–5 г., Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur/ Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung/Österreichisches Sprachen Kompetenz Zentrum, 2008: 149).

Езици в продължаващото и висшето образование**Продължаващо образование (в три учебни заведения) (не се предлагат Р/МЕ езици)**

		Обхват на езиковите програми	Учебен план	Ниво, което трябва да бъде постигнато	Наличие на държавно финансиране
ЧЕ	Институция А	голямо разнообразие	общ	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	няма
	Институция В	голямо разнообразие	последователен и конкретен	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	частично
	Институция С	голямо разнообразие	общ	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	частично
ИЕ	Институция А	голямо разнообразие	общ	не е приложимо	няма
	Институция В				
	Институция С				

Висше образование (в три университета)

	Език/езици, на които се води обучението	Език на уебсайта	Целеви групи за допълнителна подкрепа на националния език	Ниво, което трябва да бъде постигнато в обучението по чужд език	Набиране на чуждестранни студенти	Мобилност на студентите по езици	Мобилност на студентите от други специалности
Университет А	национален и чужд	национален и чужд	ограничени	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	само международни	по желание	по желание
Университет В	национален, чужд и Р/М	национален и чужд	ограничени	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	международни и имигранти	по желание	по желание
Университет С	национален и чужд	национален и чужд	ограничени	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	само международни	по желание	по желание

Освен при продължаващото и университетското образование, когато става дума за езиковото обучение, трябва да се спомене и австрийската традиция на вечерните училища (Volkshochschulen-VHS), възникнала през XIX в. по инициатива както на буржоазията, така и на работническата класа. При дял от 39,4 процента за образователните заведения през 2009–10 г. езиците са най-силната област на вечерното образование (Verband Österreichischer Volkshochschulen, 2011: 1). Днес вечерните училища във Виена предлагат обучение по над 60 езика.

Езици в аудиовизуалните медии и пресата

Телевизионни продукции на езици, различни от националния	Филми по кината на езици, различни от националния	Програми на Р/М езици извън съответния регион	Жестомимичен превод по телевизията
дублирани	дублирани	понякога	понякога

Австрийската съобщителна корпорация (ORF) по закон е задължена да предоставя услуги за носителите на признатите регионални и малцинствени езици. Освен телевизионни и радиосписания, онлайн платформата volksgruppen.orf.at осигурява новини, информация, аудио- и видеопредавания на живо на хърватски, чешки, ромски, словашки, унгарски и словенски езици.

FM4 е радиостанция на ORF, насочена към младата публика. Макар и двуезична, тя излъчва предимно на английски език. Новинарските бюлетини се четат на английски, а два пъти на ден и на френски език. Водещите и гостите в ефир на FM4 се насърчават да следват „принципа на говорене на роден език” и да използват майчиния си език.

Езици в обществените сфери и услуги

Институционализирани езикови стратегии на ниво градска администрация (2 града)

Брой езици	Наличие на уеб страница	Външни или вътрешни преводачи	Чуждоезикови компетенции в длъжностните характеристики на персонала	Набиране на хора, владеещи чужди езици в подкрепа на корпоративните цели	Предлагане на обучение по езици на служителите	Редовна актуализация на досието на езиковите умения на служителите
>4	Виена	Виена, Грац	Грац	Виена, Грац	Виена	Виена, Грац
3–4						
1–2	Грац		Виена		Грац	

Средства за комуникация

Средства за устна комуникация	Средства за писмена комуникация
Туристически услуги	Туристически услуги
Услуги за имигранти и интегрирането им	Транспортни услуги
Политически дебат и процеси за вземане на решения на ниво Общински съвет	Театрални програми
Образователни услуги	Услуги за имигранти и интегрирането им
Транспортни услуги	

Проектът „Европейско езиково богатство“ (LRE) е фокусиран върху големите по брой на население градове, докато Австрия в по-голямата си част се характеризира с по-малки градове – същото се отнася и за регионите с признати езикови малцинства (*Volksgruppen*). Вследствие на това гореспоменатата, направена от Парламента през 2011 г., конституционна поправка за използването на малцинствените езици в топографията и на официалните езици в обществените услуги (BGBl. I Nr 46/2011), засяга предимно тези по-малки градове.

Езици в бизнеса (19 компании)

	ОБЩИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ							
	Наличие на езикова стратегия	Изискване за езикови умения при набиране на кадри	Осигуряване на международна мобилност	Използване на външни преводачи	Водене на досиета за езиковите умения на персонала	Използване на мрежи за езиково обучение	Използване на програми на ЕС/финансирани	Информираност за програмите на ЕС/възможности за финансирани
широко използвани	6	12	5	4	0	0	2	0

		ВЪТРЕШНИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ						ВЪНШНИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ			
		Партньорства с образователния сектор за изучаване на езици	Схеми за стимулиране или повишение въз основа на езиковите умения	Осигуряване на езиково обучение	Използване на Общата европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	Езици използвани за вътрешни работни документи/интранет	Езици на софтуера/уеб програми	Езици използвани за годишни/столпански отчети	Езици използвани в маркетинга	Езици използвани за брандиране/идентичност	Езици използвани за уеб сайт
НЕ	широко използвани	4	0	5	1	19	19	19	19	18	18
БЕ	широко използвани	7	2	9	2	7	5	9	6	9	12
Други	широко използвани	6	0	4	1	2	2	2	3	4	3

Институтът за изследване на квалификацията и обучението в австрийската икономика (IBW) през 2005 г. проведе проучване сред 2 017 австрийски компании за потребностите им от чужди езици. 86 процента от интервюираните са заявили, че се нуждаят от чужди езици. В 45 на сто от компаниите “повечето” служители се нуждаят от английски език. Според проучването, за контакти с бизнес партньори от Източна Европа използваният език е немският (Tritscher-Archan, 2008: 172).

Ако езиковите умения в Австрия като страна, ориентирана към износ, традиционно се разглеждат като средство за достъп до чужди пазари, то някои компании, например банки и телекомуникационни доставчици, също отговарят на процеса на разнообразяване на вътрешния пазар с така наречения етномаркетинг, като използват имигрантските езици в своите кампании и услуги.

Основни заключения

Австрия се характеризира с амбивалентно развитие в условията на много- и разноезичието. От една страна, програмата на правителството признава нарастващото многообразие на австрийското общество, като подчертава значението на придобиването на езикови умения, главно чрез образованието на децата и младите хора. По-специално програмата се позовава на нуждата от владеене на английски език, на езиците на съседните страни и на имигрантските езици (Republik Österreich, 2008: 206).

От друга страна, създаването и осъществяването на по-разнообразна и широкообхватна разпоредба за езиковото обучение, както и формирането на непрекъснат езиковообразователен процес, преди всичко е въпрос на ресурси (например наличие на достатъчен брой квалифицирани учители).

Като се има предвид, че немският се разглежда като най-важният език за успешна интеграция (подкрепян и от настоящото образование, и от имиграционна политика), обществото бавно осъзнава ползите от допълнителни езикови умения – поне в случаите, в които те се разглеждат като “полезни”, например в икономиката за специфични износно ориентирани търговия и бизнес.

Обещаващи инициативи и пилотни проекти

Има множество примери за добри практики във всички направления на „Европейско езиково богатство“. Един пример е проектът, в който EDUCULT активно участва:

Sag's multi е ежегоден конкурс по реторика за двуезични ученици, организиран от бизнесменското сдружение *Verein Wirtschaft für Integration (VWFI)* в сътрудничество с EDUCULT. Ученици от седми клас нататък (на възраст 12 и повече години) представят своите речи, като превключват между немския и допълнителния език, който изучават. От 2009 г. досега около 700 ученици са взели участие в конкурса, представяйки се на повече от 40 езика.

SPIN: SprachenInnovationsNetzwerk е мрежа, иницирана от Österreichisches Sprachen-Kompetenz-Zentrum (ÖSZ), която поддържа база данни на www.oesz.at/spin и представя новаторски езикови проекти пред по-широка аудитория.

Източници

Biffi, Gudrun, Skrivanek, Isabella (2011): Schule-Migration-Gender Endbericht. Study commissioned by the Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur. Достъпен на: http://www.bmukk.gv.at/medienpool/21041/schule_migration_gender_eb.pdf Посетен: 7 декември 2011 г.

Brizic, Katharina (2011): “Multilingual cities” Wien. Достъпен на: http://www.oeaw.ac.at/dinamlex/Multilingual-Cities_Wien-2009_Endbericht-V1Stand20111111.pdf Посетен: 7 декември 2011 г.

Bundeskanzleramt Österreich (2011): 3. Bericht 3. Bericht der Republik Österreich gemäß Artikel 15 Abs. 1 der Europäischen Charta der Regional- oder Minderheitensprachen. Достъпен на: <http://www.bka.gv.at/DocView.axd?CobId=45599> Посетен: 7 декември 2011 г.

Bundesministerium für Inneres (2011): Nationaler Aktionsplan für Integration. Достъпен на: <http://www.integrationsfonds.at/nap/bericht/> Посетен: 7 декември 2011 г.

Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur (2011): Der muttersprachliche Unterricht in Österreich. Statistische Auswertung für das Schuljahr 2009/10. Достъпен на: http://www.bmukk.gv.at/medienpool/3720/nr5_11.pdf Посетен: 7 декември 2011 г.

Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur und Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung, Österreichisches Sprachen Kompetenz Zentrum (eds.) (2008): Language Education Policy Profile. Country Report Austria. Достъпен на: http://www.oesz.at/download/spol/lepp_engl_1.pdf Посетен: 7 декември 2011 г.

Initiative Minderheiten (n.d.): Minderheiten in Österreich / Volksgruppen. Достъпен на: http://minderheiten.at/index.php?option=com_content&task=view&id=26&Itemid=30 Посетен: 9 декември 2011 г.

Republik Österreich (2008): Regierungsprogramm 2008–2013. Достъпен на: <http://www.bka.gv.at/DocView.axd?CobId=32965> Посетен: 7 декември 2011 г.

Statistik Austria (2011): Registrierzählung 2011. Pressemitteilung. Достъпен на: http://www.statistik.at/web_de/presse/059977 Посетен: 7 декември 2011 г.

Tritscher-Archan, Sabine (ed.), Institut für Bildungsforschung der Wirtschaft (2008): Fremdsprachen für die Wirtschaft. Zahlen, Daten, Fakten.

Verband österreichischer Volkshochschulen (2011): Statistikbericht 2011. Достъпен на: http://files.adulteducation.at/statistik/berichte/statistik_2011.pdf Посетен: 7 декември 2011 г.

2 БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА

Йасмин Джиндо и Селма Жерич

Контекст в страната

Босна и Херцеговина е многонационална и многоезична страна с три официални национални езика, а именно: босненски, хърватски и сръбски (изписвани както с латински, така и с кирилски букви). Тези езици се развиват от сърбохърватския, който беше официалният език на бивша Югославия. След разпадането на Югославия Босна и Херцеговина стандартизира това положение чрез признаването на босненски, хърватски и сръбски езици, които бяха законово установени като три напълно равностойни официални езика за цялата територия на Босна и Херцеговина. От граматическа, лексикална и фонетична гледна точка разликите между трите езика са минимални. Това води до заключението, че цялото население на Босна и Херцеговина разбира и трите езика и е свободно да решава кой от тях да използва в ежедневието и в професионалния си живот.

Езици в официалните документи и бази данни

Проблемите, свързани с всичките три национални езика (босненски, хърватски и сръбски), чуждите езици и регионалните/малцинствените езици, се разглеждат в документите за езиковата политика. В Босна и Херцеговина Европейската харта за регионалните или малцинствените езици е подписана от правителството и ратифицирана от парламента. В Хартата са признати следните езици: албански, чешки, немски, унгарски, италиански, еврейски (идиш и ладино), македонски, черногорски, полски, румънски, руски, словашки, словенски, турски и украински. На национално ниво не съществуват официални механизми за събиране на данни, свързани с езиковото разнообразие.

Съществуват редица закони, които регулират предучилищното, началното, средното, продължаващото и висшето образование, например Рамков закон за предучилищното образование в Босна и Херцеговина (2007), Закон за Агенцията за предучилищно, начално и средно образование (2007), Рамков закон за началното и средното образование в Босна и Херцеговина (2003), Рамков закон за средното професионално образование и обучение (2008), Рамков закон за висшето образование в Босна и Херцеговина (2007).

В съществуващото законодателство се съдържат текстове, свързани с националните езици, включително в Конституцията на Босна и Херцеговина. Конституцията е основният нормативен акт в страната, използван за установяване на политическия и правовия ред. Тъй като

на територията на Босна и Херцеговина има две федеративни единици – Федерация Босна и Херцеговина и Република Сръбска, там съществуват и действат две конституции – Конституцията на Федерация Босна и Херцеговина и Конституцията на Република Сръбска, в които също се споменават националните езици, както и официалните азбуки. Налице са също така официални политики по отношение изучаването на чужди езици, създадени с цел да бъде насърчено изучаването и преподаването на националните езици, на чуждите езици и регионалните или малцинствените езици. Пример за такава политика е Ревизираният план за действие на Босна и Херцеговина за ромските образователни нужди (публикуван от Министерството на правата на човека и бежанците). Жестомимичният език е официално признат с държавни документи, които се отнасят до официалните езикови политики. Този въпрос е в обхвата на Закона за използването на жестомимичния език в Босна и Херцеговина (2009). Хората със слухови увреждания имат законното право да използват жестомимичния език при редица институционални процедури във всички институции в Босна и Херцеговина.

Освен че е административно разделена на две единици – Федерация Босна и Херцеговина и Република Сръбска, Босна и Херцеговина има и трета административна единица – областта Бръчко, която не принадлежи към нито една от горните две. Федерацията на Босна и Херцеговина е разделена на десет кантона, които се приемат за федерални единици в рамките на цялото и се ползват с висока степен на автономност. Поради голямата сложност на държавната структура няма съгласувани подходи нито към образованието, нито към езиковите политики. Предвид на това настоящата официална езикова ситуация е разнородна. Освен многобройните разлики между отделните административни единици, има също така и различия в рамките на кантоните, тъй като всеки кантон има свое Министерство на образованието и науката и свои собствени закони. При тази широка юридическа основа езиковите политики не са напълно хармонизирани и не е необичайно по-голямата част от населението в даден кантон (и в административната единица на Република Сръбска) да определя официалния език в образователните институции. Учебните програми се основават на един от трите национални езика, но и трите присъстват на всички нива на образователната система – от предучилищното до висшето образование. При започване на началното образование учениците избират националния език, на който ще се провежда обучението им. Учебниците и учебните планове се коригират в съответствие с това решение. Освен националните езици, всяка образователна степен в Босна и Херцеговина предлага и голямо разнообразие от чужди езици. Въпреки това и тук липсва съгласуваност. В резултат, в училищата се предлагат различни чужди езици както в рамките на един и същи кантон, така и на

територията на различните кантони. В предучилищното, началното и средното образование обикновено се предлагат 5-6 чужди езика, например английски, немски, френски, италиански, руски и арабски език, в зависимост от това в коя административна единица или в кой кантон

се намира училището. В същото време институциите за висше образование в Босна и Херцеговина предлагат английски, немски, италиански, френски, испански, турски, арабски, персийски, латински, гръцки, руски и чешки.

НЕ=национален език
ЧЕ=чужд език
Р/МЕ=регионални или малцинствени езици
ИЕ=имигрантски езици

Езици в предучилищното образование (не се предлагат допълнителна подкрепа по НЕ, Р/МЕ и ИЕ)

	Целеви групи	Продължителност	Изисквания за минимален размер на групата	Дни седмично	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Наличие на държавно финансиране
ЧЕ	всички	≥2 години	няма	<0.5 ден	няма	няма	частично

Езици предлагани в предучилищното образование

ЧЕ	английски, немски, френски
-----------	----------------------------

В цяла Босна и Херцеговина има предучилищно езиково обучение със съгласуван и интегриран подход към учебните програми за чуждоезиково обучение, като се обръща специално внимание на многоезичието в училище и на езиковото многообразие в обществото като цяло. Чуждите езици, предлагани в предучилищното образование, са предимно английски, немски и френски, докато имигрантските езици не навсякъде са застъпени.

Езици в началното образование (не се предлагат ИЕ)

Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подкрепа по НЕ	последователен и конкретен	преди редовното обучение	няма	училищен стандарт

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИИУПЕ)	Начало на езиковото обучение	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички	последователен и конкретен	широко застъпен	от първата година	в учебните часове	няма	училищен	не е посочено	пълно
ЧЕ	всички	последователен и конкретен	в някои области	от първата година	в учебните часове	няма	национален стандарт	национални или училищни норми	пълно

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Мобилност
Р/МЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	не е приложимо
ЧЕ	учители по език	обща	по конкретни предмети	неформална финансова подкрепа
Подкрепа по НЕ	учители по език	обща	по конкретни предмети	не е приложимо

Езици предлагани в началното образование:

Други национални езици	босненски, хърватски, сръбски
Чужди езици	английски или немски задължително. Арабски, френски или италиански по желание

Изрично съгласувана програма се използва в преподаването както на национални, така и на чужди езици през целия курс на началното образование. Уроците могат да се провеждат само на националните езици, като се избира един задължителен чужд език сред пет до шест различни възможности, включващи английски, немски, френски, италиански, руски и арабски. Някои от тези езици се преподават като задължителни, други като избираеми чужди езици. Те се предлагат като част от учебната програма, а нивото на владеене на езика се проверява редовно и се наблюдава използването на методите, стандартизирани в съответствие с възрастта на учениците. Имигрантски езици не се преподават в началните училища.

Езици в средното образование (не се предлагат ИЕ)

Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подкрепа по НЕ	последователен и конкретен	преди редовното обучение	всички	национален стандарт

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИИУПЕ)	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички	последователен и конкретен	широко разпространен	от части в учебните часове	няма	национален стандарт	национални или регионални норми	пълно
ЧЕ	всички	последователен и конкретен	в някои области	в учебните часове	няма	национален стандарт	национални или училищни норми	пълно

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Изисквано ниво на владеене на езика	Мобилност
Р/МЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	не е приложимо	не е приложимо
ЧЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	национални или регионални норми	известна финансова подкрепа
Подкрепа по НЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	национални или училищни норми	не е приложимо

Езици в средното образование:

Национални езици	босненски, хърватски, сръбски
Чужди езици	Задължителни: английски или немски По желание: арабски, френски, италиански, руски, турски

В средното образование се използва комбинация от преподаване на чужди езици като предмет и преподаване по всички предмети на чужд език, въпреки че последният метод не се използва често. Има изрично съгласувани учебни програми за обучение на национални и чужди езици, като нивото на владеене на езика се проверява редовно и се наблюдава използването на методите, стандартизирани в съответствие с възрастта на учениците. В средното образование изучаването на два чужди езика е задължително, изборът е сред шест до седем чужди езика – английски, немски, френски, италиански, руски, турски и арабски. Някои от тези езици се преподават като задължителни, а други като допълнителни чужди езици. Имигрантските езици не се преподават в средните училища.

Езици в продължаващото и висшето образование**Продължаващо образование (в три учебни заведения) (не се предлагат ИЕ)**

		Обхват на езиковите програми	Учебен план	Ниво, което трябва да бъде постигнато	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	Институция А	голямо разнообразие	последователен и конкретен	не е приложимо	частично
	Институция В	голямо разнообразие	последователен и конкретен	не е приложимо	частично
	Институция С	голямо разнообразие	последователен и конкретен	не е приложимо	частично
ЧЕ	Институция А	голямо разнообразие	последователен и конкретен	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	пълно
	Институция В	голямо разнообразие	последователен и конкретен	национално	пълно
	Институция С	голямо разнообразие	последователен и конкретен	национално	пълно

Висше образование (в три университета)

	Език/езици, на които се води обучението	Език на уебсайта	Целеви групи за допълнителна подкрепа на националния език	Ниво, което трябва да бъде постигнато в обучението по чужд език	Набиране на чуждестранни студенти	Мобилност на студентите по езици	Мобилност на студентите от други специалности
Университет А	национален, чужд и Р/М	национален, чужд и Р/М	ограничени	национално или институционално	международни и имигранти	по желание	по желание
Университет В	национален, чужд и Р/М	национален, чужд и Р/М	ограничени	национално или институционално	международни и имигранти	по желание	по желание
Университет С	национален, чужд и Р/М	национален, чужд и Р/М	ограничени	национално или институционално	международни и имигранти	по желание	по желание

Според институциите, обхванати от проучването на „Европейско езиково богатство”, висшите образователни институции в Босна и Херцеговина предлагат богат избор от програми за изучаване на национални и чужди езици – на ниво от елементарна комуникация до напреднали езикови умения. Изрично съгласувани учебни програми са разработени за изучаване както на национални, така и на чужди езици и студентите могат да изберат да учат английски, немски, италиански, френски, испански, турски, арабски, персийски, латински, гръцки, руски и чешки.

Езици в аудиовизуалните медии и пресата

Телевизионни продукции на езици, различни от националния	Филми по кината на езици, различни от националния	Програми на Р/М езици извън съответния регион	Жестомимичен превод по телевизията
субтитрирани	субтитрирани	винаги или редовно	понякога

Националните езици са повече или по-малко еднакво представени в рамките на аудиовизуалните медии и печатната периодика, въпреки че на местно ниво националното мнозинство определя кой национален език да бъде доминиращ. Не съществува систематична оценка на тези езици в медиите. Що се отнася до аудиовизуалните медии на държавно ниво, съществуват три основни разпространителя: държавните радио и телевизия (BHRT) и радио- и телевизионните разпространители на ниво федеративни единици FTV и RTPC. В държавната телевизия се използват и двете азбуки, така че един ден телевизионните надписи в дадена програма може да са на латиница, а на следващия ден – на кирилица.

Освен на националните езици, на разположение са вестници и на английски, немски, италиански и френски езици.

Езици в обществените сфери и услуги

Институционализирани езикови стратегии на ниво градска администрация

Брой езици	Наличие на уеб страница	Външни или вътрешни преводачи	Чуждоезикови компетенции в алжностните характеристики на персонала	Набиране на хора, владеещи чужди езици в подкрепа на корпоративните цели	Предлагане на обучение по езици на служителите	Редовна актуализация на досието на езиковите умения на служителите
>4						
3–4	Сараево, Мостар					
1–2	Баня Лука	Сараево, Мостар Баня Лука	Сараево, Мостар Баня Лука	Сараево, Мостар Баня Лука	Сараево, Мостар Баня Лука	

Средства за комуникация

Средства за устна комуникация	Средства за писмена комуникация
Туристически услуги Транспортни услуги Услуги за имигранти и интегрирането им	Туристически услуги Транспортни услуги Услуги за имигранти и интегрирането им

Комуникацията между местните власти се провежда на националните езици, с известно използване на английски и немски езици. Устната и писмената комуникация в общинските институции се осъществява на националните езици, освен що се отнася до транспорта, туризма и имигрантските и интеграционните служби, където се комуникира също на английски, немски и френски езици.

Езици в бизнеса (29 компании)

	ОБЩИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ							
	Наличие на езикова стратегия	Изискване за езикови умения при набиране на кадри	Осигуряване на международна мобилност	Използване на външни преводачи	Водене на досиета за езиковите умения на персонала	Използване на мрежи за езиково обучение	Използване на програми на ЕС/финансирани	Информираност за програмите на ЕС/възможности за финансиране
широко използвани	4	26	10	6	0	4	0	0

		ВЪТРЕШНИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ						ВЪНШНИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ			
		Партньорства с образователния сектор за изучаване на езици	Схеми за стимулиране или повишение въз основа на езиковите умения	Осигуряване на езиково обучение	Използване на Общата европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	Езици използвани за вътрешни работни документи/интранет	Езици на софтуера/уеб програми	Езици използвани за годишни/стопански отчети	Езици използвани в маркетинга	Езици използвани за брендиране/идентичност	Езици използвани за уеб сайт
НЕ	широко използвани	0	6	3	0	29	23	29	28	27	29
БЕ	широко използвани	0	14	6	2	21	24	11	20	16	25
Други	широко използвани	0	4	3	0	3	1	1	0	5	2

В проучените от „Европейско езиково богатство” бизнес компании основният език за писмена и устна комуникация е един от трите национални езика (в зависимост от територията), с известно използване на английски език.

Основни заключения

В съответствие с динамиката на социалното и икономическото развитие на Босна и Херцеговина и с оглед на стремежа към членство в ЕС, държавните власти, както и властите на федеративните единици и кантоните, работят последователно за по-нататъшното хармонизиране и разширяване на езиковите политики. Въз основа на споменатите по-горе факти и имайки предвид, че този доклад дава само бегъл поглед върху текущото състояние, може да се заключи, че на пръв

поглед сложната многоезична обстановка в страната обикновено не създава комуникационни бариери в ежедневието. Разбира се, има много място за подобрения, например в съгласуването на законите, както и в повишаването на обществената информираност за трите официални езика и двете азбуки, които трябва да бъдат приемани и зачитани заради всичките им сходства и дребни различия.

3 БЪЛГАРИЯ

Георги Жечев

Контекст в страната

Българските средновековни държави подкрепят три значителни културни средища със силни книжовни традиции: Преславската и Охридската книжовни школи (в периода на Първото българско царство, VIII-XI век) и Търновската книжовна школа (във времето на Второто българско царство, XII-XIV век). Българите в Османската империя успешно се съпротивляват на културните домогвания от страна на турските и гръцките власти. Те отстояват последователно и твърдо възгледите си по отношение на своя език и книжовни традиции. Специален официален празник, 24 май, е посветен на мисионерската и книжовна дейност на светите братя Кирил и Методий, славянски равноапостоли и съпокровители на Европа. Този ден в календара е посветен на кирилицата, както и на литературата и културата, създавани на български език.

Конституцията от 1991 г. не използва термините „национално“ или „етническо малцинство“. Въпреки това тя гарантира основните права на хората, принадлежащи към етнически, езикови или религиозни малцинства. Член 36 от Конституцията им дава правото да изучават и ползват своя език, а член 54 – да развиват своята култура в съответствие с етническата си принадлежност, което се признава и гарантира от закона. Всичко това създава необходимата законова и политическа рамка, гарантираща равни права на малцинствата в България.

Българският етнически модел търси равновесие между принципите на интеграция чрез общонационални и европейски ценности и зачитането на етническата и религиозната идентичност.

Според данните от преброяването на населението през 2011 г. българският е майчин език за 85,2% от населението, за 9,1% майчин език е турският, а за 4,2% – ромският. Според експертите от Националния статистически институт данните от преброяването сочат силна взаимовръзка между етническото и езиковото самоопределяне.

Езици в официалните документи и бази данни

Проблемите, свързани с националния език, чуждите езици, регионалните/малцинствените езици и имигрантските езици, се разглеждат от езиковото законодателство и/или от документите за езиковата политика. Изучаването и преподаването на националния език зад граница на деца и/или възрастни с български произход са (съ)финансирани в около 30 страни в Европа и света. Европейската харта за регионалните или малцинствените езици не е подписана и ратифицирана от България. На национално равнище обаче четири регионални/малцинствени езика са официално застъпени в образованието в национален или регионален мащаб: арменски, иврит, ромски и турски.

В България съществуват официални механизми за събиране на данни за езиковото многообразие на национално ниво, които се изразяват в периодичното актуализиране на данните от преброяването. При тези механизми за събиране на данни към националния, регионалните/малцинствените и имигрантските езици се подхожда въз основа на родния език.

Официалните учебни програми по български език за българските граждани, живеещи зад граница, могат да бъдат намерени на сайта на Министерството на образованието, младежта и науката (МОН). Те са част от правителствената програма „Роден език и култура зад граница“.

Комисията по образованието, науката и въпросите на децата, младежта и спорта и Комисията по културата, гражданското общество и медиите към Народното събрание отговарят за всички проблеми, свързани с националния език, правят проекторешения и препоръки. Учени и експерти могат да участват в заседанията на комисии. Институтът за български език (ИБЕ) към Българската академия на науките (БАН) е централният координиращ орган, който отговаря за националната езикова политика (www.ibl.bas.bg). ИБЕ си сътрудничи с университетските катедри по български език и литература.

Конституцията от 1991 г. обявява българския за единствен официален език в Републиката (член 3), като същевременно гарантира правото (член 36) на „гражданите, за които българският език не е майчин“, да изучават и ползват своя майчин език.

България е страна, участваща в Рамковата конвенция за защита на националните малцинства от 7 май 1999 г. Националният съвет за сътрудничество по етническите и интеграционните въпроси (www.nccedi.government.bg), чийто секретариат е част от администрацията на Министерския съвет, наблюдава прилагането на Конвенцията на национално равнище.

На турското, ромското и други малцинства се предлага обучение по майчин език. Законът за образователните стандарти, общото основно образование и учебната програма от юли 1999 г., изменен през 2002 г., предвижда предметът „майчин език“ да бъде един от задължително избираемите предмети (ЗИП) в учебните планове за началното и средното образование (член 15–3). Правилникът за прилагане на Закона за народната просвета от 1991 г., изменен и допълнен през 1998 г., уточнява, че „майчин език“ е езикът, на който детето общува в семейството (член 8–2). През 2005 г. е създаден Центърът за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства (ЦОИДУЕМ, <http://coiduem.mon.bg>). Това е единствената

правителствена институция, чието наименование включва термина „малцинства“ вместо „граждани, за които българският език не е майчин“.

Законът за радиото и телевизията от 1998 г. съдържа член за радио- и телевизионни програми на малцинствени езици:

Чл. 49. (1) Българското национално радио и Българската национална телевизия създават национални и регионални програми; предавания за чужбина, включително за българите зад граница; предавания, предназначени за българските граждани, за които българският език не е майчин, включително и на техния собствен език.

Съюзът на глухите в България през 2004 г. създава Национален методически и консултативен център по проблемите на жестомимичния език. БНТ предлага ежедневно жестомимичен превод (превод на знаков език) на новините в 16 часа.

НЕ=национален език
ЧЕ=чужд език
Р/МЕ=регионални или малцинствени езици
ИЕ=имигрантски езици

Езици в предучилищното образование (не се предлагат Р/МЕ и ИЕ)

	Целеви групи	Продължителност	Изисквания за минимален размер на групата	Дни седмично	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Наличие на държавно финансиране
ЧЕ	всички	≥2 години	няма	<0.5 ден	по конкретни предмети	по конкретни предмети	няма
Подкрепа по НЕ	всички	1 година	няма	0.5–1 ден	по конкретни предмети	по конкретни предмети	пълно

Езици предлагани в предучилищното образование

Чужди езици

английски, френски, немски, италиански, руски, испански

Националната програма за развитие на училищното образование и предучилищното обучение (2006–2015 г.) отбелязва необходимостта за децата, чийто майчин език не е българският, да се осигурят програми по български език, съобразени с техните специфични нужди, по време на тяхното предучилищно обучение, което е задължително от 2003 г. насам. Измененията в Закона за народната просвета от 2002 г. въвеждат специализирана учебна програма по български език за тези деца.

Езици в началното образование (не се предлагат ИЕ)

Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подкрепа по ИЕ	последователен и конкретен	преди редовното обучение	всички	национален стандарт

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИИУПЕ)	Начало на езиковото обучение	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	само за които са майчин език	последователен и конкретен	липсва	от първата година	от части в учебните часове	>10	училищен	училищни норми	пълно
ЧЕ	всички	последователен и конкретен	липсва	от първата година	в учебните часове	>10	национален стандарт	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	пълно

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Мобилност
Р/МЕ	учители по език	по конкретни предмети	общо	не е приложимо
ЧЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	няма
Подкрепа по ИЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	не е приложимо

Езици предлагани в началното образование:

Регионални/малцинствени езици	арменски, иврит, ромски, турски
Чужди езици	английски, френски, немски, италиански, руски, испански: един от тези езици е задължителен

Официалните учебни програми за четирите езика, предлагани като предмет „майчин език“ (турски, арменски, иврит и ромски), могат да бъдат намерени на сайта на МОМН. Обучението по майчин език не е задължително; то се предлага в рамките на задължителноизбираемата подготовка (ЗИП) като алтернативен избор, заедно с езици като английски, немски, френски и руски и други учебни предмети. Може да се изучава и като свободно избираем предмет (СИП) с допълнително финансиране от общината и извън задължителния хорариум. По тази причина не са много децата с майчин език турски, които избират да го изучават, и техният брой намалява с всяка изминала година.

Езици в средното образование (не се предлагат ИЕ)

Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подкрепа по ИЕ	последователен и конкретен	преди редовното обучение	само имигранти	национален стандарт

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИИУПЕ)	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	само за които са майчин език	последователен и конкретен	липсва	от части в учебните часове	>10	училищен	училищни норми	пълно
ЧЕ	всички	последователен и конкретен	широко разпространен	в учебните часове	>10	национален стандарт	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	пълно

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Изисквано ниво на владение на езика	Мобилност
Р/МЕ	учители по език	по конкретни предмети	общо	не е приложимо	
ЧЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	частично
Подкрепа по ИЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	национални или училищни норми	

Езици в средното образование:

Регионални/малцинствени езици	арменски, иврит, ромски, турски
Чужди езици (езиците в курсив се предлагат само в горния курс)	хърватски, чешки, английски, френски, немски, италиански, японски, корейски, полски, румънски, руски, сръбски, словашки, испански; 1 или 2 от тези езици са задължителни, а 2-ри или 3-ти са по желание

На цялата територия на страната съществува гъста мрежа от училища с преподаване на чужди езици (чуждият език е ядро на т.нар. профилирана подготовка). Тези училища използват първия чужд език като средство при изучаването на редица предмети, в това число: математика, физика, химия, биология, география, история и философия. Въпросните предмети се преподават по специфичната методика за Интегрирано изучаване на учебен предмет и език (ИИУПЕ) в началните класове на горния курс на средното образование (9 и 10 клас). Това преподаване се предхожда от интензивен езиков курс (минимум 18 часа седмично) в продължение на една година (последната година на прогимназията – 8 клас).

В горните гимназиални класове е трудно да се намери паралелка, която да не е част от тази мрежа. Моделът на училищата с преподаване на чужди езици е създаден през 1952 г. в една гимназия в Ловеч, град в Северна България, където английски, френски и немски са били трите езика на преподаване. През шестдесетте години в други градове, включително в столицата, се създават нови училища, в които един от тези три езика, или руският, се преподава интензивно и се използва по методиката на ИИУПЕ. През седемдесетте години в мрежата бе добавен и испански език. От 1990 г. насам всеки от гореспоменатите езици, както и някои други, се преподават из цялата страна в училища, които предлагат профилирана подготовка по чужди езици.

Езици в продължаващото и висшето образование

Продължаващо образование (в три учебни заведения) (не се предлагат Р/МЕ или имигрантски езици)

		Обхват на езиковите програми	Учебен план	Ниво, което трябва да бъде постигнато	Наличие на държавно финансиране
ЧЕ	Институция А	голямо разнообразие	последователен и конкретен	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	пълно
	Институция В	ограничено	последователен и конкретен	национално	пълно
	Институция С	голямо разнообразие	последователен и конкретен	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	няма

Висше образование (в три университета)

	Език/езици, на които се води обучението	Език на уебсайта	Целеви групи за допълнителна подкрепа на националния език	Ниво, което трябва да бъде постигнато в обучението по чужд език	Набиране на чуждестранни студенти	Мобилност на студентите по езици	Мобилност на студентите от други специалности
Университет А	национален и чужд	национален и чужд	всички	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	международни и имигранти	по желание	по желание
Университет В	национален и чужд	национален и чужд	ограничени	национално или определено от университета	международни и имигранти	по желание	по желание
Университет С	национален и чужд	само национален	ограничени	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	международни и имигранти	по желание	по желание

Двугодишен курс по български език за чужденци се предлага на студентите по програмата Еразъм (Erasmus), както и на другите чуждестранни студенти, които се записват в университетите.

Курсовете по турски език и литература в университетите в София, Пловдив и Шумен имат голяма нужда от висококвалифицирани експерти. Същото се отнася и за Висшия ислямски институт в София, както и за новооткритите турски театри в Кърджали и Разград, които разчитат на университетите за това.

Езици в аудиовизуалните медии и пресата

Телевизионни продукции на езици, различни от националния	Филми по кината на езици, различни от националния	Програми на Р/М езици извън съответния регион	Жестомимичен превод по телевизията
дублирани	субтитрирани	понякога	редовно в София редовно в Пловдив редовно в Шумен

Радио България предлага онлайн програми на 10 езика: английски, немски, руски, френски, испански, сръбски, гръцки, албански, турски и арабски.

Макар и в ограничен мащаб, турският език също е въведен в масмедията. От 1993 г. Българското национално радио предлага сутрин и вечер половинчасови емисии на турски език, предназначени за турскоезичното население в България. Тези предавания включват новини и турска и българска народна музика. От пролетта на 2001 г. Българската национална телевизия започна излъчването на 10-минутни предавания на турски език.

През периода на прехода се прави опит и за създаване на преса на турски език. Понастоящем в София излизат три седмичника (Sabah, Zaman and Müslümanlar), както и детският вестник Filiz и детското списание Balon.

Езици в обществените сфери и услуги

Институционализирани езикови стратегии на ниво градска администрация

Брой езици	Наличие на уеб страница	Външни или вътрешни преводачи	Чуждоезикови компетенции в длъжностните характеристики на персонала	Набирани на хора, владеещи чужди езици в подкрепа на корпоративните цели	Предлагане на обучение по езици на служителите	Редовна актуализация на досието на езиковите умения на служителите
>4		Шумен				
3–4		София Пловдив		София		
1–2	София Пловдив Шумен		София Пловдив Шумен	Пловдив Шумен	София Пловдив Шумен	

Средства за комуникация

Средства за устна комуникация	Средства за писмена комуникация
Туристически услуги	Туристически услуги
Юридически услуги	Транспортни услуги
Здравни услуги	Услуги по спешност (бедствия и аварии) Здравни услуги Услуги за имигранти и интегрирането им
Услуги по спешност (бедствия и аварии) = Транспортни услуги = Услуги за имигранти и интегрирането им	

Още много може да бъде направено за засилването на езиковото многообразие в тази област.

В трите изследвани града, София, Пловдив и Шумен, се предлагат ограничени услуги на чужди езици, като акцентът пада на спешната помощ, имигрантските служби и туристическите услуги. При това обаче обикновено се използва устен превод. Освен българския, английският е най-често предлаганият език в обществените сфери и услуги, като някои услуги се предлагат и на турски, немски, френски и руски езици. Например уебсайтовете и на трите града са достъпни на английски, а този на Шумен – и на руски език. Градските администрации се стремят да назначават служители, които говорят чужди езици, като английският е с приоритет и се осигурява преподаване на английски в процеса на работа.

Езици в бизнеса (24 компании)

	ОБЩИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ							
	Наличие на езикова стратегия	Изискване за езикови умения при набиране на кадри	Осигуряване на международна мобилност	Използване на външни преводачи	Водене на досиета за езиковите умения на персонала	Използване на мрежи за езиково обучение	Използване на програми на ЕС/финансирани	Информираност за програмите на ЕС/възможности за финансиране
широко използвани	1	7	0	1	0	0	0	0

		ВЪТРЕШНИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ						ВЪНШНИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ			
		Партньорства с образователния сектор за изучаване на езици	Схеми за стимулиране или повишение въз основа на езиковите умения	Осигуряване на езиково обучение	Използване на Общата европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	Езици използвани за вътрешни работни документи/интернет	Езици на софтуера/уеб програми	Езици използвани за годишни/стопански отчети	Езици използвани в маркетинга	Езици използвани за брандиране/идентичност	Езици използвани за уеб сайт
НЕ	широко използвани	0	0	0	0	21	18	22	23	18	23
БЕ	широко използвани	0	1	0	1	5	7	8	4	9	12
Други	широко използвани	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0

Както в областта на обществените сфери и услуги, така и в бизнеса има още много да се прави за засилването на многоезичието в тази област. В почти половината от проучените компании има развита някаква форма на езикова стратегия, а бизнес английският се използва в две трети от компаниите като съпътстващ българския с цел популяризиране на съответната компания в интернет. Други езици рядко се използват и езиково обучение, различно от това по бизнес английски, не се осигурява. Няколко компании работят в партньорство с образователния сектор за осигуряване на езиково обучение, а много малък брой фирми използват международни мрежи за подобряване на езиковите умения на служителите си.

Основни заключения

Проучването ни по проекта „Европейско езиково богатство“ показва редица силни страни по отношение на многоезичието в областта на образованието на всички нива. Това се отнася както за обучението по национален език, така и за това по чужди езици. Направени са някои важни стъпки към по-широко включване на регионалните/ малцинствените езици в образованието и медиите.

Областите, които се нуждаят от по-нататъшно развитие, са обществените услуги и бизнесът.

Обещаващи инициативи и пилотни проекти

Лиляна Ковачева, директор на Центъра за образователна интеграция на децата и учениците от етническите малцинства (ЦОИДУЕМ) към МОМН, участва като един от шестимата национални консултанти при изработването на Европейската образователна рамка за ромски език, създадена от Отдела за езикова политика на Съвета на Европа през 2008 г. (http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Romani_doc_EN.asp)

Европейският ден на езиците в България е успешна инициатива, организирана от EUNIC – мрежата на Националните културни институти на Европейския съюз. В миналогодишното издание на събитието участваха следните институции от държави членки: Австрийското посолство, Британски съвет, Чешкият културен център, Полският културен институт, Френският културен институт, Гюте институт, Гръцката фондация за култура, Унгарският културен институт, Институт „Сервантес“, Посолството на Испания, Италианският културен институт, както и партньори от Руския културно-информационен център, Посолството на Швейцария, Генерална дирекция „Писмени преводи“ към Европейската комисия, Българският културен институт и Центъра за развитие на човешките ресурси. Европейският ден на езиците 2011 беше подкрепен от Столична община и МОМН, с медийното партньорство на Българското национално радио.

Източници

Национален статистически институт, Република България: Окончателни резултати от Преброяване 2011.

Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities: Opinion on Bulgaria. (прието на 27 май 2004).

Stoycheva, Maria, Albena Chavdarova and Dimitar Veselinov (2011) Language Policies Bulgaria-Europe (Езикови политики. България-Европа. – София: УИ Св. Кл. Охридски).

Пачев, Ангел. Езиковите общности. – София, 2006: Сема РШ.

Виденов, Михаил. Диглосията. – София, 2005: АИ Марин Дринов.

Jetchev, Gueorgui (2006): «Éléments de politique linguistique de l'État bulgare», *Lengas, revue de sociolinguistique*, n° 60, сс. 191–203.

4 ГЕРМАНИЯ

Ингрид Годолин, Йоана Дуарте, Патрик Громес

Контекст в страната

Германия е федерална и силно децентрализирана страна, особено по отношение на образованието, културата и социалните грижи. Конкретно за образователната сфера отговаря всяка отделна *Länder* (федерална провинция) и по тази причина не е възможно да се осигури обобщена информация за Германия в национален мащаб. Вместо това докладът се фокусира върху три отделни федерални провинции. Тъй като дори само в рамките на федералните провинции по много от включените във въпросника по проекта „Европейско езиково богатство“ въпроси не може да се направи надеждно обобщение, предпочитаме да представим доклада си без количествени данни.

В следващите раздели сме илюстрирали различните области, залегнали в проекта „Европейско езиково богатство“. Илюстрациите се подкрепят от отговорите върху въпросника по проекта. За областите от 1 до 4 изпратихме въпросника на експерти в съответните министерства в Хамбург, Северен Рейн-Вестфалия и Бавария. За област 5 се свързахме с три професионални училища и университета в градовете Берлин, Фленсбург и Мюнхен. За областите 6 (медии), 7 (обществени сфери и услуги) и 8 (бизнес) разпределихме поравно запитванията сред консултанти в три града: Берлин, Фленсбург и Мюнхен. Градовете и федералните провинции бяха избрани по искане на ръководната група, отговаряща за проекта „Европейско езиково богатство“.

Езици в официалните документи и бази данни

Не са събирани данни в национален мащаб относно езиковото многообразие. По отношение на миграцията Националното статистическо бюро (www.destatis.de/DE/) събира данни относно чуждото гражданство. От 2008 г. насам организацията „Mikrozensus“ за проучвания сред домакинствата посредством редовни представители събира допълнителни данни относно „месторождението“ на хората. Не са събирани данни за езиците. Отскоро и в малък брой федерални провинции (например в Хамбург, Северен Рейн-Вестфалия) при постъпването на децата в училище се събират данни по въпроса „кой е основният език, който говорите у дома“.

Езици в предучилищното образование

В институциите на предучилищното образование са стартирани редица специални програми, голяма част от които са предназначени за възможно най-бързо интегриране на децата-имигранти. Една от въпросните програми е наречена „*Sag mal was*“ и е разработена от провинция Баден-Вюртемберг (вж. <http://www.sagmalwas-bw.de/>) (Baden-Württemberg-Stiftung, 2011).

Полагат се значителни усилия за повишаване на качеството на квалификацията на учителите в предучилищното образование, тъй като все още болшинството от тези учители нямат защитена академична степен или не са завършили друга форма на обучение със съпоставимо качество. Един от централните въпроси при тези инициативи е кои са подходящите начини за справяне с езиковото и културно многообразие в началното образование (вж. например <http://www.weiterbildungsinitiative.de/>; www.dji.de/sprachfoerderung).

В 14 от 16-те федерални провинции на Германия, децата с „идентифицирани дефицити“ по отношение на немския език получават право на допълнителна подкрепа до постъпването им в основното образование. Преобладаващото мнозинство от съответните тестове нито разглеждат дву-или многоезицието като значим фактор за езиковото развитие, нито вземат предвид езици, различни от немския. Някои тестове, обаче, включват аспекта „многоезичие“ и предвиждат двуезично тестване чрез редица имигрантски езици. Например тестът HAVAS 5 'Katze und Vogel', предназначен за възрастовата група на пет- и шестгодишните, е разработен за немски и приблизително десет имигрантски езика (Autorengruppe Bildungsberichterstattung, 2012; Reich, Roth, & Neumann, 2007).

В някои детски градини в Саксония и Бранденбург се предлага обучение на лужките езици, а в Шлезвиг-Холщайн откриваме детски градини с датски език. Само във федерална провинция Саксония – в Бранденбург (лужки) и Шлезвиг-Холщайн – откриваме интегрирана закрила на регионалните малцинства. В другите федерални провинции няма официално приети регионални малцинствени езици.¹ Обучението на други езици, различни от немския, се провежда на широка гама от чужди езици (най-вече английски и френски), а в някои случаи се предлагат и имигрантски езици.

¹ Тази забележка се отнася за цялата образователна система.

Езици в основното образование

Немският е езикът на преподаване в болшинството от основните училища в Германия, въпреки че няма официални разпоредби, определящи това. В някои федерални провинции откриваме отделни основни училища, които работят с така наречените двуезични модели. Повечето от тези училища (някои от които включват в наименованието си „международно училище“) работят с английски или един от другите престижни „класически“ чужди езици, например френски (вж. 'Staatliche Europaschulen Berlin'). Няколко федерални провинции имат изградени двуезични модели за учениците от автохтонни малцинства (например с датски в Шлезвиг-Холщайн, лужки в Саксония) (вж. Gantefort und Roth 2011 за обзор на този аспект). На подобен принцип в няколко федерални провинции са създадени двуезични училища с имигрантски малцинствени езици. Например в Хамбург има шест училища с по един „двуезичен“ клон или учебен курс с езиците италиански, португалски, испански и турски (Duarte 2011).

Като цяло английският е първият чужд език. Според регионалното законодателство, обаче, могат да се предлагат и други езици. Училищата в пограничните региони например предлагат френски или нидерландски като първи език. Някои федерални провинции предлагат първия чужд език от 1-ви клас, но обикновено децата започват да го изучават от 3-ти клас, т.е. от 9-годишна възраст. На местата, където се предлага такова чуждоезиково обучение, то е задължително за всички деца, включително тези с имигрантски произход.

По отношение на обучението на имигрантски малцинствени езици, отново наблюдаваме силно диференцирана картина. През 70-те години на ХХ век федералните провинции на бившата Федерална република Германия са имали действащи системи за обучение на така наречения „майчин език“, предлагащи преподаване на приложимите „гастарбайтерски“ езици – т.е. езиците на държавите, с които е имало сключени договори за трудова миграция. Въпросните езици били най-вече италиански, испански, португалски, гръцки, „югославски“, турски и, в редки случаи, марокански арабски. Тези системи били въведени в отговор на препоръките на Европейската общност.

От края на 90-те години на ХХ век, обаче, и особено след обединението на Германия, поради многобройни причини тези модели западнали. Към настоящия момент няма налични надеждни данни относно броя и спектъра на имигрантските езици, които се преподават – нито в рамките на официалните училищни системи, нито извън тях – и по подобни причини няма данни и за броя на участниците в такива курсове. Можем да предположим, въз основа на неофициални сведения, че съществува значителен и вероятно нарастващ интерес към такова чуждоезиково обучение (Fürstenau, Gogolin, & Yagmur, 2003). Повечето версии се основават на частни инициативи и не са свързани с официалната училищна система.

По принцип учителите имат квалификация да преподават на немски, както и на чужди езици, тъй като

при обучението на учителите в Германия задължително се изучават два предмета и учителите се разпределят според тяхната квалификация. Почти никъде в немските университети не се предлага конкретна квалификация за учители по имигрантски езици. Подготвят се малък брой студенти като учители с руски или турски език, например в Хамбургския университет и в този на Есен-Дуисбург (Северен Рейн-Вестфалия), както и в Тюбингенския университет (Баден-Вюртемберг). Нивата на владеене за националния и чуждите езици се определят съгласно националните стандарти.

Езици в средното образование

В Германия е създадена доста обширна система за чуждоезиково обучение в средното образование. По-голямата част от учениците изучават поне един чужд език, а именно английски. Немският е задължителен на всички нива и във всички видове училища от средното образование и освен това е залегнал във всички изпити за завършване на училище. В допълнение към това, един чужд език е задължителен във всички средни училища, с изключение на тези за деца със специални нужди. Вторият чужд език е задължителен само за изпитите за най-висока квалификация при напускане на училище (*Abitur*), но често се предлага от шести клас в междинните училища. Изборът на езици е различен в зависимост от региона, както и при различните училища. Понастоящем френският и испанският са най-търсените чужди езици. Въпреки това се наблюдава повишаване на броя на учениците, които изучават езици като китайски или японски, особено в градските райони. Училищата се радват на голяма свобода при избора на чужди езици, които могат да включат в учебните си планове, ако искат да предлагат специфични профили или програми. За редица университетски курсове (например за докторантурите) латинският все още е задължителен в повечето университети. По тази причина латинският (и по-рядко класическият гръцки) се предлага в много училища, които подготвят своите ученици за най-високия изпит за напускане на училище, *Abitur*. Като цяло около 15 различни езици се преподават като чужди в обществените училища в Германия.

Учебни програми за немски като втори език съществуват в повечето федерални провинции (вж. обзора на: <http://www.bildungsserver.de/Lehrplaene-Richtlinien-3271.html>). По принцип тези учебни програми са насочени към ученици, които тъкмо са се включили в системата. Целта им е да осигуряват подкрепа за прехода от първоначалните „приемни часове“ към общата училищна система. Сравнимо със системата на основното образование, обучението по наследствени езици се предлага на някои имигрантски езици (например на 12 езика в Саксония) предимно извън общата училищна система или в най-добрия случай прикрепено към нея. В повечето федерални провинции е регламентирано разпознаването на постижения в часовете по наследствени езици, например чрез включване на оценките от съответните часове в официалното удостоверение за завършено образование, независимо дали се предлагат в или извън общата училищна система.

Едно скорошно явление в средните училища е увеличаването на двуезичните програми с английски език. Има различни видове такива програми. При някои се насърчава потапянето в средата и се използва само английски език; при други се използва както немски, така и английски, и това обучение може да бъде наречено „Интегрирано изучаване на учебен предмет и чужд език” (ИИУПЧЕ). В повечето случаи тези програми се осъществяват в средното образование. Като цяло чуждоезиковото обучение в рамките на немската образователна система е силно развито и обхваща широка гама от програми. Преподаването и изучаването на английски език де факто се е превърнало в минимално изискване за всички ученици.

Според нашите консултанти, в Бавария като средство за преподаване се използва само немски език. Чуждите езици са задължителни както в долната, така и в горната степен на средното образование. Действителният избор на езици е различен – в зависимост от конкретното училище, а също и между отделните видове училища. Най-широко предлаганите чужди езици включват латински, руски, френски, италиански и испански. В Бавария не съществуват регионални или малцинствени езици. Никой от имигрантските езици не се използва за преподаване. Учителите по немски и по чужди езици получават квалификацията си в университетите и покриват ясни стандарти за ниво на владеене.

В Северен Рейн-Вестфалия не съществуват регионални или малцинствени езици. За преподаване се използва както немският, така и чужди и имигрантски езици съгласно ясно определен учебен план. Учителите по немски и по чужди езици получават квалификацията си и покриват критерии за владеене съгласно съответните стандарти.

Езици в продължаващото и висшето образование

Продължаващо образование (в три институции за професионално образование и обучение)

В отговорилите училища фокусът е поставен върху уменията по немски, както и по чужди езици (английски, френски и испански), като не се предлагат имигрантски езици. Открихме един интересен резултат в професионалното училище във Фленсбург, където датският е посочен като чужд език, вместо като официално признат малцинствен език.

Висше образование (в три университета)

Въпросникът по проекта „Европейско езиково богатство” е изпратен на три университета: Лудвиг-Максимилиан в Мюнхен, Фленсбургския университет и Берлинския свободен университет. Във всички тях част от обучението се предлага както на немски, така и на чужди езици. Няма въпрос относно езика на преподаване, но най-вероятно това е английският. Всички университети предлагат уебсайтове и информация относно изискванията за прием на немски и на чужди езици. Фленсбургският университет посочва използване на

„регионални и малцинствени езици”; на практика това по всяка вероятност означава датски, който е регионален малцинствен език в областта. Езиците, които се предлагат в проучените университети са: арабски, баски, китайски, английски, френски, италиански, нидерландски, персийски, полски, португалски, руски, испански, турски, датски.

Езици в аудиовизуалните медии и пресата

До края на 90-те години на XX век много обществени и частни радиостанции и телевизии предлагат програми на регионални диалекти, автохтонни малцинствени езици или имигрантски езици. Последните са наричани мултикултурни програми (или дори станции/канални). В днешно време тези предложения почти изцяло са изчезнали от радио- и телевизионния ефир съгласно общественото законодателство.

Една значима „мултикултурна” станция е френско-немската телевизионна кооперация ARTE. Тя предлага повечето от програмите с втора аудиопрограма – на френски или немски. Други широко предлагани „мултикултурни” средства са субтитрите – на немски език – за хората с увреден слух, както и аудио коментар за аудиториите с увредено зрение. Жестомимичният език играе само второстепенна роля; не съществуват законови изисквания за неговото предлагане. Частният телевизионен и радиопазар е предимно едноезичен. Въпреки това, кабелните и сателитните телевизионни канали и радиостанции осигуряват на аудиториите достъп до голям брой чужди станции/канални. Много от тях са от Обединеното кралство или Франция, но има и значително количество програми на имигрантски езици, например от Русия и Турция.

Друга характерна черта на немската телевизия – както и на широкия филмов пазар – е дублирането на чуждоезиковите филми. Почти всички чуждоезикови филми и телевизионни сериали се предлагат с дублаж. В много редки случаи се предоставя достъп до оригиналния език посредством втора аудио програма. По подобен начин в повечето масови кинозалони се прожектират само дублирани версии на чуждоезиковите филми. Версии на оригиналния език и такива със субтитри са ограничени предимно в рамките на филмотечните кина. Това се дължи на развитието на значителна „индустрия за дублаж” заедно с проспериращата филмова индустрия.

Броят на вестникарските заглавия, както и на предлаганите езици, които открихме в Берлин, значително надвишава този във Фленсбург. Като се вземат предвид размерите на двата града и международния характер на град като Берлин, това не е изненада за никого. Там отново доминира предлагането на европейски езици, но са представени и китайски, японски, арабски и други африкански езици.

Както може да се очаква, автохтонните малцинствени езици не играят значима роля на немския медиен пазар, освен в регионите, където съответните езици са официално признати.

Медиите на имигрантски езици са широко разпространени. Медиите на чужди езици на основни политически и икономически партньори на Германия се намират във всички региони. Едно скорошно явление на вестникарския пазар е „печатането при поискване“. Тази технология позволява присъствие на печатни медии на всеки език, дори и при само един желаещ.

Езици в обществените сфери и услугите

Институционализирани езикови стратегии на градско ниво

Официалният език в Германия е немският, въпреки че не съществува официална формулировка на понятието „национален език“. Всяка комуникация с правно-обвързващ характер трябва да се провежда на немски език; в противен случай се приема, че не се е провела. В случай на правен спор, обвиняемите имат право да бъдат подпомагани на домашния им език от преводачи.

На практика, обаче, поне по-големите градове в Германия подхождат прагматично към този въпрос и се стремят да предават колкото се може повече информация на хората, говорещи езици, различни от немския, особено по отношение на социалното подпомагане и социалното включване, сигурността, имигрантските услуги и туризма. В каква степен това представлява последователна стратегия остава неясно от отговорите по въпросника.

Участниците в проучването от трите града – Берлин, Фленсбург и Мюнхен – посочват, че поне на моменти се прилага стратегия за насърчаване на многоезичието. Датският език има специален статут като официален малцинствен език в Шлезвиг-Холщайн. Английският се подкрепя навсякъде в Германия, но само за стопански цели. Участникът от Мюнхен дава много подробни примери за подкрепа на многоезичието.

В следващите параграфи представяме някои от отговорите за градовете Берлин и Мюнхен. За Фленсбург нямаме достатъчно информация, за да кажем повече от вече посоченото по-горе.

Област 7А се интересува от институционализирани езикови стратегии на градско или областно ниво. Консултантът ни в Берлин е отбелязал, че е трудно да отговори на тези въпроси на градско ниво – или в случая с Берлин: едновременно и на държавно ниво.² Тук отново ясно се вижда децентрализацията като общ елемент на администрацията и политиката: властите на областно ниво са свободни да определят собствени политики. От гледната точка на участниците в изследването, основните теми, които изискват многоезична комуникация са сигурността, престъпността и предотвратяването на злоупотреби, и предоставянето на обща информация. В квартали със значително имигрантско население например се разпространяват брошури относно сигурността на дома, написани на арабски и турски език.

Също така части от уебсайта на градския съвет и друга информация са налични на английски, френски, италиански, китайски, полски, руски, турски, сръбски, хърватски и испански. В повечето останали случаи многоезичните компетенции на държавните служители или други обществени служители се използват спорадично. Това води до ситуация, при която в някои случаи е наличен широк спектър от езици, а в други – само немски и английски, в зависимост от това кой е на работа през конкретната смяна. За много правни цели и при наказателните производства се привличат квалифицирани външни преводачи. Изглежда, единствено полицията се интересува от чуждоезикови умения (извън немския) като допълнителна компетентност, оценявана с допълнителни кредити в процеса на кандидатстване за работа. Това важи за езици, към които има силен интерес, като арабски, английски, китайски, френски, италиански, хърватски, полски, руски, сръбски, испански, турски и виетнамски.

Градските власти в Мюнхен представят по-разнообразна картина. Това най-вероятно се дължи на стратегията за общуване на конкретния участник в проучването. Например за Мюнхен се посочва, че службата за социални грижи предлага преводачески услуги на албански, амхарски, арабски, азербайджански, босненски, български, китайски, дари, английски, френски, гръцки, иврит, хинди, италиански, киконго, суахили, хърватски, кюрдски, лаоски, македонски, пасхту, филипински, полски, португалски, пенджабски, румънски, руски, сръбски, словенски, сомалийски, испански, тамилски, таджикски, тайландски, чешки, турски, уйгур, украински, урду и виетнамски. В допълнение към това, съвети по образователни теми се предлагат от образователните органи на много от тези езици. Град Мюнхен има и присъствие в интернет на английски, френски, италиански, арабски, китайски, руски, японски, испански, и португалски. Градската администрация предлага услуги за писмен и устен превод на английски, френски, турски, босненски, хърватски и сръбски. За четиридесет други езици може да бъде привлечена външна подкрепа. Град Мюнхен предлага допълнително признание за многоезичието, като позволява на кандидатите за работа да компенсират слабости във владенето на немски език с многоезични компетенции по други езици. Освен това могат да бъдат частично спонсорирани курсове за езиково обучение за служителите на градските власти, ако даденият език ще им е от полза в работата. Подобно на Берлин, обаче, и Мюнхен не води регистър на езиковите умения на своите служители.

Област 7Б се интересува от начина, по който е обезпечена гласовата комуникация в града. Отговорите в този раздел са малко, което може да се дължи на начина, по който са формулирани въпросите, или на факта, че някои услуги, като например транспорта и туристическата информация, се обезпечават от частни компании. Натъкнахме се на известна подробна информация относно службите за спешна помощ в Берлин, където в зависимост от дежурните служители се говорят турски, руски, полски, испански, италиански, нидерландски,

²Трите немски града: Берлин, Бремен и Хамбург имат и политически статут на Bundesländer. (Федерални провинции).

португалски и френски, както и английски, с различни нива на владеене, според първия език на човека. Със службите за имиграция и интеграция често може да се общува на английски, плюс (в някои случаи) френски, турски, руски и испански. За езици като арабски, виетнамски, румънски и български може да бъде привлечена външна подкрепа. Театрите предлагат информация предимно на немски и английски, с изключение на Руския театър и един авангарден театър, „ufa-Fabrik”, където се предлага информация на английски, испански и френски. За Мюнхен не разполагаме с достатъчно информация със сравнимо ниво на конкретност.

Много немски градове са създали или Съвет на чуждите граждани („Ausländerbeirat”), или подобни институции, които да се занимават с интересите на имигрантите и да подкрепят тяхната интеграция.

Област 7B се интересува от средствата за комуникация. Тук отговорите не предлагат никаква допълнителна ценна информация в сравнение с предишните две области. Общото впечатление е, че двата големи града признават езиковото многообразие, но реакцията им спрямо него би могла да стане и по-последователна.

Езици в бизнеса³

Общественият дебат около езиците в бизнеса в Германия се концентрира върху два проблема. Първият е този за езиковата компетентност по немски език; организациите на работодателите – наред с други – се оплакват, че при завършване на училище младежите нямат достатъчно добри езикови умения по немски, за да се включат в стажантска програма. Въпреки че това оплакване понякога се свежда до учениците от имигрантска среда, обикновено то е по-общо и се отнася до младите хора с удостоверение за завършване на училище от по-ниските степени на образование. Вторият е, че редица значими изследвания показват, че работодателите вече не смятат владеенето на английски и немски за достатъчно, а изискват владеене на допълнителни езици от своите служители (Meuer & Apfelbaum, 2010).

От 15-те дружества, с които разговаряхме, спокойно можем да направим заключението, че стратегиите за многоезичие действително играят роля в дружествата, когато е налице нужда от използване на други езици за вътрешна комуникация (в случая на мултинационалните компании) или за общуване с клиенти и бизнес партньори. Независимо от конкретния случай, тези стратегии не могат да се определят като „стратегии за многоезичие”, но представляват част от по-обща концепция за справяне с многообразието.

От гледна точка на конкретни практики за езиково управление, почти всички (13 от общо 15) дружества използват немски за вътрешните си документи. Бизнес английски се използва широко от две дружества, а пет го използват от време на време; останалите изобщо не го използват. Други езици се използват само от 3 дружества и това са: датски (банка); словенски, руски,

полски, италиански, унгарски, чешки и български (строителна компания, за която тези езици вероятно обхващат района ѝ на действие, както и държавите, от които произхождат служителите ѝ); и английски и френски (хотел). Въпросите относно езика на вътрешния софтуер, езика на маркетинговите дейности и езика на уебсайтовете показват много сходна картина, като само една банка се откроява сред останалите и съобщава за използване на немски и датски в цялостната си дейност. Освен това една строителна компания е провела маркетингова кампания на датски, която обаче е прекратена. Един от хотелите предоставя информация на уебсайта си (в зависимост от избора на посетителя) на английски, френски, белгийски, испански, италиански, нидерландски, австрийски, португалски, швейцарски и бразилски. Само 2 дружества широко използват външни писмени или устни преводачи, а четири – от време на време. Само 1 дружество (банка) води регулярен регистър на езиковите умения по немски и английски на своите служители.

Тези доста разнопосочни отговори не позволяват да се направи никакво обобщение. Те могат да се тълкуват като показател за липса на интерес към езиковото управление, което добива смисъл едва когато нуждите на бизнеса изискват общуване на езици, различни от немския. Можем да се запитаем какво друго бихме могли да очакваме от стопанския сектор. Според Мейер (Meuer, 2009) може да се окаже, че немските дружества действително инвестират в езиковото многообразие на своите служители, ако това е обосновано от изискванията за управление на многообразието, от една страна, и от друга – от изискванията на собствения им бизнес сектор.

Основни заключения

В Германия можем да открием разнородни нагласи по отношение на езиковото многообразие. От една страна, много обществени инициативи и кампании носят посланието „само немски”. Наскорозна кампания на „Deutschlandstiftung” (подкрепяна от Националната комисия за интеграция на мигрантите и бежанците, Министър Maria Böhmer) е един пример за този вид стратегия; съобщението е, че говоренето на немски език е най-добрият (ако не и единствен) ключ за интеграция (<http://www.ich-spreche-deutsch.de/de/>). От друга страна, най-малко на реторична основа, можем да открием ясни становища за подкрепа и признаване на многоезичието – пример за това е кампанията „Многоезичие – езици без граници”, иницирана от Goethe-Institut; вж. <http://www.goethe.de/ges/spa/prj/sog/deindex.htm>. Дори на най-високото политическо ниво често се изразява признание за многоезичието. Пример за това откриваме в „Националния план за интеграция” – политическа рамка, разработена от името на Централното правителство (Bundesregierung, 2007). В раздела относно образованието откриваме изявлението, че министрите на културните дела в отделните федерални провинции ще инвестират в стратегии за насърчаване на по-добро владеене на немски за всички ученици. Освен подкрепата

³Получихме много малко отговори на въпросника, защото много дружества не са склонни да разкриват вътрешните си политики.

за немския език, обаче, министрите обявяват, че „федералните провинции потвърждават значението на многоезичието за всички ученици. Това включва наследствените или семейни езици на децата-имигранти. Следва да се определят подходящи мерки за подпомагане установяването на многоезичието в учебните практики като общ принцип в образованието“ (Bundesregierung, 2007, стр. 25f, наш превод). Илюстрацията на „политики и практики за многоезичие“, по начина, предвиден проекта „Европейско езиково богатство“, представя отчетливо динамична и променяща се картина на ситуацията – и ние сме убедени, че това не е валидно само за немския език, а по-скоро скицира европейските общества като цяло.

Обещаващи инициативи

Въпреки че в Германия не съществува нищо, което да напомня за обща стратегия, официалното признание на многоезичието бележи възход през последните години. Открихме множество обещаващи инициативи, при все това в децентрализирана система като германската те вероятно няма да бъдат открити въз основа на инструментите на проекта „Европейско езиково богатство“. Инициативите включват от модели за двуезично обучение до широкообхватни модели за иновации в училищата, предназначени за въвеждане на многоезичието като обща черта на езиковото образование (вж. проектите на 'Durchgängige Sprachbildung'/ 'Непрекъснато езиково обучение' – <http://www.foermig.uni-hamburg.de>). Редица проекти насърчават езиковото многообразие като обща черта на ранното детско образование (Tracy, Weber, & Münch, 2006). Подобни инициативи могат да бъдат открити в частния сектор, както и в общественото основно образование. Те включват модели с „класически“ чужди езици, а именно английски или френски, както и модели, грижещи се за имигрантските езици. Съществуват информационни портали за родители, както и за заинтересовани учители или експерти (вж. например <http://www.fmks-online.de/> за чуждите езици; или регионални портали като 'Bilingual erziehen' [двуезично обучение], www.bilingual-erziehen.de, които се отнасят до всички модели, независимо от езиците, които ще се използват). Както се вижда във втория пример, понятията „двуезичен“ и „многоезичен“ често се използват като синоними от страна на частни инициативи, както и в обществената или политическата сфера и при научноизследователските дейности.

Друг пример са многобройните стратегии за управление на многообразието, използвани от дружествата. Подобни стратегии обикновено могат да се открият по-скоро в големи дружества, отколкото в малки и средни предприятия, въпреки че вторите разработват начини за справяне с многообразието според наличния си персонал и клиента. В големите автомобилни компании например езикови ресурсни групи се грижат за членовете на персонала, които са мигранти. Част от тези дейности е да се оказва подкрепа за уменията по наследствени езици.

В заключение: докато на равнище обществени правила и разпоредби не откриваме почти никакви инициативи за насърчаване на многоезичието, на регионално и местно ниво такива съществуват – с други думи: колкото повече се доближаваме до действителните практики, толкова повече откриваме използване на многоезичието.

Източници

Autorengruppe Bildungsberichterstattung (Ed.). (2012). *Bildung in Deutschland 2012. Ein indikatorengestützter Bericht mit einer Analyse zu Perspektiven des Bildungswesens im demografischen Wandel. Im Auftrag der Ständigen Konferenz der Kultusminister der Länder in der Bundesrepublik Deutschland und des Bundesministeriums für Bildung und Forschung*. Bielefeld: W. Bertelsmann.

Baden-Württemberg-Stiftung (Ed.). (2011). *Sag' mal was – Sprachförderung für Vorschulkinder. Zur Evaluation des Programms der Baden-Württemberg-Stiftung*. Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag.

Bundesregierung. (2007). *Der Nationale Integrationsplan. Neue Wege, neue Chancen*. Berlin: Заимствано от: http://www.bmj.bund.de/files/-/2321/181007_Nationaler%20Integrationsplan.pdf.

Fürstenau, S., Gogolin, I., & Yagmur, K. (Eds.). (2003). *Mehrsprachigkeit in Hamburg. Ergebnisse einer Sprachenerhebung an den Grundschulen in Hamburg*. Münster u.a.: Waxmann.

Gantefort, Christoph and Roth, Hans-Joachim (2011). *Sorbisch-Deutsche Schulen in Sachsen. Ergebnisse zur Sprachentwicklung in der Sekundarstufe I*. Hamburg and Köln: University of Cologne. Available under: <http://search.sachsen.com/web/>

Meyer, B. (2009). *Nutzung der Mehrsprachigkeit von Menschen mit Migrationshintergrund. Berufsfelder mit besonderem Potenzial*. Nürnberg: Bundesamt für Migration und Flüchtlinge.

Meyer, B., & Apfelbaum, B. (Eds.). (2010). *Многоезичието на работното място. От политики към практики в обществените, медицински и стопански ситуации* (Vol. 9). Amsterdam: John Benjamins.

Reich, H. H., Roth, H.-J., & Neumann, U. (Eds.). (2007). *Sprachdiagnostik im Lernprozess. Verfahren zur Analyse von Sprachständen im Kontext von Zweisprachigkeit*. Münster: Waxmann.

Tracy, R., Weber, A., & Münch, A. (2006). *Frühe Mehrsprachigkeit. Mythen – Risiken – Chancen*. Stuttgart: Bande-Württemberg-Stiftung.

5 ГЪРЦИЯ

Сара Ханам и Евагелия Папатанасиу

Контекст в страната

Гърция има население в размер на приблизително 11,32 милиона (Eurostat, 2011) и се намира в южната част на Балканския полуостров. Официалният език е гръцкият, който се говори от мнозинството от населението. Налице е езиково разнообразие, резултат от по-стари и по-нови вълни на имиграция. Те включват повечето балкански страни и Турция, Китай, Пакистан, Шри Ланка, Афганистан, Филипините, както и няколко африкански държави (Hannam and Papathanasiou, 2011). Турският съществува като регионален език (виж по-долу). По времето, когато са събирани данните, Гърция е в разгара на икономически колапс, а и след това продължава да е в уязвимо положение в рамките на европейските структури, което засяга всички нива на образованието и обществените услуги.

Езици в официалните документи и бази данни

Проблемите, свързани с националния език и чуждите езици, се разглеждат от езиковото законодателство и/или от документите за езиковата политика. Изучаването и преподаването на националния език зад граница на деца и/или възрастни с гръцки произход са (съ)финансирани в страни от цяла Европа, най-значително в Германия, Обединеното кралство и Франция, а също и в САЩ, Австралия и някои африкански страни. Европейската харта за регионалните или малцинствените езици не е подписана/ратифицирана от Гърция. Още от времето на Лозанския договор (24 юли 1923 г.), който доведе до това, което наричаме “обмен на населението”, и Гърция, и Турция не признават съществуването на етнически малцинства в своите територии. Двете страни признават единствено съществуването на религиозни малцинства. В Гърция това важи по-специално за турската общност в североизточната провинция Тракия, която е посочена като мюсюлманско малцинство.

В Гърция не съществуват официални механизми за събиране на данни за езиковото многообразие на национално/регионално ниво.

Въпросът за регионалните, малцинствените и имигрантските езици е политически чувствителен (Kiliari, 2009), тъй като той се пресича с дискусиите за имиграционния поток и контрола върху него. Въпреки че съществуват примери за училища, предлагащи образование на турски език в Тракийския регион, това е в рамките на разпоредба за мюсюлманското малцинство; езикът на тази общност не е изрично упоменат в политически документ. Има индикации, че в близко бъдеще може да бъде разработена езикова политика, която да урежда проблемите с чуждите езици. Направено е също така проучване от Министерството на образованието, което изследва необходимостта от “насърчаване на културнонаследствените езици на чуждестранните и репатрираните учаци” (www.diaipolis.auth.gr, 2011).

HE=национален език
 CE=чужд език
 P/ME=регионални или малцинствени езици
 IE=имигрантски езици

Езици в предучилищното образование (не се предлагат)

Езици в началното образование (не се предлагат IE)

Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подкрепа по HE	последователен и конкретен	преди редовното обучение	няма	национален стандарт

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИИУПЕ)	Начало на езиковото обучение	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
P/ME	само за които е майчин език	общ	широко използван	от първата година	в учебните часове	няма	национален стандарт	не е посочено	пълно
CE	всички	последователен и конкретен	в някои области	от първата година	в учебните часове	няма	национален стандарт	не е посочено	пълно

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Мобилност
P/ME	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	не е приложимо
CE	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	неформална финансова подкрепа
Подкрепа по HE	учители по език	по конкретни предмети	няма	не е приложимо

Езици предлагани в началното образование:

Регионални/малцинствени езици	турски
Чужди езици	английски и френски или немски

Предоставянето на чуждоезиково обучение от страна на държавата не е задължително в предучилищното образование, въпреки че чуждите езици са въведени в началния етап и на тях се гледа много сериозно. Има значителна инвестиция от държавния сектор и в осигуряване на допълнително частно преподаване. Резултатите на този етап не отразяват адекватно размера на инвестицията нито по отношение на гръцкия език, нито по отношение на чуждите езици. Пак на началнообразователно ниво в училищата на Тракийския регион е предложен и турският език – за населението, формирано там в резултат на многократния обмен на население между Гърция и Турция. Има повече от 200 училища, предлагащи турски език на началнообразователно ниво, въпреки че броят им е намалял през последните години. До среднообразователното ниво този брой се редуцира до по-малко от десет (Συντονιστικό Γραφείο Μειονοτικών Σχολείων – Бюро за координация на малцинствените училища, 2011). Английският остава доминиращ като чужд език, предлаган по подразбиране. Открихме, че съществува желание да се предоставят повече езици, освен английски, френски и немски (като последните два също са на разположение). Налице е ограничено предоставяне на обучение за преподаватели по италиански, испански, някои балкански езици и турски, макар и да са малко преподавани в държавните училища. Имигрантските езици остават непредставени в този сектор, но ние открихме свидетелства, че много от тях биват преподавани в рамките на самите общности.

Езици в средното образование (не се предлагат Р/МЕ и ИЕ)**Организация**

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подкрепа по НЕ	последователен и конкретен	преди редовното обучение	няма	училищен стандарт

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИИУПЕ)	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
ЧЕ	всички	последователен и конкретен	няма	в учебните часове	>10	училищен	национални или училищни стандарти	пълно

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Изисквано ниво на владение на езика	Мобилност
ЧЕ	учители по език	обща	общо	национални или регионални стандарти	известна финансова подкрепа
Подкрепа по НЕ	учители по език	обща	общо	няма информация	

Езици в средното образование:

Чужди езици	Задължителен: английски По желание: френски, немски
--------------------	--

Значителен брой часове са посветени на изучаването на чужди езици в средното образование. Отдава се голямо значение на взимането на езиковите изпити, което често допълнително се подsigурява и финансира от семействата. Английският език е задължителен, а другите чужди езици (френски, немски, италиански и испански) се изучават по желание. Има някои свидетелства за експерименталното интегрирано изучаване на учебен предмет и език (ИИУПЕ) в държавно училище в Солун с английски като език на преподаване. Освен това като част от интердисциплинарен подход към чуждоезиковото обучение се използват мултимедийни приложения (като *Xenios*) и нови технологии (Tangas, 2006). Имигрантските езици остават непредставени в този сектор.

Езици в продължаващото и висшето образование**Продължаващо образование (в три учебни заведения) (не се предлагат Р/МЕ и ИЕ езици)**

		Обхват на езиковите програми	Учебен план	Ниво, което трябва да бъде постигнато	Наличие на държавно финансиране
ЧЕ	Институция А				
	Институция В				
	Институция С	ограничено	няма предписания	няма	пълно

Висше образование (в два университета)

	Език/езици, на които се води обучението	Език на уебсайта	Целеви групи за допълнителна подкрепа на националния език	Ниво, което трябва да бъде постигнато в обучението по чужд език	Набиране на чуждестранни студенти	Мобилност на студентите по езици	Мобилност на студентите от други специалности
Университет А	национален и чужд	национален и чужд	всички	национален или институционален стандарт	само международни	по желание	по желание
Университет В	национален, чужд	национален и чужд	ограничени	национален или институционален стандарт	международни и имигранти	по желание	по желание

Институциите за професионално образование и обучение (ПОО) функционират преди всичко на гръцки език, а когато бива предоставян чужд език, фокусът пада главно върху английския. ПОО институцията, проучена в Атина, реализира голям брой предложени от Министерството на труда и социалното осигуряване програми за обучение на гръцки език, предназначени за бежанци, имигранти и репатрианти. Общо 15 програми, всяка от които по 300 часа, бяха приложени за 323 бежанци, имигранти и репатрианти, които след това положиха изпит за сертификат за владееене на гръцки език, организиран от Центъра за гръцки език. Значителни проблеми срещнахме с достъпа до данни на ПОО институциите, които по това време бяха в процес на реструктуриране, а в ход беше и проверка от страна на Министерството на образованието.

Университетите показват много по-голямо езиково разнообразие, което вероятно е под влияние на програми като Erasmus. Налице са инициативи, насочени към чуждестранните студенти, но също така се предлагат и възможности за обучение на гръцки студенти по различни европейски и неевропейски езици. Има сведения за експериментални практики в училищата, които се инициират от университетски катедри (например проектът ИИУПЕ в Солун се ръководи от Солунския университет “Аристотел”).

Езици в аудиовизуалните медии и пресата

Телевизионни продукции на езици, различни от националния	Филми по кината на езици, различни от националния	Програми на Р/М езици извън съответния регион	Жестомимичен превод по телевизията
субтитрирани	субтитрирани	понякога	понякога

На новите езикови общности не е отделено официално ефирно време по телевизията и радиото, въпреки че не са възпрепятствани да използват ефира. Филмите се излъчват със субтитри; дублажът се среща изключително рядко, освен що се отнася до детските предавания. В добавка, малък брой новинарски емисии са придружени от езика на знаците, както се изисква от гръцкия закон. Констатирахме, че се продават широк спектър от вестници на различни езици, показващи смесване между реалните и официално признатите общности. Разнообразието е най-голямо в столицата Атина.

Езици в обществените сфери и услуги

Институционализирани езикови стратегии на ниво градска администрация

Брой езици	Наличие на уеб страница	Външни или вътрешни преводачи	Чуждоезикови компетенции в длъжностните характеристики на персонала	Набиране на хора, владеещи чужди езици в подкрепа на корпоративните цели	Предлагане на обучение по езици на служителите	Редовна актуализация на досието на езиковите умения на служителите
>4						Солун
3–4		Ксанти				
1–2	Ксанти			Ксанти		

Средства за комуникация

Средства за устна комуникация	Средства за писмена комуникация
Образователни услуги Туристически услуги	Услуги за имигранти и интегрирането им Туристически услуги

Имахме сериозни затруднения при получаването на данни за този сектор по време на политическите и икономическите катаклизми. Изглежда има липса на систематична политика за работа с чужди езици, когато става дума за търсенето и предоставянето на обществени услуги. В случаите, когато такава политика все пак е налице, установихме, че тя е специална. Английският език е разпространен, без да бъде доминиращ в тези сфери. От потребителите на обществени услуги се очаква да са запознати, ако не грамотни, с гръцкия език.

Езици в бизнеса (24 компании)

ОБЩИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ								
	Наличие на езикова стратегия	Изискване за езикови умения при набиране на кадри	Осигуряване на международна мобилност	Използване на външни преводачи	Волене на досиета за езиковите умения на персонала	Използване на мрежи за езиково обучение	Използване на програми на ЕС/финансирани	Информираност за програмите на ЕС/възможности за финансиране
широко използвани	9	14	8	1	0	4	1	0

		ВЪТРЕШНИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ						ВЪНШНИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ			
		Партньорства с образователния сектор за изучаване на езици	Схеми за стимулиране или повишение въз основа на езиковите умения	Осигуряване на езиково обучение	Използване на Общата европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	Езици използвани за вътрешни работни документи/интранет	Езици на софтуера/уеб програми	Езици използвани за годишни/стопански отчети	Езици използвани в маркетинга	Езици използвани за брандиране/идентичност	Езици използвани за уеб сайт
НЕ	широко използвани	1	2	2	0	21	18	20	22	19	20
БЕ	широко използвани	2	4	6	0	10	12	9	12	13	22
Други	широко използвани	0	2	1	0	0	0	0	1	0	2

Чуждите езици са много търсени в бизнес сектора и се определят по значение по-скоро като съществени, отколкото като желателни. Проучените бизнес фирми обаче, изглежда, обръщат малко внимание на това колко би трябвало да струва набирането на служители с познания по имигрантски езици. От друга страна, в процеса на комуникация се наблюдава практическо използване на повечето балкански езици, което се дължи на силните бизнес и търговски връзки със съседните страни. Там, където тези езици не са в употреба на работното място, английският се използва по подразбиране като лингва франка – в резултат, свободното владение на английски език се цени най-много. Малко фирми имат политика, изрично поощряваща владенето на езици, или пък структури за подкрепа на многоезичието. Такива явления може и да съществуват в по-широк от обхванатия от проучването план, но като цяло картината не съответства на представата за многоезичието.

Основни заключения

Налице са значителни и дългосрочни инвестиции в изучаването на чужди езици в Гърция. Говорят се и множество други езици, идващи от Балканите и от други части на света, но тук нещата са относително дискуссионни, тъй като са преплетени с дебатите около имиграцията. Общо взето, в повечето области се натъкнахме на нежелание да се предоставят данни. Смятаме, че това отчасти се дължи на непознаване на изследванията от този род. Също така вероятна причина е и появата ни точно в пика на икономическата криза и тревожното състояние в страната. Въпросът за многоезичието не се възприема като приоритет от много потенциални доставчици на данни. Очевидна е необходимостта от преодоляване на гръцката едноезичност в държавните и обществените услуги, а водещата роля на английския език е от значение във всички сфери. Липсата на ключови агенции, работещи по въпросите на многоезичието както в държавния, така и в неправителствения сектор, може да се окаже пречка, тъй като отговорността се пада главно на отделни учени и изследователи, както и на обществени организации. Такива организации могат се фокусират върху разширяването на участието и представителството на различните езикови общности – по време на събирането на данни не намерихме свидетелства за подобни инициативи.

Обещаващи инициативи и пилотни проекти

Що се отнася до регионалните и малцинствените езици в началното образование, открихме данни за две програми на университета “Аристотел” в Солун, които предлагат помощ на училищата с репатрианти, имигранти и ромски ученици. Това е единственият начин, по който ромската общност е представена в нашия набор от данни. Проучването за насърчаване на културнонаследствените езици е много обещаваща инициатива. Министерството на образованието (в партньорство с университетите) предлага едномесечни курсове по новогръцки език и култура за чуждестранни студенти, учители по гръцки език и гръцки учени. Осигуряват се стипендии за обучение на гръцки студенти в ЕС и други страни, както и за специализации, следдипломни квалификации и посещение на чуждоезикови семинари. Държавната стипендиантска фондация (IKY) присъди стипендии за мобилност на студенти и преподаватели, за да насърчава контактите им с други образователни системи и запознаването им с културата и езика на други европейски държави (Eurydice 2009/10: 222–223). Това е информация от 2010 г. и е възможно с развитието на икономическата криза да са настъпили промени.

Източници

- Coordination Office of Minority Schools <http://syntonistiko.compulaw.gr/> [Посетен: 2 декември 2011 г.]
- Eurostat <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&language=en&pcode=tps00001&tableSelection=1&footnotes=yes&labeling=labels&plugin=1> [Посетен: 2 декември 2011 г.]
- Hannam, S. and Papathanasiou, E. (2011) Current Issues and Trends in Language Education in Greece: A Brief Overview. In *Towards a Language Rich Europe – Multilingual essays on language policies and practices*, British Council.
- Kiliari, A. (2009) Language Practice in Greece: The Effects of European Policy on Multilingualism. In *European Journal of Language Policy*. 1/1. pp. 21–28.
- Tangas, P. (2006) Multimedia and Foreign Language Teaching: the Case of Greece. In Grabe, D. & Zimmemann, L. (eds), *Multimedia Applications in Education Conference Proceedings 2006*, FH JOANNEUM, Graz, Austria, pp.139–48. Available from: http://pek-patras.ach.sch.gr/docs/yliiko0910/Multimedia_and_Foreign_Language_Teaching_the_Case_of_Greece_Tagkas.pdf [Посетен: 5 декември 2011 г.]

6 ДАНИЯ

Сабине Кирхмайер – Андерсен

Контекст в страната

Датският е официалният език на Дания, която има около 5 500 000 жители. Деветдесет процента от тях са етнически датчани с майчин език датски. За останалите 10 процента само един малцинствен език, немският, е признат официално. Общият брой на говорещите немски като майчин език, които живеят в Южна Ютландия, възлиза приблизително на 20 000 души.

Освен за датскоговорящите, живеещи в Дания, датският също така е роден или културен език за около 50 000 германо-датски граждани, които живеят в южната част на Шлезвиг.

На Фарьорските острови и в Гренландия правото на автономията гарантира статута на официален език на фарьорския и на гренландския, въпреки че датският език е задължителен предмет в училищата. В Исландия датският е част от учебната програма от началото на XIX век и все още се използва за улесняване на комуникацията с другите скандинавски страни.

Дания е ратифицирала Скандинавската езикова конвенция (1987), която осигурява правото на скандинавските граждани да използват собствения си език, за да контактуват с властите във всички скандинавски страни. Дания също така е ратифицирала Скандинавската езикова декларация (2006), представляваща документ на съвместната политика на Скандинавския съвет на министрите. В нея се посочва, че както националните, така и малцинствените езици трябва да бъдат подкрепени и защитени, че университетите трябва да използват паралелна езикова стратегия, която да гарантира употребата на английски език едновременно с тази на националните езици, и че на гражданите на скандинавските страни трябва да бъде дадена възможност да научат майчиния си език и да придобият умения в използването на един език от международно значение, както и на още един чужд език.

Езици в официалните документи и бази данни

Проблемите, свързани с националния език, чуждите езици, регионалните/малцинствените и имигрантските езици, се разглеждат от езиковото законодателство. Изучаването и преподаването на националния език зад граница на деца и/или възрастни с датски произход са (съ)финансирани в около 20 страни в Европа и света. Европейската харта за регионалните или малцинствените езици е подписана и ратифицирана от Дания. Немският като регионален/малцинствен език е признат от Хартата. Ескимоско-алеутският (в Гренландия) и фарьорският също са защитени от законодателството на автономното самоуправление. В Дания е налична официална образователна разпоредба за немския език, подкрепена от Хартата.

Не съществуват официални механизми за събиране на данни, свързани с езиковото многообразие в Дания, на национално/регионално ниво.

В Датската конституция няма разпоредби за използването на датски или други езици и не съществува специален закон, установяващ някакъв общ езиков регламент. Въпреки това са налични отделни езикови разпоредби като част от законодателството в други области, като например в популяризирането на датския като втори чужд език за малцинствата. Има и закон, в който се посочва, че всички училища и обществени институции трябва да използват датския правопис, регламентиран от Датския езиков съвет.

Въпреки че няма официално признаване или политическа документация за жестомимичния език, налице са официални препоръки за преподаването му.

НЕ=национален език
ЧЕ=чужд език
Р/МЕ=регионални или малцинствени езици
ИЕ=имигрантски езици

Езици в предучилищното образование (не се предлагат ЧЕ)

	Целеви групи	Продължителност	Изисквания за минимален размер на групата	Дни седмично	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички	1 година	5–10	0.5–1 ден	обща	общо	пълно
ИЕ	само за които е майчин	1 година	5–10	0.5–1 ден	обща	общо	пълно
Подкрепа по НЕ	всички	1 година	няма	0.5–1 ден	обща	по конкретни предмети	пълно

Езици предлагани в предучилищното образование

Р/М езици	немски
Имигрантски езици	албански, арабски, босненски, исландски, панджаби, сомалийски, тамил, турски, урду

Над 85 процента от децата в Дания посещават или частни, или обществени детски градини. Датските местни власти са длъжни да следят езиковото развитие на всички деца, които не посещават детска градина от тригодишна възраст, и да започнат стимулиране на езиковите умения в размер до 15 часа седмично, ако е необходимо. Целта на езиковото стимулиране е детето да придобие необходимите езикови умения по датски преди постъпването си в началното училище. Не се налага да бъдат наблюдавани децата, които посещават детски градини на общо основание, но и те преминават през задължително езиково стимулиране, ако е необходимо.

Езици в началното образование (не се предлагат Р/МЕ)

Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подкрепа по НЕ	последователен и конкретен	преди редовното обучение	всички	национален стандарт

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИИУПЕ)	Начало на езиковото обучение	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
ЧЕ	всички	последователен и конкретен	няма	от средата	в учебните часове	5–10	национален стандарт	национален или училищен стандарт	пълно
ИЕ	само за тези, за които е майчин	последователен и конкретен	няма	от първата година	извън училище	>10	Училищен стандарт	не е посочено	пълно

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Мобилност
ЧЕ	учители по език	по конкретни предмети	общ	не е приложимо
ИЕ	учители по език	обща	общ	неформална финансова подкрепа
Подкрепа по НЕ	общо преподаващи	обща	общ	не е приложимо

Езици предлагани в началното образование:

Чужди езици	английски и френски или немски – задължително, испански, немски или френски, и имигрантски езици – по желание
Имигрантски езици	албански, арабски, босненски, исландски, сомалийски, тамил, турски, урду/панджаби

Датските деца обикновено постъпват в началното училище на пет- или шестгодишна възраст и завършват училищното си образование на 15 или 16 години.

До 2002 г. е осигурено и финансирано от правителството извънкласно обучение по имигрантски езици на ниво начално училище. Това все още е така за учениците от ЕС, ЕИП (Европейското икономическо пространство), Гренландия и Фарьорските острови. За всички останали ученици от 2002 г. насам осигуряването на образование по имигрантски езици зависи от местната общност. Ето защо образование по имигрантски езици се предлага само в големи общности с висок брой имигранти, например в Копенхаген.

Един скорошен доклад на комисията “Sprog er nøglen til verden” (2011) предлага въвеждането на английски език още от първата година на началното училище и въвеждането на трети език (немски или френски) на 11-12-годишна възраст. Освен това докладът предлага широк спектър езици – арабски, китайски и португалски/бразилски – да бъдат представени като избираеми.

Езици в средното образование (не се предлагат Р/МЕ)

Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подкрепа по НЕ	последователен и конкретен	няма	няма	няма

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИИУПЕ)	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
ЧЕ	всички	последователен и конкретен	няма	отчасти в учебните часове	>10	национален стандарт	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиките (CEFR)	пълно
ИЕ	всички	последователен и конкретен	няма	извън учебните часове	5–10	училищен	училищни норми	пълно

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Изисквано ниво на владееене на езика	Мобилност
ЧЕ	учители по език	по конкретни предмети	общо	национален или регионален стандарт	известна финансова подкрепа
ИЕ	учители по език	по конкретни предмети	общо	не е приложимо	
Подкрепа по НЕ	учители по език	по конкретни предмети	общо	национален или училищен стандарт	

Езици в средното образование:

Чужди езици (езиките в курсив се предлагат само в горния курс на обучение)	Задължителни: английски По желание: старогръцки, китайски, френски, немски, италиански, японски, латински, руски, испански
Имигрантски езици	арабски и турски

В горния курс на средното образование в Дания се очаква добро познаване на националния език. Оценката на езиковите умения е част от процедурата за прием в средното образователно ниво.

Датски и английски са единствените задължителни езици, докато старогръцки, арабски, китайски, немски, френски, италиански, японски, латински, руски, испански и турски са избираеми от 2005 г. насам, т.е. от годината на последната реформа. Реформата доведе до драматичен спад в броя на учениците, които учат много чужди езици. Процентът на учениците, изучаващи три чужди езика, е спаднал от 41 до 3 и въпреки че реформата претърпя малки корекции, картината не се е променила особено.

Езици в продължаващото и висшето образование

Продължаващо образование (в три учебни заведения) (не се предлагат Р/МЕ и ИЕ езици)

		Обхват на езиковите програми	Учебен план	Ниво, което трябва да бъде постигнато	Наличие на държавно финансиране
ЧЕ	Институция А				
	Институция В	няма подробности	няма насоки	няма	пълно
	Институция С				

Висше образование (в три университета)

	Език/езици, на които се води обучението	Език на уебсайта	Целеви групи за допълнителна подкрепа на националния език	Ниво, което трябва да бъде постигнато в обучението по чужд език	Набиране на чуждестранни студенти	Мобилност на студентите по езици	Мобилност на студентите от други специалности
Университет А	национален и чужд	национален и чужд	всички	няма	само международни	по желание	по желание
Университет В	национален и чужд	национален и чужд	всички	няма	само международни	по желание	по желание
Университет С	национален, чужд и Р/М	национален и чужд	ограничени	няма	само международни	по желание	по желание

Датските университети са уредени в съответствие с англосаксонската образователна система (бакалавър, магистър), следвайки процеса на създаване на европейско пространство за висшето образование (Болонския процес). В резултат на тези промени, както и на повишеното внимание към интернационализацията като цяло, и с цел привличане на чуждестранни студенти, датските университети предлагат над 25 процента от своите курсове на английски език. Академичните професионални училища (90–150 СНТК) и професионалните бакалавърски училища (180–240 СНТК) също така предлагат значителен брой програми на английски език.

От 2005 г. броят на студентите, участващи в програми на чужди езици, различни от английски, е намалял трайно, което доведе до закриването на няколко езикови програми. Испански, немски и френски езици все още се преподават на много места, докато за италиански и руски почти няма студенти. Забелязва се слабо засилване на интереса към японски и китайски. Някои университети предлагат турски и арабски езици.

Езици в аудиовизуалните медии и пресата

Телевизионни продукции на езици, различни от националния	Филми по кината на езици, различни от националния	Програми на Р/М езици извън съответния регион	Жестомимичен превод по телевизията
субтитрирани	субтитрирани	винаги	редовно в Копенхаген никога в Архус и Абенра

Дания има шест национални телевизионни канала, три от които (DR1, DR2, TV2) са с обща лицензионна такса. В допълнение, няколко местни телевизионни канала имат всекидневни емисии. Съгласно закон от декември 2002 г. програмите на обществените радио и телевизия трябва да осигурят публичен достъп до информация и важни социални дебати. Те трябва също така да популяризират датския език и култура.

Жестомимичният език редовно се предлага при важни медийни събития, има и специален канал на жестомимичен език.

Езици в обществените сфери и услуги

Институционализирани езикови стратегии на ниво градска администрация

Брой езици	Наличие на уеб страница	Външни или вътрешни преводачи	Чуждоезикови компетенции в длъжностните характеристики на персонала	Набиране на хора, владеещи чужди езици в подкрепа на корпоративните цели	Предлагане на обучение по езици на служителите	Редовна актуализация на досието на езиковите умения на служителите
>4	Копенхаген	Копенхаген Абенра			Копенхаген	
3-4						
1-2	Абенра		Абенра	Абенра	Абенра	

Средства за комуникация

Средства за устна комуникация	Средства за писмена комуникация
Спешни услуги Услуги за имигранти и интегрирането им Туристически услуги	Услуги за имигранти и интегрирането им
Здравни услуги = Социални услуги = Юридически услуги	Юридически услуги
	Туристически услуги
	Здравни услуги Социални услуги

Скандинавската езикова конвенция регламентира, че говорещите скандинавски езици имат правото да контактуват с обществените институции във всяка от скандинавските страни на своя собствен език.

Езици в бизнеса (12 компании)

	ОБЩИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ							
	Наличие на езикова стратегия	Изискване за езикови умения при набиране на кадри	Осигуряване на международна мобилност	Използване на външни преводачи	Водене на досиета за езиковите умения на персонала	Използване на мрежи за езиково обучение	Използване на програми на ЕС/финансиране	Информираност за програмите на ЕС/възможности за финансиране
широко използвани	4	7	1	5	0	0	0	0

		ВЪТРЕШНИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ						ВЪНШНИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ			
		Партньорства с образователния сектор за изучаване на езици	Схеми за стимулиране или повишение въз основа на езиковите умения	Осигуряване на езиково обучение	Използване на Общата европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	Езици използвани за вътрешни работни документи/интранет	Езици на софтуера/уеб програми	Езици използвани за годишни/стопански отчети	Езици използвани в маркетинга	Езици използвани за брандиране/идентичност	Езици използвани за уеб сайт
НЕ	широко използвани	1	0	3	0	11	11	10	12	12	11
БЕ	широко използвани	0	0	2	0	3	6	4	3	5	6
Други	широко използвани	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2

Датският бизнес е съставен основно от малки и средни предприятия. Деветдесет и два процента от компаниите имат по-малко от десет служители, а по-малко от две на сто от компаниите са с повече от 50 работници и служители. 67,7 процента от работните места са в частни компании.

Според проучване на датската промишленост от 2007 г. над 25 процента от големите бизнес предприятия ползват английски като корпоративен език. Използването на други езици и на преводачески услуги намалява. Датската промишленост изрази сериозни опасения във връзка с намаляващия брой студенти с филологически профил и предложи да се въведе образование с комбинирани компетенции – т.е. комбинация от инженерни и езикови умения – като възможно решение на този проблем.

Основни заключения

За последните 150 години Дания е предимно едоезична страна с датски език като основен. Гражданите ѝ владеят доста добре немски и френски език, а от 1945 г. – и английски. Нещо повече, датчаните имат лесен достъп до цяла Скандинавия поради факта, че датският, норвежкият и шведският са взаимно разбираеми.

През последните десет години английският осезаемо засили позициите си за сметка на немския и френския. Паралелната датско-/англоезикова стратегия на датското правителство силно подкрепя този процес. Езиковите умения по чужди езици, в това число и по скандинавски езици, намаляват, а владеенето на имигрантски езици, като арабски и турски, не се повишава като актив. В резултат на това в университетите, бизнеса и училищата наблюдаваме спадащ интерес към чуждите езици, различни от английски. Ако Дания иска да живее в съгласие с езиковата политика на ЕС и Съвета на Европа, това развитие може да се превърне в сериозно предизвикателство. Най-новите предложения за въвеждане на английски език още със започване на началното училище вероятно допълнително ще ускорят процеса.

Обещаващи инициативи и пилотни проекти

Интегрирано изучаване на учебен предмет и език (ИИУПЕ)

В Købmagergade skole във Фредеричия от 2001 г. насам се експериментира в областта на интернационализацията и интегрираното изучаване на учебен предмет и език. През 2005 г. стартира международен поток за по-ниското образователно ниво, където науки като биология и математика се преподават на английски от местни учители по английски език.

Център за интернационализация и паралелно използване на езици (ЦИП)

Центърът за Интернационализация и паралелното използване на езици (ЦИП) е създаден през 2008 г. в Университета в Копенхаген, за да направи по-ефективни усилията на университета за прилагането на езикова политика, основаваща се на принципите на паралелно използване на езици.

Координация на скандинавските езици

„Координация на скандинавските езици“ е създадена през 2009 г. под егидата на Скандинавския съвет на министрите с цел подобряване на комуникацията между говорещите континентални скандинавски езици: датски, шведски и норвежки.

Tegn på sprog (жестомимичен език)

Tegn på sprog е 6-годишен научноизследователски и развоен проект на Министерствата на образованието и на интеграцията, започнал през 2008 г. и осъществяван в широко сътрудничество с университетски колежи и училища. Целта на проекта е да се добие представа как децата с датски като втори език подхождат към писмения датски и да се разработят нови стратегии за преподаване.

Източници

Sprog til Tiden (Language in time). Report by the language policy group of the Danish government (2008).

Sprog er nøglen til verden (Language is the key to the world). Report by a working group under the ministry of research, innovation and higher education (2011).

Nordic Convention of Languages (1987).

www.efnil.org

7 ЭСТОНИЯ

Керсти Съостар

Контекст в страната

За да разберем сегашната езикова ситуация в естонското общество, трябва да се обърнем към историята. Преди Първата световна война Естония е част от Руската империя в продължение на две столетия. Въпреки това официален език на държавните органи е немският – до 1880 г., когато надделява руският. Естонският език получава статут на официален в първия период на независимост на Република Естония (1918–1940) въз основа на първата конституция на Естония от 1920 г. По време на съветския период (1945–1985) естонският език продължава да се развива, но в по-малка степен в сравнение с преди. Централизираното господство на руския език на територията на Съветския съюз в този период преобладава в различни сектори на икономиката. Руският се разпространява и в други сфери на живота. Неговорещи естонски съветски граждани, които се преселват в Естония, биват наемани на работа в публичния сектор, като до 1989 г. от тях не се е изисквало да знаят естонски. След 1989 г. се обръща по-голямо внимание на създаването на възможности за изучаване както на естонски, така и на чужди езици за всички жители на страната. Езиковата политика има за цел също така да отстоява правото на националните малцинства да поддържат своята култура.

Езици в официалните документи и бази данни

Проблемите, свързани с националния език, чуждите и имигрантските езици, се разглеждат от езиковото законодателство и/или от документите за езиковата политика. Изучаването и преподаването на националния език зад граница на деца и/или възрастни с естонски произход са (съ)финансирани в Белгия и Люксембург. Европейската харта за регионалните или малцинствените езици не е подписана и ратифицирана от Естония. Новият национален закон за езиците (2011) обаче отбелязва, че е важно да бъдат защитени всички естонски регионални/малцинствени езици.

В Естония съществуват официални механизми за събиране на данни за езиковото многообразие на национално ниво, които се изразяват в периодичното актуализиране на данните от преброяването.

При тези механизми за събиране на данни към националния, Р/М и имигрантските езици се подхожда въз основа на въпрос за родния език, плюс въпрос за нивото на владеене на езика, който включва информация за това в каква степен той се говори/разбира/чете/пише.

Освен от Закона за езика, използването на езици се урежда и от Конституцията, от Закона за гражданството и от няколко други законови акта, отнасящи се до образователната сфера в Република Естония. Законът за езика се фокусира върху условията на използване на естонския, чужди езици, малцинствените езици и естонския жестомимичен език, плюс езика на хората със специални нужди. Стратегиите за езиково развитие имат съществена роля. Естонският езиков съвет, определен от министъра на образованието, подготви първата стратегия за развитие на естонския език за периода 2004–2010; изготвен беше и План за развитието на естонския език за периода 2011–2017. И двата документа, освен другото, разглеждат до известна степен и проблеми, свързани с многоезичието и чуждите езици. Със свързаните с чуждите езици въпроси се занимава Естонската чуждоезикова стратегия 2009–2015 (www.hm.ee/index.php?03247 “Eesti võõrkeelte strateegia 2009-2015”).

Според Министерството на образованието и науката в близко бъдеще не се планира ратификация на Европейската харта за регионалните и малцинствените езици (ЕХРМЕ), но Естония изпълнява критериите на ЕХРМЕ.

НЕ=национален език
 ЧЕ=чужд език
 Р/МЕ=регионални или малцинствени езици
 ИЕ=имигрантски езици

Езици в предучилищното образование

(не се предлагат Р/МЕ и ИЕ, нито допълнителна подкрепа по НЕ)

	Целеви групи	Продължителност	Изисквания за минимален размер на групата	Дни седмично	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Наличие на държавно финансиране
ЧЕ	няма подкрепа	<1 година	няма	<0.5 ден	обща	общо	няма

Езици предлагани в предучилищното образование

Чужди езици	английски, немски, френски, руски
--------------------	-----------------------------------

В детските градини езикът на преподаване е най-вече естонският, но може да се използва и друг език, в зависимост от решението на местната власт. Обучението се основава на националния учебен план за предучилищните детски заведения. На децата, които не говорят естонски, този език се преподава от тригодишна възраст с държавна подкрепа за езиковото обучение чрез местните власти. Много от детските градини, в които се преподава естонски, от 2003 г. насам участват в програма за задълбочено езиково обучение. Ангажираните с програмата педагози от детските градини са преминали през специално обучение. Изучаването на естонски като майчин език включва произношение, структуриране на изречения, четене и писане, както и развиване на интереса на децата към литературата.

По искане на родителите, както и по инициативата и с подкрепата на чуждестранни езикови и културни представителства, все повече нараства преподаването на чужди езици в предучилищните детски заведения. Няма обаче статистически данни за чуждоезиковото обучение в детските градини.

Езици в началното образование (не се предлагат Р/МЕ и ИЕ)

Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подкрепа по НЕ	последователен и конкретен	преди редовното обучение	няма	училищен стандарт

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИМУПЕ)	Начало на езиковото обучение	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
ЧЕ	всички	последователен и конкретен	няма	от средата	в учебните часове	няма	училищен	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	пълно

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Мобилност
ЧЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	неформална финансова подкрепа
Подкрепа по НЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	не е приложимо

Езици предлагани в началното образование:

Чужди езици	английски, немски, френски или руски: един от тези езици е задължителен, останалите са по желание
--------------------	---

Преподаването на майчин език (на естонски език и литература или на руски език и литература) е задължително в първия етап на началното училище (както и във всички следващи етапи на училищното образование). Чуждите езици се преподават в общообразователните училища от трети клас от учебната 1991–1992 година насам, като учениците (или родителите) могат свободно да избират изучавания език (английски, руски, немски или френски). В училищата, където се преподава на различен от естонския език, националният език се преподава от първи клас. В допълнение към естонския се преподават и чужди езици в съответствие с учебните програми на училищата. Първата учебна програма за изучаване на естонски език в училища с друг език на преподаване беше приета през 1997 г. За да подкрепят изучаването на естонски, много от тези училища са се присъединили към ранната програма за задълбочено езиково обучение. Според учебната програма от 2002 г. изучаването на чужди езици в училищата е възможно от първи клас и е задължително от трети.

Езици в средното образование (не се предлагат Р/МЕ)

Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подкрепа по НЕ	последователен и конкретен	преди редовното обучение	няма	национален стандарт

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИИУПЕ)	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
ЧЕ	всички	последователен и конкретен	няма	в учебните часове	няма	национален стандарт	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	пълно
ИЕ	само за тези, за които е майчин	няма	няма	извън учебните часове	>10	няма	национални или регионални норми	няма

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Изисквано ниво на владеене на езика	Мобилност
ЧЕ	общо преподаващи	по конкретни предмети	по конкретни предмети	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	няма
ИЕ	общо преподаващи	обща	обща	не е приложимо	не е приложимо
Подкрепа по НЕ	общо преподаващи	по конкретни предмети	по конкретни предмети	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	не е приложимо

Езици в средното образование:

Чужди езици	английски, немски, френски, руски, друг език: 2 от тези езици са задължителни.
Имигрантски езици	китайски, фински, шведски

През 1996 г. беше приета първата национална общообразователна програма, в която бе зададено учебното съдържание на училищния етап. Въз основа на националната програма училищата подготвиха своите учебни програми, включително по роден език и литература (а именно естонски и руски език), както и по чужди езици. Чужд език „А”, тоест първият чужд език, се изучава от трети клас, а чужд език „Б” – от шести клас. Третият чужд език, а именно чужд език „В”, е добавен като избираем предмет в десети клас. През последните години почти половината от всички ученици в средното училище са избрали английски като първи чужд език, следван от руски като втори и немски като трети. През последната учебна година немски е изучаван от 8,9 процента, а френски – само от 1,9 процента от всички ученици. От избираемите предмети немският е най-честият избор. В допълнение към тези езици няколко училища предлагат възможност за изучаване на иврит, китайски (мандарин), испански, италиански, японски, латински, шведски или фински като трети чужд език.

За да подкрепят изучаването на естонски като втори език от шести клас нататък, много училища се включват в късната програма за задълбочено езиково обучение. През 2007 г. започна преход към частично преподаване на естонски в училищата с други езици на обучение; през тази учебна година 60 процента от минималния брой задължителни курсове се преподават на естонски. Преразгледаните национални учебни програми за началните и средните училища са в сила от тази академична година (2011–2012). Резултатите от обучението по естонски като втори език, както и по чужди езици, са оценени в съответствие с унифицираната система за оценка на познанията по чужд език на Съвета на Европа (CEFR).

Езици в продължаващото и висшето образование

Продължаващо образование (в три учебни заведения) (не се предлагат Р/М и имигрантски езици)

	Обхват на езиковите програми	Учебен план	Ниво, което трябва да бъде постигнато	Наличие на държавно финансиране	
ЧЕ	Институция А				
	Институция В	голямо разнообразие	последователен и конкретен	национално	пълно
	Институция С	ограничено	последователен и конкретен	национално	пълно

Висше образование (в три университета)

	Език/езици, на които се води обучението	Език на уебсайта	Целеви групи за допълнителна подкрепа на националния език	Ниво, което трябва да бъде постигнато в обучението по чужда език	Набиране на чуждестранни студенти	Мобилност на студентите по езици	Мобилност на студентите от други специалности
Университет А	национален и чужд	национален, чужд и Р/М	ограничени	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	международни и имигранти	по желание	по желание
Университет В	национален и чужд	национален и чужд	ограничени	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	само международни	по желание	по желание
Университет С	национален, чужд и Р/М	национален и чужд	всички	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	международни и имигранти	по желание	по желание

Естонски е езикът на преподаване в професионалните училища; използването на всеки друг език като език на обучение се решава от Министъра на образованието и науката. Професионалните училища осигуряват обучение в съответствие с учебните програми на училищата и на националните програми по професионални предмети. Обучението по естонски е задължително в професионалните училища с преподаване на руски език и се формира въз основа на нивото, достигнато в края на основното образование (по Международната стандартна класификация на образованието, втора или девета форма). Чуждите езици се преподават в две различни направления в рамките на учебните програми: като чужд език и като чужд език за специалисти. Обхватът и броят на курсовете по чужди езици се различават в отделните училища и специалности: обхватът на чуждите езици и броят на курсовете са по-големи при специалностите, преподавани на база средно образование, в сравнение с преподаваните на база основно образование. Докато при някои технически дисциплини на практика няма чуждоезиково обучение, то при редица други, свързани с услугите, в професионалните училища се преподават английски, френски, немски, руски, италиански, шведски и фински езици.

Естонският квалификационен орган координира развитието на професионални стандарти, които определят, освен другото, нивото на владееене на естонски и на чуждите езици, необходими за упражняването на съответна професия. Изискванията към държавните служители, служителите и предприемачите по отношение познанията им по естонски са установени в Правителствен правилник. В резултат от изменението в Закона за езика през 2008 г. бяха въведени задължителни нива на езиково владееене в съответствие с Общата европейска референтна рамка за езиците на Съвета на Европа; провеждат се държавни изпити по владееене на естонски език за нива А2, В1, В2 и С1.

Според Закона за университетите естонският е езикът на преподаване в университетите; употребата на други езици се решава от Съвета на конкретния университет. От една страна, целта е да се осигури висше образование на естонски език, при което да се гарантира високо ниво на владееене на естонския, докато, от друга страна, по-специално при по-високите учебни нива, делът на обучението на английски език се разраства във връзка с процеса на интернационализация. Руският език също се използва като език на преподаване в институциите за висше образование.

Студентите от бакалавърска степен или дипломантите избират най-често английски като общ предмет, следван от руски, естонски като втори чужд или чужд език, немски и, в по-малка степен, френски. Възможностите за изучаване на други чужди езици се разшириха значително чрез университетските езикови центрове: възможно е да се учат италиански, испански, фински, шведски, турски и други езици. Чуждите езици се преподават на студентите от чуждите филологии като специалност, а на всички останали студенти като общо и специализирано преподаван език. Въпреки че чуждите езици могат да бъдат изучавани най-вече като избираеми дисциплини по учебни програми, резултатите от обучението на висшите образователни нива, предвидени в Стандарта за висшето образование, също допринасят за нивото на владееене на чуждия език. Това действа като стимул за изучаване на чужди езици. Добрите умения на преподавателите и учащите в областта на чуждите езици служат като основа за постигане целите на Стратегията за интернационализация на висшето образование.

Езици в аудиовизуалните медии и пресата

Телевизионни продукции на езици, различни от националния	Филми по кината на езици, различни от националния	Програми на Р/М езици извън съответния регион	Жестомимичен превод по телевизията
субтитрирани в Талин и Тарту дублирани в Нарва	субтитрирани в Талин и Тарту, дублирани в Нарва	винаги в Талин и Тарту редовно в Нарва	винаги

Разпространената практика на субтитриране на телевизионните програми и филми означава, че от ранна възраст хората са в досег с езици, различни от естонския. В голямата си част предлаганите от естонската телевизия чуждестранни програми обаче са на английски, така че зрителите имат контакт главно с английския език, и в по-малка степен с руския, немския и испанския. Детските предавания, и по-специално анимационните филми, най-често са озвучени.

Спектърът от езици, различни от естонски, които могат да бъдат чути в националните телевизионни програми, е ограничен. Естонските национални разпространители полагат усилия да предложат в ефир новини и културни програми на руски език. От друга страна, сателитната телевизия и интернет предоставят достъп до програми от цял свят, и тези програми са интензивно следени. При все това този тип доставчици не са включени в настоящото проучване.

В трите изследвани града е на разположение ограничен набор от чуждестранни вестници, главно на руски език. Туризмът и наличието на голяма руска общност обясняват езиковото предлагане във вестникарската периодика.

Езици в обществените сфери и услуги

Институционализирани езикови стратегии на ниво градска администрация

Брой езици	Наличие на уеб страница	Външни или вътрешни преводачи	Чуждоезикови компетенции в алъжностните характеристики на персонала	Набиране на хора, владеещи чужди езици в подкрепа на корпоративните цели	Предлагане на обучение по езици на служителите	Редовна актуализация на досието на езиковите умения на служителите
>4	Талин					
3–4	Тарту	Талин Тарту	Талин			Нарва
1–2	Нарва	Нарва	Тарту Нарва	Талин Тарту Нарва	Талин Тарту Нарва	

Средства за комуникация

Средства за устна комуникация	Средства за писмена комуникация
Туристически услуги	Туристически услуги
Образователни услуги Спешни услуги	Образователни услуги Спешни услуги = Здравни услуги = Социални услуги = Юридически услуги = Транспортни услуги
= Здравни услуги = Социални услуги = Юридически услуги = Транспортни услуги = Услуги за имигранти и интегрирането им	= Услуги за имигранти и интегрирането им

Постановлението за езика на Естонската република, прието през 1995 г., определя областите, в които използването на естонски е задължително. То също така определя условията и степента на използване на малцинствените езици от държавните агенции и местните власти. В области, където най-малко половината от населението принадлежи към национално малцинство, жителите имат право да получават информация от местните държавни и правителствени агенции на своя малцинствен език (в допълнение към естонския). Такъв е случаят в два от трите проучени града.

Услугите в изследваните градове се предлагат на няколко езика, като преобладават руският, английският и финският. Градските уеб страници имат езикови версии на английски и руски, освен на националния език, а в добавка се предлага и основна информация за града, както и туристическа информация на фински, шведски и немски езици.

Езици в бизнеса (24 компании)

	ОБЩИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ							
	Наличие на езикова стратегия	Изискване за езикови умения при набиране на кадри	Осигуряване на международна мобилност	Използване на външни преводачи	Водене на досиета за езиковите умения на персонала	Използване на мрежи за езиково обучение	Използване на програми на ЕС/финансирани	Информираност за програмите на ЕС/възможности за финансиране
широко използвани	5	15	7	6	0	6	0	0

		ВЪТРЕШНИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ						ВЪНШНИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ			
		Партньорства с образователния сектор за изучаване на езици	Схеми за стимулиране или повишение въз основа на езиковите умения	Осигуряване на езиково обучение	Използване на Общата европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	Езици използвани за вътрешни работни документи/интранет	Езици на софтуера/уеб програми	Езици използвани за годишни/стопански отчети	Езици използвани в маркетинга	Езици използвани за брендиране/идентичност	Езици използвани за уеб сайт
НЕ	широко използвани	4	1	7	1	24	21	24	24	23	19
БЕ	широко използвани	2	0	8	0	9	13	9	12	9	14
Други	широко използвани	3	1	7	0	3	4	4	8	5	15

Международните отношения и търговия исторически винаги са били и продължават да бъдат много важни за естонската икономика, а общите езикови практики са по-силни от писаните езикови стратегии на компаниите. Езиковите компетенции обикновено се считат за важно изискване към служителите, като за много работни позиции познанията по руски език, както и по един допълнителен чужд език – английски или немски, са стандартно изискване.

Значението на многоезичието в Естония не е отразено в профила на езиците в бизнеса. Не всички от проучените четири вида компании (банки, хотели, супермаркети и строителни фирми) са непременно такива, които се фокусират върху международния бизнес – малките квартални магазини и строителните компании например са ориентирани единствено към местните общности.

Основни заключения

Естония с течение на времето посвещава все повече внимание на езиковите проблеми и прави всичко възможно за запазването и развиването на естонския, за подобряването на езиковите умения на цялостното си население, както и за насърчаването и използването на езиковото многообразие. В анализирането на езиковообразователната политика Естония бе подпомогната от секцията за езиковата политика на Съвета на Европа. Анализът бе завършен през лятото на 2011 г. Стратегиите за естонския и чуждите езици, разработени през последното десетилетие, набелязаха по-нататъшните цели на развитие. Процесът на изготвяне на стратегии изигра важна роля, събирайки специалисти от различни области, което на свой ред подобри сътрудничеството в областта на езика. Съвместните усилия допринесоха за укрепването на позицията на естонския език на всички образователни нива. Всички стратегически цели заслужават внимание, но тяхното изпълнение зависи от наличните ресурси. Това се усеща особено остро при изпълнението на чуждоезиковата стратегия.

В заключение, Естония е създала добри условия за преподаване на естонски като майчин и държавен език. Сред останалите езици преобладават руският и английският, докато другите езици се изучават и използват много по-рядко. Образователните институции се стремят да въведат по-разнообразни възможности за изучаването на трети чужд език в своите учебни програми. Развитието на многоезичието се подпомага и насърчава чрез различни проекти (за преподаване на френски, немски, шведски, фински и др.), но въпреки това Естония все още е доста далеч от действителното многоезичие.

Обещаващи инициативи и пилотни проекти

Трябва да се преследват целите на насърчаването на изучаването и разпространението на естонския като майчин и втори език, посочени в Естонския план за езиковото развитие. Започналият през 2007 г. преход към преподаване на естонски език в училищата с различен език на обучение изисква и ще продължи да изисква много ресурси. Преходът бе по-успешен в училищата, които се присъединиха към програмата за задълбочено езиково обучение. В допълнение, методологията за Интегрирано изучаване на учебен предмет и език трябва да бъде по-широко разпространена в училищата.

Въпреки че чуждите езици се споменават в Естонския план за езиково развитие и че плановете, засягащи чуждоезиковото обучение, правят връзка с обучението по майчин език, целите, свързани с изучаването на майчиния език, както и тези, свързани с изучаването на чуждите езици, често са разделени в развойните планове за езиковата сфера. Естония трябва да приеме указанията на Общата европейска референтна рамка за езиците: изучаване, преподаване и оценка – както по отношение на принципите, залегнали в документа, така и по

отношение на нивата на езиково владение, определени от Съвета на Европа. Този документ беше преведен на естонски през 2006 г. по искане на Министерството на образованието и науката. Естонската чуждоезикова стратегия има за цел да насърчи приемствеността в политиката на изучаване и преподаване на чужди езици, както и приемствеността на принципите за финансиране на признаването и оценяването на езиковите умения. Сред многото стратегически цели трябва да бъдат разграничени приоритетните.

Докато оценката на владенето на естонски като втори език за възрастни се основава на нивата на езиково владение според Съвета на Европа, развитието на инструментите за самооценка (като например Езиковият портфейл) и на националните тестове трябва да продължи; следва да бъдат приети международни сертификати в съответствие с тези нива на владение на езика. Предизвикателство за образователната система е изпълнението на националната учебна програма от 2011 г., основана на нивата на езиково владение на Съвета на Европа. Разбирането на нивата на езиково владение трябва да бъде популяризирано и усъвършенствано в професионалното обучение и в образованието за възрастни, както и сред работодателите.

Източници

Естонски план за езиково развитие 2011–2017
<http://www.hm.ee/index.php?03238>

Езиков профил на образователната политика: Естония
<http://www.hm.ee/index.php?044904>

Естонска чуждоезикова стратегия 2009–2015
<http://www.hm.ee/index.php?03238>

8 ИСПАНИЯ

8.1 Мадрид, Валенсия, Севиля

Марта Дженис

Контекст в страната

Многоезичието не е нещо ново за испанския народ, тъй като четири от всеки десет испанци живеят в общности с повече от един официален език. Фактът, че Испания е с население от 47,1 милиона души (според преброяването от 2011 г.), предполага, че 34 процента от населението е най-малкото двуезично, така че езиковото многообразие е основна характеристика на испанската култура.

Испанската конституция от 1978 г. признава богатството на езиковото многообразие като културно наследство, което трябва да се уважава и защитава, и декларира, че други езици, различни от националния, кастилския, „също трябва да бъдат официални в съответните общности“. Следователно можем да кажем, че Испания е многоезична държава с различни кастилски говори, обикновено наричани „испански език“, който е официалният език в страната. Други езици, като галисийски, каталонски и баски, също са официални в съответните общности и в някои други територии, които исторически са били част от езиковото им развитие, като Валенсия и Балеарските острови в случая на каталонския, и териториите на север от Навара в случая на баския. Общо тези три езика се говорят от около 16 милиона души.

Освен това има голямо разнообразие от диалекти, като андалуския, канарския, естрамадурския, мурсийския и т.н., както и други, които са признати като териториални езици в Европейската харта за регионалните или малцинствените езици, като арагонски (фаблас) в Арагон, бабле или астурийски в Астурия, валенсийски във Валенсия и арански, официалния език в Ла Вал д'Аран. Хартата защитава също така езици като берберския в Мелила, кало – нетериториален език, който се използва от циганите, и португалския език, използван в Естремадура и на други места, разположени на границата с Португалия. Всички тези езици представляват само някои от езиковите разновидности, които се говорят на местно ниво.

Освен това имиграцията е довела и други езици в Испания. Според преброяването от 2011 г. има 5,7 милиона души от чуждестранен произход (12,2 процента), много от които са от Южна Америка, където се говорят различни варианти на испанския език. Най-важните имигрантски езици, разпространени в Испания, са арабски, български, китайски, английски, немски, португалски и румънски.

Що се отнася до образованието, в Испания езиците никога не са били разглеждани като въпрос от съществено значение. Първият знак на загриженост за обучението по чужди езици може да бъде датиран от 20 юли 1900 г., когато е издаден Кралски указ с препоръката, че френският трябва да се изучава на първо място, следван от английски или немски език, за да приключи изолацията, в която Испания е живяла дотогава.

Общият Закон за образованието от 1970 г. представлява значителен напредък по отношение на езиковото образование, тъй като въведе преподаването на чужди езици от третия цикъл на основното образование, и най-важното, включи регионалните езици и литератури в образователната система на съответните общности от основното образование нататък.

През 1990 г. LOGSE (Ley Orgánica General del Sistema Educativo) създаде децентрализирана образователна система, в която автономните общности могат да избират съдържанието на учебните програми.

Сега действащият закон, одобрен през 2002 г., е LOE (Ley Orgánica de Educación), според който преподаването на чужди езици започва в началното училище (от петгодишна възраст) и който въвежда избран трети чужд език от деветгодишна възраст.

Езици в официалните документи и бази данни

Проблемите, свързани с националния език, чуждите езици, регионалните/малцинствените езици и имигрантските езици, се разглеждат от езиковото законодателство и/или от документите за езиковата политика. Изучаването и преподаването на испански език зад граница на деца и/или възрастни с испански произход са (съ)финансирани в 13 страни в Европа и света, в частност в Латинска Америка. Европейската харта за регионалните или малцинствените езици е подписана и ратифицирана от Испания. Следните 12 Р/М езика са признати в Хартата: арански, астурийски (Bable), баски, каталунски, арагонски (Fable), галисийски, валенсийски, португалски, арабски, берберските езици, кало и ромски. Има официални разпоредби на регионално образователно ниво, подкрепени от Хартата, за баския, каталунския, галисийския и валенсийския.

В Испания съществуват официални механизми за събиране на данни за езиковото многообразие на национално ниво, които се изразяват в периодично актуализиране на данните от преброяването на населението и на анкетните данни. При тези механизми за събиране на данни е обърнато внимание на националния, Р/М и имигрантските езици въз основа на въпрос за родния език, плюс въпрос за нивото на владеене на езика, който включва информация за това дали (и колко добре) той се говори/разбира/чете/пише.

Националният, малцинствените, чуждите и имигрантските езици се разглеждат в различни испански законодателни и политически документи, главно в Испанската конституция, приета от Генералните кортеси и ратифицирана от испанския народ през 1978 г., както и в Европейската харта за регионалните или малцинствените езици, ратифицирана през 2001 г. Общата европейска езикова референтна рамка също оказва сериозно влияние върху испанската образователна система.

Няколко доклада, представени пред ЕС, обясняват какво е направено по отношение на малцинствените или регионални езици в Испания след подписването на няколко различни устава за регионална автономия през

1980 г., с което бяха установени официалните езици на различните общности: арански като втори официален език е въведен в новия текст на Устава на Каталуния, влязъл в сила през юли 2006 г.; фаблас, на който се говори в Арагон, бе приет със Закон 3/1999 на Съвета от 10 март; Общият план за нормализацията на галисийския език бе приет от Парламента на 22 септември 2004 г. Регионалните езици обаче не се популяризират или преподават в други общности, като инициативата за това остава на регионалните клубове или академии.

НЕ=национален език
ЧЕ=чужд език
Р/МЕ=регионален/малцинствен език
ИЕ=имигрантски езици

Езици в предучилищното образование

	Целеви групи	Продължителност	Изисквания за минимален размер на групата	Дни седмично	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички	≥2 години	няма	>1 ден	по конкретни предмети	по конкретни предмети	пълно
ЧЕ	всички	≥2 години	няма	<0.5 ден	по конкретни предмети	по конкретни предмети	пълно
ИЕ	всички	≥2 години	няма	<0.5 ден	обща	по конкретни предмети	частично
Подкрепа по НЕ	всички	≥2 години	5–10	0.5–1 ден	по конкретни предмети	по конкретни предмети	пълно

Езици предлагани в предучилищното образование

Р/МЕ	валенсиански само във Валенсия
ЧЕ	английски в общностите в Мадрид и Валенсия, и английски, френски и немски в Андалусия
ИЕ	португалски във Валенсия, португалски и марокански арабски в Мадрид, и португалски, марокански арабски и румънски в Андалусия

Предучилищното образование е етапът, на който Испания се отличава с отношението си към многоезичието, с високи резултати както за чуждестранните, така и за малцинствените езици, тъй като Стратегическият план за гражданството и интеграцията от 2007–2010 включи сред своите линии на действие съхранението на оригиналните езици и култури и осигури двустранни споразумения за насърчаването на развитието им в границите на образователната система.

В зависимост от нуждите на конкретните общности като чужди езици се предлагат английски, френски, немски, португалски, арабски и румънски, но обикновено или английският, или френският език е задължителен, останалата част от езиците са по желание.

Езици в началното образование

Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Допълнителна Подкрепа по НЕ	последователен и конкретен	преди редовното обучение	само за имигранти	национален стандарт

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИИУПЕ)	Начало на езиковото обучение	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички	последователен и конкретен	широко използван	от първата година	в учебните часове	няма	национален стандарт	национални или регионални норми	пълно
ЧЕ	всички	последователен и конкретен	широко използван	от първата година	в учебните часове	няма	национален стандарт	национални или училищни норми	пълно
ИЕ	само за които е майчин	последователен и конкретен	ограничено	от първата година	отчасти в учебните часове	няма	училищен стандарт	училищни норми	частично

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Мобилност
Подкрепа по НЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	не е приложимо
Р/МЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	не е приложимо
ЧЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	неформална финансова подкрепа
ИЕ	учители по език	обща	по конкретни предмети	не е приложимо

Езици предлагани в началното образование:

Р/МЕ	валенсиански само във Валенсия
ЧЕ	английски и френски в Мадрид, и английски, френски и немски в Андалусия и Валенсия: един от тези езици е задължителен
ИЕ	португалски и марокански арабски в Мадрид и в Андалусия

Езици в средното образование (не се предлагат ИЕ)

Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подкрепа по НЕ	последователен и конкретен	преди редовното обучение	само за имигранти	национален стандарт

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИИУПЕ)	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички	последователен и конкретен	широко използван	в учебните часове	няма	национален стандарт	национални или регионални норми	пълно
ЧЕ	всички	последователен и конкретен	в някои области	в учебните часове	няма	училищен стандарт	не е посочено	пълно

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Изисквано ниво на владение на езика	Мобилност
Подкрепа по НЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	не е посочено	
Р/МЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	не е приложимо	
ЧЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	няма	известна финансова подкрепа

Езици в средното образование:

Р/МЕ	валенсиански само във Валенсия
ЧЕ	английски, френски и немски: един от тези езици е задължителен

В средното образование многоезичният профил не е от съществено значение, защото новата многоезична тенденция все още не е достигнала такова ниво, което означава, че само някои средни училища са двуезични. Независимо от това, гамата на предлаганите езици, организацията на обучение, квалификацията и подготовката на учителите са впечатляващи.

Имигрантските езици не са широко преподавани в средното образование, въпреки че има въведени планове за действие на местно ниво, особено що се отнася до тяхното съхранение. Интеграцията на имигрантите в испанската култура чрез усвояването на испански език също е подобрена.

Езици в продължаващото и висшето образование

Продължаващо образование (в три учебни заведения) (не се предлагат Р/МЕ и ИЕ езици)

		Обхват на езиковите програми	Учебен план	Ниво, което трябва да бъде постигнато	Наличие на държавно финансиране
ЧЕ	Институция А	няма спецификации	последователен и конкретен	няма	пълно
	Институция В	ограничено	последователен и конкретен	няма	пълно
	Институция С	ограничено	последователен и конкретен	няма	пълно

Висше образование (в три университета)

	Език/езици, на които се води обучението	Език на уебсайта	Целеви групи за допълнителна подкрепа на националния език	Ниво, което трябва да бъде постигнато в обучението по чужд език	Набиране на чуждестранни студенти	Мобилност на студентите по езици	Мобилност на студентите от други специалности
Университет А	национален и чужд	национален и чужд	всички	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	международни и имигранти	по желание	по желание
Университет В	национален и чужд	национален и чужд	ограничени	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	международни и имигранти	по желание	по желание
Университет С	национален и чужд	национален и чужд	ограничени	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	международни и имигранти	по желание	по желание

В областта на професионалното образование и обучение (ПОО) се предлагат само френски и английски езици, и то не като задължителни предмети, ето защо резултатите са ниски. Необходимо е известно внимание от страна на образователните власти в тази област, като се има предвид, че ПОО е насочено към придобиване на образование с професионални перспективи.

Във висшето образование английският и френският езици водят по предлагане, следвани от немския и италианския.

Езици в аудиовизуалните медии и пресата

Телевизионни продукции на езици, различни от националния	Филми по кината на езици, различни от националния	Програми на Р/М езици извън съответния регион	Жестомимичен превод по телевизията
дублирани	дублирани	понякога	редовно

Тъй като всички телевизионни предавания са цифрови, оригиналният език на продукциите също се предава, което означава, че повечето дублирани програми са на разположение и в оригиналната си версия, както и програмите на регионални езици, като каталунски, галисийски и баски. Този факт обаче не винаги е известен на широката аудитория и може би това е причината за ниските стойности, получени в тази област.

В пресата и печата бяха идентифицирани шест различни езика. Сред тях доминиращо е присъствието на английския.

Езици в обществените сфери и услуги

Институционализирани езикови стратегии на ниво градска администрация

Брой езици	Наличие на уеб страница	Използване на преводачи	Чуждоезикови компетенции в длъжностните характеристики	Набиране на хора, владеещи чужди езици	Предлагане на обучение по езици	Досие на езиковите умения на служителите
>4	Севиля	Мадрид Валенсия Севиля			Мадрид	
3-4						
1-2	Валенсия		Валенсия Севиля		Валенсия Севиля	

Средства за комуникация

Средства за устна комуникация	Средства за писмена комуникация
Образование Спешни услуги Здраве Социални услуги Юридически услуги	Здраве Социални услуги Услуги за имигранти и интегрирането им Туризм Спешни услуги

При все че се споменават 10 езика, английският доминира в панорамата на изследваните градове. Въпреки това, изглежда, има нарастващ интерес към многоезичието и все по-голяма необходимост от владеенето на езици в обществените услуги на местно, регионално и национално ниво.

В този смисъл институционалните стратегии и писмените помагала са далеч по-значими от разговорния подход.

Езици в бизнеса (24 компании)

	ОБЩИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ							
	Наличие на езикова стратегия	Изискване за езикови умения при набиране на кадри	Осигуряване на международна мобилност	Използване на външни преводачи	Водене на Досиета за езиковите умения на персонала	Използване на мрежи за езиково обучение	Използване на програми на ЕС/финансирани	Информираност за програмите на ЕС/възможности за финансирани
широко използвани	5	11	4	10	0	0	3	0

		ВЪТРЕШНИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ						ВЪНШНИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ			
		Партньорства с образователния сектор за изучаване на езици	Схеми за стимулиране или повишение въз основа на езиковите умения	Осигуряване на езиково обучение	Използване на Общата европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	Езици използвани за вътрешни работни документи/интранет	Езици на софтуера/уеб програми	Езици използвани за годишни/стопански отчети	Езици използвани в маркетинга	Езици използвани за брандиране/идентичност	Езици използвани за уеб сайт
НЕ	широко използвани	2	3	6	1	23	22	23	24	20	22
БЕ	широко използвани	2	9	8	0	9	9	11	11	7	14
Други езици	широко използвани	2	2	4	0	3	0	4	11	7	11

Управленските практики, макар и доминирани от националния език, изглежда, са станали по-чувствителни към многоезичието, но показателите са все още ниски и има място за подобрение в бъдеще, особено в областта на езиковите стратегии и езиковата компетентност на служителите. Многонационалните фирми имат по-глобална перспектива за езиковите въпроси, знаейки, че езиковото многообразие значително подобрява конкурентоспособността на компанията.

Основни заключения

Специфични области на скорошен напредък в многоезичието са предучилищното и началното образователно ниво и имигрантските езици, като напредъкът е прогресивен и редовен.

Важно е също да се подчертае промяната, направена в сферата на обществените сфери и услуги, като се има предвид, че преди едно десетилетие там едва ли би могъл да се очаква друг език освен на испанския.

В по-голяма или по-малка степен същото може да се каже и по отношение на вестниците и книгите, където предлагането сега е огромно в сравнение с това отпреди няколко години.

Въпреки това съществуват области, за които трябва да се помисли, например аудиовизуалните медии и бизнеса, където обичайните или традиционни практики още са в сила.

Обещаващи инициативи и пилотни проекти

В документа, озаглавен “План за действие за десетилетието 2010–2020 г.”, разписан през 2010 г. от правителството, са изброени 12 мерки за подобряване нивото на езиковото обучение и на езиковото многообразие, сред които подготовката на учителите е най-належащата.

Някои от тези цели вече са постигнати от повечето от автономните общности, въпреки че ужасната финансова криза, в която сме потопени, забави осъществяването на първоначалните намерения.

Източници

Avance Censo 2001, INE. In <http://www.ine.es/prensa/np648.pdf>

Constitución española (1978) In <http://www.boe.es/aeboe/consultas/enlaces/documentos/ConstitucionCASTELLANO.pdf>

Common European Framework of Reference for Languages. In http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/Framework_EN.pdf

Council of Europe (2001) *The European Framework of Reference for the Teaching of Languages*. Strasbourg: Council of Europe.

European Charter for regional or Minority languages. In http://www.coe.int/t/dg4/education/minlang/textcharter/default_en.asp

REAL DECRETO 831/2003, de 27 de junio, por el que se establece la ordenación general y las enseñanzas comunes de la Educación Secundaria Obligatoria.

Ley 10/2009 de 22 de diciembre de uso, protección y promoción de las lenguas propias de Aragón. In http://noticias.juridicas.com/base_datos/CCAA/ar-I10-2009.html

Ley 14/1970, de 4 de agosto, General de Educación y Financiamiento de la Reforma Educativa. In http://www.boe.es/aeboe/consultas/bases_datos/doc.php?id=BOE-A-1970-852

Morales, C. et al. (2000) *La enseñanza de lenguas extranjeras en España*. Madrid: CIDE.MECD.

Plan de Acción 2010–2020 In <http://www.educacion.gob.es/dctm/ministerio/horizontales/prensa/documentos/2010/plan-de-accion-2010-2011vdefinitivafinal.pdf?documentId=0901e72b801b3cad>

Plan estratégico de ciudadanía e Integración 2007–2010 In http://extranjeros.mtin.es/es/IntegracionRetorno/Plan_estrategico/pdf/PECIDDEF180407.pdf

Plan General de Normalización de la Lengua Gallega (2004) In [http://www.xunta.es/linguagalega/archivos/PNL22x24_textointegro\).pdf](http://www.xunta.es/linguagalega/archivos/PNL22x24_textointegro).pdf)

Programa de Lengua y cultura Portuguesa In <http://www.educacion.gob.es/educacion/sistema-educativo/educacion-inclusiva/programas-educativos/lengua-cultura-portuguesa.html>

Real decreto de 20 de julio de 1900, Colección Legislativa de España, vol. 2º de 1900, art. 3, p. 533–534.

Estatuto de Cataluña Julio 2006 In http://www.gencat.cat/generalitat/cas/estatut/index_2006.htm

8 ИСПАНИЯ

8.2 Каталуня

Вила Морено, Ф. Хавиер

Контекст в региона

Признаването на исторически многоезичната реалност на Испания става ключов проблем, когато настъпва краят на диктатурата на генерал Франко. Вследствие на това то получава представително място в Конституцията на Испания (чл. 3) през 1978 г. и в произтичащия от нея Устав за автономията на Каталуня (чл. 3) през 1979 г. Според двата текста каталунският и кастилският (това е терминът, официално използван в Конституцията за означаване на испанския език) стават официални езици в Каталуня.

Това признаване е прието по различен начин и оттогава дебатите за езиковата политика заемат видно място. Разискванията се фокусират върху прилагането на “официалния статут”. Разграничаването на кастилския като „национален” и каталунския като „регионален” език нямаше особен емпиричен смисъл в Каталуня, тъй като и двата езика са широко разпространени във всички области: при следващите проучвания двата езика трябва да бъдат обединени в една, по-адекватна категория, независимо дали ще бъде национален, официален или друг език.

Има някои други фактори, които в последно време популяризират значението на многоезичието в Каталуня: 1) значението на туристическата индустрия; 2) процесът на европейска интеграция; 3) бързият процес на интернационализация на каталунската икономика; и 4) пристигането на над 1,3 милиона имигранти от испаноезична Америка и от други части на света (другоезични, алоглоти) през първото десетилетие на XXI век. Това другоезично население е изключително фрагментирано и разпръснато из цялата страна: според Проучването на езиковите практики на населението на Каталуня (EULP 2008) най-голяма е групата на говорещите арабски език: 2,6 процента от общото население над 15-годишна възраст – цифра, която включва и много говорещи тамазигт като първи език (E1). Никоя друга първоезикова (E1) група не достига един процент: румънската възлиза на 0,9 процента; галисийската – на 0,6 процента, френската – на 0,5 процента, португалската и английската – на 0,4 процента, руската – на 0,3 процента. Това са най-силно представените групи сред над 400 различни първоезикови (E1) групи.

Езици в официалните документи и бази данни

Проблемите, свързани с националния език, чуждите езици, регионалните/малцинствените езици и имигрантските езици, се разглеждат от езиковото законодателство и/или от документите за езиковата политика. Изучаването и преподаването на каталунски език зад граница на деца и/или възрастни с каталунски произход са (съ)финансирани в Аржентина, Еквадор, Португалия, Швейцария и САЩ. Европейската харта за регионалните или малцинствените езици е подписана и ратифицирана от Испания. Има официални разпоредби на регионално образователно ниво, подкрепени от Хартата, за каталунския и за аранския диалект в Каталуня.

В Каталуня съществуват официални механизми за събиране на данни за езиковото многообразие на национално ниво, които се изразяват в преброяване на населението, постоянно актуализиране на данните в общинския регистър и периодично актуализиране на анкетните данни. При тези механизми за събиране на данни е обърнато внимание на националния и на регионалния езици въз основа на въпрос за родния език, въпрос за основния език и въпрос за майчиния език. В добавка е включен и въпрос за нивото на владеене на езика, който включва информация за това дали (и колко добре) той се говори/разбира/чете/пише.

Откакто през 2006 г. на Каталуня бе гласуван нов статут на автономия, страната се сдоби с трети официален език – окситанския, автохтонен език на Вал д’Аран, малка територия в Каталунските Пиренеи. Официалният статут на окситанския език беше уреден със закон от Парламента на Каталуня през септември 2010 г., но по искане на испанското правителство е временно суспендиран от Испанския конституционен съд.

ОДЕ=официален държавен език
 ЧЕ=чужд език
 ДОЕ=други официални езици
 ИЕ=имигрантски езици

Езици в предучилищното образование (не се предлагат ИЕ и допълнителна подкрепа по официалния държавен език – ОДЕ)

	Целеви групи	Продължителност	Изисквания за минимален размер на групата	Дни седмично	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Наличие на държавно финансиране
Други официални езици	всички	≥2 години	няма	>1 ден	по конкретни предмети	по конкретни предмети	частично
ЧЕ	всички	≥2 години	няма	<0.5 ден	по конкретни предмети	по конкретни предмети	частично

Езици предлагани в предучилищното образование

Други официални езици(ДОЕ)	каталунски навсякъде, аранезки окситански във Вал д'Аран
Чужди езици	английски

Езици в началното образование (не се предлагат ИЕ)

Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Допълнителна подкрепа по ОДЕ	последователен и конкретен	по време на редовното обучение	само за имигранти	национален стандарт

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИИУПЕ)	Начало на езиковото обучение	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
ДОЕ	всички	последователен и конкретен	широко използван	от първата година	в учебните часове	няма	национален стандарт	национални или регионални норми	пълно
ЧЕ	всички	последователен и конкретен	широко използван	от първата година	в учебните часове	няма	национален стандарт	национални или училищни норми	пълно

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Мобилност
ДОЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	не е приложимо
ЧЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	част от обучението
Допълнителна подкрепа по ОДЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	не е приложимо

Езици предлагани в началното образование:

Други официални езици (ДОЕ)	каталунски навсякъде, аранезки окситански във Вал д'Аран
Чужди езици	английски: задължително

През последните две десетилетия образованието в Каталуня се основава на “модела на връзката”, който установява правилото децата да не се разделят според първия си език. Каталунският е основният образователен език (децата обаче имат правото да бъдат обучавани на кастилски език в първите години на образованието си, ако техните родители желаят това), като всички деца трябва да овладеят каталунски и кастилски говоримо и писмено до края на задължителното си образование. Сравнителните резултати показват, че последица от този модел е двуезичието при повечето деца, въпреки че кастилският е все пак по-добре овладеният език (вж. Vila, 2008, 2010). Причината за тези резултати трябва да бъде потърсена в комбинацията от демолингвистични и социоллингвистични фактори: кастилският е лингва франка сред говорещите каталунски, кастилски и други езици, и като се имат предвид силният му статут и широкото му разпространение в обществото, той бързо бива усвояван от представителите на населението, които не са носители на местните езици. Трябва да се спомене също така, че докато данните, използвани в „Европейско езиково богатство” са подадени от официални източници, то данните както от наблюдения, така и от показания на самите деца, създават впечатление, че кастилският е доста често използван във взаимодействието между учители и ученици по време на часовете, особено там, където говорещите кастилски и другоезичните (алоглотите) са мнозинство. През 2010 г. едно много дискутирано постановление на Конституционния съд за новия автономен статут на Каталуня (2006) наложи изискването кастилският да има по-широко присъствие като език посредник в каталонските училища, и по този начин се отвори вратата към един основен правен и политически конфликт, който продължава и досега.

Езици в средното образование (не се предлагат ИЕ)

Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подкрепа по ОДЕ	последователен и конкретен	по време на редовното обучение	всички	национален стандарт

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИИУПЕ)	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
ДОЕ	всички	последователен и конкретен	широко използван	в учебните часове	няма	национален стандарт	национални или регионални норми	пълно
ЧЕ	всички	последователен и конкретен	в някои области	в учебните часове	няма	национален стандарт	национални или училищни норми	пълно

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Изисквано ниво на владееене на езика	Мобилност
ДОЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	не е приложимо	не е приложимо
ЧЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиките (CEFR)	включено в обучението
Допълнителна подкрепа по ОДЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиките (CEFR)	не е приложимо

Езици в средното образование:

Други официални езици (ДОЕ)	каталунски навсякъде, аранезки окситански във Вал д'Аран
Чужди езици (езиците в курсив се предлагат само в горния курс на обучение)	Задължително: един от английски, френски, понякога немски, и италиански По желание: старогръцки, латински и други

Проучването е доста точно по отношение на позициите на повечето езици. Разграничението между “чужди” и “имигрантски” езици замъглява факта, че две от основните първоезикови (E1) чуждестранни групи, а именно френскоговорящите и англоговорящите, намират за относително лесно да получат обучение по първи език (E1) в рамките на образователната система (виж цифрите по-горе). Редица частни езикови училища – американски, френски, италиански и “международни” – също се грижат да осигурят многоезично образование за децата на относително по-заможните чуждестранни и местни жители, които желаят това.

Езици в продължаващото и висшето образование

Продължаващо образование (в три учебни заведения) (не се предлагат ИЕ езици)

		Обхват на езиковите програми	Учебен план	Ниво, което трябва да бъде постигнато	Наличие на държавно финансиране
ДОЕ	Институция А	голямо разнообразие	няма насоки	не е приложимо	пълно
	Институция В	ограничено	последователен и конкретен	не е приложимо	пълно
	Институция С	голямо разнообразие	общ	не е приложимо	пълно
ЧЕ	Институция А	голямо разнообразие	последователен и конкретен	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	пълно
	Институция В	ограничено	последователен и конкретен	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	пълно
	Институция С	голямо разнообразие	последователен и конкретен	нама	частично

Висше образование (в три университета)

	Език/езици, на които се води обучението	Език на уебсайта	Целеви групи за допълнителна подкрепа на националния език	Ниво, което трябва да бъде постигнато в обучението по чужд език	Набиране на чуждестранни студенти	Мобилност на студентите по езици	Мобилност на студентите от други специалности
Университет А	официален държавен език, чужд и ДОЕ	официален държавен език, чужд и ДОЕ	няма	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	международни и имигранти	по желание	по желание
Университет В	официален държавен език, чужд и ДОЕ	официален държавен език, чужд и ДОЕ	ограничени	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	международни и имигранти	по желание	по желание
Университет С	официален държавен език, чужд и ДОЕ	официален държавен език, чужд и ДОЕ	ограничени	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	само международни	по желание	по желание

Проучването обхваща общата ситуация на изучаването на чужди езици в професионалното образование и обучение (ПОО), но наблюдението върху институциите за висше образование не се фокусира в достатъчна степен върху широката гама от възможности за езиково обучение в много от университетите в Каталуня, в които освен големите международни езици се изучават и регионални езици като окситански, широко разпространени имигрантски езици като тамазигт/берберски, няколко средноголеми европейски езика като нидерландски или шведски, както и редица азиатски езици като японски, китайски, фарси или турски.

Езици в аудиовизуалните медии и пресата

Телевизионни продукции на езици, различни от националния	Филми по кината на езици, различни от националния	Програми на Р/М езици извън съответния регион	Жестомимичен превод по телевизията
субтитрирани	дублирани	понякога	понякога

Проучването констатира най-широко присъствие на кастилския език в масмедиите, следван от каталунския и английския, като другите езици остават далеч назад. Кастилският език значително преобладава в телевизията – благодарение на съществуването на много канали из цяла Испания – и в киното, където дублираните на кастилски продукции са все още доминиращи. За сравнение, съотношението каталонски/кастилски език е много по-близко в радиото и вестниците.

Позициите на другите езици са по-трудни за наблюдение. Тъй като цифровата телевизия замени аналоговата, въпросът за дублажа и субтитрирането изгуби от актуалността си. Повечето телевизионни станции излъчват оригиналната версия на чуждестранните продукции, обикновено съпътствана от субтитри или дублаж. Слушането на оригиналните версии е разпространено сред някои обществени групи, включително имигранти, но към настоящия момент не разполагаме с проучвания в тази конкретна област. Използването на сателитна телевизия също е сравнително широко разпространено сред имигрантските общности, но заради малкия абсолютно брой потребители за всяка от езиковите групи това потребление минава незабелязано.

Заради икономическата криза в края на 2011 г. бе намалено предлагането във всички области и езици. През декември 2011 г. например бе преустановено излизането на безплатния вестник на кастилски език ADN. Кризата особено чувствително засегна местните и държавните инициативи, например местните телевизионни станции, които бяха опора на каталунския език. И нещо далеч по-важно, в края на 2011 г. правителството на Каталуня обяви сериозни съкращения в националната телевизия, заради което по всяка вероятност ще спрат излъчването си два национални канала – и двата на каталунски.

Езици в обществените сфери и услуги

Институционализирани езикови стратегии на ниво градска администрация

Брой езици	Наличие на уеб страница	Външни или вътрешни преводачи	Чуждоезикови компетенции в алжностните характеристики на персонала	Набиране на хора, владеещи чужди езици в подкрепа на корпоративните цели	Предлагане на обучение по езици на служителите	Редовна актуализация на досието на езиковите умения на служителите
>4		Барселона Тарагона Л'Оспиталет де Лобрегат	Барселона	Барселона		
3–4	Барселона				Барселона	Барселона
1–2	Тарагона Л'Оспиталет де Лобрегат		Тарагона Л'Оспиталет де Лобрегат	Тарагона Л'Оспиталет де Лобрегат	Тарагона Л'Оспиталет де Лобрегат	

Средства за комуникация

Средства за устна комуникация	Средства за писмена комуникация
Здравни услуги Социални услуги Услуги за имигранти и интегрирането им	Спешни услуги
Образователни услуги	Здравни услуги
Спешни услуги	Туристически услуги
	Социални услуги Услуги за имигранти и интегрирането им

Силният многоезичен профил, представен от данните за местните обществени сфери и услуги, ясно отразява многоликото естество на тази област, занимаваща се с всякакви клиенти, сред които местни жители, имигранти и туристи. Затова не е изненадващо, че се срещат езици от различни езикови семейства и континенти, от каталунски до японски и от фински до суахили.

Езици в бизнеса (23 компании)

	ОБЩИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ							
	Наличие на езикова стратегия	Искване за езикови умения при набиране на кадри	Осигуряване на международна мобилност	Използване на външни преводачи	Водене на досиета за езиковите умения на персонала	Използване на мрежи за езиково обучение	Използване на програми на ЕС/финансирани	Информирани за програмите на ЕС/възможности за финансиране
широко използвани	9	14	5	8	0	5	4	0

		ВЪТРЕШНИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ						ВЪНШНИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ			
		Партньорства с образователния сектор за изучаване на езици	Схеми за стимулиране или повишение въз основа на езиковите умения	Осигуряване на езиково обучение	Използване на Общата европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	Езици използвани за вътрешни работни документи/интранет	Езици на софтуера/уеб програми	Езици използвани за годишни/стопански отчети	Езици използвани в маркетинга	Езици използвани за брандиране/идентичност	Езици използвани за уеб сайт
ОДЕ	широко използвани	0	2	2	2	21	23	18	21	20	21
БЕ	широко използвани	3	4	10	5	7	11	10	12	13	14
Други	широко използвани	3	4	6	5	11	7	10	15	14	15

Според събраните данни частният сектор, в общи линии, изостава от местните обществени институции в усвояването на многоезичните стратегии в ежедневието. В бизнес сектора каталунският език се придвижва на трета позиция, след кастилския и бизнес английския, и е следван на значителна дистанция от други европейски езици – най-вече тези на туристите и на европейските жители – или от други разпространени в Испания езици. Неевропейските езици играят незначителна роля в този сектор, което предполага, че африканските и азиатските имигранти и пазарите в тези региони не са взети под внимание от анкетираните фирми или (в случай, че са взети) са обслужвани на бизнес английски.

Тези заключения все пак трябва да се приемат с известни резерви: извадката на анализирани компании е не само малка, но и вътрешно хетерогенна; тя включва предприятия от различни сектори, като някои от предприятията са международни, други имат клонове из цяла Испания, а дейността на трети е само в Каталуня. Сравнението между областта на обществените сфери и услуги, където са анализирани само местни институции, и областта на бизнеса, е повече от красноречиво.

Основни заключения

- 1 Разграничаването между кастилския като “национален” и каталунския като “регионален” език има малко практическо значение в Каталуня, тъй като и двата езика са широко разпространени във всички области. В едно бъдещо проучване и двата езика трябва да бъдат включени под един общ, по-адекватен етикет, бил той „национален”, „официален” или друг език.
- 2 Проектът „Европейско езиково богатство” е фокусиран върху езиковата политика на предлагането, но предлагането може да бъде надлежно анализирано само когато търсенето и резултатите са взети под внимание. В настоящата езикова система едно относително ниско предлагане на кастилски език в училище води до висока степен на неговото владение, докато ниското предлагане на английския език води до ниски резултати. С други думи, пътищата, които водят до многоезичието, могат да бъдат различни за всеки отделен език във всяка отделна ситуация. Следователно трябва да бъде взета под внимание цялата езикова система. В този смисъл повечето показатели сочат, че чуждоезиковото обучение е слабо място на каталунската езикова система, че то е сфера, която се нуждае от по-радикално обновяване.
- 3 Като цяло въпросникът адекватно отразява слабата позиция на “имигрантските езици” в Каталуня – позиция, обусловена както от това, че са скорошно явление, така и от тяхната хетерогенност. В сегашния си вид въпросникът е замислен да очертае само инициативите, които засягат мащабни тенденции в обществото. В бъдеще може да бъде разработена методика, включваща и общностни инициативи, по-достъпни за нови и по-малко наложени имигрантски групи. Например: извънучилищни езикови курсове, обществени библиотеки и книжарници, сателитна телевизия или телевизия през интернет. Във всеки случай, педагогическото внимание към имигрантските езици трябва да бъде засилено, за да се съхрани езиковото наследство на имигрантските деца в тяхна полза и в полза на каталунското общество.

Обещаващи инициативи и пилотни проекти

- 1 Няколко програми на „Езикови доброволци”, спонсорирани както от държавни, така и от частни инициативи, доведоха до създаването на “езикови двойки”. Това направи възможно за хиляди изучаващи каталунски в цяла Каталуня да упражняват езика с партньори, които го владеят свободно, (вж. Voix-Fuster, Melià and Montoya 2011).
- 2 Vila (2010) описва редица дейности, насочени към повишаване на информираността за малцинствените езици в Каталуня, като например „Езикът гимкана” или „Амазигска пролет”.
- 3 Proxecto Galauda (<http://phobos.xtec.cat/galauda/>[на галисийски] е проект, по който се преподава галисийски в Каталуня и каталунски в Галисия в няколко среднообразователни центъра, насочен към разширяване на езиковия репертоар и постигане на по-добра информираност за ценността на езиковото многообразие.

Източници

- Voix-Fuster, Emili, Joan Melià, and Brauli Montoya. 2011. “Policies promoting the use of Catalan in oral communications and to improve attitudes towards the language.” Pp. 150–181 in *Democratic Policies for Language Revitalisation: The Case of Catalan* edited by M. Strubell i Trueta and E. Voix-Fuster. Basingstoke, England: Palgrave.
- Vila i Moreno, F. Xavier. 2008. “Catalan in Spain.” Pp. 157–183 in *Multilingual Europe: Facts and Policies* edited by G. Extra and D. Gorter. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Vila i Moreno, F. Xavier. 2010. “Making choices for sustainable social plurilingualism: some reflexions from the Catalan language area.” Pp. 131–154 in *International Perspectives on Bilingual Education: Policy, Practice, and Controversy* edited by J. Petrovic. Charlotte, N Caroline: Information Age Publishing series.

8 ИСПАНИЯ

8.3 Баска автономна област

Иван Игартуа

Контекст в региона

Автономната общност на Страната на баските (Еускади) има два официални езика: баски и испански. Според последните изчисления около 32 процента от населението на баските е двуезично (близо 700 000 души). Има и други територии, в които се говори баски език. Във Френската баска провинция, където баският език не е административно признат, баскоговорящите съставляват около една трета от населението (около 80 000 души). В Навара, където баският е официален език само в северната част на територията, той се говори от една десета от населението (около 50 000 души).

В наши дни практически няма едноезични баскоговорящи, тъй като баските, които не знаят нито испански, нито френски, са по-малко от един процент от населението. В светлината на сегашната социолингвистична ситуация основната цел на баското правителство е да постигне напредък към приемливо двуезичие, основано на три принципа: първо, консенсус на политическите сили, представени в баския парламент; второ, приемане на плурализма на баското общество; и накрая, уважение към собствения езиков избор на гражданите. Това именно е духът на Закона за нормализацията, приет през 1982 г.

Оттогава ситуацията на баските се е подобрила значително. В Еускади нормализацията на езика винаги е била разбрана като плюс. Народът на Еускади и неговото правителство поеха ангажимент към двуезичието, а не към едноезичието от един или друг вид. Идеята за езиковите права е в основата както на законодателната, така и на политическата практика в Баската автономна област и когато говорим за езикови права, ние говорим за правата както на баско-, така и на испаноговорящите.

През последните тридесет години баската езикова политика се базира главно на две приоритетни области: образование и администрация. Третата приоритетна област във всеки процес на нормализация (медии, особено телевизия) е допринесла относително по-малко за утвърждаването на баския език, но в същото време тя се оказва от решаващо значение за развитието на едно стандартно езиково разнообразие. Когато Законът за нормализацията беше приет, се предполагаше, че разграничението между приоритетните и неприоритетните области на приложението му (като например системата на полицията, на общественото здравеопазване, съдебната система и фирмите от частния сектор) ще трае само няколко години. В действителност ние сме вече в четвъртото десетилетие на процеса, и това разграничение все още е в сила, тъй като присъствието на баските в някои от областите, посочени по-горе, продължава да бъде слабо.

От началото на процеса на нормализация на политиките и на баското общество като цяло беше ясно, че баският

ще бъде официален език на цялата територия, дори и по местата, където не е бил говорен в течение на векове. В действителност в случая с баския език би било по-точно да се говори за възстановяване или възраждане на езика, отколкото за класически процес на нормализация и стандартизация. Това означава, че предаването на езика в рамките на семейството не е достатъчно. По тази причина училищното образование придоби ключово значение за възстановяването на езика и, което е изключително важно, това възстановяване се постига чрез обществен консенсус и индивидуална свобода, тъй като родителите, а не баското правителство, са тези, които избират езика, на който да се обучават децата им.

Специален аспект на образованието в Баската автономна област е езиковата баскизация на възрастните. В продължение на векове връзката между баския език и испанския или френския беше еднопосочна. Много баскоговорящи изоставиха езика си и, или по собствена свободна воля, или принудени от обстоятелствата, приеха един от официалните езици. От 60-те години насам отношенията между баския и испанския или френския е реципрочни. Баският продължава да губи говорители във Френската баска провинция, но същевременно много баски, чийто майчин език е френски или испански, изучават баски. Някои хора, които са научили баски в зряла възраст, са постигнали такова владение на езика, че са станали известни писатели на баски език или дори членове на Академията на баския език. В момента 40 000 души изучават баски или подобряват нивото на познанията си в така наречените еускалтегис (euskaltegis), центрове за възрастни за обучение и усъвършенстване на познанията по баски език. Без еускалтегис и разширяването на баскоговорящата общност възраждането на езика (в смисъла, в който този термин се използва и досега) би било почти невъзможно.

Що се отнася до администрацията, обществените институции са се задължили да се отнасят с уважение към езиковия избор на всеки гражданин, вместо да налагат принудително използването на един или друг език. Това означава, че много държавни служители би трябвало да говорят и двата официални езика на автономната област. В момента 44 процента от работещите в баските обществени институции притежават сертификат за владение на баски език. Всъщност възможно е да бъдеш баски държавен служител – дори на висок пост, – без да знаеш и една дума на баски, особено в неприоритетните области, споменати по-горе. От друга страна, данните от граждански молби разкриват, че само 14–15 на сто от гражданите използват баски език, когато се обръщат към обществените институции.

Езици в официалните документи и бази данни

Проблемите, свързани с испанския, баския и чуждите езици, се разглеждат от езиковото законодателство и/или от документите за езиковата политика. Изучаването и преподаването на баски език зад граница са (съ)финансирани в 34 университета в Европа и двете Америки. Европейската харта за регионалните или малцинствените езици е подписана и ратифицирана от Испания. Има официални образователни разпоредби, подкрепени от Хартата, за баския език в Баската автономна област.

В Баската автономна област съществуват официални механизми за събиране на данни за езиковото многообразие на регионално ниво, които се изразяват в периодично актуализиране на данните от преброяването на населението и на анкетните данни. При тези механизми за събиране на данни е обърнато внимание на националния и регионалните езици въз основа на въпрос за родния език, въпрос за основния език и въпрос за майчиния език, плюс въпрос за нивото на владеене на езика, който включва информация за това дали (и колко добре) той се говори/разбира/чете/пише.

В рамките на последните двадесет години правителството на баската община създаде много текстове в областта на езиковото планиране и езиковата политика. Сред най-значимите документи са Общ план за насърчаване на баския език (EBPN, 1999) и краткото есе „Към едно подновено споразумение“ (2009), които поставиха основите на езиковата политика в началото на XXI век. След Закона за нормализацията (1982) законодателството относно някои аспекти на билингвизма беше доразвито, включително и относно сектора на частния бизнес. От 1991 г. се извършва социолингвистично проучване на всеки пет години, за да се следи нивото на езикова компетентност и ползването на езици в Страната на баските. Основна информация за първия език на гражданите също е включена в това проучване. През 2011 г. баското правителство завърши проучване върху настоящото положение и развитието на баския език, направено въз основа на индикатори.

ОДЕ=официален държавен език

ЧЕ=чужд език

ДОЕ=други официални езици

ИЕ=имигрантски езици

Езици в предучилищното образование (не се предлагат ИЕ)

	Целеви групи	Продължителност	Изисквания за минимален размер на групата	Дни седмично	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Наличие на държавно финансиране
ЧЕ	всички	≥2 години	няма	0.5–1 ден	по конкретни предмети	по конкретни предмети	пълно
ДОЕ	всички	≥2 години	няма	>1 ден	по конкретни предмети	по конкретни предмети	пълно
Допълнителна подкрепа по ОДЕ	всички	≥2 години	няма	0.5–1 ден	по конкретни предмети	по конкретни предмети	пълно

Езици в предучилищното образование

ДОЕ	баски
ЧЕ	английски

Езици в началното образование (не се предлагат ИЕ)

Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подкрепа по ОДЕ	последователен и конкретен	преди редовното обучение	само за имигрантите	национален стандарт

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИИУПЕ)	Начало на езиковото обучение	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
ДОЕ	всички	последователен и конкретен	широко използван	от първата година	учебните часове	няма	национален стандарт	национални или регионални норми	пълно
ЧЕ	всички	последователен и конкретен	в някои области	от първата година	в учебните часове	няма	национален стандарт	национални или регионални норми	пълно

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Мобилност
Подкрепа по ОДЕ	учители по език	обща	обща	не е приложимо
ДОЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	не е приложимо
ЧЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	неформална финансова подкрепа

Езици предлагани в началното образование:

ДОЕ	баски
ЧЕ	английски: задължителен

Езици в средното образование (не се предлагат ИЕ)

Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подкрепа по ОДЕ	последователен и конкретен	преди редовното обучение	само за имигранти	национален стандарт

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИИУПЕ)	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
ДОЕ	всички	последователен и конкретен	широко използван	в учебните часове	няма	национален стандарт	национални или регионални норми	пълно
ЧЕ	всички	последователен и конкретен	в някои области	в учебните часове	няма	национален стандарт	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	пълно

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Изисквано ниво на владение на езика	Мобилност
Подкрепа по ОДЕ	учители по език	по конкретни предмети	общ	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	не е приложимо
ДОЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	не е приложимо	не е приложимо
ЧЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	известна финансова подкрепа

Езици в средното образование:

ДОЕ	баски
ЧЕ (езиците в курсив се предлагат само в горния курс)	Задължително: английски, немски По избор: арабски, френски, италиански, руски, турски

В Баската автономна област училището сега е далеч по-важно от семейството, що се отнася до предаването на баския език. Баският е езикът на обучение, избран от 60 процента от родителите, когато се решава как да се обучават децата им, независимо дали родителите говорят баски, или не, и дали баският е жив в техния район/град, или не (нещо повече, 22 процента избират двуезичен модел, а останалите 18 процента избират баски като учебен предмет). В предучилищното образование процентът на родителите, които избират баския език за децата си, е дори по-висок, което означава, че испанските монолингви са на път да изчезнат сред децата под шестгодишна възраст.

Основният проблем във връзка с училището е, че децата, чийто майчин език е испанският, идентифицират баския главно с подготовката на домашните работи. Те отказват да говорят баски веднага след като излязат от училище. Обикновено децата от испаноезичните области говорят само испански език в дома или на улицата, освен ако поне един от родителите не е баскоговорящ. При тези обстоятелства те рядко се чувстват уверени и сигурни в използването на езика, учен в училище. Въпреки това, както беше споменато по-горе, училището е придобило решаващо значение за съживяването на езика.

В началното и средно образование трябва да се изучава чужд език. Въпреки че по-голямата част от училищата предлагат като първи чужд език английския, възможно е да се изучават също така и други езици, като френски или немски.

Езици в продължаващото и висшето образование

Продължаващо образование (в три учебни заведения) (не се предлагат ИЕ езици)

		Обхват на езиковите програми	Учебен план	Ниво, което трябва да бъде постигнато	Наличие на държавно финансиране
ДОЕ	Институция А	голямо разнообразие	последователен и конкретен	не е приложимо	пълно
	Институция В				
	Институция С	ограничено	няма насоки	не е приложимо	пълно
ЧЕ	Институция А	ограничено	последователен и конкретен	национално	пълно
	Институция В	ограничено	общ	няма	пълно
	Институция С	ограничено	общ	национално	пълно

Висше образование (в два университета)

	Език/езици, на които се води обучението	Език на уебсайта	Целеви групи за допълнителна подкрепа на националния език	Ниво, което трябва да бъде постигнато в обучението по чужд език	Набиране на чуждестранни студенти	Мобилност на студентите по езици	Мобилност на студентите от други специалности
Университет А	национален, чужд и Р/М	национален, чужд и Р/М	ограничени	национално или институционално	само за които националния език е майчин	не се предлага	по желание
Университет В	национален, чужд и Р/М	национален, чужд и Р/М	няма	няма	само международни	не се предлага	по желание

Що се отнася до университетското образование, 45 процента от студентите в Университета на Баската автономна област в момента учат на баски език, така че позицията на баския в сектора на висшето образование е много по-добра сега в сравнение с тази отпреди тридесет години. На дипломно и особено следдипломно ниво английският език прогресиращо се въвежда в учебните програми.

В професионалното образование също се появяват многоезични профили, но с по-бавен темп. Например там баският е избран като език за обучение само от 25 процента от учащите.

Езици в аудиовизуалните медии и пресата

Телевизионни продукции на езици, различни от националния	Филми по кината на езици, различни от националния	Програми на Р/М езици извън съответния регион	Жестомимичен превод по телевизията
дублирани	дублирани	понякога	понякога

В Баската автономна област има един вестник за цялата страна и близо 50 регионални или местни списания, публикувани изцяло на баски език. Има също така два обществени телевизионни канала, които излъчват изключително само на баски (същото се отнася и за няколкото местни канала). Наличието на други езици, освен официалните, в публикации, достъпни за баските граждани, постепенно се разраства, но ситуацията все още отразява умерен интерес към чуждите езици.

Езици в обществените сфери и услуги

Институционализирани езикови стратегии на ниво градска администрация

Брой езици	Наличие на уеб страница	Използване на преводачи	Чуждоезикови компетенции в длъжностните характеристики	Набиране на хора, владеещи чужди езици	Предлагане на обучение по езици	Досие на езиковите умения на служителите
3–4	Витория Гастейз					
1–2	Доностия Сан Себастиан Билбао	Доностия Сан Себастиан Витория Гастейз Билбао	Доностия Сан Себастиан Витория Гастейз Билбао	Доностия Сан Себастиан Витория Гастейз Билбао	Доностия Сан Себастиан Витория Гастейз Билбао	Доностия Сан Себастиан Витория Гастейз Билбао

Средства за комуникация

Средства за устна комуникация	Средства за писмена комуникация
Юридически услуги Услуги за имигранти и интегрирането им Туризм Транспорт = Образование = Спешни услуги = Здраве = Социални услуги = Политически дебат	Услуги за имигранти и интегрирането им Транспорт Туризм Образование Театър

Обществените услуги обикновено се предлагат на испански и баски, двата официални езика в Баската автономна област. В някои случаи (преводачески услуги, първостепенно внимание към имигрантите и т.н.) се използват и други езици, като английски, френски, арабски, китайски, руски, грузински или волоф.

Езици в бизнеса (20 компании)

	ОБЩИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ							
	Наличие на езикова стратегия	Изискване за езикови умения при набиране на кадри	Осигуряване на международна мобилност	Използване на външни преводачи	Водене на Досиета за езиковите умения на персонала	Използване на мрежи за езиково обучение	Използване на програми на ЕС/финансирани	Информираност за програмите на ЕС/възможности за финансирани
широко използвани	6	14	8	8	1	5	3	0

		ВЪТРЕШНИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ						ВЪНШНИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ			
		Партньорства с образователния сектор за изучаване на езици	Схеми за стимулиране или повишение въз основа на езиковите умения	Осигуряване на езиково обучение	Използване на Общата европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	Езици използвани за вътрешни работни документи/интранет	Езици на софтуера/уеб програми	Езици използвани за годишни/стопански отчети	Езици използвани в маркетинга	Езици използвани за брандиране/идентичност	Езици използвани за уеб сайт
ОДЕ	широко използвани	1	0	2	3	20	19	19	20	19	18
БЕ	широко използвани	3	1	10	5	5	8	9	4	8	11
Други езици	широко използвани	4	1	6	2	3	1	2	9	8	10

Баските компании се опитват да интегрират езиково-управленски практики в ежедневната си работа. Този аспект на тяхната бизнес стратегия далеч надхвърля официалния билингвизъм, тъй като други езици – главно, но не само английският – са абсолютно необходими за техните взаимоотношения с компании от цял свят. Един от аспектите, които трябва да бъдат подобрени, е насърчаването на езиковите компетенции сред служителите.

Основни заключения

Изглежда, че Страната на баските предоставя примери за сравнително силни многоезични профили в началното и средното образование за испанския, баския и основните чужди езици (с английския език във водеща позиция). Въпреки това имигрантските езици например имат много слабо или дори липсващо присъствие в образователната система.

Във висшето образование, печатните медии, обществените услуги и частните компании многоезични профили се появяват с доста бързи темпове. Това явление трябва да бъде поощрявано и консолидирано в бъдеще чрез развитието на адекватна образователна основа, ориентирана към многоезичие.

Обещаващи инициативи и пилотни проекти

Многоезичието е предизвикателство за едно общество, което е далеч от 100-процентовата двуезичност. Постепенното преминаване към двуезично общество трябва да бъде съчетано с нарастващата нужда и търсене на многоезични стратегии. Една от тези стратегии е вече налице: разработен е пилотен проект за въвеждането на триезична рамка в началното и средното образование. Около 120 училища са приели тази нова рамка, която вероятно в крайна сметка ще се разпростре върху цялата образователна система.

В сферата на новите технологии голямото усилие в момента е насочено към създаването на система за машинен превод, която да може да превежда текстове и уеб сайтове от испански и английски на баски език и обратното. Този нов инструмент ще се основава на мощен граматически анализатор и голямо обществено хранилище на преводаческа памет.

Целта на тези (и други) инициативи не е лесно да бъде постигната, но същевременно тя е и много привлекателна: да се развият и утвърдят многоезичните профили в едно общество, което иска и се опитва да увеличи използването на баския – най-слабия в социолингвистично отношение език.

Източници

Euskara Biziberritzeko Plan Nagusia/Plan general de Promoción del Uso del Euskera (EBPN), Vitoria-Gasteiz, Eusko Jaurларitza/Gobierno Vasco, 1999.

Euskararen egoerari eta bilakaerari buruzko adierazleak/ Indicadores de situación y evolución del euskera, Viceconsejería de Política Lingüística, 2011. [http://www.euskara.euskadi.net/r59-738/es/contenidos/informacion/argitalpenak/es_6092/adjuntos/ebpn_txostena/EBPN%20Txostena%20cast.pdf].

Fourth Sociolinguistic Survey (2006), Vitoria-Gasteiz, Eusko Jaurларitza/Gobierno Vasco, 2008.

Itun berritu baterantz/Hacia un pacto renovado, Vitoria-Gasteiz, Eusko Jaurларitza/Gobierno Vasco, 2009 [English version: http://www.euskara.euskadi.net/r59-738/es/contenidos/informacion/7041/es_2447/adjuntos/Maketa-Pacto_Baja-1eng%202.pdf].

9 ИТАЛИЯ

Моника Барни

Контекст в страната

В наши дни италианският се използва като основен и разговорен език от около 90 процента от населението на Италия (ISTAT, 2007). Това е радикална промяна спрямо вековната идиоматична традиция, чиято характеристика е преобладаването на местните езици.

Преди Обединението на Италия (1861) италианският е бил използван в продължение на векове като литературен език, но се е говорил само във флорентино-тосканската и римската области (De Mauro, 1963, 1979, 1994). След 1861 г. политическото обединение на страната води до необходимостта и от езиково обединение и използване на един езиков стандарт. В резултат, за 150 години се наблюдава значително понижаване на употребата на диалектите. Сега приблизително 6,4 процента от населението говорят само на диалект – и у дома, и навън. 40 процента от италианците съобщават, че използват както книжовен италиански, така и диалект – в зависимост от контекста. По сходен начин някои регионални или малцинствени езици с течение на времето се противопоставят на тенденциите към обединение и се говорят от 3,9 процента от населението (ISTAT, 2007).

Въпреки разпространението на стандартния италиански, използван от по-голямата част от италианците, Италия все още представлява езикова идентичност, характеризираща се с широк набор от диалекти, езикови разновидности и регистри, което я поставя сред страните, които и днес представят сравнително висок индекс на езиково многообразие. (http://www.ethnologue.com/ethno_docs/distribution.asp?by=country)

За тази сложна панорама допринася и един нов фактор от последните години: имиграцията на хора от някои от най-бедните страни. Броят на чужденците в Италия днес възлиза на повече от 5 000 000 души – един имигрант на всеки 12 жители (Caritas, 2011). До този момент преброяване на населението с оглед на имигрантите езици все още не е правено, но изследвания, проведени в различни области на Италия, показват, че в страната са налице около 200 нови езика (Vagna, Barni, Vedovelli, 2006; Barni, 2008). Имиграцията в Италия се характеризира с полицентричност на мястото на произход и с различни варианти на пребиваване на територията на страната от количествена и качествена гледна точка (период от време, вид пребиваване, имиграционни проекти и т.н.). В днешно време няма район в Италия, където имигрантите да не присъстват и да не са фактор в езиковата промяна отдолу нагоре (Vedovelli, 2010).

Конфигурацията на италианското езиково пространство – между крайния стремеж към едоезична държава, от една страна, и настоящото и бъдещо многоезичие, от друга – е отразена в резултатите от изследването.

Езици в официалните документи и бази данни

Проблемите, свързани с националния език, чуждите езици и редица регионални/малцинствени езици, се разглеждат от езиковото законодателство и/или от документите за езиковата политика. Изучаването и преподаването на националния език зад граница на деца и/или възрастни с италиански произход са (съ)финансирани в повече от 30 страни в Европа и света. Европейската харта за регионалните или малцинствените езици е подписана от правителството, но не е ратифицирана от Парламента на Италия. На национално ниво обаче са признати следните 12 Р/М езика, защитени и/или насърчени в официалните държавни документи или законодателството: албански, каталунски, хърватски, франко-провансалски, френски, фриулиански, немски, гръцки, ладино, окситански, сардински и словенски. В регионите, където се говорят тези езици, са налични официални образователни разпоредби.

В Италия съществуват официални механизми за събиране на данни за езиковото многообразие на национално ниво, които се изразяват в периодично актуализиране на анкетните данни. При тези механизми за събиране на данни към националния и регионалните/малцинствените езици се подхожда въз основа на въпрос за родния език.

Въпреки че в Конституцията (1946) не се споменава за италианския като официален език на републиката, само около петдесетина години по-късно Р/М езиците (регионални или малцинствени) бяха признати и защитени със закон (482/1999).

През 2010 г. беше въведен тест по италиански за имигрантите, кандидатстващи за дългосрочно пребиваване (D.M. 4/06/2010), а през 2011 г. компетентността по италиански език се превърна в един от ключовите въпроси при интеграционното споразумение между имигранта и държавата (D.P.R. 14/09/ 2011, п. 179).

Що се отнася до документацията относно езиците, последното преброяване (2011) дори не включваше въпрос, свързан с езиците или диалектите, което постави Италия редом с някои други европейски страни. Положителна стъпка е отразена в проучванията Multiscopo, най-скорошното от които през 2006 г. показва многообразието от езици, съществуващи днес и използвани в ежедневието от италианците (ISTAT, 2007). Като цяло проучване върху имигрантските езици трябва тепърва да бъде проведено; изключение са данните, събрани за отделни местни ситуации.

HE=национален език
 ЧЕ=чужд език
 Р/МЕ=регионални или малцинствени езици
 ИЕ=имигрантски езици

Езици в предучилищното образование (не се предлагат ЧЕ и ИЕ, както и подкрепа по HE)

	Целеви групи	Продължителност	Изисквания за минимален размер на групата	Дни седмично	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички	≥2 години	няма	>1 ден	няма	общо	пълно

Езици предлагани в предучилищното образование

Р/МЕ	албански, хърватски, франко-провансалски, френски, фриулиански, немски, гръцки, ладино, окситански, сардински и словенски
------	---

Скромните резултати, демонстрирани в областта на предучилищното, основното и средното образование, показват, че малко внимание се обръща на другите езици, независимо дали са чужди, или имигрантски. Резултатите в тази област могат да бъдат свързани със слабата компетентност по чужди езици на много италианци, документирана в проучвания като Евробарометър (2006) и Евридика/Евростат (2008).

Като цяло от резултатите е видно, че има място за подобрение – от предучилищния до горния курс на средното училище – по отношение обхвата на предлаганите езици, организацията на учебния процес и подготовката на учителите по чужди езици. Следва освен това да се отбележи, че сред чуждите езици английският най-много се преподава и насърчава на всички училищни нива.

В предучилищното образование единствените езици, освен италианския, които се предлагат са Р/МЕ и то само в онези области, където се говори съответния език – благодарение на защитата на закона. Не се предлагат чужди или имигрантски езици.

Езици в началното образование (не се предлагат ИЕ)

Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подкрепа по HE	общ	няма	няма	училищен стандарт

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИИУПЕ)	Начало на езиковото обучение	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички	последователен и конкретен	широко разпространено	от първата година	в учебните часове	няма	няма	не е посочено	пълно
ЧЕ	всички	последователен и конкретен	няма	от първата година	в учебните часове	няма	училищен	национални или училищни норми	пълно

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Мобилност
Р/МЕ	общо преподаващи	общ	общо	не е приложимо
ЧЕ	общо преподаващи	няма	общо	няма
Подкрепа по НЕ	учители по език	по конкретни предмети	общо	не е приложимо

Езици предлагани в началното образование:

Регионални/малцинствени езици	албански, каталонски, хърватски, франко-провансалски, френски, фриулиански, немски, гръцки, ладино, окситански, сардински и словенски
Чужди езици	английски: задължително

В началното образование единственият предлаган чужд език е английският и силната подкрепа, която получава на всички училищни нива, се обяснява с факта, че той ще се използва от учениците в бъдеще, без оглед на различните проучвания и изследвания, като например ELAN (2006), които подчертават, че и други езици са важни на работното поле. Другите езици, които се говорят у дома от учениците с имигрантски произход, са навлезли в училищата (те са налице в около 90 процента от държавните училища), но поддържането на тези езици не е част от образователните цели. Същото важи и по отношение на структурираната подкрепа за изучаването на италиански като втори език (L2), въпреки че това изучаване може да бъде въведено като проект на отделните училища. Иначе признаването и защитата на Р/М езиците има положителни последици за образованието, що се отнася до обучението на учителите в областите, където се говорят Р/М езици.

По отношение на началното образование профилът на Италия показва по-ниски резултати от тези на много други страни, когато става дума за организацията и за преподаването на чуждия език. Тези резултати се дължат на липсата на последователна учебна програма, липсата на редовен мониторинг и изрични изисквания за постигане на ниво на владеене на езика. Това е свързано с други проблеми, които оказват пряко влияние върху езиковото предлагане в цялата образователна сфера, включително липсата на предварително и текущо обучение по чужди езици за началните учители, както и липсата на култура на езиковото оценяване в Италия (Machetti, 2010) – и на ниво обучение, и на ниво подготовка на учители. Всичко изброено има пряко въздействие върху отношението на училищата и преподавателите към тестовете и оценяването на езика. (Barni, Machetti, 2005). Същото се отнася и за другите училищни нива.

Езици в средното образование (не се предлагат ИЕ)

Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подкрепа по НЕ	общ	няма	няма	училищен стандарт

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (МИУПЕ)	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички	последователен и конкретен	в някои области	в учебните часове	няма	няма	училищни норми	пълно
ЧЕ	всички	общ	в някои области	в учебните часове	няма	училищен	национални или училищни норми	пълно

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Изисквано ниво на владеене на езика	Мобилност
Р/МЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	не е приложимо	не е приложимо
ЧЕ	учители по език	обща	общо	национални или регионални стандарти	няма
Подкрепа по НЕ	учители по език	обща	общо	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	не е приложимо

Езици в средното образование:

Регионални/ малцинствени езици	албански, каталонски, хърватски, франко-провансалски, френски, фриулиански, немски, гръцки, ладино, окситански, сардински и словенски
Чужди езици	английски и още един чужд език: задължителни в долния курс английски: задължителен в горния курс (с изключение на училищата с програми, свързани с изучаване на езици)

Средните училища показват относително по-добри резултати. Наличието на втори чужд език в прогимназиалните училища и предлагането на Р/М езици са фактори, които допринасят за увеличаването на езиковото богатство. При по-високото ниво на средното образование обаче английският отново доминира. Повече езици (главно френски, немски и испански) се предлагат само в учебните заведения, където основната цел е изучаването на чужди езици.

Резултатите от неотдавнашното въвеждане на законодателство, засягащо методологията Интегрирано изучаване на учебен предмет и език (ИИУПЕ) (2010) в последната година на средното образование (в езиковите училища тя се въвежда от третата година), все още не могат да бъдат предсказани, защото обучението на учители по тази методология все още не е започнало и освен това за него се поддържа ограничен бюджет. Същото важи и за скорошното въвеждане на магистърска степен и предварителни обучителни курсове за учители в началното и средното училище.

Както и на другите училищни нива, в средните училища напълно отсъстват признаването и подкрепата за имигрантските езици.

Езици в продължаващото и висшето образование

Продължаващо образование (в три учебни заведения)

	Обхват на езиковите програми	Учебен план	Ниво, което трябва да бъде постигнато	Наличие на държавно финансиране	
Р/МЕ	Институция А				
	Институция В	ограничено	последователен и конкретен	не е приложимо	частично
	Институция С				
ЧЕ	Институция А	голямо разнообразие	последователен и конкретен	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	частично
	Институция В	голямо разнообразие	последователен и конкретен	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	частично
	Институция С	ограничено	общ	няма	частично
ИЕ	Институция А	ограничено	общ	няма	няма
	Институция В				
	Институция С				

Висше образование (в три университета)

	Език/езици, на които се води обучението	Език на уебсайта	Целеви групи за допълнителна подкрепа на националния език	Ниво, което трябва да бъде постигнато в обучението по чужд език	Набрание на чуждестранни студенти	Мобилност на студентите по езици	Мобилност на студентите от други специалности
Университет А	национален и чужд	национален и чужд	ограничени	няма	международни и имигранти	по желание	по желание
Университет В	национален и чужд	национален и чужд	ограничени	няма	международни и имигранти	по желание	по желание
Университет С	национален и чужд	национален и чужд	ограничени	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	международни и имигранти	по желание	по желание

Подобно на другите образователни области, в продължаващото и висшето образование цялостното езиково предлагане в трите наблюдавани града – Рим, Милано и Триест – остава повече или по-малко свързано с европейските езици, от които на първо място е английският.

В областта на професионалното обучение се откроява изучаването на италиански, дължащо се на броя възрастни чужденци, за които общественото образование за възрастни е единственият начин да научат езика на обществото, в което живеят и работят. Във всеки случай, ние сме наясно, че броят на имигрантите, които инвестират в езиково обучение, е нисък в сравнение с действителния брой на живущите в Италия. Резултатите от Министерското постановление от 4 юни 2010 г., задължаващо всяко лице да се яви на изпит по италиански език за ниво А2, за да получи разрешение за дългосрочно пребиваване, и от неотдавнашното споразумение за интеграция, което въвежда компетентност по италиански език като предпоставка за живот и работа в Италия, все още не могат да бъдат предсказани.

В трите разгледани университета има широко предлагане на езици, но те се предлагат най-вече във факултетите по изкуства.

Езици в аудиовизуалните медии и пресата

Телевизионни продукции на езици, различни от националния	Филми по кината на езици, различни от националния	Програми на Р/М езици извън съответния регион	Жестомимичен превод по телевизията
дублирани понякога субтитрирани в Триест	дублирани	никога редовно в Триест	никога

Чуждоезиковото предлагане в аудиовизуалните медии също е много ограничено.

Практиката на дублиране на филми и телевизионни програми, произведени в чужбина, не спомага за осъществяването на контакт с други езици. Единственият език, който от време на време е достъпен, е английският, и то в силно ограничен мащаб. Словенският – като Р/М език – има известно присъствие в Триест.

По-добри са резултатите, извлечени от проучването на печатната периодика. Наличните езици отразяват присъствието както на имигрантските общности, така и на туристите, като по-голямата част от вестниците са на европейски езици. При това не трябва да се забравя, че Италия всяка година е дестинация за милиони туристи. През 2010 г. е имала 44 милиона посетители, една пета от които са били от Германия. Първите пет страни (Германия, Франция, Австрия, Швейцария и Обединеното кралство) осигуряват почти 60 процента от посетителите (RTVisossa, 2011). Наличието на вестници на тези езици на пазара изглежда мотивирано от необходимостта да се задоволи търсенето по-скоро от страна на посетителите, отколкото от страна на италианците, интересувани се от тези езици. Също така не трябва да забравяме, че като средна стойност броят на италианските читатели на книги и вестници е доста под средното европейско ниво (ISTAT, 2011; De Mauro, 2011). Вестниците на словенски, хърватски и албански в Триест отразяват географската и културна близост на страните, в които се говорят тези езици, както и историческото отваряне на този град към Балканите.

Езици в обществените сфери и услуги

Институционализирани езикови стратегии на ниво градска администрация

Брой езици	Наличие на уеб страница	Външни или вътрешни преводачи	Чуждоезикови компетенции в длъжностните характеристики на персонала	Набирани на хора, владеещи чужди езици в подкрепа на корпоративните цели	Предлагане на обучение по езици на служителите	Редовна актуализация на досието на езиковите умения на служителите
>4	Милано	Рим, Милано Триест	Милано			Милано Триест
3–4					Милано	
1–2	Рим		Рим, Триест	Рим, Триест	Рим, Триест	

Средства за комуникация

Средства за устна комуникация	Средства за писмена комуникация
Здравни услуги Туристически услуги	Туристически услуги
Спешни услуги	Спешни услуги
Юридически услуги	Здравни услуги Услуги за имигранти и интегрирането им
Транспортни услуги	Транспортни услуги

Нито един от трите града, включени в изследването, няма съществени институционални стратегии за насърчаване на многоезичието. Езиковите компетенции по принцип не се считат за важно изискване към работниците и служителите, когато биват наемани на работа, нито като кариерна стратегия, нито като форма на обучение на място. В обществените услуги в Триест словенският се използва както в писмените, така и в устните комуникационни услуги.

Общият профил на Италия се е подобрил по отношение на градските общински институции, особено в сферата на услугите за пребиваващите, където се обръща по-голямо внимание на други езици – в резултат на нарастващото търсене от страна на имигрантите. Това е доказано от обществената информация и посредническите услуги, които са най-вече на езици като китайски, арабски, румънски, руски и албански – езиците на имигрантските общности, които присъстват в Италия.

Въпреки това, дори и в сферата на тези услуги, европейските езици са по-разпространени като употреба, както в областта на туризма, така и в широкото си използване сред имигрантите (по-специално сред френските и испанските имигранти).

Езици в бизнеса (24 компании)

	ОБЩИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ							
	Наличие на езикова стратегия	Изискване за езикови умения при набиране на кадри	Осигуряване на международна мобилност	Използване на външни преводачи	Воде на досиета за езиковите умения на персонала	Използване на мрежи за езиково обучение	Използване на програми на ЕС/финансирани	Информираност за програмите на ЕС/възможности за финансиране
широко използвани	7	10	6	2	0	3	5	0

		ВЪТРЕШНИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ						ВЪНШНИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ			
		Партньорства с образователния сектор за изучаване на езици	Схеми за стимулиране или повишение въз основа на езиковите умения	Осигуряване на езиково обучение	Използване на Общата европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	Езици използвани за вътрешни работни документи/интранет	Езици на софтуера/уеб програми	Езици използвани за годишни/стопански отчети	Езици използвани в маркетинга	Езици използвани за брендиране/идентичност	Езици използвани за уеб сайт
НЕ	широко използвани	2	2	3	4	24	21	24	21	24	20
БЕ	широко използвани	4	2	6	5	5	5	5	6	10	10
Други	широко използвани	2	1	3	2	2	1	2	2	2	3

В областта на бизнеса Италия получава сравнително по-ниски резултати, потвърждаващи това, което вече излезе наяве от останалите проучвания (ELAN, 2006). Налице е липса на информираност от страна на бизнеса (особено в малките и средните предприятия, които са от ключово значение за италианската икономика) за факта, че слабата чуждоезикова компетентност ограничава възможността за интернационализация в мащабите на един все по-глобален пазар. Слабото внимание даже и към английския също е изненадващо. Той се разглежда като важен само за някои категории работници и служители.

Резултатите за Италия са по-слаби в сравнение с тези на други страни по отношение както на бизнес английския, така и на други езици. По-голямата част от изследваните компании предоставят брендинг и маркетинг, работна документация, интернет и уеб страници само на националния език. Това намалява потенциала за достигане до международните пазари, което е подчертано сериозен проблем за средните и големите компании. Следствие на това е и изявлението на изследваните бизнес предприятия, че не използват достатъчно вътрешни и външни преводачи. Може ли този факт да се разглежда като знак за недружелюбно отношение от страна на италианския бизнес към чуждите пазари и съответно – като нежелание от страна на чуждестранния бизнес да прави инвестиции в Италия? Както знаем, наличието и използването на различни езици играе ключова роля в убеждаването на компаниите да приемат дадено място като място за бизнес (Land, 2000).

Основни заключения

В заключение, изследването потвърждава, че италианското общество пренебрегва общия “въпрос за езиците” и че в него доминира страхът от езиковото многообразие (Vedovelli, 2010). В резултат, компетентността по чужди езици е слаба. Това се отнася както за най-широко разпространените, така и за по-малко известните езици, които обаче са също толкова важни за хората, които ги говорят, тъй като именно те осигуряват връзката с Италия и подпомагат бизнеса на нови пазари.

Причината може да се намери преди всичко в едноезичието, което е отличителна черта на образователната политика от Обединението на Италия насам и е подкрепено от генералния отказ на обществото от другите езици. На второ място, това е резултат от липсата на ефективност на институционалните действия на държавата; те се характеризират с неадекватност на ресурсите, на организацията и на обучението на учителите. Дължи се и на липсата на системна връзка със света на бизнеса. В училищата акцентът е изключително върху английския език, който обаче се преподава с ограничени ресурси, често правещи усилията на отделните учители или училища неефективни. Дори и днес кръгът от млади хора, достигнали края на образованието си, се отличава с голям брой случаи на “схоластична компетентност” по чужд език – евфемизъм, заместващ липсата на компетентност.

Имигрантските езици, представени днес в Италия, са фактор за нов тип многоезичие, който би могъл да допринесе за намаляване на страха от езиковото многообразие в страната, но тази възможност все още се игнорира.

Обещаващи инициативи и пилотни проекти

Въвеждането на ИИУПЕ методологията в горния курс на средното образование и на магистърската степен, както и на квалификационни курсове за учители, биха могли да бъдат обещаващи инициативи, но резултатите от тях все още не могат да бъдат предсказани.

Въвеждането наскоро на една година обучение за новопостъпили учители в средните училища (TFA, DM 249/2010 и Министерска заповед 31/2012) планира да започне курсове за учители по китайски, арабски, японски, съвременен гръцки и словенски езици, освен по английски, френски, немски, испански и руски езици, които се предлагат традиционно. Това може да стане важна инициатива за промотиране на многоезичието и за признаването на Р/М и имигрантски езици.

Има някои обещаващи инициативи и пилотни проекти, които се осъществяват от отделни училища или преподаватели и са свидетелство за способността на учителите за творчески решения, например когато ученици, които не говорят националния език, се

присъединят към техния клас. В някои случаи те са свързани и документирани на регионално равнище, по-специално от тези регионални власти (например в Тоскана, Ломбардия, Емилия-Романя и Трентино Алто-Адидже), които осигуряват по-голяма подкрепа за изучаването на чужди езици. В много случаи обаче подобни инициативи са само от страна на учителите или училищата и не продължават през цялото училищно образование на децата.

Източници

Bagna C., Barni M., Vedovelli M., 2007, *Italiano in contatto con lingue immigrate: nuove vie del plurilinguismo in Italia*. In C. Consani, P. Desideri (a cura di), *Minoranze linguistiche. Prospettive, strumenti, territori*. Roma, Carocci: 270–290.

Barni M., 2008, *Mapping immigrant languages in Italy*. In M. Barni, G. Extra (eds.), *Mapping linguistic diversity in multicultural contexts*, Berlin, Mouton de Gruyter: 217–242.

Barni M., Machetti S., 2005, *The (lack of) professionalism in language assessment in Italy*, poster abstract presented at the 2nd EALTA Conference, Voss, Norway, June 2–5, 2005.

Caritas/Migrantes, *Immigrazione. Dossier statistico 20011*, Roma, Idos.

De Mauro T., 1963, *Storia linguistica dell'Italia unita*, Bari, Laterza

De Mauro T., 1979, *L'Italia delle Italie*, Firenze, Nuova Guaraldi.

De Mauro T. (a cura di), 1994, *Come parlano gli italiani*, Fondazione IBM Italia, Firenze, La Nuova Italia.

De Mauro T., 2011, *Per la storia linguistica dell'Italia contemporanea*, “Italice”, 88, 1: 40–58.

ISTAT, 2007, *La lingua italiana, i dialetti e le lingue straniere, Anno 2006*, http://portal-lem.com/images/it/Italie/Lingue_e_dialetti_e_lingue_straniere_in_Italia.pdf.

ISTAT, 2011, *La lettura dei libri in Italia, Anno 2010*, <http://www.istat.it/it/archivio/27201>.

Land A. (2000), *Languages speak volumes for global businesses*. In P. Baker, J. Eversley (eds.), *Multilingual Capital*, London, *Battlebrige Publications*.

Machetti S., 2010, *Valutazione linguistica e formazione professionale. Un dibattito aperto*. In M. Mezzadri (a cura di), *Le lingue dell'educazione in un mondo senza frontiera*, Perugia, Guerra Edizioni: 293–302.

RTBicocca, 2011, *Turismo Internazionale, Anno 2010*, <http://www.rtbicocca.it/studi/category/5-turismo>.

Vedovelli M., 2010, *Prima persona plurale futuro indicativo: noi saremo*, Roma, Edup.

10 ЛИТВА

Ирена Сметониене и Юлия Москвина

Контекст в страната

По предварителни данни от преброяването на населението и жилищния фонд от 1 март 2011 г. Литва има 3,054 милиона жители. В сравнение с данните от 2001 г. (3,484 милиона) броят на литовските жители е намалял с 12 процента (430 200 души). Основна причина за този спад е емиграцията (76 процента) – 328 300 граждани са напуснали страната и само 64 200 души са дошли да живеят в Литва. Отрицателният естествен прираст също има значително влияние върху спада на населението (24 на сто или 101 900 души).

Литовските граждани са от различен етнически произход. Данните, събрани от преброяването през 2001 г., показват, че в Литва има 115 националности, но само 29 от тях са със 100 или повече представители.

Литовците представляват абсолютното мнозинство сред жителите на Литва (83,5 процента през 2001 г.). Последните преброявания сочат, че населението на Литва става все по-хомогенно.

Най-пъстър е етническият състав във Вилнюс: през 2001 г. литовците възлизат на 57,8 процента; поляците – на 18,7 процента, а руснаците – на 14 процента от общия брой на населението в града. Вторият по разнообразие на етническият състав град е Клайпеда, в който има 71,3 процента литовци, 21,3 процента руснаци и приблизително 2 процента украинци и беларуси.

Входящият поток от хора в Литва е относително малък и поради настоящата икономическа криза намалява още повече. Според Статистическия отдел през 2010 г. в Литва са пристигнали 5 231 души от чужбина, а броят на имигрантите на 1000 граждани е 1,6 (в сравнение с 2,8 през 2008 г.). Повечето от новодошлите са граждани на Република Литва, завърнали се да живеят в родината си.

Според преброяването на населението от 2001 г. 40 процента от цялото население знаят един език освен майчиния си, една четвърт знае два езика и около шест процента знаят три или повече езика освен родния си език (нивото на владеене на езика не е предмет на анкетата).

Езици в официалните документи и бази данни

Проблемите, свързани с националния език, чуждите езици и регионалните/малцинствените езици, се разглеждат от езиковото законодателство и/или от документите за езиковата политика. Изучаването и преподаването на националния език зад граница на деца и/или възрастни с литовски произход са (съ)финансирани в Беларус, Грузия, Латвия, Молдова, Полша, Русия и Украйна. Европейската харта за регионалните или малцинствените езици не е подписана или ратифицирана от Литва. На национално равнище обаче са признати три регионални/малцинствени езика, които са защитени и/или насърчени в официални държавни документи: руски, полски и беларуски. Тези три езика, плюс иврит, са и официално представени в образованието.

В Литва съществуват официални механизми за събиране на данни за езиковото многообразие на национално ниво, които се изразяват в периодично актуализиране на данните от преброяването на населението. При тези механизми за събиране на данни към националния, Р/М и имигрантските езици се подхожда въз основа на въпрос за родния език.

Литва полага специални грижи за статута и използването на своя държавен език. През 1995 г. е приет Закон за държавния език на Република Литва и този документ сега е предоставен на Сейма за преразглеждане. Целта на закона е да се определят: областта на защита и използване на държавния език; задълженията на държавните органи и институции, имащи отношение към държавния език; правото на гражданите да използват държавния език в различни области; националните гаранции за подкрепа и защита на държавния език. Законът дава възможност за по-прозрачна и рационална езикова политика, помага да се гарантира функционирането на литовския език в различни сфери на живота и насърчава по-нататъшната консолидация на гражданското общество в Литва. Новият закон ще допринесе за бъдещото опазване и развитие на уникалността, богатството и жизнеността на литовския език – най-големия актив на литовския народ – в контекста на една мултикултурна и мултиезикова европейска общност на нациите.

Що се отнася до правата на етническите малцинства, включително правото да съхраняват своите собствени езици и култури, Литва е поела всички възможни отговорности по отношение на защитата на правата на малцинствата. Член 29 на Литовската конституция гласи,

че правата на човека не могат да бъдат ограничавани въз основа на неговата националност или език. Текстът следва класическото разбиране за правата на човека, което поставя дискриминацията въз основа на езика наравно с тази, основаваща се на расата или пола. За сравнение, в Договора от Маастрихт (Договор за Европейския съюз) въобще не се споменава дискриминация въз основа на езика. От 1989 до 2009 г. употребата на други езици е регламентирана от Закона за етническите малцинства. Сега езиковото многообразие в образованието се ръководи от специализирани закони и от Рамковата конвенция на Съвета на Европа за защита на националните малцинства (ратифицирана на 8 март 2000 г.). Литва, както и осем други страни-членки на ЕС, не е ратифицирала Европейската харта за регионалните или малцинствените езици на Съвета на Европа, водена от убеждението, че органите на ЕС трябва да преразгледат концепциите за

регионалните и етническите малцинства и да формулират нов подход за насърчаване на езиковото и културното многообразие в Европа. Този подход следва да отразява новата реалност – факта, че в някои държави-членки официалният език се оказва говорен по-скоро от малцинството, отколкото от мнозинството от населението.

Литовският подход към езиковото многообразие намира отражение и в резултатите от преброяването на населението. При всички преброявания досега гражданите са отговаряли на въпрос за езиците, които знаят, но през 2011 г. въпросникът за преброяването на населението е усъвършенстван. С цел да се съберат данни за двуезичието/многоезичието на населението, на гражданите е дадена възможност да декларират два или повече родни езика вместо един.

НЕ=национален език

ЧЕ=чужд език

Р/МЕ=регионални или малцинствени езици

ИЕ=имигрантски езици

Езици в предучилищното образование (не се предлагат ЧЕ и ИЕ)

	Целеви групи	Продължителност	Изисквания за минимален размер на групата	Дни седмично	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължавашо обучение на учителите	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички	≥2 години	няма	<0.5 ден	по конкретни предмети	по конкретни предмети	пълно
Подкрепа по НЕ	всички	≥2 години	няма	0.5–1 ден	по конкретни предмети	общо	пълно

Езици предлагани в предучилищното образование:

Р/МЕ

белоруски, иврит, полски, руски

По данни от Министерството на образованието в Литва има около 700 предучилищни заведения. В повечето от тях езикът на обучение е литовски, но има няколко, в които децата се обучават на руски, полски, иврит, френски или беларуски. Трябва да се отбележи, че през 1995 г. правителството официално призна жестомимичния език като роден език на хората със слухови увреждания. По-голямата част от децата в предучилищна възраст започват да изучават чужд език една до две години преди постъпване в училище, но има и много детски градини, където, по искане на родителите, на децата започва да се преподава на други езици (обикновено английски) от тригодишна възраст.

Езици в началното образование (не се предлагат ИЕ)

Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подкрепа по ИЕ	последователен и конкретен	преди редовното обучение	всички	национален стандарт

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение(ИИУПЕ)	Начало на езиковото обучение	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички	последователен и конкретен	широко разпространено	от първата година	в учебните часове	няма	училищен	национални норми	пълно
ЧЕ	всички	последователен и конкретен	в някои области	от първата година	в учебните часове	няма	училищен	национални или училищни норми	пълно

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Мобилност
Р/МЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	
ЧЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	неформална финансова подкрепа
Подкрепа по ИЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	

Езици предлагани в началното образование:

Регионални/малцинствени езици	беларуски, иврит, полски, руски
Чужди езици	задължително: един език от английски, френски, немски

Начално образование се осъществява на родни езици (литовски, руски, полски, иврит и беларуски) в съответствие с програма, приета от Министерството на образованието. Въпреки това, по искане на родителите или настойниците, някои избрани учебни предмети може да бъдат изучавани на официалния език на страната. Един чужд език (английски, френски или немски) е задължителен от втората учебна година. Що се отнася до имигрантските езици, за тях в предучилищното и началното образование няма нито практика, нито законова уредба.

В Литва се обръща голямо внимание на обучението на учителите – само получили квалификация за начален учител лица могат да работят в началните училища и само онези, които имат определена степен на компетентност по даден език, могат да преподават съответния чужд език. Няма специално обучение за работещите с етническите малцинства учители, но се предполага, че задължителните методологически умения, които учителите получават в хода на висшето си образование, могат да бъдат използвани при преподаването на всички езици.

Езици в средното образование (не се предлагат ИЕ)

Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подкрепа по НЕ	последователен и конкретен	преди редовното обучение	само за имигрантите	национален стандарт

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение(ИИУПЕ)	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички	последователен и конкретен	широко разпространен	в учебните часове	няма	национален стандарт	национални или регионални норми	пълно
ЧЕ	всички	последователен и конкретен	в някои области	в учебните часове	>10	училищен	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	пълно

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Изисквано ниво на владеене на езика	Мобилност
Р/МЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	няма	не е приложимо
ЧЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	известна финансова подкрепа
Подкрепа по НЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	национални или училищни норми	не е приложимо

Езици в средното образование:

Регионални/малцинствени езици	беларуски, иврит, полски, руски
Чужди езици	задължително: един език от английски, френски, немски. Другите езици са по желание

Член 30 на Закона за образованието гласи, че на всеки гражданин на Република Литва и на чужденците с право на постоянно или временно пребиваване трябва да бъде гарантирано преподаване на държавния език и обучение на държавния език, така че да им бъде осигурена възможност за плавно интегриране в обществения живот. Някои училища, предлагащи общо или неформално образование, в допълнение към заложеното в образователната наредба задължително обучение предлагат и обучение на езици на етническите малцинства в опит запазят тяхната култура. В съответствие с тази наредба и исканията на родителите общата учебна програма или отделни предмети може да бъдат преподавани на един от езиците на етническите малцинства. В тези училища предметът литовски език е неразделна част от учебната програма и се преподава поне толкова време, колкото е отделено и за родните езици. Ако има реална нужда от допълнително обучение по роден език и е налице специалист по искания език, държавните и общинските предучилищни заведения и общообразователните училища обикновено дават възможност на учениците от етническите малцинства да го изучават заедно с основния образователен език.

В средното образование има един задължителен чужд език. Обикновено учениците продължат да учат същия език, който са избрали по време на началното си образование (английски, немски или френски), могат обаче да избират и измежду други чужди езици. Според общите образователни планове за основното и средното образование (2011–2013 г.) учениците могат да изберат своя втори чужд език измежду английски, латвийски, полски, френски, руски, немски и други езици. Училището трябва да направи възможното вторият чужд да бъде избран измежду най-малко два допълнителни чужди езика, както и да осигури необходимите условия за изучаването на избрания език.

Няма образователна разпоредба за имигрантските езици, защото няма конкретно търсене за тях, има обаче някои правни презумпции. Законът за образованието гласи, че на децата на лице с право на постоянно или временно пребиваване в Република Литва трябва да бъде осигурена възможност да усвоят държавния език, да получат обучение на държавния език и, когато това е възможно, да изучават родния си език.

Член 48 от Закона за образованието определя кой има право да работи като учител – лице, което е получило висше или полувисше ниво на образование и има педагогическа квалификация. Литовският университет по образователни науки предлага широк спектър от специалности. Тази институция подготвя учители по литовски, руски, полски и беларуски като родни езици и преподаватели по английски, немски и френски като чужди езици.

Езици в продължаващото и висшето образование

Продължаващо образование (в три учебни заведения) (не се предлагат ИЕ езици)

		Обхват на езиковите програми	Учебен план	Ниво, което трябва да бъде постигнато	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	Институция А				
	Институция В	голямо разнообразие	последователен и конкретен	не е приложимо	пълно
	Институция С				
ЧЕ	Институция А	голямо разнообразие	последователен и конкретен	национално	пълно
	Институция В	голямо разнообразие	последователен и конкретен	национално	пълно
	Институция С				

Висше образование (в три университета)

	Език/езици, на които се води обучението	Език на уебсайта	Целеви групи за допълнителна подкрепа на националния език	Ниво, което трябва да бъде постигнато в обучението по чужд език	Набиране на чуждестранни студенти	Мобилност на студентите по езици	Мобилност на студентите от други специалности
Университет А	национален и чужд	национален и чужд	няма	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	само международни	по желание	по желание
Университет В	национален и чужд	национален и чужд	ограничени	няма	международни и имигранти	по желание	по желание
Университет С	национален, чужд и Р/М	национален и чужд	ограничени	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	международни и имигранти	по желание	по желание

Професионалните училища са фокусирани главно върху специализираните предмети и реално отделят на езиците по-малко внимание, но в онези от тях, които осигуряват сертификат и за средно образование, чуждите езици трябва да бъдат преподавани по програмите и стандартите, одобрени от Министерството на образованието. Установено е, че учениците на това ниво по-често са склонни да избират руски като първи чужд език (може би в резултат на избраната от тях специалност).

Университетите имат своя собствена езикова политика. В Университета във Вилнюс например латинският е задължителен за всички студенти от филологическия факултет, а към специалността „Литовска филология“ факултетът допълнително предлага учебни програми по руска, полска, английска, немска, френска и скандинавска филология. Двойни специалности, съчетаващи литовска филология с езици като полски, немски, испански, италиански, естонски, латвийски, турски, словенски или чешки, са особено популярни сред студентите от факултета. През първите години на образованието си студентите от целия университет получават обучение по чужди езици. Като цяло, повечето студенти продължават с изучаването на първия или втория чужд език, който са избрали в училище, но напоследък се наблюдава тенденция да се изучават и езици, които не са били преподавани в училище (например португалски и полски). От студентите по литовска филология се изисква също така да посещават езикови курсове по латвийски, полски и латински. Други университети избират чужди езици в съответствие със своите специфични потребности, като английският явно е предпочитан език. Университетите също така предлагат и увеличаващ се брой учебни програми, преподавани на английски език (особено на ниво бакалавър); по този начин те се надяват да привлекат студенти от други страни. Литовските граждани от полското малцинство могат да учат на полски език на всички образователни нива.

Езици в аудиовизуалните медии и пресата

Телевизионни продукции на езици, различни от националния	Филми по кината на езици, различни от националния	Програми на Р/М езици извън съответния регион	Жестомимичен превод по телевизията
дублирани	субтитрирани	винаги	понякога

Освен аудиовизуалното съдържание на литовски език, слушателите на литовските радиостанции и зрителите на киното и телевизията могат да избират сред предавания и филми най-вече на руски и английски езици. В националната телевизия продукциите на езици, различни от литовския, обикновено са дублирани, докато в кината филмите са със субтитри, с изключение на предназначените за деца продукции, които обикновено са озвучени на литовски. Глухите и лицата с увреден слух са недостатъчно обгрижени от телевизията: липсва субтитриране на телевизионните програми, както и превод на телевизионните продукции на езика на знаците, а когато превод все пак е наличен, качеството му е лошо. Що се отнася до литовската преса, трябва да се отбележи, че книгите, както и вестниците, списанията и другите периодични издания, намаляват и като брой, и като разпространение.

Езици в обществените сфери и услуги

Институционализирани езикови стратегии на ниво градска администрация (3 града)

Брой езици	Наличие на уеб страница	Външни или вътрешни преводачи	Чуждоезикови компетенции в длъжностните характеристики на персонала	Набирани на хора, владеещи чужди езици в покрѣпа на корпоративните цели	Предлагане на обучение по езици на служителите	Редовна актуализация на досието на езиковите умения на служителите
>4						
3–4	Клайпеда		Вилнюс		Вилнюс Каунас	
1–2	Вилнюс Каунас	Каунас Клайпеда	Клайпеда			Вилнюс

Средства за комуникация

Средства за устна комуникация	Средства за писмена комуникация
Туристически услуги	Образователни услуги
Образователни услуги	Туристически услуги
Спешни услуги	Театрални програми
Здравни услуги	Транспортни услуги
= Социални услуги = Транспортни услуги = Услуги за имигранти и интегрирането им	= Спешни услуги = Социални услуги = Услуги за имигранти и интегрирането им

Проучването на употребата на неофициални езици в областта на обществените сфери и услуги в три града в Литва показва, че изборът на език зависи от етническия състав на населението в различните региони на страната. Общините предоставят на гражданите от различен етнически произход образователни услуги на майчиния им език. Налице е добро предлагане на обществени услуги на руски език в общините на големите литовски градове. Напоследък се наблюдава нарастващо внимание от страна на местните власти към новодошлите от ЕС или други страни – лица, които не владеят достатъчно държавния език, имат достъп до обществени услуги устно и/или писмено както на английски, така и на руски език. В туристическия сектор обхватът на услугите е малко по-голям. Въпреки сравнително широкото използване на чужди езици в различни сфери на общинските дейности, вниманието, отделено от местните правителствени институции за насърчаване на езиковите умения на техните служители, е недостатъчно, макар и да е по-голямо, отколкото в частния сектор.

Езици в бизнеса (24 компании)

	ОБЩИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ							
	Наличие на езикова стратегия	Изискване за езикови умения при набиране на кадри	Осигуряване на международна мобилност	Използване на външни преводачи	Водене на досиета за езиковите умения на персонала	Използване на мрежи за езиково обучение	Използване на програми на ЕС/финансирани	Информираност за програмите на ЕС/възможности за финансиране
широко използвани	4	17	3	13	1	3	3	1

		ВЪТРЕШНИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ							ВЪНШНИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ			
		Партньорства с образователния сектор за изучаване на езици	Схеми за стимулиране или повишение въз основа на езиковите умения	Осигуряване на езиково обучение	Използване на Общата европейска референтна рамка на езиките (CEFR)	Езици използвани за вътрешни работни документи/интранет	Езици на софтуера/уеб програми	Езици използвани за годишни/стопански отчети	Езици използвани в маркетинга	Езици използвани за брандиране/идентичност	Езици използвани за уеб сайт	
НЕ	широко използвани	0	0	2	1	24	21	24	23	23	23	
БЕ	широко използвани	3	0	8	0	12	12	10	14	15	21	
Други	широко използвани	0	0	1	0	3	3	3	12	12	17	

Налице е относително широк спектър от езици, използвани от и в рамките на проучените компании в Литва. Най-разпространеният бизнес език е английският, но доста често рекламата и маркетингът използват също руски и немски езици. Използването на чужди езици в бизнеса по правило следва основните тенденции на външната търговия на страната. В зависимост от целите и характера на дейността на дадено дружество – например в някои от анкетиранияте хотели, супермаркети и банки – езици като латвийски, полски, естонски, датски, френски и български се използват за вътрешна и външна комуникация. Резултатите от проучването показват, че само малка част от компаниите, опериращи в страната, признават езиковите стратегии като важен елемент от развитието си – макар че за това са необходими повече проучвания. Въпреки разнообразието от езици, с които си служи литовският бизнес, компаниите не обръщат достатъчно внимание на насърчаването на персонала да изучава или усъвършенства езиковите си умения. Основните и най-правдоподобни причини за сегашната ситуация са, че или степента на владение на чужди езици от страна на служителите се смята за достатъчна от работодателите, или разходите за обучение на служителите изглеждат твърде високи на собствениците на предприятия (особено на малките и средните предприятия). От друга страна, работодателите се възползват от възможностите, предоставяни от действащи в Литва и в други страни мрежи, за да подобрят езиковите компетентности на персонала си.

Основни заключения

Литовският закон позволява и популяризира многоезичието (на индивидуално равнище). При все това ефективното прилагане на Европейската стратегия за многоезичието е предизвикателство, за чието посрещане липсват координация и сътрудничество между институциите, както и ясно разпределение на отговорностите.

Обещаващи инициативи и пилотни проекти

От 2010 г. инициативата „Награди *Езиков посланик*“ насърчава многоезичието в Литва. Тя е ежегодна и се координира от фондация „Подкрепа на образователния обмен“ в партньорство с други институции (включително Британски съвет) като част от програмата „Европейски етикет“. Титлата „Езиков посланик на годината“ вече е била присъдена на физическо лице (2010), на бизнес предприятие (2011), а през 2012 г. ще бъде присъдена и на училище.

Организаторите на наградите „Езиков посланик“ имат за цел да допринесат за осъзнаването, че инвестициите в езиковото обучение се отплащат както на индивидуално, така и на бизнес равнище, а също и да насърчат стратегическото планиране на държавно равнище на инвестирането в преподаването на езици.

Източници

Lietuvos ekonomikos perspektyvos, 2009. DnB NORD bankas, 2009.

LR Visuomenės informavimo įstatymas, 1996 m. liepos 2 d., Nr. I-1418. Valstybės žinios, 2006–07–27, Nr. 82–3254.

Markevičienė R., Tamulygienė L., Lietuvos spaudos statistika 2010. Lietuvos Martyno Mažvydo biblioteka. Bibliografijos ir knygotyros centras. Vilnius, 2011.

Pedagogų rengimo programos. Prieiga per internetą: www.vpu.lt/Page.aspx?pageID=2722.

Teisės aktų bazė. Prieiga per internetą: www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=3984&p_k=1.

Informacinės visuomenės plėtros komitetas. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=6141&p_k=1.

Lietuvos statistikos departamentas. Prieiga per internetą: www.stat.gov.lt.

Švietimo ir mokslo ministerija. Prieiga per internetą: www.smm.lt.

11 НИДЕРЛАНДИЯ

11.1 Нидерландия като цяло

Саския Бенедиктус ван ден Берг

Контекст в страната

Това есе описва ситуацията в Нидерландия като цяло; конкретната ситуация в провинция Фризия е описана в есето за Фризия.

Кралство Нидерландия има население от 16,6 милиона души. Около 1,9 милиона (или 11,4 процента) са от незападен произход (първо или второ поколение имигранти). Две трети от имигрантите имат турски, марокански, антилски или суринамски произход (CBS, 2011a). Те могат да бъдат разделени на: бивша колониална група – антилските и суринамските имигранти, идващи от Карибските територии, където нидерландският е официален език – и неколониална група – турските и мароканските имигранти, които не са имали контакт с нидерландския език и култура преди.

Нидерландският език е официалният език в Нидерландия. Това положение беше законово регламентирано едва през 1995 г. (*Nederlandse Taalunie*, 2011). В същия закон (*Algemene Wet Bestuursrecht*) фризийският език получава официален статут в рамките на провинция на Фризия.

В Нидерландия лицата, които не са нидерландски граждани, и по-специално незападните имигранти, са задължени да положат изпит за владение на нидерландски език и култура/история, за да покажат, че са достатъчно интегрирани в нидерландското общество. Правителството наблюдава на собствената отговорност на гражданите и отдава голямо значение на нидерландския език. Това е отразено в резултатите от настоящото проучване.

Езици в официалните документи и бази данни

Проблемите, свързани с националния език, чуждите езици и регионалните/малцинствените езици, се разглеждат от езиковото законодателство и/или от документите за езиковата политика. Изучаването и преподаването на националния език зад граница на деца и/или възрастни с нидерландски произход са (съ)финансирани в повече от 80 страни, особено в съседните държави – Германия, Белгия и Франция. Европейската харта за регионалните или малцинствените езици е ратифицирана от Нидерландия. Следните 5 регионални/малцинствени езика са признати в Хартата: фризийски, лимбургски, долносаксонски, ромски и идиш.

На регионално образователно ниво официална разпоредба, подкрепена от Хартата, има само за фризийския език.

В Нидерландия официалните механизми за събиране на данни за езиковото многообразие на национално ниво засягат само фризийския език и се изразяват в периодично актуализиране на анкетните данни. При тези механизми за събиране на данни към фризийския език се подхожда въз основа на въпрос за родния език, плюс въпрос за нивото на владение на езика, който включва информация за това дали (и колко добре) той се говори/разбира/чете/пише.

В Нидерландия не се събират данни за езиковото многообразие в национален мащаб, въпреки че редовно актуализираните бази данни за езиковото многообразие могат да дадат съществен принос за развитието на политиката, така както това става в други страни.

НЕ=национален език
ЧЕ=чужд език
Р/МЕ=регионални или малцинствени езици
ИЕ=имигрантски езици

Езици в предучилищното образование (не се предлагат ЧЕ и ИЕ)

	Целеви групи	Продължителност	Изисквания за минимален размер на групата	Дни седмично	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички	≥2 години	няма	>1 ден	обща	обща	пълно
Подкрепа по НЕ	всички	≥2 години	няма	>1 ден	обща	обща	пълно

Езици предлагани в предучилищното образование

Р/МЕ	фризийски само във Фризия
-------------	---------------------------

Предучилищното образование не е задължително, но е широко разпространено. Значението, което Министерството на образованието отдава на нидерландския език, е илюстрирано от програмите “за борба с недостатъците и забавянето в развитието на (нидерландския) език” (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2011b), предлагани за децата в предучилищните заведения. Това е в съответствие с Резолюцията на Европейския парламент от 2009 г., в която се казва, че е необходимо да се обърне специално внимание на националния език на предучилищно ниво.

Езици в началното образование (не се предлагат ИЕ)

Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подкрепа по НЕ	общ	преди редовното обучение	няма	национален стандарт

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИИУПЕ)	Начало на езиковото обучение	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички	общ	в някои области	от първата година	в учебните часове	няма	няма	национален или регионален стандарт	пълно
ЧЕ	всички	общ	в някои области	само в края	в учебните часове	няма	училищен	национален или регионален стандарт	пълно

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Мобилност
Р/МЕ	учители по език	по конкретни предмети	обща	
ЧЕ	общо преподаващи	обща	по конкретни предмети	няма
Подкрепа по НЕ	общо преподаващи	по конкретни предмети	обща	

Езици предлагани в началното образование:

Регионални/малцинствени езици	фризийски само във Фризия
Чужди езици	английски: задължителен; френски, немски, испански: по желание

Образованието е задължително за децата на възраст от пет до шестнадесет години. Въпреки това над 95 процента от децата започват началното си образование на четири години. Както в предучилищното, така и в началното образование има програми за борба с недостатъците и забавянето в развитието на (нидерландския) език (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2011b). Правителството подчертава значението на нидерландския език и математиката в хода на целия образователен процес (вж. www.taalenrekenen.nl/ref_niveaus_taal/beschrijvingen/). Разработва се рамка за обучение по език и математика. Тя определя нивата на владеене, съответстващи на различните етапи в образователното развитие на учениците, например края на началното образование. Определянето на учебното съдържание и изпитния материал също ще бъде свързано с рамковите нива. Рамката е част от закон, влязъл в сила през 2010 г. (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2011a).

Обучението по английски език е задължително през двете последни години на началното образование.

Обучението по имигрантски езици беше предвидено от закона. Между 1998 и 2004 г. бяха предоставени извънкласни форми на образование по имигрантски езици на ниво начално училище, които се финансираха от правителството. Финансирането обаче беше прекратено на основание, че образованието по имигрантски езици “е в противоречие с политиката на интеграция на децата (от имигрантските малцинства)” (Extra & Yağmur, 2006: 55). Владееенето на нидерландски език се разглежда като основа за интеграция (Eerste Kamer, 2004). Въпреки това законът все още позволява спомагателното използване на езици в допълнение към нидерландския за деца от нехоландски произход, ако това подпомага започването и прехода към нидерландско образование.

Липсата на обществено подпомагане за изучаването на имигрантски езици в (пред-) началното ниво на образование се компенсират от частни инициативи, като създаването на китайски, японски, полски и руски училища, които предоставят допълнително обучение по съответните езици и култури. Тези инициативи са разпространени в цялата страна и се организират главно на общинско ниво.

В допълнение, основана е смесена нидерландско-турска фондация с цел да се развие предоставянето на (извънучилищно) обучение на турски език (Stichting TON). Тези частни инициативи прилагат на практика препоръките, отправени от Съвета по образование на Нидерландия към правителството през 2001 г., които се отнасят до обучението по имигрантски езици (Onderwijsraad, 2001). Препоръките на Съвета не бяха приети от правителството.

Езици в средното образование

Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подкрепа по НЕ	общ	преди редовното обучение	няма	училищен стандарт

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИИУПЕ)	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички	общ	в някои области	в учебните часове	няма	училищен	национален или регионален стандарт	пълно
ЧЕ	всички	общ	в някои области	в учебните часове	няма	училищен	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиките (CEFR)	пълно
ИЕ	всички	общ	няма	в учебните часове	няма	училищен	национален или регионален стандарт	пълно

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Изисквано ниво на владение на езика	Мобилност
Р/МЕ	учители по език	по конкретни предмети	общо	не е приложимо	не е приложимо
ЧЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	национален или регионален стандарт	известна финансова подкрепа
ИЕ	учители по език	по конкретни предмети	общо	не е приложимо	не е приложимо
Подкрепа по НЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	национален или училищен стандарт	не е приложимо

Езици в средното образование:

Регионални/малцинствени езици	фризийски само във Фризия
Чужди езици (езиците в курсив се предлагат само в горния курс на обучение)	Задължителни: английски <i>плюс още един друг език в последното ниво на горния курс на обучение</i> По желание: старогръцки, китайски, френски, немски, италиански, латински, руски, испански
Имигрантски езици	арабски, турски

Рамката за езика (вж. частта за началното образование) се използва също и в средното образование. Владенето на нидерландски език е задължително на всички нива на средното образование и е част от всички изпити; същото се отнася и за английския. Втори чужд език, освен английски, е задължителен само на най-високото ниво на средното образование; това обикновено е немски или френски език, а понякога и испански. Училищата са свободни да предлагат допълнителни чужди езици.

Турският и арабският езици могат да бъдат предложени като учебни предмети и на тях да се полагат изпити. Училищата обаче решават дали да ги предложат. Освен това делът на учениците, полагащи изпити на турски или арабски език, е нисък и е спаднал от приблизително 0,28 процента през 2002 г. до 0,08 процента през 2003 г. Напоследък отново леко се е увеличил, до 0,13 процента през 2011 г., но все още не е на нивото от 2002 г. (вж. например Alberts & Erens, 2011.). Възможно обяснение за този спад е премахването на държавното финансиране за обучението по имигрантски езици, споменато по-горе. Тази ниска степен на усвояемост на турски и арабски езици е още по-показателна, като се има предвид увеличаващия се брой деца от турско-нидерландски и марокано-нидерландски произход в началните училища в градските райони.

Едно скорошно явление е нарастващият брой средни училища, които предлагат двуезична образователна програма през нидерландски и английски езици (обикновено се нарича Интегрирано изучаване на учебен предмет и език, ИИУПЕ). В повечето случаи това се отнася до най-високите нива на средното образование, които подготвят за влизане в университет, но напоследък тази програма се прилага и на по-ниски нива (Europees Platform, 2011a). В допълнение, на предучилищно и началноучилищно ниво все повече училища увеличават времето, посветено на обучението по английски език (ранно чуждоезиково обучение) (Europees Platform, 2011b). Тези промени повдигнаха въпроса за (езиковите) квалификации, които трябва да имат учителите в двуезичните училища.

Езици в продължаващото и висшето образование**Продължаващо образование (в три учебни заведения) (не се предлагат Р/МЕ езици)**

		Обхват на езиковите програми	Учебен план	Ниво, което трябва да бъде постигнато	Наличие на държавно финансиране
ЧЕ	Институция А	ограничен	общ	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	частично
	Институция В	голямо разнообразие	последователен и конкретен	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	частично
	Институция С	голямо разнообразие	общ	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	частично

Висше образование (в два университета)

	Език/езици, на които се води обучението	Език на уебсайта	Целеви групи за допълнителна подкрепа на националния език	Ниво, което трябва да бъде постигнато в обучението по чужд език	Набиране на чуждестранни студенти	Мобилност на студентите по езици	Мобилност на студентите от други специалности
Университет А	национален и чужд	национален и чужд	всички	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	само международни	по желание	по желание
Университет В	национален и чужд	национален и чужд	всички	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	само международни	по желание	по желание

Рамката за езика (вж. частта за началното образование) се използва и в професионалното образование и обучение (ПОО).

Във висшето образование от 2002 г. насам е въведена Англо-саксонската образователна система (бакалавър – магистър). Това е част от процеса на създаване на единно европейско образователно пространство (Болонския процес). В резултат на тези промени, както и на повишеното внимание към интернационализацията като цяло, нидерландското висше образование все по-често предлага магистърски програми на английски език, за да привлече чуждестранни студенти. Това предизвиква дискусия за използването на английския език срещу нидерландския в университетското образование и за качеството на образованието в зависимост от владенето на английски език от страна както на университетските преподаватели, така и на студентите.

Езици в аудиовизуалните медии и пресата

Телевизионни продукции на езици, различни от националния	Филми по кината на езици, различни от националния	Програми на Р/М езици извън съответния регион	Жестомимичен превод по телевизията
субтитрирани	субтитрирани	понякога	понякога

Общата практика на субтитриране на телевизионните програми, когато са на езици, различни от нидерландския, означава, че от ранна възраст хората имат контакт с различните езици; така те стават по-възприемчиви към тях. Това е в съответствие с Резолюцията на Европейския парламент по въпросите на многоезичието (2009). Голяма част от чуждестранните програми, предлагани от нидерландската телевизия, обаче са на английски език, така че зрителите са изложени предимно на влиянието на британския и американския английски език и култура. Детските предавания, и по-специално анимационните филми, често са дублирани.

Във Фризия главните регионални радио-и телевизионни програми използват фризийски през по-голямата част от времето, както и нидерландски. По този начин фризийските аудиовизуални медии в частност работят в съответствие с препоръките на Съвета на Европа и ЕС, като популяризират езиковото разнообразие в провинцията.

Обхватът на езиците, различни от нидерландския, които се предлагат по нидерландската телевизия, е ограничен.

Езици в обществените сфери и услуги

Институционализирани езикови стратегии на ниво градска администрация

Брой езици	Наличие на уеб страница	Външни или вътрешни преводачи	Чуждоезикови компетенции в длъжностните характеристики на персонала	Набирани на хора, владеещи чужди езици в подкрепа на корпоративните цели	Предлагане на обучение по езици на служителите	Редовна актуализация на досието на езиковите умения на служителите
>4	Амстердам	Амстердам	Амстердам		Амстердам Люварден	
3–4						
1–2	Ротердам Люварден	Люварден	Люварден	Люварден		

Средства за комуникация

Средства за устна комуникация	Средства за писмена комуникация
Здравни услуги Юридически услуги	Туристически услуги
Социални услуги	Здравни услуги Социални услуги
Туристически услуги	Транспортни услуги
Транспортни услуги	Юридически услуги

Обхватът на езиците, които се използват в обществените сфери и услуги (в изследваните градове), е ограничен. Нидерландският е стандарт, от време на време се използват турски и арабски езици, но иначе най-разпространен е английският. Във Фризия хората могат да използват фризийски за комуникация в сферата на обществените услуги. Въпреки това писмена информация за тази сфера често е на разположение само на нидерландски.

Услуга, която може да бъде използвана за всички видове обществени дела, е телефонният преводач (*tolkentelefoon*). Най-често тя се използва в здравеопазването. Преди услугата се заплащаше от правителството, но това финансиране бе прекратено от 1 януари 2012 г. Понастоящем се счита, че е лична отговорност на пациента да говори нидерландски или да уреди и плати за свой собствен преводач (Rijksoverheid, 2011).

Езици в бизнеса (24 компании)

	ОБЩИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ							
	Наличие на езикова стратегия	Изискване за езикови умения при набиране на кадри	Осигуряване на международна мобилност	Използване на външни преводачи	Водене на досиета за езиковите умения на персонала	Използване на мрежи за езиково обучение	Използване на програми на ЕС/финансирани	Информираност за програмите на ЕС/възможности за финансирани
широко използвани	2	14	4	1	1	0	1	0

		ВЪТРЕШНИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ						ВЪНШНИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ			
		Партньорства с образователния сектор за изучаване на езици	Схеми за стимулиране или повишение въз основа на езиковите умения	Осигуряване на езиково обучение	Използване на Общата европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	Езици използвани за вътрешни работни документи/интранет	Езици на софтуера/уеб програми	Езици използвани за годишни/стопански отчети	Езици използвани в маркетинга	Езици използвани за брандиране/идентичност	Езици използвани за уеб сайт
НЕ	широко използвани	1	0	0	0	22	20	20	23	20	23
БЕ	широко използвани	2	0	3	0	9	11	11	7	10	13
Други	широко използвани	1	0	2	0	3	3	2	3	4	5

Износът възлиза на над 70 процента от БВП (CBS, 2011b). Този важен факт не е отразен в профила на нидерландския като бизнес език, въпреки че не всичките четири вида компании, които бяха проучени (банки, хотели, супермаркети и строителни фирми), са непременно от типа, акцентиращ върху международния бизнес. По-специално, местните и регионалните компании няма как да бъдат международно ориентирани. Като цяло ролята на езика в бизнеса не е изрично подчертана. Може да се направи повече за разясняването на важноста на многоезичието за бизнеса.

Във фризийските компании фризийският език е използван най-вече неофициално, а писменият фризийски не играе никаква роля.

Основни заключения

В условията на повишаване на езиковото многообразие нидерландското правителство набляга на значимостта на нидерландския език. Това е в съответствие с политиката на Европейската комисия (ЕК)/Съвета на Европа (СЕ). От друга страна, политиката на ЕК/СЕ също така подчертава важноста на включването на малцинствените, чуждестранните и имигрантските езици в образованието. Нидерландската политика може да бъде приведена в по-добро съответствие с европейската, особено що се отнася до имигрантските езици.

Въпреки това съществуват различни инициативи, които признават важноста на многоезичието и го изследват

или пък използват многоезичието и ползват от него. Например има няколко частни училища, които осигуряват допълнително обучение по имигрантски езици, а в рамките по-конкретно на средното образование е все по-разпространено преподаването на учебни предмети на английски език (Интегрирано изучаване на учебен предмет и език, ИИУПЕ). Целта “майчин език + 2” не е постигната изцяло, но това, че английският език е задължителен в средното училище, означава, че по-голямата част от учениците ще научат поне един чужд език.

Обещаващи инициативи и пилотни проекти

Интересен новаторски проект като пример за добра практика се провежда в град Утрехт, четвъртия по големина град в Нидерландия. Утрехт представя сам себе си като “многоезична гореща точка” (City of Utrecht, 2009:1). Голяма част от населението е в състояние да говори три или повече езика; в проекта връзката с европейската политика е изрично подчертана и е популяризирана целта на “майчин език + 2”. Нещо повече, в града се помещават множество международни компании, а Университетът на Утрехт привлича много чуждестранни студенти. Градът иска да превърне тази характеристика в отправна точка за развитието си като “лаборатория за многоезичието” (пак там: 1). Вече са започнати различни проучвания върху многоезичието, създадени са и многоезични проекти (пак там). През 2011 г. беше публикуван доклад в рамките на проекта “Нидерландският град Утрехт като европейска гореща точка и лаборатория за многоезичието” (Martinovic, 2011).

Източници

Alberts, R.V.J. and B.J.M. Erens (2011). *Verslag van de examencampagne 2011 voortgezet onderwijs*. Arnhem: Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling.

Centraal Bureau voor de Statistiek (2011a). “Bevolking; leeftijd, herkomstgroepering, geslacht en regio, 1 januari.” Достъпен на: <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=37713&D1=0&D2=0&D3=0,3-4,6,9,11-13,15-17,19,22-23,25-26,30-32,34,37,40-41,44-48&D4=0,6&D5=I&H=DR=T,G2&STB=G1,G3,G4&VW=T> Посетен: 9 декември 2011 г.

Centraal Bureau voor de Statistiek, 2011b. *De Nederlandse economie 2010*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek. Достъпен на: <http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/03E81D9F-8714-4AEA-B0F7-8EC72111EA56/0/2010p19pub.pdf> Посетен: 28 октомври 2011 г.

City of Utrecht, Dept. Public, Internal, Subsidy Affairs (2009). *Utrecht: Multilingual hotspot and laboratory in Europe*. Достъпен на: http://ec.europa.eu/languages/documents/utrecht-multilingual-hotspot-and-laboratory-in-europe_en.pdf Посетен: 13 октомври 2011 г.

Eerste Kamer der Staten-Generaal (2004). *Beeëindiging bekostiging onderwijs in allochtone levende talen*. Достъпен на: www.eerstekamer.nl/wetsvoorstel/29019_beeëindiging_bekostiging Посетен: 7 октомври 2011 г.

European Parliament (2009). *EP Resolution on Multilingualism: an asset for Europe and a shared commitment*. Brussels: European Parliament.

Europees Platform (2011a). *Tto. Tweetalig onderwijs – Content and Language Integrated Learning*. Достъпен на: <http://www.europeesplatform.nl> Посетен: 16 декември 2011 г.

Europees Platform (2011b). *Vroeg vreemde talen onderwijs*. Достъпен на: <http://www.europeesplatform.nl> Посетен: 16 декември 2011 г.

Extra, G. and D. Gorter (eds.) (2001). *The other languages of Europe: Demographic, sociolinguistic and educational perspectives*. Clevedon: Multilingual Matters.

Extra, G. and K. Yağmur (2006). “Immigrant Minority Languages ad Home and at School. A Case Study of the Netherlands.” *European Education* 38.2, pp. 50–63.

Martinovic, B. (2011). *The Dutch City of Utrecht as a European Hotspot and Laboratory for Multilingualism*. Utrecht: Utrecht University. Достъпен на: <https://docs.google.com/viewer?url=http://www.utrecht.nl/images/Secretarie/Internationaal/pdf/Multilingualism%2520Utrecht.pdf&embedded=true&chrome=true> Посетен: 19 декември 2011 г.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2011a). *Doorlopende leerlijnen taal en rekenen*. Достъпен на: <http://www.taalenrekenen.nl/> Посетен: 14 октомври 2011 г.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2011b). *Leerachterstand. Taalachterstand bij peuters*. Достъпен на: www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/leerachterstand/taalachterstand-bij-peuters Посетен: 16 декември 2011 г.

Mortier, J. (2009). *Nederland meertalenland. Feiten, perspectieven en meningen over meertaligheid*. Amsterdam: Aksant.

Nederlandse Taalunie, 2011. *Het Nederlandse taalgebied*. Достъпен на: http://taalunieversum.org/taalpeil/2005/het_nederlandse_taalgebied.html Посетен: октомври 2011 г.

Onderwijsraad, 2001. *Samen naar de taalschool. Nieuwe moderne vreemde talen in perspectief*. Den Haag. Достъпен на: http://www.onderwijsraad.nl/upload/publicaties/423/documenten/advies_taalschool.pdf Посетен: 27 октомври 2011 г.

Rijksoverheid (2011). *Tolk- en vertaaldiensten in de zorg*. Достъпен на: www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/kwaliteit-van-de-zorg/tolk-en-vertaaldiensten-in-de-zorg Посетен: 13 октомври 2011 г.

11 НИДЕРЛАНДИЯ

11.2 Фризия

Саския Бенедиктус ван ден Берг

Контекст в региона

Това есе се отнася до ситуацията в провинция Фризия и е фокусирано върху особеностите на тази провинция (в следните области: езици в официалните документи и бази данни, предучилищно образование, начално и средно образование). Препоръчва се материалът да бъде четен заедно с този за Нидерландия.

Фризия е провинция в северната част на Нидерландия. Това е до голяма степен селскостопански район (Provincie Fryslân, 2010) и не е гъсто населен, за разлика от страната като цяло: 193 души на квадратен километър – в сравнение с 491 в национален мащаб (CBS, 2012). Близко 650 000-те жители на Фризия представляват около четири процента от общото население на Нидерландия. Делът на западните имигранти е 3,7 процента, това е значително по-нисък дял от 11,4-те процента за Нидерландия като цяло. Хората с иракски, марокански, суринамски или антилски произход възлизат на 39 процента от западните имигранти във Фризия (CBS, 2011).

Фризийският е официалният език на провинцията, заедно с холандския, като така Фризия се превръща в единствената официално двуезична провинция на Нидерландия. За повече от половината население на Фризия фризийският е майчин език. По-голямата част от жителите разбират езика или добре (20 процента), или много добре (65 процента). Три четвърти от населението могат да говорят фризийски от приемливо до високо ниво. Отново три четвърти от населението могат да четат на фризийски приемливо, добре или много добре. Въпреки това само 12 процента могат да пишат добре на фризийски (Provincie Fryslân, 2011a).

Езици в официалните документи и бази данни

Проблемите, свързани с националния език, чуждите езици и фризийския език, се разглеждат от езиковото законодателство и/или от документите за езиковата политика. Редом с нидерландския, фризийският се радва на статуса на втория официален език в Нидерландия.

В Нидерландия официалните механизми за събиране на данни за езиковото многообразие на национално ниво засягат само фризийския език и се изразяват в периодично актуализиране на анкетните данни. При тези механизми за събиране на данни към фризийския език се подхожда въз основа на въпрос за родния език, плюс въпрос за нивото на владение на езика, който включва информация за това дали (и колко добре) той се говори/разбира/чете/пише.

Фризийският е единственият малцинствен език, за който холандското правителство е ратифицирало част III на Европейската харта за регионалните или малцинствените езици (ECRML); другите регионални езици са признати само в съответствие с част II. Ратифицирането доведе до създаването на консултативен орган за фризийския език (Consultatief orgaan Fries) през 1998 г., консултативен орган към Министерството на вътрешните работи (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2011). Националното правителство също така ратифицира Рамковата конвенция за защитата на националните малцинства през 2005 г., като по този начин фризийците бяха признати за национално малцинство (Riemersma & De Jong, 2007).

Правното положение на фризийския бе уредено през 1995 г. в Закона Algemene Wet Bestuursrecht. През 2011 г. правителството предложи нов законопроект за използването на фризийския език. Целта на законопроекта е да гарантира на всеки правото да използва собствения си език, холандски или фризийски, в отношенията със съдебната система и администрацията в рамките на провинция Фризия, и по този начин да бъдат увеличени възможностите за използване на фризийския език. Освен това законопроектът предвижда институционализиране на един Фризийски езиков съвет. На практика това означава разширяване на правомощията на горепосочения консултативен орган (Ministerie Van Binnenlandse Zaken En Koninkrijksrelaties, 2011).

Повечето от 27-те общини във Фризия имат специфична езикова политика (Provincie Fryslân, 2011a).

В границите на Фризия съществуват два механизма за събиране на данни за езиковото многообразие. На първо място, това са обширните езикови проучвания, извършени през 1967, 1980 и 1994 г.; следващият етап от проучването се планира в близко бъдеще. Отделно от това, на всеки четири години провинциалните власти извършват основно проучване на владението на фризийски език и използването му в провинцията (De Fryske taalAtlas). Първото издание на това изследване се появи през 2007 г.; то осигурява на властите във Фризия основната информация, необходима, за да развият езиковата си политика (Provincie Fryslân, 2011a). Тези проучвания не предоставят информация за имигрантските езици; фокусирани са върху фризийския език.

НЕ=национален език
 ЧЕ=чужд език
 Р/МЕ=регионални или малцинствени езици
 ИЕ=имигрантски езици

Езици в предучилищното образование (не се предлагат ЧЕ и ИЕ)

	Целеви групи	Продължителност	Изисквания за минимален размер на групата	Дни седмично	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички	≥2 години	няма	>1 ден	обща	общо	пълно
Подкрепа по НЕ	всички	≥2 години	няма	>1 ден	обща	общо	пълно

Езици предлагани в предучилищното образование

Р/МЕ	фризийски
------	-----------

Във Фризия има над шестдесет двуезични (холандско-фризийски) или фризийски детски занимални (Sintrum Frysktalige Berne – orpfang, 2011). Центърът за дневни грижи с фризийски език (Sintrum Frysktalige Berne – orpfang) е отговорен за управлението на тези занимални (Riemersma & De Jong, 2007).

В обучението на учители за предучилищното образование на многоезичната ситуацията в провинцията се отделя само общо внимание; преподаването на фризийския език не е част от официалното обучение.

В рамките на предучилищното образование внимание се обръща на многоезичието, както и на изучаването на националния и на малцинствения език, но не съществува разпоредба за чуждите и имигрантските езици. Така излиза, че препоръките на ЕС са следвани само до известна степен, но това положение може да бъде подобро.

Езици в началното образование (не се предлагат ИЕ)

Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подкрепа по НЕ	общ	преди редовното обучение	няма	национален стандарт

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИИУПЕ)	Начало на езиковото обучение	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички	общ	в някои области	от първата година	в учебните часове	няма	няма	национален или регионален стандарт	пълно
ЧЕ	всички	общ	в някои области	само в края	в учебните часове	няма	училищен	национален или регионален стандарт	пълно

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Мобилност
Р/МЕ	учители по език	по конкретни предмети	общо	
ЧЕ	общо преподаващи	обща	по конкретни предмети	няма
Подкрепа по НЕ	общо преподаващи	по конкретни предмети	общо	

Езици предлагани в началното образование:

Регионални/малцинствени езици	фризийски
Чужди езици	Задължителен: английски По избор: френски, немски, испански

Фризийският език е задължителен предмет в началното образование във Фризия. В много случаи продължителността на времето, посветено на изучаването на фризийски, обаче е по-малко от един час на седмица (Inspectie van het Onderwijs, 2010); това е преценено като недостатъчно от Комитета на експертите на ECRML, като се имат предвид ангажиментите, разписани в Част III от ECRML (Съвета на Европа, 2008).

Националните образователни закони позволяват използването на фризийски като език на преподаване и в много училища се преподава на него. Повече време обаче се отделя на фризийския в долните, отколкото в горните класове. В една четвърт от всички начални училища изобщо не се използва фризийският като език за обучение (Inspectie van het Onderwijs, 2010). Инспекторатът по образованието установи, че около 20 на сто от учителите документално не са квалифицирани да преподават фризийски (пак там). В началното обучение на фризийски не се отделя специално внимание на имигрантските езици.

Езици в средното образование (не се предлагат ИЕ)

Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подкрепа по НЕ	общ	преди редовното обучение	няма	училищен стандарт

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИИУПЕ)	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички	общ	в някои области	в учебните часове	няма	училищен	национален или регионален стандарт	пълно
ЧЕ	всички	общ	в някои области	в учебните часове	няма	национален стандарт	национален или училищен стандарт	пълно

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Изисквано ниво на владеене на езика	Мобилност
Р/МЕ	общо преподаващи	по конкретни предмети	общо	не е приложимо	не е приложимо
ЧЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	национален или регионален стандарт	известна финансова подкрепа
Подкрепа по НЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	национален или училищен стандарт	не е приложимо

Езици в средното образование:

Регионални/малцинствени езици	фризийски
Чужди езици (езиците в курсив се предлагат само в горния курс на обучение)	Задължителни: английски <i>плюс още един друг език в последното ниво на горния курс на обучение</i> По желание: старогръцки, китайски, френски, немски, италиански, латински, руски, испански

Фризийският език като предмет е задължителен в първите два класа. Може да бъде взет като изпитен предмет, но не всички средни училища го предлагат (Inspectie van het Onderwijs, 2010), нито пък са много учениците, които се явяват на него: през 2011 г. само 47 ученици са взели изпита по фризийски (Alberts & Erens, 2011). Не се обръща специално внимание на имигрантските езици в средното образование.

Основни заключения

Фризия е провинция с два официални езика, което е видимо от резултатите от проучването. Специално в областта на образованието на фризийския език се обръща структуроопределящо внимание, въпреки че ангажиментите, разписани по ECRML, не са изпълнени цялостно. В последователността на образователния процес – от предучилищното образование, през началното и средното, до професионалното образование и обучение – статутът на фризийския език в образованието е с намаляваща значимост.

Ситуацията по отношение на чуждестранните и имигрантските езици е същата като в цяла Нидерландия, с изключение на факта, че имигрантските езици получават по-малко внимание в образованието във Фризия, което може да бъде обяснено и с ниския процент на имигранти в провинцията.

Обещаващи инициативи и пилотни проекти

Езиков пакет

При регистриране на раждането на детето им на родителите във Фризия се подарява езиков пакет (Taaltaske). Този езиков пакет се предлага от провинция Фризия. Целта е да се изтъкнат предимствата на многоезичието. Материалите в пакета включват брошура за многоезичието, фризийска детска книжка, както и CD с детски песни (Provincje Fryslân, 2011b).

Триезично образование

В провинцията има няколко триезични начални училища. Тези училища използват холандски, фризийски и английски като езици на преподаване, започвайки с 50 на 50 разделение на обучението между холандски и фризийски в първите шест класа (деца на възраст между 4 и 10 години) и завършвайки с 40 процента холандски, 40 процента фризийски и 20 процента английски в последните два класа (деца на възраст 11–12 години). Този триезичен модел дава положителни резултати: нивото на владеене на холандски от страна на учениците в края на началното училище не е негативно повлияно от времето, посветено на английския и фризийския, и е съизмеримо с националното равнище; уменията на учениците за четене и писане на фризийски се подобряват; учениците използват английския език с по-голяма лекота (Taalsintrum Frysk/Cedin, 2011b). През 2011 г. мрежата на триезичните училища се е разраснала до 41 звена (Taalsintrum Frysk/Cedin, 2011a).

Източници

Alberts, R.V.J. and B.J.M. Erens (2011). Verslag van de examencampagne 2011 voortgezet onderwijs. Arnhem: Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling. Достъпен на: www.cito.nl/~media/cito_nl/Files/Voortgezet%20onderwijs/Cito_verslag_examencampagne_2011.ashx

Centraal Bureau voor de Statistiek (2011). “Bevolking; leeftijd, herkomstgroepering, geslacht en regio, 1 januari.” Достъпен на: <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=37713&D1=0&D2=0&D3=0,3-4,6,9,11-13,15-17,19,22-23,25-26,30-32,34,37,40-41,44-48&D4=0,6&D5=1&HDR=T,G2&STB=G1,G3,G4&VW=T> Посетен: 9 декември 2011 г.

Centraal Bureau voor de Statistiek (2012). “Regionale kerncijfers Nederland.” Достъпен на: <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=70072ned&D1=0,56,78-79,81&D2=0,6&D3=15-16&HDR=T&STB=G1,G2&VW=T> Посетен: 3 януари 2012 г.

Council of Europe (2008). “European Charter for Regional of Minority Languages. Application of the charter in the Netherlands. 3rd monitoring cycle.” Strasbourg: Council of Europe. Достъпен на: www.coe.int/t/dg4/education/minlang/Report/EvaluationReports/NetherlandsECRML3_en.pdf Посетен: 8 декември 2011 г.

Inspectie van het Onderwijs (2010). “Tussen wens en werkelijkheid. De kwaliteit van het vak Fries in het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs in Fryslân.” Utrecht. Достъпен на: www.onderwijsinspectie.nl/actueel/publicaties/Tussen+wens+en+werkelijkheid.html Посетен: 8 декември 2011г.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2011). Wet gebruik Friese taal – Memorie van Toelichting. Достъпен на: www.internetconsultatie.nl/wetfriesetaal Посетен: 8 декември 2011 г.

Provincje Fryslân (2010). De staat van Fryslân. Beleids- en geo-informatie, november 2010. Достъпен на: www.fryslan.nl/download.asp?objectID=33162&link=De+staat+van+Fryslan%2Epdf Посетен: 9 декември 2011г.

Provincje Fryslân (2011a). “De Fryske taalAtlas: Friese taal in beeld 2011.” Leeuwarden. Достъпен на: www.fryslan.nl/taalAtlas Посетен: 9 декември 2011 г.

Provincje Fryslân (2011b). “TaalTasje. TaalTaske.” Достъпен на: <http://fryslan.nl/taalTasje> Посетен: 9 декември 2011 г.

Riemersma, A. & S. de Jong (2007). Frisian: The Frisian language in education in the Netherlands, 4th edition. Ljouwert/Leeuwarden: Mercator Research Centre. Достъпен на: www.mercator-research.eu/fileadmin/mercator/dossiers_pdf/frisian_in_netherlands4th_072010.pdf Посетен: 3 януари 2012 г.

Sintrum Frysktalige Berne-opfang (2011). “Sintrum Frysktalige Berne-opfang.” <http://www.sfbo.nl/engels/> Посетен: 9 декември 2011 г.

Taalsintrum Frysk/Cedin (2011). De Trijetalige skoalle. Достъпен на: www.taalsintrum.nl/trijetalige-skoalle.html Посетен: 9 декември 2011 г.

Taalsintrum Frysk/Cedin (2011). De Trijetalige Skoalle. Drachten: Taalsintrum Frysk/Cedin. Достъпен на: www.3ts.nl/images/trijetalige-skoalle2011.pdf Посетен: 9 декември 2011 г.

12 ОБЕДИНЕНО КРАЛСТВО

12.1 Англия

Тереза Тинсли и Филип Хардинг-Еш

Контекст в страната

Англия има население от 51,8 млн. души, от които 16% принадлежат към малцинствена етническа група или са от смесена раса.¹ Страната е предпочитана езиково не само защото главният световен език – английският – там е официален, но и заради високата степен на езиковото си многообразие – последното проучване в Лондон констатира 233 различни езика.² Едно на всеки шест деца в основното училище (16,8%) и едно на всеки осем (12,3%) в средното говорят и друг език освен английския – това прави почти един милион за цяла Англия.³

В Англия е признат само един регионален малцинствен език – корнуолският, който се използва до известна степен от няколкостотин души (2008).⁴

Езици в официалните документи и бази данни

Проблемите, свързани с английския език, чуждите езици, регионалните/малцинствените езици и имигрантските езици, се разглеждат от езиковото законодателство и/или от документите за езиковата политика на Англия. Изучаването и преподаването на английския език зад граница на деца и/или възрастни, чийто произход е от Обединеното кралство, са (съ)финансирани в Белгия, Белиз, Бруней, Канада, Кипър, Фолкландските острови, Германия, Гибралтар, Италия и Нидерландия. Европейската харта за регионалните или малцинствените езици е подписана и ратифицирана от Обединеното кралство. В Англия признатият в Хартата Р/М език е корнуолският, за който има официална образователна разпоредба на регионално ниво.

Съществуват официални механизми за събиране на данни за езиковото многообразие в Англия, които се изразяват в периодично актуализиране на данните от общинските регистри, данните от преброяването на населението, както и анкетните данни. При тези механизми за събиране на данни е обърнато внимание на националния, Р/М и имигрантските езици въз основа на въпрос за родния език, въпрос за основния език и въпрос за нивото на владение на езика, който включва информация за това дали (и колко добре) той се говори/разбира/чете/пише

В Англия (или Обединеното кралство въобще) езиковото законодателство като такова е оскъдно, като се изключи засягащото Р/М езиците. Английският, чуждите езици, Р/М езиците и жестомимичният език се уреждат в границите на езиковата политика и от ръководни документи. След изборите през 2010 г. много от тях бяха преразгледани.

¹ Office for National Statistics, *resident population estimates by ethnic group, 2009* [Служба за национална статистика, бюджетни предвиждания за пребиваващото население по етнически групи, 2009].

² *Language Capital: mapping the languages of London's schoolchildren*, Eversley et al, CILT, 2011 [Езикова столица: картографиране на езиците на учениците в Лондон, Евърсли и др., CILT, 2011].

³ Department for Education *pupil data 2011* [Образователен отдел. Данни за учениците 2011].

⁴ *Report on the Cornish Language Survey*, Cornish Language Partnership, 2008 [Доклад за проучването на корнуолския език, Партньорство за корнуолски език, 2008].

НЕ=национален език
ЧЕ=чужд език
Р/МЕ=регионален/малцинствен език
ИЕ=имигрантски езици

Езици в предучилищното образование (не се предлагат ЧЕ и ИЕ)

	Целеви групи	Продължителност	Изисквания за минимален размер на групата	Дни седмично	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички	≥2 години	няма	<0.5 ден	обща	общо	частично
Подкрепа по НЕ	всички	≥2 години	няма	0.5–1 ден	по конкретни предмети	по конкретни предмети	пълно

Езици предлагани в предучилищното образование

Р/МЕ	корнуолски в Корнуол
ЧЕ	понякога френски, немски, италиански, испански.

Всички деца от четиригодишна възраст нагоре с ограничени умения по английски език получават допълнителна помощ от подходящо обучени учители. Чужди езици понякога се преподават в предучилищното ниво, но учителите не получават специално обучение. Корнуолски се преподава неофициално в малък, но растящ брой предучилищни институции.

Езици в началното образование (не се предлагат ИЕ)

Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подкрепа по НЕ	последователен и конкретен	преди редовното обучение	всички	национален стандарт

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИИУПЕ)	Начало на езиковото обучение	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички	последователен и конкретен	няма	от първата година	извън учебните часове	5–10	национален стандарт	национални или регионални норми	частично
ЧЕ	всички	последователен и конкретен	ограничено	от средата на курса	в учебните часове	няма	училищен стандарт	национални или училищни норми	пълно

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Мобилност
Подкрепа по НЕ	общо преподаващи	по конкретни предмети	по конкретни предмети	не е приложимо
Р/МЕ	общо преподаващи	няма	по конкретни предмети	не е приложимо
ЧЕ	общо преподаващи	по конкретни предмети	по конкретни предмети	неформална финансова подкрепа

Езици предлагани в началното образование:

Р/МЕ	корнуолски
ЧЕ	По желание. Може да бъде предложен всеки от живите езици. На практика най-вече френски, испански, немски, понякога китайски, италиански, урду
ИЕ	урду, китайски, турски, например

През 2000 г., след широко обществено допитване, Нъфилдското езиково проучване¹ препоръча серия от мерки, включително по-ранно започване на изучаването на друг език в училище. Това се превърна в една от основните опори на Националната стратегия за езиците в Англия, предприета от Правителството на лейбъристите през 2002 г. До 2010 г., следвайки една широкообхватна програма за развитието на учебните програми, подкрепа на училищата и обучението на учителите, 92% от основните училища предлагат обучение по чужд език. Въпреки че чуждият език най-често е френският, силно се насърчава холистичният подход към развиването на езикова компетентност, като се правят изрични връзки с езиковата грамотност по английски и други езици, които децата знаят. Чуждите езици обикновено се преподават от общообразователни учители, които са получили предварително или текущо обучение по преподаването на езици; те често са подкрепени от свои колеги от средното училище. Езиковото обучение в по-голямата част от училищата започва през първата година от основното образование, на седемгодишна възраст, и е обикновено в рамките на 30–40 минути на седмица.²

Въпреки че Националната стратегия за езиците бе изоставена, когато сегашното правителство дойде на власт, ненормативните насоки останаха на разположение – Рамка за езиците, ключов етап 2 – и повечето училища основават практиката си на този документ. В момента е в ход процес на консултации относно националната учебна програма и Консултативният комитет препоръча от 2014 г. изучаването на чужди езици да започва най-малко от деветгодишна възраст. През юни 2012 г. правителството обяви намерението си да се приемат закони за задължително изучаването на чужди езици от седемгодишна възраст.

Един процъфтяващ доброволен “допълнителен” сектор осигурява на децата възможности да изучават езиците, говорени в техните общности. Това се отнася както за децата в основното, така и за тези в средното училище (и по-рано). Проучване от 2005³ доведе до разпоредба за следучилищни и съботни учебни уроци по най-малко 61 езика. Една иновативна национална програма, „Нашите езици“, бе осъществена в периода 2008–2010, за да насърчи и укрепи тази разпоредба и да я направи достояние на общообразователните училища. Според схемата на тази програма в основните училища може да се предлага за изучаване всеки език и да се преподават някои езици от по-далечните части на света – обикновено в районите с големи малцинствени групи и/или като част от “езикова дегустация” и програми за межкултурно опознаване.

Налице е финансиране чрез Субсидия за етнически малцинствени постижения (EMAG) за езикова подкрепа за новодошлите и двуезичните ученици. Такава подкрепа се предлага извън и по време на общите учебни занимания и уменията на учениците се наблюдават редовно. От 2011 г. EMAG се финансира на общо основание и има опасения във връзка с бъдещото ѝ използване.

В Корнуол приблизително 30% от основните училища предлагат корнуолски обикновено като извънкласен предмет в КЕ2. Има на разположение ограничено финансиране за подпомагане на учителите и е налице съгласувана учебна програма по корнуолски език с оценка, съобразена с Общата европейска референтна рамка.

¹ *Languages – the next generation: The final report and recommendations of the Nuffield Languages Inquiry, London 2000* [Езици – следващото поколение: Окончателните доклад и препоръки на Нъфилдското езиково проучване, Лондон, 2000].

² *Language learning at key stage 2, a longitudinal study, DCSF Research report RR198, Department for Children, Schools and Families, 2010* [Езиково обучение в ключов етап 2, дългосрочно проучване, DCSF изследователски доклад, RR198, Отдел за децата, училищата и семействата, 2010].

³ *Community Language Learning in England, Wales and Scotland, CILT, 2005* [Изучаване езици на общностите в Англия, Уелс и Шотландия, CILT, 2005].

Езици в средното образование (не се предлагат Р/МЕ)

Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подкрепа по НЕ	последователен и конкретен	преди редовното обучение	всички	национален стандарт

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИИУПЕ)	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
ЧЕ	всички	последователен и конкретен	няма	в учебните часове	няма	национален стандарт	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиките (CEFR)	пълно
ИЕ	всички	последователен и конкретен	няма	отчасти в учебните часове	няма	национален стандарт	няма норми	частично

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Изисквано ниво на владение на езика	Мобилност
Подкрепа по НЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	национални или училищни норми	не е приложимо
ЧЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	национални или регионални норми	известна финансова подкрепа
ИЕ	без квалификация	няма	по конкретни предмети	не е приложимо	не е приложимо

Езици в средното образование:

ЧЕ	Един език задължително до 14-годишна възраст. Всеки жив език, но препоръката е да има подходяща акредитация. Основните предлагани езици са френски, немски, испански, но се включват и италиански, урду, арабски, полски, китайски, руски, португалски, турски и японски
ИЕ	арабски, китайски, урду, полски, португалски, турски, бенгалски и панджаби

Ситуацията с чуждите езици в средните училища в Англия е повод за загриженост от години насам. До 2004 г. изучаването на чужди езици беше задължително до 16-годишна възраст; от 2004 г. този период бе намален до 14-годишна възраст. Броят явили се на зрелостен изпит оттогава е спаднал драстично: през 2001 г. 78% от общия поток са положили изпит по езици, за да получат диплома за средно образование, а през 2011 г. този процент е само 43%. Френският и немският езици бележат най-големия спад по бройка, обаче испанският и много от по-малко преподаваните езици са станали по-популярни. За възраст от 16–18 години броят на изучаващите чужди езици е останал по-устойчив. Този относителен успех се дължи най-вече за поддържането на езиковото обучение в независимите училища, които образават около седем на сто от учениците в Англия, но отчитат над 40% от регистрираното напреднало ниво по езици. Това е факт, разкриващ един основен източник на безпокойство за бъдещето на чуждоезиковото обучение в Англия, а именно – социалното неравенство.

Сегашното правителство насърчава училищата да дават приоритет на чуждите езици чрез въвеждането на “Английски бакалауреат” – една всеобхватна форма за сертифициране на ученици, които са получили добри крайни оценки по пет основни предмета, включително по чужд език. Консултативната комисия на правителството за националната учебна програма препоръчва изучаването на чужди езици да стане отново задължително за всички ученици до 16-годишна възраст.

Езиците се преподават като учебни предмети. Има също така пилотни проекти и индивидуални ИУПЧЕ схеми, които включват използването на друг език като посредник в обучението.¹ Налице е ясна учебна програма и има общонационални инструменти за наблюдение на уменията. Тези дескриптори на „целта за постигане“ на Националната учебна програма се основават на *Езикова стълбица* (DCSF 2007), която е приведена в съответствие с Общата европейска референтна рамка.

Държавни изпити съществуват за 28 езика и много средни училища улесняват достъпа до тези езици за ученици, които са развили компетентност по тях – обикновено извън общообразователно училище. Една инициатива, разработена като част от Националната стратегия за езиците – *Езици в актив*, успешно внедрява нови езици, като например корнуолски, тамил и йоруба, за които преди това не е съществувал изпит.

В Корнуол малък, но нарастващ брой средни училища предлага изучаване на корнуолски обикновено като извънкласен предмет. В училищата не се предлага учебна програма за него. Уелски и ирландски се преподават в някаква степен в градските центрове като Лондон.

Стандартният английски учебен план обикновено се използва за изучаването на английски като втори език (АДЕ).² Оценява се владенето на английски език преди влизането в средното училище и уменията се наблюдават редовно, като се използват инструменти, съобразени с възрастовите стандарти. Субсидията за постижения на етническите малцинства също се използва за подкрепа на езиковото обучение в средните училища (виж по-горе – Основно образование).

¹ *Towards an integrated curriculum – CLIL National Statement and Guidelines 2009*
[Към интегрирана учебна програма – CLIL Национален отчет и насоки 2009].

² Източник: www.naldic.org.uk/eal-teaching-and-learning/faqs

Езици в продължаващото и висшето образование

Продължаващо образование (в три учебни заведения) (не се предлагат Р/М езици)

		Обхват на езиковите програми	Учебен план	Ниво, което трябва да бъде постигнато	Наличие на държавно финансиране
ЧЕ	Институция А	голямо разнообразие	последователен и конкретен	национално	частично
	Институция В	няма спецификации	последователен и конкретен	национално	частично
	Институция С	голямо разнообразие	последователен и конкретен	национално	частично
ИЕ	Институция А				
	Институция В				
	Институция С	голямо разнообразие	последователен и конкретен	не е приложимо	частично

Висше образование (в три университета)

	Език/езици, на които се води обучението	Език на уебсайта	Целеви групи за допълнителна подкрепа на националния език	Ниво, което трябва да бъде постигнато в обучението по чужд език	Набиране на чуждестранни студенти	Мобилност на студентите по езици	Мобилност на студентите от други специалности
Университет А	само национален	само национален	всички	национални или институционални норми	международни и имигранти	по желание	по желание
Университет В	само национален	само национален	всички	национални или институционални норми	само международни	задължителна	по желание
Университет С	само национален	само национален	всички	национални или институционални норми	международни и имигранти	задължителна	по желание

Въпреки че трите професионални институции, участвали в проучването на „Европейско езиково богатство” предоставят езикова поддръжка, в Англия като цяло има много малко разпоредби за езиците на ниво курсове за професионално обучение. Проучване от 2006 г. констатира, че по-малко от един процент от всички посещаващи професионални курсове изучават чужд език. Онези, които все пак го правят, изучават главно испански в курсовете по „Пътуване и туризъм” или „Бизнес”. Следващо проучване от 2011 г. установи, че предлагането е намаляло още повече и че са много малко опитите в този сектор в посока обвързване на изучаването на езици със сферата на труда.¹

Английските университети предлагат широк спектър от езици като изпитни предмети за придобиване на образователна степен или като допълнителни модули. Традиционните езиковедски и литературоведски курсове винаги са били силни в по-старите университети. Наблюдава се обаче спад в изучаването на езици през последните десетилетия. От 2005 г. езиците са определени като „стратегически важни и уязвими предмети” в английското висше образование. Това означава, че те изискват допълнително държавно финансиране за преодоляване на спада в националния капацитет. Липсват курсове, даващи образователна степен, в областта на четирите най-широко разпространени езика на общностите (терминът на Обединеното кралство за това, което в ЕЕМ се определя като „имигрантски езици”): урду, кантонски, панджаби и бенгалски; определени са като тревожни бариерите пред професионалното обучение по общностни езици с цел преподаване и писмен и устен превод.² Концентрацията на преподаването на езици в по-старите университети, тесният профил на учебните занятия на студентите по чужди езици и ниската честота на курсовете, комбиниращи изучаването на език с научни и технологични дисциплини, са допълнителни източници на тревога в сектора.

¹ *Vocationally related language learning in further education, CILT, 2006* [Изучаването на чужди езици във връзка с професионалното обучение в продължаващото образование, CILT, 2006].

² *Community Languages in Higher Education, McPake and Sachdev, Routes into Languages, 2008* [Езици на общностите във висшето образование, Макпейк и Сачдев, Езикови маршрути, 2008].

Езици в аудиовизуалните медии и пресата (в два града)

Телевизионни продукции на езици, различни от националния	Филми по кината на езици, различни от националния	Програми на Р/М езици извън съответния регион	Жестомимичен превод по телевизията
субтитрирани	субтитрирани	понякога	редовно

Използването на различни от английския езици не е често срещано явление в масовите аудиовизуални медии (като радиото и наземната телевизия), въпреки че има някои сравнително популярни субтитрирани детективски сериала; в новите медии обаче – кабелна, сателитна и онлайн телевизия – европейскоезичните и малцинственоезичните телевизионни канали са широко достъпни. Има също така много радиопрограми на общностите, достъпни в големите английски градове. Вестниците са на разположение на множество други езици, особено в големите градове. Чуждоезиковите филми в Обединеното кралство неизменно се показват на оригиналния си език със субтитри – както в кината, така и по телевизията. Жестомимичният език редовно се предлага при важни медийни събития във всички градове, а телевизионните операторите са задължени от закона да имат грижа за зрителите със слухови увреждания.

7 Езици в обществените сфери и услуги

Институционализирани езикови стратегии на ниво градска администрация

Брой езици	Наличие на уеб страница	Използване на преводачи	Чуждоезикови компетенции в длъжностните характеристики	Набиране на хора, владеещи чужди езици	Предлагане на обучение по езици	Досие на езиковите умения на служителите
>4	Лондон Шефилд	Лондон Шефилд	Лондон	Лондон Шефилд		Лондон
3–4						
1–2						

Средства за комуникация

Средства за устна комуникация	Средства за писмена комуникация
<ul style="list-style-type: none"> = Политически дебат и взимане на решения = Образование = Спешни услуги = Здраве = Социални услуги = Юридически услуги = Услуги за имигранти и интегрирането им 	<ul style="list-style-type: none"> = Политически дебат и взимане на решения = Образование = Здраве = Социални услуги = Юридически услуги = Услуги за имигранти и интегрирането им = Туристически услуги

Полицията, здравните служби, съдилищата и местните власти в изследваните градове широко използват писмени и устни преводачески услуги, а писмена информация на различни езици е налична онлайн. Поддържаните езици се определят от езиците на общностите, които биват обслужвани

Езици в бизнеса (21 компании)

	ОБЩИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ							
	Наличие на езикова стратегия	Изискване за езикови умения при набиране на кадри	Осигуряване на международна мобилност	Използване на външни преводачи	Водене на досиета за езиковите умения на персонала	Използване на мрежи за езиково обучение	Използване на програми на ЕС/финансирани	Информираност за програмите на ЕС/възможности за финансиране
широко използвани	8	8	9	7	0	4	0	0

		ВЪТРЕШНИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ						ВЪНШНИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ			
		Партньорства с образователния сектор за изучаване на езици	Схеми за стимулиране или повишение въз основа на езиковите умения	Осигуряване на езиково обучение	Използване на Общата европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	Езици използвани за вътрешни работни документи/интранет	Езици на софтуера/уеб програми	Езици използвани за годишни/стопански отчети	Езици използвани в маркетинга	Езици използвани за брандиране/идентичност	Езици използвани за уеб сайт
Английски език	широко използвани	3	2	10	0	21	21	21	21	19	21
Други езици	широко използвани	4	3	8	0	8	7	8	9	12	12

Оценката на потребностите от умения от страна на работодателите в Обединеното кралство не показва засилено търсене на чужди езици.¹ От една страна това е така, защото много от едноезичните работодатели може би имат доста ограничена представа за значението на чуждите езици за техния бизнес, а от друга, защото тези, които наистина оценяват значението на езиковите умения, имат на разположение свръхпредлагане на многоезични работници, родени в чужбина. Въпреки това работодателски организации, като CBI например, редовно подчертават значението на езиковата компетентност за конкурентоспособността в глобалната икономика, а скорошно проучване разкри, че само една четвърт от британските фирми нямат абсолютно никаква нужда от езикови умения.² Последните изследвания на подходите на малкия и средния бизнес към износа показваха, че езиците и свързаните с тях културни проблеми са смятани за едни от най-големите пречки за осъществяването на бизнес в чужбина.³

¹ *Leitch Review of Skills, 'Prosperity for all in the global economy: world class skills' 2006* [Проверка на Лийч на уменията, Благоденствие за всички в глобалната икономика: умения от световна класа за 2006 г.].

² *Building for Growth: business priorities for education and skills, CBI Education and Skills survey 2011* [Изграждане на растеж: бизнес приоритети за образованието и уменията, CBI проучване на образованието и уменията 2011].

The eXport factor, British SME's approach to doing business overseas, Barclays and Kingston University Small Business Research Centre, 2011 [Факторът износ, британският МСП подход за осъществяване на бизнес в чужбина, Център за изследване на малкия бизнес в Университета Баркли и Кингстън, 2011].

Основни заключения

Липсата на „национален капацитет“ в областта на езиците в Англия е въпрос на сериозен дебат в последните години, и особено след Нъфилдското езиково проучване от 2000 г. На политическо ниво и в обществения дискурс езиците са описани като важни, но между теорията и нейното прилагане на практика съществуват множество разграничителни линии. Това безспорно е отражение на нарастващото значение на английския език като лингва франка и на схващането, че „английският е достатъчен“, а другите езици са „важни, но не са от съществено значение“¹. Въпреки това има значителен напредък и новаторство при въвеждането на ранното изучаване на други езици, в подкрепата на езиците на общностите и в насърчаването на езиковата компетентност на младите хора. Отчасти като резултат от това чуждите езици остават на политически дневен ред – случаят не е приключен.

Обещаващи инициативи и пилотни проекти

Англия е особено активна в представянето на доказателства, демонстриращи необходимостта от чужди езици, и в разработването на съгласувани мотивации за езиково обучение.

На Националната езикова стратегия (2002–2011) се дължат редица ключови инициативи и в частност – създаването на рамка за изучаване на чужди езици 7–11 (Рамка за езиците, ключов етап 2), както и на нова рамка за оценка (*Езиковата стълбица/Езици в актив*), основаваща се на CEFR. Националната стратегия също така подкрепи връзките между общообразователните и специализираните училища, като например „Нашата езикова инициатива“.

Проектът „Езикови маршрути“, управляван от Университета в Саутхемптън, е насочен към учениците от средното училище и носи послания за важността от изучаването на чужди езици чрез прякото ангажиране на университети и ученически посланици. Той създаде контакт между университети и училища и разви някои много успешни модели за сътрудничество.

Докладът от 2011 г. „Проучване на езиковата интелигентност на пазара на труда и межкултурните умения във висшето образование“ (CILT) демонстрира необходимостта от широк спектър езици както в обществения, така и в частния сектор, в комбинация с различни умения на работното място.

През 2011 г. стартира нова кампания в подкрепа на изучаването на чужди езици – „Говорете с бъдещето“. Тя изгради широко подкрепящо сътрудничество по около пет ключови проблема, така че да се популяризира важността на езиковите умения и да се стигне до промени в политиката и отношението към тях.

¹ King et al, *Languages in Europe, Towards 2020 – Analysis and Proposals from the LETPP Consultation and review*. London 2011 [Кинг и др., Езиците в Европа към 2020 г.].

12 ОБЕДИНЕНО КРАЛСТВО

12.2 Уелс

Хюл Джоунс

Контекст в страната

Уелс има население от три милиона. Според данни от преброяването, през 2001 г. 20,8 процента (582 000) от него може да говори на уелски език.

Като последица от завладяването на Уелс от Англия през 1282 г., през 1563 г. Законът на Съюза забранява използването на уелски език от лицата, заемщи публични длъжности. По-голямата част от населението на Уелс продължава да говори на уелски докъм края на XIX век. Голямата имиграция, предимно от Англия и Ирландия, дължаща се на индустриалната революция, заедно с фактическото изключване на уелския, когато е въведено задължителното образование, доведе до спад в броя и процента на говорещите уелски и до свиване на областта, в която уелският е широко разпространен. През 2001 г. в трите големи града, обхванати от изследването, уелскоговорящите са 75 000 – което представлява 12 процента от тяхното общо население.

В началото на XX век Кардиф е най-голямото пристанище износител на въглища в света и моряци от други страни създават имигрантски общности, като например общностите в Нюпорт и Суонси. Съвсем наскоро дойдоха имигранти от Индийския субконтинент, а откакто започна разширяването на ЕС – и от Източна Европа. 25 процента от населението според преброяването от 2001 г. са родени извън Уелс (20 процента от тях – в Англия).

Народното събрание на Уелс е създадено през 1999 г. Законодателните му правомощия първоначално са били ограничени в рамките на вторично законодателство с правомощия само в някои сфери, включително образованието. След Правителствения закон на Уелс от 2006 г. и Референдума, проведен през март 2011 г., сега то има първични законодателни правомощия в много области на местната политика.

Езици в официалните документи и бази данни

Проблемите, свързани с английския, уелския и чуждите езици, се разглеждат от езиковото законодателство и/или от документите за езиковата политика. Изучаването и преподаването на уелски език зад граница на деца и/или възрастни с уелски произход не са (съ)финансирани зад граница. Европейската харта за регионалните или малцинствените езици е подписана и ратифицирана от Обединеното кралство. Налична е официална образователна разпоредба, подкрепена от Хартата, за уелския език в Уелс.

Съществуват официални механизми за събиране на данни за езиковото многообразие, които се изразяват в периодично актуализиране на данните от преброяването на населението и на анкетните данни. При тези механизми за събиране на данни е обърнато внимание на националния, Р/М и имигрантските езици въз основа на въпрос за родния език и въпрос за основния език, плюс въпрос за нивото на владеене на езика, които включват информация за това дали (и колко добре) тези езици се говорят/разбират/четат/пишат.

Първият юридически документ от близкото минало, занимаващ се със статута на уелския език, е Уелският закон за съдебната власт от 1942 г., който позволява ограниченото използване на езика в съдилищата. Законът за уелския език от 1967 г. гарантира правото на използване на уелски по-широко в съда, а също така създава и условия за използването му в държавната администрация. Законът за уелския език от 1993 г. установява принципа, че в поведението на държавния бизнес и съдебната администрация в Уелс английският и уелският език трябва да бъдат третирани като равноправни. Този закон създаде Уелския езиков съвет, като му даде правомощията да насърчава и улеснява използването на уелския език и законовото задължение да сключва споразумения и да наблюдава изпълнението на схемите за уелски език от публичните органи. Тези схеми имат за цел да уточнят мерките, които публичните органи предлагат да бъдат взети, така че да се осигури действието на законовия принцип за равнопоставеност.

Мярката за уелския език от 2011 г. включва декларация, че “уелският език има статут на официален език в Уелс”. Тя допринесе за учредяването на Комисар по уелския език и за премахването на Уелския езиков съвет. (Виж раздела за Обещаващите инициативи по-долу.)

Британският жестомимичен език е признат като език сам по себе си, но няма законодателство, пряко отнесено към него, нито пък има такова, отнесено към чуждите и имигрантските езици, като се изключи законодателството,

засягащо образованието. Споменавания на езици, различни от уелския, в законодателство, различно от образователното, се срещат често по повод услугите за устен или писмен превод.

НЕ=национален език
ЧЕ=чужд език
Р/МЕ=регионални или малцинствени езици
ИЕ=имигрантски езици

Езици в предучилищното образование (не се предлагат ЧЕ и ИЕ)

	Целеви групи	Продължителност	Изисквания за минимален размер на групата	Дни седмично	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички	≥2 години	няма	>1 ден	по конкретни предмети	по конкретни предмети	пълно
Допълнителна подкрепа по НЕ	всички	≥2 години	няма	0.5–1 ден	по конкретни предмети	по конкретни предмети	пълно

Езици предлагани в предучилищното образование

Р/МЕ	уелски
------	--------

Предучилищното образование не е повсеместно осигурено от държавата; в по-голямата си част то се урежда от доброволческия сектор. Съществува организация, която сега се нарича *Mudiad Meithrin* и е сформирана през 1971 г.. Нейната цел е да предоставя детски градини с уелска езикова среда. Организацията е създала над 550 занимални, за които е изчислено, че обхващат около 17 процента от децата на двегодишна възраст в Уелс. Над две трети от децата, посещаващи тези занимални, идват от домове, където уелският не е основен език. За тях посещението на занималните е единственият начин да се запознаят с езика.

Езици в началното образование (не се предлагат ЧЕ и ИЕ)

Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подкрепа по НЕ	общ	преди редовното обучение	всички	училищен стандарт

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИИУПЕ)	Начало на езиковото обучение	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички	общ	широко използван	от първата година	в учебните часове	няма	училищен	национални или регионални норми	пълно

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Мобилност
Р/МЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	не е приложимо
Подкрепа по НЕ	общо преподаващи	по конкретни предмети	по конкретни предмети	не е приложимо

Езици предлагани в началното образование:

Регионални/малцинствени езици	уелски
-------------------------------	--------

Над 20 процента от учениците в началното училище се обучават чрез посредничеството на уелския език – пропорция, която се увеличава постепенно в течение на годините. Обучението през уелски език е достъпно на територията на целия Уелс. Всички останали ученици изучават уелски като втори език. Няма осигурено образование чрез посредничеството на общностни езици (предпочитан термин в Обединеното кралство за това, което LRE нарича „имигрантски езици”) или на чужди езици. Чужди езици се преподават в някои училища, както и имигрантски езици, но в по-малка степен. Също така се предлага англоезична подкрепа за ученици от етническите малцинства.

Езици в средното образование (не се предлагат ИЕ)

Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подкрепа по НЕ	последователен и конкретен	преди редовното обучение	всички	национален стандарт

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИИУПЕ)	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички	последователен и конкретен	широко използван	в учебните часове	няма	национален стандарт	няма информация	пълно
ЧЕ	всички	последователен и конкретен	няма	в учебните часове	няма	национален стандарт	няма информация	пълно

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Изисквано ниво на владеене на езика	Мобилност
Р/МЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	не е приложимо	не е приложимо
ЧЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	няма информация	включено в обучението
Подкрепа по НЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	няма информация	не е приложимо

Езици в средното образование:

Регионални/малцинствени езици	уелски
Чужди езици	френски, немски, испански: 1 от тези езици е задължителен

Средното образование на уелски език също се разраства. Към 2010–11 г. на 16,7 процента от учениците се е преподавал уелски като първи език (почти всички те са били в средни училища с преподаване на уелски). Всички останали ученици се обучават на уелски като втори език, въпреки че нивото на успеваемост е ниско. Всички ученици изучават също така поне един чужд език по време на първите три години в средното училище. Процентът на онези, които стигат до матуритетен изпит по съвременен чужд език, когато достигнат 15-годишна възраст, от години насам пада: 28 процента са били допуснати до изпит за Общ сертификат за завършено средно образование (GCSE) по съвременен чужд език през 2010 г. в сравнение с 50 процента през 1997 г. Общностните езици се изучават само в няколко средни училища, и то спорадично, в зависимост от броя на учениците, който може да варира в съответствие с имиграционните тенденции. Както и в началнообразователния сектор, осигурена е английска помощ за учениците от етническите малцинства.

Езици в продължаващото и висшето образование

Продължаващо образование (в три учебни заведения)

		Обхват на езиковите програми	Учебен план	Ниво, което трябва да бъде постигнато	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	Институция А	голямо разнообразие	последователен и конкретен	не е приложимо	частично
	Институция В	голямо разнообразие	последователен и конкретен	не е приложимо	частично
	Институция С	голямо разнообразие	последователен и конкретен	не е приложимо	частично
ЧЕ	Институция А	голямо разнообразие	последователен и конкретен	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	частично
	Институция В	голямо разнообразие	последователен и конкретен	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	частично
	Институция С	голямо разнообразие	последователен и конкретен	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	частично
ИЕ	Институция А				
	Институция В				
	Институция С	ограничено	общ	не е приложимо	пълно

Висше образование (в три университета)

	Език/езици, на които се води обучението	Език на уебсайта	Целеви групи за допълнителна подкрепа на националния език	Ниво, което трябва да бъде постигнато в обучението по чужд език	Набиране на чуждестранни студенти	Мобилност на студентите по езици	Мобилност на студентите от други специалности
Университет А	национален, чужд и Р/М	национален, чужд и Р/М	всички	национален или институционален стандарт	само международни	задължително	по желание
Университет В	национален, чужд и Р/М	национален, чужд и Р/М	ограничени	национален или институционален стандарт	само международни	задължително	по желание
Университет С	национален, чужд и Р/М	национален, чужд и Р/М	ограничени	национален или институционален стандарт	само международни	не се предлага	по желание

Трите града, обхванати от изследването, са местата, където се среща по-голямата част от имигрантските общности. Дори и така, търсенето и осигуряването на обучение по всеки отделен общностен език е ограничено. Използването на уелски език като средство за обучение е много по-ограничено в тези сектори. Във висшето образование обучението на уелски език, макар и все още не широко разпространено, е съсредоточено главно в университети, които не са обхванати от изследването, а именно в Бангор и Абъристуит, както и в Университета на Уелс „Тринити Сейнт Дейвид”, Кармартен.

Гражданите на Европейския съюз представляват пет процента от всички записани в уелските заведения за висше образование през 2009-10 г., а записаните от чужди страни, които не са членки на ЕС, формират други 13 процента. Налице е съществена подкрепа за тези студенти в изучаването на английски език.

Езици в аудиовизуалните медии и пресата

Телевизионни продукции на езици, различни от националния	Филми по кината на езици, различни от националния	Програми на Р/М езици извън съответния регион	Жестомимичен превод по телевизията
субтитрирани	субтитрирани	винаги	понякога

Използването на уелски език в аудиовизуалните медии се свежда до единствения телевизионен канал на уелски език, S4C (създаден през 1982 г.), и до голяма степен до националните уелскоезикови предавания на радио BBC-Сутги (създадено през 1977 г.).

Други езици почти нямат присъствие в цялостната картина на масовите аудиовизуални медии, като се изключат някои субтитрирани филми по телевизията.

Езици в обществените сфери и услуги

Институционализирани езикови стратегии на ниво градска администрация

Брой езици	Наличие на уеб страница	Външни или вътрешни преводачи	Чуждоезикови компетенции в длъжностните характеристики на персонала	Набирани на хора, владеещи чужди езици в подкрепа на корпоративните цели	Предлагане на обучение по езици на служителите	Редовна актуализация на досието на езиковите умения на служителите
>4		Кардиф, Суонси, Нюпорт				
3-4						
1-2	Кардиф, Суонси		Кардиф, Суонси, Нюпорт	Кардиф, Суонси, Нюпорт	Кардиф, Суонси, Нюпорт	Кардиф, Суонси, Нюпорт

Средства за комуникация

Средства за устна комуникация	Средства за писмена комуникация
Социални услуги Юридически услуги Услуги за имигранти и интегрирането им	Социални услуги
Туристически услуги	Туристически услуги
Здравни услуги	= Образователни услуги = Здравни услуги = Юридически услуги = Транспортни услуги = Театрални програми

В местната и централната власт и нейните изпълнителни агенции схемите за уелски език, изисквани от Закона за уелския език от 1993 г., осигуряват наличието на редица услуги на уелски и широкото използване на езика, например при означения и формуляри. Въпреки това, тъй като фокусът на изследването пада върху три града, където процентът на говорещите уелски е нисък в сравнение с районите в северната и западната части на Уелс, предоставянето на езикови услуги на уелски е по-слабо, отколкото би било в райони с по-висок процент уелскоговорещи. От друга страна, тъй като тези в градове има по-висока концентрация на имигранти, използването на преводачески услуги вероятно е по-голямо, отколкото където и да било другаде в Уелс.

Езици в бизнеса (20 компании)

	ОБЩИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ							
	Наличие на езикова стратегия	Изискване за езикови умения при набиране на кадри	Осигуряване на международна мобилност	Използване на външни преводачи	Водене на Досиета за езиковите умения на персонала	Използване на мрежи за езиково обучение	Използване на програми на ЕС/финансирани	Информираност за програмите на ЕС/възможности за финансирани
широко използвани	1	2	2	3	1	0	0	0

		ВЪТРЕШНИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ						ВЪНШНИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ			
		Партньорства с образователния сектор за изучаване на езици	Схеми за стимулиране или повишение въз основа на езиковите умения	Осигуряване на езиково обучение	Използване на Общата европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	Езици използвани за вътрешни работни документи/интранет	Езици на софтуера/уеб програми	Езици използвани за годишни/стопански отчети	Езици използвани в маркетинга	Езици използвани за брандиране/идентичност	Езици използвани за уеб сайт
НЕ	широко използвани	0	1	1	0	20	20	20	20	20	20
Уелски	широко използвани	0	0	0	0	1	0	0	2	3	2
Други	широко използвани	0	0	0	0	0	0	0	1	1	3

Използването на други езици освен английски за целите на вътрешния бизнес в големите градове е ограничено, но известна употреба на уелски език се наблюдава в означенията и рекламата.

Основни заключения

Продължават да се полагат усилия, за да се гарантира равностойното отношение към уелския и английския езици в Уелс. Добър напредък е постигнат в сферата на училищното образование, но другаде остава да се прави още много. Както чуждите, така и имигрантските езици имат сравнително слабо присъствие дори в сферата на училищното образование.

Обещаващи инициативи и пилотни проекти

Coleg Cymraeg Cenedlaethol (Националният колеж за уелски език) е създаден през 2011 г. Той не е отделна географска единица, нито орган за даване на образователни степени. Той ще работи със и чрез всички университети в Уелс, за да създаде по-големи възможности за студентите да учат чрез посредничеството на уелския език.

Според Мярката за уелския език от 2011 г., от 1 април 2012 г. ще бъде учреден Уелски езиков комисар. На Комисаря ще бъдат възложени функциите да насърчава и улеснява използването на уелски език, да работи в посока на създаване на гаранции, че уелският ще се третира с не по-малко внимание от английския, да проучва намесата в свободата на използване на уелския, както и да извършва разследвания по въпроси, свързани с това. Комисарят трябва да зачита “принципа, че хората в Уелс трябва да могат да живеят, използвайки уелски език, ако това е тяхното решение”. Уелските министри (в Народното събрание) трябва да възприемат стратегия за насърчаване и улесняване употребата на уелски език. Също така, те би трябвало да определят стандарти, с които обществените органи да се съобразяват. Тези стандарти ще заменят сега действащата система на схемите за уелски език. Комисарят ще контролира изпълнението на стандартите.

Уелското правителство публикува новата си Стратегия за уелския език на 1 март 2012 г.

Източници

Welsh Government (2010) Welsh-medium education strategy: information. Information document No: 083/2010, Cardiff, Welsh Government. <http://wales.gov.uk/docs/dcells/publications/100420welshmediumstrategyen.pdf>

Welsh Government (2010) Making languages count: Modern foreign languages in secondary schools and Learning Pathways 14–19 Information document No: 088/2010, Cardiff, Welsh Government. <http://wales.gov.uk/topics/educationandskills/publications/guidance/makinglanguagescount/?lang=en>

Welsh Language Act 1993 http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1993/38/pdfs/ukpga_19930038_en.pdf

Welsh Language (Wales) Measure 2011 http://www.legislation.gov.uk/mwa/2011/1/pdfs/mwa_20110001_en.pdf

Welsh Government (2012) A living language: a language for living, Cardiff, Welsh Government. <http://wales.gov.uk/docs/dcells/publications/122902wls201217en.pdf>

12 ОБЕДИНЕНО КРАЛСТВО

12.3 Шотландия

Тереза Тинсли и Филип Хардинг-Еш

Контекст в страната

Шотландия има население от 5,22 милиона души, от които 92 000 или малко под 2%, имат известни познания по келтски език.¹ Шотландия привлича имигранти от 2002 г. насам²: преброяването от 2001 г. показва 2% небяло етническо малцинство, по-голямата част от което е от пакистански произход, а към 2009 г. национално проучване сред учениците³ сочи, че 4,3% от децата в училище използват у дома предимно език, различен от английския. Общо 138 езика са регистрирани като говорими, като начело в списъка е полският с говорители 0,8% от учащото население, следван съответно от панджаби, урду, арабски, кантонски, френски и келтски. Шестстотин двадесет и шест ученика са регистрирани като говорещи главно келтски у дома, малко по-малко от един на 1000. Много повече обаче са тези, които получават образование през келтски или изучават келтски посредством келтски – 4064 през 2011 г., което се равнява на един на всеки 180 ученика.⁴

Шотландия е във втората година от прилагането на нова Учебна програма за отлични постижения, която третира обучението холистично, а не като серия от отделни предмети. Съществуват опасения, че това може да влоши състоянието на езиковото обучение, тъй като приоритети и на основното, и на средното образование са цифровата и езиковата грамотност, здравето и благополучието. В резултат, Шотландският училищен инспекторат бе подтикнат да направи сериозно изявление за важноста, която следва да се придава на преподаването на езици в учебната програма.⁵

Налице е тенденция в шотландските училища да не се предлагат за изучаване имигрантски езици, а да се акцентира върху обучението на имигрантските деца на английски език.

Езици в официалните документи и бази данни

Проблемите, свързани с английския език, чуждите езици, регионалните/малцинствените езици и имигрантските езици, се разглеждат от езиковото законодателство и/или от документите за езиковата политика на Шотландия. Изучаването и преподаването на английския език зад граница на деца и/или възрастни, чийто произход е от Обединеното кралство, са (съ)финансирани в Белгия, Белиз, Бруней, Канада, Кипър, Фолкландските острови, Германия, Гибралтар, Италия и Нидерландия. Европейската харта за регионалните или малцинствените езици е подписана и ратифицирана от Обединеното кралство. В Шотландия следните Р/М езици са признати в Хартата: шотландски и шотландски келтски. Налична е официална образователна разпоредба на регионално ниво, подкрепена от Хартата, за шотландския келтски език.

Съществуват официални механизми за събиране на данни за езиковото многообразие в Шотландия, които се изразяват в периодично актуализиране на данните от преброяването на населението. При тези механизми за събиране на данни е обърнато внимание на националния, Р/М и имигрантските езици въз основа на въпрос за родния език и въпрос за основния език, плюс въпроси за нивото на владеене на английски, шотландски и шотландски келтски езици, които включват информация за това дали (и колко добре) съответните езици се говорят/разбират/четат/пишат.

Разпоредбата за келтския език (Шотландия) от 2005 г. изисква създаването на Национален план за келтски език и шотландското правителство се ангажира с подобряването на статута на езика, на неговото овладяване и използване. Наскоро правителството публикува проект за Национален план за келтския език за 2012–2017¹, който включва разработването на учебна програма на келтски език. Сравнително благоприятният статус, даден на келтския език, повдигна въпроси за позицията на шотландския език, който също е признат по силата на Европейската харта за регионалните или малцинствените езици, заедно с ълстър-шотландския. Докладът на Междуведомствената работна група за шотландския език (ноември 2010)² призова шотландското правителство да разработи политика за шотландския език,

¹ Scotland's Census 2001: Gaelic Report 2005, General Register Office for Scotland.

² Scotland's Population 2010, The Registrar General's Annual Review of Demographic Trends, August 2011.

³ Pupils in Scotland 2009, Scottish Government Publications.

⁴ Scottish Government, Pupil Census, Supplementary Data 2011.

⁵ TESS 4/6/2010.

¹ www.scottish.parliament.uk/parliamentarybusiness/CurrentCommittees/45383.aspx

² *Report of the Ministerial Working Group on the Scots Language, November 2010* [Доклад на Междуведомствената работна група за шотландския език, ноември 2010].

³ *Count Us In report, 2009* [Пребройте ни в доклад, 2009] www.ltscotland.org.uk/Images/cuimnnus_tcm4-618947.pdf

а Шотландия да бъде представена на международно ниво като триезична страна.

Политиката и практиката, очертаващи английския като допълнителен език (АДЕ), както и насърчаването на новодошлите бяха преразгледани през 2009 г.³ Последващият доклад препоръчва най-добрите практики, възприети от властите по места, да бъдат по-широко разпространени, включително: въвеждане на

новодошлите и подходи за първоначално и текущо оценяване; даване на възможност на новодошлите деца и млади хора да използват своя първи език като посредник в обучението; и осигуряване на добре целенасочено обучение на преподавателския персонал, за да се даде възможност за по-добро и по-ефективно посрещане на нуждите на новодошлите деца и млади хора.

НЕ=национален език
ЧЕ=чужд език
Р/МЕ=регионален/малцинствен език
ИЕ=имигрантски езици

Езици в предучилищното образование (не се предлагат ИЕ)

	Целеви групи	Продължителност	Изисквания за минимален размер на групата	Дни седмично	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	няма подкрепа	1 година	няма	>1 ден	по конкретни предмети	няма	пълно
ЧЕ	няма подкрепа	<1 година	няма	<0.5 ден	няма	няма	частично
Подкрепа по НЕ	всички	1 година	няма	<0.5 ден	по конкретни предмети	по конкретни предмети	пълно

Езици предлагани в предучилищното образование

Р/МЕ	шотландски келтски
ЧЕ	китайски, френски, немски, италиански, испански – но често само в частния сектор

Малък, но нарастващ брой предучилищни заведения предлагат подкрепа на чуждоезиковото обучение, предимно в частния сектор, но и някои местни власти осигуряват обучение на чужди езици от тригодишна възраст. Всички деца с ограничени езикови умения по английски получават допълнителна помощ, ако се нуждаят от такава, от комбиниран АДЕ и не-АДЕ обучен персонал.

Келтски език се предлага в малък брой предучилищни институции (записани са около 2000 деца). Имигрантски езици рядко се предлагат.

Езици в началното образование (не се предлагат ИЕ)

Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подкрепа по НЕ	последователен и конкретен	преди редовното обучение	всички	национален стандарт

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИМУПЕ)	Начало на езиковото обучение	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички	последователен и конкретен	ограничено	от първата година	в учебните часове	няма	национален стандарт	национални или регионални норми	частично
ЧЕ	всички	последователен и конкретен	ограничено	в края на курса	в учебните часове	няма	училищен стандарт	национални или училищни норми	пълно

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Мобилност
Подкрепа по НЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	не е приложимо
Р/МЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	не е приложимо
ЧЕ	общо преподаващи	обща	по конкретни предмети	неформална финансова подкрепа

Езици предлагани в началното образование:

Р/МЕ	шотландски келтски
ЧЕ	френски, немски, испански: по желание

Шотландия отрано въвежда изучаването на чужди езици в основното образование (1992), а до 2005 г. на практика във всички шотландски основни училища се преподава чужд език. Френският беше и остава доминиращ (в сравнение с испански, немски, италиански и келтски). Всички млади хора имат правото да учат поне един чужд език в по-късния етап на основното училище, но това не е задължително. Учебната програма за отлични постижения дава ясни насоки за преподаването на чужди езици (ЧЕ) и за постигането до края на основното образование на целево ниво А1 от Общата европейска референтна рамка на Съвета на Европа (CEFR). В повечето случаи преподаването на ЧЕ се ограничава до последните две години на основното училище – от 10– до 12-годишна възраст – и заема малка част от времето разпределение. Напоследък има опасения за подготвеността на учителите и подкрепата от страна на местните власти (поради ограниченото финансиране).¹

Изучаването на келтски е третирано по принципно различен начин от установяването – от 1986 г. насам – на звена за преподаване през келтски в основните училища в цяла Шотландия, допълнени от разпоредба за обучение през келтски в предучилищните образователни институции в много области. Последният доклад на Инспектората по образованието на Нейно Величество (НМІЕ)² констатира, че 2312 деца се обучават според разпоредбата за обучение през келтски в основните училища, като за повечето от тях келтският не е първи език. Келтски език се предлага и като втори език в редица основни училища.

Всички новодошли в общообразователните училища получават помощ по английски език преди и по време на общообразователните занимания и техните умения се оценяват и наблюдават редовно от АДЕ-специалист. Имигрантски езици рядко се предлагат.

¹ "Pupils risk being lost in translation", Edinburgh Evening News 16/4/2010 [Учениците рискуват да бъдат изгубени в превода, Единбург Ивнинг Нюз 16/4/2010].

² HMIE, Gaelic Education: Building on the successes, addressing the barriers, 21 June 2011.

Езици в средното образование (не се предлагат ИЕ)

Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подкрепа по НЕ	последователен и конкретен	преди редовното обучение	всички	национален стандарт

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИИУПЕ)	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички	последователен и конкретен	ограничено	в учебните часове	5–10	национален стандарт	национални или регионални норми	пълно
ЧЕ	всички	последователен и конкретен	няма	в учебните часове	няма	училищен стандарт	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	пълно

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Изисквано ниво на владеене на езика	Мобилност
Подкрепа по НЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	национални или училищни норми	не е приложимо
Р/МЕ	учители по език	обща	по конкретни предмети	не е приложимо	не е приложимо
ЧЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	национални или регионални норми	включено в обучението

Езици в средното образование:

Р/МЕ	шотландски келтски
ЧЕ	обикновено френски, немски или испански. Също италиански и китайски: един от тези езици е задължителен/по желание
ИЕ	китайски, руски, урду

Съвременните езици са неразделна част от Учебната програма за отлични постижения и всички деца имат право на изучаване на съвременен език като част от широкото си общо образование (S1–S3). Правото означава да имат възможност да достигнат поне ниво А2 на CEFR, като за повечето учащи то ще се осъществи по-скоро в рамките на широкото общо образование (S1–S3), отколкото във висшата фаза (S4–S6). Шотландското правителство се стреми да прилага политики, които да гарантират, че всяко дете изучава два езика в допълнение към майчиния си език.

Въпреки това сегашната ситуация с изучаването на чужди езици в средните училища дава повод за загриженост. Докато през 2001 г. практически всички ученици изучаваха език до четвъртата година на средното си образование, към 2010 г. този дял е спаднал до 67%.¹ Броят на постъпващите с изпит по френски възлиза на около 70%, следван от тези с немски (ок. 16%) и испански (ок. 10%). Интересът към испанския език нараства въпреки общия спад.² За по-напредналите нива положението е по-стабилно.³

През 2011 г. повече от половината от шотландските местни управления съобщават, че на тяхна територия има поне едно средно училище, в което езиците не са задължителни, като училищата тълкуват “правото” на чуждоезиково обучение като удовлетворено в началното училище.⁴ Натискът върху обществените разходи оказва влияние върху назначаването на асистенти по изучаване на чужди езици в училищата (от 285 през 2005 г. до 59 през 2011 г.), с което предизвиква недоволството на чуждестранните консули и поражда опасения за бъдещата конкурентоспособност на шотландския бизнес.⁵

Налице е сериозно предизвикателство за осигуряването на непрекъснатост на образованието на децата през келтски език в средното училище, като само 36 училища го предоставят и приоритетно го осъществяват до първите две години от средното образование.

Шотландският не се преподава като отделен предмет, но е езикът, на който много от децата общуват в училище. Следователно училищата биват насърчавани да се възползват от това и да предлагат на учащите възможността да практикуват шотландски език при изучаването на други предмети от учебната програма.

Налице е ясна програма за преподаването на английски език като първи и втори език. Новодошлите получават допълнителна помощ, при все това разпоредбата варира в широки рамки в границите на Шотландия. Имигрантски езици се предлагат понякога на децата в райони с висок дял на имигрантското население, но акцентът пада върху английския език с цел насърчаване на интеграцията.

¹ *Modern Languages Excellence Report, Scottish CILT, 2011* [Доклад за Отлични постижения по съвременни езици, шотландски CILT, 2011].

² *Modern Languages Excellence Report, Scottish CILT, 2011* [Доклад за Отлични постижения по съвременни езици, шотландски CILT, 2011].

³ *Modern Languages Excellence Report, Scottish CILT, 2011* [Доклад за Отлични постижения по съвременни езици, шотландски CILT, 2011].

⁴ Изследването е извършено от TESS и докладвано като: “Слабите езикови умения поставят шотландците в неравностойно положение”, TESS 25/3/2011 (*Poor language skills put Scots at disadvantage*), TESS 25/3/2011).

⁵ ‘Backlash from diplomats over language cuts’, Scotland on Sunday, 4/12/11 [Ответна реакция от дипломати на съкращения в областта на езиците”, Скотланд он Съндей, 4/12/11].

Езици в продължаващото и висшето образование

Продължаващо образование (в три учебни заведения) (не се предлагат Р/МЕ и ИЕ)

		Обхват на езиковите програми	Учебен план	Ниво, което трябва да бъде постигнато	Наличие на държавно финансиране
ЧЕ	Институция А	голямо разнообразие	последователен и конкретен	национално	пълно
	Институция В	няма спецификации	последователен и конкретен	национално	пълно
	Институция С	голямо разнообразие	последователен и конкретен	национално	частично

Висше образование (в три университета)

	Език/езици, на които се води обучението	Език на уебсайта	Целеви групи за допълнителна подкрепа на националния език	Ниво, което трябва да бъде постигнато в обучението по чужд език	Набирание на чуждестранни студенти	Мобилност на студентите по езици	Мобилност на студентите от други специалности
Университет А	само национален	само национален	всички	национални или институционални норми	само международни	задължителна	по желание
Университет В	само национален	само национален	ограничени	национални или институционални норми	само международни	задължителна	по желание
Университет С	само национален	само национален	всички	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	международни и имигранти	задължителна	по желание

Шотландските университети страдат от сериозен финансов натиск, който води до страхове за бъдещето на езиковите катедри в някои университети и за жизнеспособността на по-малко преподаваните езици в частност. В Шотландския парламент бе внесена петиция с искане да се осигури целенасочена подкрепа за “стратегически важните и уязвимите” езици по начина, по който това става в Англия.

Най-новите налични данни от Шотландската агенция за присъждане на квалификации показват, че предоставянето на съвременен език в шотландския сектор на продължаващото образование е на ръба на тотален колапс.¹ Анализът разкри, че самоподхранващото се убеждение сред работодателите и прогнозаторите на умения, че “английският е достатъчен”, е оказало негативен ефект върху чуждоезиковото обучение както в продължаващото, така и във висшето образование.

Езици в аудиовизуалните медии и пресата

Телевизионни продукции на езици, различни от националния	Филми по кината на езици, различни от националния	Програми на Р/М езици извън съответния регион	Жестомимичен превод по телевизията
субтитрирани	субтитрирани	редовно	редовно

Радиопрограми се предлагат главно на английски език, но има на разположение и ежедневно келтско съдържание по радио Би Би Си *Nan Gàidheal*. Телевизионните програми са главно на английски и келтски, но има и предавания на сенегалски, хинди, датски и британски жестомимичен език. От 2008 г. шотландския келтски канал Би Би Си Алба се излъчва по цифровата телевизия, сателитно и онлайн и е със седмична аудиторията от над 500 000 души. Филмите на чужд език в Шотландия неизменно се показват на оригиналния език със субтитри – както в кината, така и по телевизията. Чуждоезикови и Р/М-езикови радио и телевизия са достъпни например чрез *Freeview*, онлайн и сателитно. Жестомимичният език редовно се предлага при важни медийни събития във всички градове. Вестниците са на разположение на богат набор други езици в по-големите градове.

¹ *La Grande Illusion: Why Scottish further education has failed to grasp the potential of modern languages*, *Scottish Languages Review*, Issue 23, Spring 2011, Hannah Doughty, University of Strathclyde. [Голямата илюзия: Защо шотландското продължаващо образование не успя да се възползва от потенциала на съвременните езици, Преглед на шотландските езици, брой 23, пролет 2011, Хана Доти, Стратклайдски университет].

Езици в обществените сфери и услуги

Институционализирани езикови стратегии на ниво градска администрация

Брой езици	Наличие на уеб страница	Използване на преводачи	Чуждоезикови компетенции в длъжностните характеристики	Набиране на хора, владеещи чужди езици	Предлагане на обучение по езици	Досие на езиковите умения на служителите
>4		Глазгоу Единбург Абърдийн			Единбург	
3–4						
1–2			Глазгоу Единбург Абърдийн	Глазгоу	Глазгоу	Глазгоу Единбург

Средства за комуникация

Средства за устна комуникация	Средства за писмена комуникация
<ul style="list-style-type: none"> = Образование = Спешни услуги = Здраве = Социални услуги = Юридически услуги = Услуги за имигранти и интегрирането им 	<ul style="list-style-type: none"> Спешни услуги Транспорт Услуги за имигрантите и интегрирането им = Здраве = Социални услуги = Юридически услуги

В изследваните градове полицията, съдилищата, здравните услуги и местната власт широко използват писмени и устни преводачески услуги и са налице усилия за предоставяне на писмена и онлайн информация на различни езици. Писмената комуникация обикновено е на английски и келтски, но е достъпна и на широк спектър от други езици. Подкрепяните езици са в зависимост от езиците на общността, която бива обслужвана. Както Единбург, така и Глазгоу планират да увеличат квалификацията на персонала си по келтски език в съответствие с Националния план за келтите и келтския език (2005).

Езици в бизнеса

Шотландските проучвания на потребностите от умения не са склонни да определят липсата на езикови умения като проблем.¹ Последващо изследване на тези проучвания обаче установи, че шотландските работодатели по-скоро предпочитат да заобикалят, отколкото да отговарят на нуждите от езикови умения, като изнасят само за англоезичните страни или за такива, в които лесно могат да се намерят англоговорящи.² Определено е налице ясно езиково измерение на една от най-често съобщаваните бариери пред износа – трудност при намирането на надеждни партньори в чужбина.

Основни заключения

Проучването на „Европейско езиково богатство” потвърждава, че келтският език се радва на високо ниво на политическа подкрепа – както с Плана за келтския език, както и с продължаващото търсене на средно образование през келтски език от страна на родителите. Неговият статут се различава съществено от този на другите езици, говорени и използвани в Шотландия. Публикувано през 2006 г.¹ изследване на езиците на общностите (терминът на Обединеното кралство за това, което ЕЕМ нарича „имигрантски езици”) постави началото на разпоредба за 21 такива езика, които децата в училищна възраст да изучават в допълнителни учебни часове, но нищо приложимо за останалите говорими

езици, включително за шотландски. Най-значимата разпоредба е за урду, предвиждаща 42 допълнителни учебни урока. Внимание заслужават и някои разпоредби за основните и средните училища, предвиждащи възможности за изучаване на предмета като съвременен език. Въпреки че въпросът за изучаването на чужди езици, както изглежда, се придвижва бавно в политическия дневен ред, очевидна е необходимостта да продължат да се излагат сериозни аргументи в подкрепа на социалните, културните, интелектуалните и икономическите ползи за Шотландия, както и да се инвестира във висококачествено обучение на учители.

¹ *Leitch Review of Skills, 'Prosperity for all in the global economy: world class skills' (2006), and Futureskills Scotland (2007), Skills in Scotland (2006), Glasgow, Scottish Enterprise.*

² *Modern Languages Excellence Report, Scottish CILT, 2011.*

Обещаващи инициативи и пилотни проекти

Шотландското правителство наскоро си постави за цел да работи за това, всяко дете в Шотландия да изучава два езика в допълнение към майчиния си (съгласно споразумението на Европейския съвет в Барселона). Правителството възнамерява да осъществи тази цел в течение на два парламента и да създаде работна група, която ще докладва на министрите и ще отправи препоръки през 2012 г.¹

Групата за Отлични постижения по съвременни езици, председателствана от SCILT, Шотландския национален център за езиците, публикува доклад, който ясно определя как се вписва изучаването на съвременни чужди езици в рамките на учебната програма за отлични постижения, както и това, което трябва да се направи, за да се осигури, насърчи и повиши предлагането на съвременни езици в Шотландия.² Много позитивен факт е, че стандартите вече са определени в съответствие със Общата европейска референтна рамка на Съвета на Европа и обхващат всички деца до края на основното образование (A1) и след първите три години на средното (A2). Шотландският бакалавреат по езиците е още една интересна и обещаваща инициатива, насочена към преодоляването на пропастта между училището и университета и осигуряваща умения за учене, живот и работа.

¹ *Provision for community language learning in Scotland, Scottish CILT/University of Stirling, 2006* [Разпоредба за изучаването на езиците на общностите в Шотландия, шотландски CILT/Университета в Стърлинг, 2006].

² *Record of debate in Scottish Parliament 8/12/11, Scottish Parliament website* [Запис на дебата в Шотландския парламент 8/12/11, уебсайт на Шотландския парламент].

³ *Modern Languages Excellence Report, SCILT, March 2011* [Доклад за Отлични постижения по съвременни езици, SCILT, март 2011].

12 ОБЕДИНЕНО КРАЛСТВО

12.4 Северна Ирландия

Тереза Тинсли и Филип Хардинг-Еш

Контекст в страната

Северна Ирландия има население от 1,8 милиона души. Въпреки че говоримият език е английски, преброяването от 2001 г. установи, че 10% от населението съобщават за „известни знания“ по ирландски език”.¹ След стабилизирането на политическата ситуация в края на 90-те години на XX в. страната привлича нарастващ брой имигранти. Преброяването от 2001 г. идентифицира като най-значими езикови групи тези на говорещите китайски, арабски и португалски; по-скорошната имиграция обаче, от присъединяването към Осемте страни от Европейския съюз (А8) насам, отбеляза значително присъствие на полска група, следвана от литовска. В момента 3% от учениците в основното училище са носители на първи език, различен от английския; в Дънганон, района с най-разнородно население, този дял нараства до 11%.²

Езици в официалните документи и бази данни

Проблемите, свързани с английския език, чуждите езици и регионалните/малцинствените езици, се разглеждат от езиковото законодателство и/или от документите за езиковата политика на Северна Ирландия. Изучаването и преподаването на английския език зад граница на деца и/или възрастни, чийто произход е от Обединеното кралство, са (съ)финансирани в Белгия, Белиз, Бруней, Канада, Кипър, Фолкландските острови, Германия, Гибралтар, Италия и Нидерландия. Европейската харта за регионалните или малцинствените езици е подписана и ратифицирана от Обединеното кралство. В Ирландия следните Р/М езици са признати в Хартата: ирландски и ълстърски шотландски. Налична е официална образователна разпоредба на регионално ниво, подкрепена от Хартата, за ирландския език.

Съществуват официални механизми за събиране на данни за езиковото многообразие в Северна Ирландия, които се изразяват в периодично актуализиране на данните от преброяването на населението. При тези механизми за събиране на данни е обърнато внимание на националния, Р/М и имигрантските езици въз основа на въпрос за основния език, плюс въпрос за нивото на владеене на езика, който включва информация за това дали (и колко добре) той се говори/разбира/чете/пише.

Споразумението от Разпети петък (или Белфастското споразумение) от 1998г. установи принципите на уважение и толерантност по отношение на религиозното и езиковото многообразие. Ирландският език, ълстър-шотландският и езиците на различните етнически малцинства са изрично упоменати като допринасящи за „културното богатство” на провинцията.¹ Северно-Южният орган по въпросите на езика (North/South Language Body) е създаден на 2 декември 1999 г. и се състои се от две отделни агенции – *Foras na Gaeilge* (Агенция за ирландски език) и *Tha Boord o Ulstèr-Scotch* (Агенция за ълстър-шотландски език). Органът насърчава ирландския и ълстър-шотландския и прилага политики, одобрени от Северно-Южния съвет на министрите (СЮСМ) в Северна Ирландия и Република Ирландия по отношение на тези два езика. През август 2000 г. Министерството на образованието в Северна Ирландия създаде *Comhairle na Gaelscolaíochta*, за да насърчи и улесни стратегическото развитие на средното образование през ирландски език и да предостави насоки и съвети на образователния сектор, ползващ посредничеството на ирландски език.

Публикувани са само нормативните изисквания за чуждите езици, на които се преподава в по-ниската среднообразователна фаза (11–14).² През 2006 г. Министерството на образованието възложи разработването на Общообразователна езикова стратегия за Северна Ирландия, „отчитаща всички аспекти на езиковото обучение: в основното, средното, продължаващото и висшето образователно ниво, английски като допълнителен език, езици за бизнеса, езиците на Северна Ирландия, имигрантските майчини езици, жестомимичния език, езиците за хора със специални нужди“, резултатите от която тепърва ще се докладват.³ Подкрепата за английския език беше изцяло преразгледана в периода 2005–2009 г. през призмата на политиката *Всяко училище – добро училище*. Подкрепа за новодошлите ученици, официално стартирана на 1 април 2009 г.

Правителството на Обединеното кралство признава ирландския и ълстър-шотландския език в Северна Ирландия според Европейската харта за регионалните или малцинствените езици.

¹ Northern Ireland Statistics and Research Agency (NISRA) (2002) Northern Ireland Census 2001: Key Statistics Report. Belfast: HMSO [Северноирландска агенция за статистика и изследвания (NISRA) (2002) Преброяване в Северна Ирландия 2001: Статистически доклад, Белфаст: HMSO].

² Registrar General Northern Ireland Annual Report 2010, Northern Ireland Statistics and Research Agency, 2011. Pupil data from School Census, October 2010.

¹ Agreement reached in the Multi-Party Negotiations ('The Good Friday Agreement') (1998) Government of the United Kingdom and the Government of Ireland.

² www.nicurriculum.org.uk/key_stage_3/areas_of_learning/modern_languages/

³ www.arts.ulster.ac.uk/niils/index.php

HE=национален език
 ЧЕ=чужд език
 Р/МЕ=регионални или малцинствени езици
 ИЕ=имигрантски езици

Езици в предучилищното образование (не се предлагат ЧЕ и ИЕ)

	Целеви групи	Продължителност	Изисквания за минимален размер на групата	Дни седмично	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички	≥2 години	>10	>1 ден	по конкретни предмети	по конкретни предмети	пълно
Подкрепа по HE	всички	≥2 години	няма	0.5–1 ден	по конкретни предмети	по конкретни предмети	пълно

Езици предлагани в предучилищното образование

Р/МЕ	ирландски
------	-----------

Деца с ограничени умения по английски език често получават допълнителна подкрепа, а учителите, които я предоставят, се ползват от предварително и текущо обучение. Чужди езици по принцип не се преподават в предучилищните заведения, но има 44 детски градини, в които се преподава през ирландски¹, и поне една частна двуезична френско-английска датска градина.²

¹ www.deni.gov.uk/index/85-schools/10-types_of_school-nischools_pg/schools_-_types_of_school_irish-medium_schools_pg/schools_-_types_of_school_lists_of_irishmedium_schools_pg.htm

² Report of the Review of Irish medium education, Department for Education for Northern Ireland, undated. [Доклад от Проверката на образованието през ирландски език, Министерство на образованието на Северна Ирландия, недатиран].

Езици в началното образование (не се предлагат ИЕ)

Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подкрепа по HE	общ	преди редовното обучение	всички	национален стандарт

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИИУПЕ)	Начало на езиковото обучение	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички	последователен и конкретен	широко използван	от първата година	в учебните часове	>10	училищен	не е посочено	пълно
ЧЕ	всички	последователен и конкретен	в някои области	от първата година	от части в учебните часове	няма	национален стандарт	не е посочено	пълно

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Мобилност
Р/МЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	
ЧЕ	общо преподаващи	няма	по конкретни предмети	няма
Подкрепа по НЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	

Езици предлагани в началното образование:

Регионални/малцинствени езици	ирландски
Чужди езици	френски, испански: по желание

Образованието през ирландски (ОПИ) в Северна Ирландия се увеличава, откакто през 1971 г. от родители бе създадено първото основно училище през ирландски извън рамките на централната образователна система. 1,67% от всички деца в основното училище сега посещават основни училища с ОПИ или звена за ОПИ в рамките на англоезичните основни училища, като този брой се увеличава от година на година. ОПИ е подкрепено от правителствената политика.

Съвременните езици не са намерили място в новата основнообразователна учебна програма на Северна Ирландия, преработена през 2007 г., въпреки положителната оценка на пилотните проекти, проведени между 2005 и 2007 г. с участието на 21 училища предимно с преподаване на френски и няколко с испански. Проучване от 2007 г. установи, че въпреки липсата на подобно изискване в учебната програма, 57% от интервюираните основни училища предлагат до известна степен преподаване на втори език, макар в над половината от случаите това да става под формата на извънкласна дейност. Новата учебна програма насърчава изучаването на съвременни езици в границите на една мултидисциплинарна рамка, публикувани са и насоки, които да подпомогнат учителите да развият и интегрират този процес. Насоките включват онлайн ресурси за френски, немски, ирландски и испански. От 2008 г. Министерството на образованието на Северна Ирландия финансира *Програма за езиците в основното образование*, която осигури учители за извънкласно обучение по испански или ирландски, работещи в Ключов етап 1 успоредно с основнообразователните учители в класната стая (от 2009 г. бе включен и полски). Схемата беше критикувана заради изключването на френския, който е най-изучаваният в средното образование език. До 2009 г. в програмата са участвали 247 училища с испански и 76 с ирландски език.¹

Новодошлите получават интензивна помощ по английски език преди и по време на общите учебни занимания, като се осъществяват съгласувани усилия за осигуряване на подкрепа за английския като допълнителен език през последните години, тъй като Северна Ирландия отваря врати за нарастващ брой имигранти. Имигрантски езици не се предлагат, освен понякога полски.

¹Primary Language in Northern Ireland: too little, too late?Purdy et al, Language Learning Journal, vol. 38, 2, 2010

Езици в средното образование (не се предлагат ИЕ)

Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подкрепа по НЕ	общ	преди редовното обучение	няма	национален стандарт

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИИУПЕ)	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички	общ	в някои области	в учебните часове	>10	национален стандарт	национални или регионални норми	пълно
ЧЕ	всички	общ	няма	в учебните часове	няма	национален стандарт	не е посочено	пълно

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Изисквано ниво на владеене на езика	Мобилност
Р/МЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	не е приложимо	
ЧЕ	общо преподаващи	по конкретни предмети	по конкретни предмети	национални или регионални стандарти	известна финансова подкрепа
Подкрепа по НЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	не е посочено	

Езици в средното образование:

Регионални/малцинствени езици	ирландски
Чужди езици	задължително: един език от френски, немски, испански.

Ситуацията по отношение на съвременните чужди езици в средните училища в Северна Ирландия бързо се влошава, откакто с реформата в учебната програма от 2007 г. изучаването на чужди езици бе направено незадължително след първите три години на средното образование. Това доведе до 19-процентов спад в броя на явяващите се на зрелостни изпити (GCSE) за период от три години, като френският, бидейки първи по изучаемост чужд език, пострада най-много. Испанският сега е вторият най-широко преподаван съвременен език и успява да задържи нивото си. Немският също отбеляза спад. При все това на по-ниско среднообразователно ниво много училища изискват от учениците си да изучават два езика.

До въвеждането на Учебната програма на Северна Ирландия през 1989 г. ирландският е вторият най-разпространен език след френския, въпреки че се преподава само в Католическия сектор, и запазва тази си позиция в зрелостните изпити до 2002 г. Езикът е бил изключен от предложението за задължителните за изучаване езици, направено от училищата в рамките на учебната програма на Северна Ирландия¹, но от 2006 г. насам е възстановен. Зрелостен изпит през ирландски език (Gaeilge) е въведен през 1993 г., за да бъде обгрижен относително малкият брой ученици, които се обучават през ирландски след основното си образование. Образованието през ирландски се сблъсква с повече трудности в средната образователна степен, отколкото в основната, поради липсата на учители, които са в състояние да преподават други предмети през ирландски език на това ниво. По-малко от 0,5% от всички ученици в средното училище се образуват през ирландски.

На възраст 16–18 години броят на изучаващите чужди езици остава стабилен, но намалява пропорционално в цялостния поток. Моделът е следният: френският намалява значително, немският заради по-малката изходна основа намалява по-малко, испанският още набира бройки, а ирландският поддържа равновесно ниво.

Новодошлите получават допълнителна помощ по английски език преди и по време на общите учебни занимания. Преди средното образование не се прави основана на потребностите оценка за владеенето на английски език, но уменията се наблюдават редовно посредством съобразени с възрастта стандартни инструменти. Както при основното образование, и тук през последните години са налице съгласувани усилия за осигуряване на подкрепа за английския като допълнителен език, тъй като Северна Ирландия отворя врати за нарастващ брой имигранти. Имигрантски езици не се предлагат.

¹ McKendry, E. (2007) Minority-language Education in a Situation of Conflict: Irish in English-medium Schools in Northern Ireland. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*. Vol. 10, No. 4, 2007, 394–409.

[Макендри, Е. (2007) Малцинственоезиковото образование в ситуация на конфликт: Ирландският в англоезичните училища в Северна Ирландия. *Международен журнал за двуезично образование и билингвизъм*. Бр. 10, № 4, 2007, 394–409].

Езици в продължаващото и висшето образование

Продължаващо образование (в три учебни заведения) (не се предлагат ИЕ)

		Обхват на езиковите програми	Учебен план	Ниво, което трябва да бъде постигнато	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	Институция А	ограничено	последователен и конкретен	не е приложимо	частично
	Институция В	голямо разнообразие	последователен и конкретен	не е приложимо	частично
	Институция С	ограничено	последователен и конкретен	не е приложимо	няма
ЧЕ	Институция А	голямо разнообразие	последователен и конкретен	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	частично
	Институция В	голямо разнообразие	последователен и конкретен	национално	частично
	Институция С	голямо разнообразие	последователен и конкретен	национално	частично

Висше образование (в два университета)

	Език/езици, на които се води обучението	Език на уебсайта	Целеви групи за допълнителна подкрепа на националния език	Ниво, което трябва да бъде постигнато в обучението по чужд език	Набиране на чуждестранни студенти	Мобилност на студентите по езици	Мобилност на студентите от други специалности
Университет А	само национален	само национален	всички	национално или институционално	само международни	задължително	по желание
Университет В	само национален	само национален	всички	национално или институционално	международни и имигранти	задължително	по желание

В синхрон с останалата част от Обединеното кралство, предоставянето на езици в курсовете за професионално обучение в Северна Ирландия е много малко, въпреки че и в двата университета в страната (Кралския университет в Белфаст и Университета в Ълстър) се предлагат езици в комбинация с други специалности, както и специалности в областта на чуждите езици, преподавани в училище. При все това Кралският университет в Белфаст закри немската си катедра през 2009 г., отразявайки свиването на езиците във висшето образование, което се усеща в цялото Обединено кралство. Северна Ирландия е далеч от това да разчита на себе си за подготовката на лингвисти по езиците, от които в бъдеще нейният бизнес вероятно ще има голяма нужда, като азиатските езици и широк кръг европейски езици.

Езици в аудиовизуалните медии и пресата (само в Белфаст)

Телевизионни продукции на езици, различни от националния	Филми по кината на езици, различни от националния	Програми на Р/М езици извън съответния регион	Жестомимичен превод по телевизията
субтитрирани	субтитрирани	редовно	редовно

Радиопрограми се предлагат основно на английски език; има няколко часа седмично предавания на ирландски и няколко минути на кантонски. Телевизионните програми са предимно на английски, но има предавания и на ирландски, шотландски келтски, френски и ълстър-шотландски. Все пак концепцията за “наземните канали” става все по-остаряла в цифровата ера с чуждоезичните телевизионни и радио канали, които са широко достъпни чрез *Freeview*, онлайн и сателит. Жестомимичният език се предлага редовно при важни медийни събития. Пресата на чужд език не винаги е на разположение на хартиен носител, но е широко достъпна цифрово.

Езици в обществените сфери и услуги

Институционализирани езикови стратегии в Белфаст

Брой езици	Наличие на уеб страница	Външни или вътрешни преводачи	Чуждоезикови компетенции в длъжностните характеристики на персонала	Набирани на хора, владеещи чужди езици в подкрепа на корпоративните цели	Предлагане на обучение по езици на служителите	Редовна актуализация на досието на езиковите умения на служителите
>4		Белфаст			Белфаст	
3-4						
1-2				Белфаст		

Средства за комуникация

Средства за устна комуникация	Средства за писмена комуникация
<ul style="list-style-type: none"> = Политически дебат и процеси за вземане на решения на ниво Общински съвет = Спешни услуги = Здравни услуги = Социални услуги = Юридически услуги = Услуги за имигранти и интегрирането им = Туристически услуги 	<ul style="list-style-type: none"> Спешни услуги Здравни услуги Социални услуги Услуги за имигранти и интегрирането им = Транспортни услуги = Туристически услуги

Споразумението от Разпети петък в комбинация със скорошната имиграция, изглежда, са повишили осведомеността както за езиковите проблеми в обществения живот, така и за необходимостта от писмени и устни преводи като обществена услуга. Според проучването на „Европейско езиково богатство“ много държавни институции в Белфаст предоставят информация не само на ирландски, но и, макар и в по-малка степен, на ълстър-шотландски, а също и на езици като полски, литовски, португалски, словашки, кантонски и арабски. Поддържаните езици се определят от езиците на общностите, които биват обслужвани.

Езици в бизнеса

Макар този сектор да не е изрично проучен във връзка с „Европейско езиково богатство“, може да се твърди, че по подобие на останалата част от Обединеното кралство и северноирландските работодатели не са особено осведомени по езиковите въпроси. Въпреки това подобряването на езиковите умения ще помогне на северноирландската икономика да посрещне предизвикателствата, вариращи от нарастването на износа до насърчаването на туризма и постъпващите инвестиции.

Основни заключения

През последните десетина години в Северна Ирландия се наблюдават огромни промени. От страна на емигранти и конфликти в края на XX век, сега тя става все по-спокойна и все по-глобално свързана с увеличаващите се туризъм, нискотарифни полети и имиграция. Въпреки че все още е вероятно най-слабо развитата откъм езиково разнообразие сред четирите нации на Обединеното кралство, нейната история я прави чувствителна към проблемите на езика и културата и приетите до момента мерки са усвоени. Въпреки това, както показват проучванията на „Европейско езиково богатство“, Северна Ирландия е със слаб профил по отношение изучаването на чужди езици и следва да отдаде много по-голямо значение на този проблем на всички равнища от образователната система.

Обещаващи инициативи и пилотни проекти

Предложената Езикова стратегия за Северна Ирландия, резултат на консултации и дискусии с политици в течение на повече от пет години, е предназначена да осигури оценка на потребностите и план за действие за целия спектър от езици в образованието, бизнеса и обществения живот, както и да предостави възможности за целенасочено развитие.

Налице са някои окуражаващи примери в Северна Ирландия, що се отнася до обучението на учители по езици. Успешно развитие се отчита в Университетския колеж Странмилис (Stranmillis University College) с въвеждането на незадължителен модул за основнообразователно езиково преподаване, който днес е придобил характеристиките на бакалавърски курс.¹ В отговор на нарастващото търсене на учители по учебни предмети през ирландски в средното образование, Университетският колеж „Сейнт Мери“, Кралският университет в Белфаст и Университетът в Ълстър създадоха партньорство, за да предложат едногодишен магистърски курс (PGCE) за студенти, които имат интерес да станат учители през ирландски в среднообразователните училища. След завършване на курса студентите получават сертификат за двуезично образование от Колежа „Сейнт Мери“ в допълнение към магистърската им (PGCE) квалификация.

¹Report of the Review of Irish medium education, Department for Education for Northern Ireland, undated (Доклад от Проверката на образованието през ирландски език в средното училище, Министерство на образованието на Северна Ирландия, недатиран).

13 ПОЛША

Лиляна Шука-Дорна

Контекст в страната

Република Полша (Полша) е разположена в централната част на Европа и граничи с Област Калининград, Литва, Беларус, Украйна, Словакия, Република Чехия, Германия и Балтийско море. Населението на страната наброява над 38 млн. души, а територията ѝ е 312679 квадратни километра (Национална статистическа служба).

Официалният език е полският, който е от групата на лехитските езици и е говорен както от населението на Полша, така и от поляци извън страната. Регионален език в Полша е кашубският, използван от етническа група с местен произход. Малцинствените езици в Полша са белоруски, чешки, литовски, немски, словашки, руски, украински и идиш. Има и етнически диаспори без собствени територии в Европа, чиито езици в Полша са следните: идиш, ромски, караим, грабар (езикът на древните арменци) и татарски. Най-разпространените имигрантски езици са чешки, източен идиш, гръцки, литовски, руски, словашки и др. Чуждите езици, които са най-разпространени сред поляците, са английски, руски и немски.

Езици в официалните документи и бази данни

Проблемите, свързани с националния език и целия набор от регионални/малцинствени езици, се разглеждат от езиковото законодателство и/или от документите за езиковата политика. Изучаването и преподаването на националния език зад граница на деца и/или възрастни с полски произход са (съ)финансирани в повече от 25 страни в Европа и света. Европейската харта за регионалните или малцинствените езици е подписана и ратифицирана от Полша. В Хартата са признати следните 15 регионални/малцинствени езика: арменски, беларуски, чешки, немски, иврит, караимски, кашубски, лемко, литовски, ромски, руски, словашки, татарски, украински и идиш. За тези 15 езика има официална разпоредба на регионално образователно ниво, подкрепена от Хартата.

В Полша съществуват официални механизми за събиране на данни за езиковото многообразие на национално ниво, които се изразяват в периодично актуализиране на данните от преброяването на населението. При тези механизми за събиране на данни към националния, Р/М и имигрантските езици се подхожда въз основа на въпрос за родния език.

От години съществува тенденция за започване на диалог между заинтересованите страни относно Р/М езиците. Полша подписва *Европейската харта за регионалните и малцинствените езици* на 12 май 2003 г. За Полша Хартата влиза в сила на 1 юни 2009 г. Полша декларира, че ще прилага части II и III от Хартата за арменски, белоруски, чешки, немски, иврит, караим, кашубски, лемко, литовски, ромски, руски, словашки, татарски, украински и идиш.

Официална информация по въпросите на езиковата политика може да се намери в Националния статистически институт, Министерството на образованието, Министерството на науката и висшето образование, както и на множество интернет страници по международни проекти. Официалната публикация *Образованието през учебната 2009/2010 година* представя информация за всички аспекти на образованието, включително Р/М и чуждите езици.

Промените в образователната система, предвидени в Закона за *Правилата за осъществяване на реформите в образователната система* от 8 януари 1999 г., в най-голяма степен показват, че системата на образованието в Полша е претърпяла съществени промени, за да успее да предостави на съвременните деца, ученици и възрастни необходимите знания и умения.

HE = национален език
ЧЕ = чужд език
Р/МЕ = регионални или малцинствени езици
ИЕ = имигрантски езици

Езици в предучилищното образование (не се предлагат)

Не се предвижда задължително изучаване на чужди езици преди началното образование и те не са включени като предмет в учебната програма. При все това повечето деца започват да учат чужд език в предучилищна възраст. Часовете се заплащат от родителите или от спонсори, които осъзнават глобалната потребност от владеене на чужд език. Курсовете са адаптирани към специфичните нужди на ранното обучение. В тях ученето на езика се съчетава с „игра”, като се използва нова методика и техники на преподаване, подходящи за деца. Най-много се изучават английски, немски и френски езици. Макар че предучилищното обучение по чужд език се развива бързо, налага се да се възприеме сходен подход за организирането на обучения с/от висококвалифицирани учители в основния и средния курс. Необходимо е да се проведе публичен дебат с представители на местните власти, Министерството на образованието и родителите.

Езици в началното образование (Не се предлагат имигрантски езици)

Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошли	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подготовка по HE	последователен и конкретен	преди редовното обучение	няма	училищен стандарт

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИИУПЧЕ)	Начало на езиковото обучение	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Целево ниво	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички	последователен и конкретен	няма	от средата	отчасти в учебните часове	5–10	училищен стандарт	училищни норми	пълно
ЧЕ	всички	последователен и конкретен	ограничено	от първата година	в учебните часове	няма	училищен стандарт	училищни норми	пълно

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Мобилност
Р/МЕ	общо преподаващи	обща	общо	
ЧЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	неформална финансова подкрепа
Подготовка по HE	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	

Езици в началното образование

Р/М езици	кашубски
Чужди езици	Задължителни: един измежду английски, немски или френски

Задължителното образование в Полша започва на 7-годишна възраст и в общия случай приключва на 16 години (и не по-късно от 18 години) за средното училище. От 2004/2005 г. децата в Полша са задължени да посещават така наречения „нулев” клас, който се провежда в детската градина или в основното училище.

Регионални или малцинствени езици

Децата могат да се обучават по Р/М езици. Според Полската статистическа служба през учебната 2010/2011 г. 46 500 деца посещават курсове по Р/М езици, като най-голям брой изучават немски – езикът на най-голямото национално малцинство в Полша.

Чужди езици

В основното образование е задължително изучаването на един чужд език от първи клас (7 години). Ситуацията може да претърпи положително развитие след 2014 г., когато ще се проведе цялостна образователна реформа. Чуждите езици, които се изучават най-активно, са английски, немски и френски. В основното образование положението е добро. Наскоро въведени програми предвиждат задължително езиково обучение за децата на 7-годишна възраст от 2009/10 г.: един задължителен чужд език от първи клас и втори задължителен чужд език от долния курс на средното образование. Учителите са висококвалифицирани професионалисти, завършили различни филологически факултети, които развиват уменията си чрез обучение по различни дисциплини, академични специализации, участия в семинари и конференции.

Учениците в основното училище държат т. нар. „тест за компетентност”, като една от компетентностите е писмено владение на чужд език.

Езици в средното образование (Не се предлагат Р/М и ИЕ)**Организация**

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подготовка по ИЕ	последователен и конкретен	преди редовното обучение	всички	училищен стандарт

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИИУПЧЕ)	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Целево ниво	Наличие на държавно финансиране
ЧЕ	всички	последователен и конкретен	ограничено	в учебните часове	няма	училищен стандарт	национални или училищни норми	пълно

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение за учителите	Изисквано ниво на владение на езика	Мобилност
ЧЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	национални или регионални стандарти	частична финансова подкрепа
Подготовка по ИЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	няма информация	

Езици в средното образование

Чужди езици

Задължителни: два измежду английски, френски, немски, италиански, руски и испански езици

В хода на средното си образование учениците продължават да изучават чуждия език, който са избрали в основния курс. През първата година на средното си образование започват да учат и втори чужд език. Изучаването на два чужди езика е задължително и учениците избират измежду английски, френски, немски, италиански, руски и испански. Има училища с преподаване на китайски. Някои средни училища работят по международна бакалавърска програма (CIB), в която е застъпено както учебно съдържание на чужд език, така и чужд език като самостоятелна дисциплина. Други училища предлагат засилено езиково обучение, като учениците полагат накрая зрелостни изпити (*матури*), а оценяването се извършва от централна изпитна комисия (и нейните регионални структури) съвместно с Министерството на образованието и други професионални органи. Единият от изпитите е по чужд език.

Кашубски език не се преподава в средните училища. Според Статистическата служба на зрелостните изпити през 2010 г. повечето ученици са избрали тестове по Р/М езици с начално ниво на трудност.

Всички учители, които преподават в средните училища, имат нужната професионална квалификация и съответно висше образование (магистърска степен по изкуства или науки). Министерството на образованието предоставя ясни указания относно учебните програми и изискванията за преподаване.

Езици в продължаващото и висшето образование

Продължаващо образование (в три учебни заведения) (не се предлагат Р/М и ИЕ)

		Обхват на езиковите програми	Учебен план	Ниво, което трябва да бъде постигнато	Наличие на държавно финансиране
ЧЕ	Институция А	ограничен	последователен и конкретен	национално	пълно
	Институция В	ограничен	последователен и конкретен	национално	пълно
	Институция С	ограничен	последователен и конкретен	национално	пълно

Висше образование (в три университета)

	Език, на който се води обучението	Езици на уебсайта	Целеви групи за допълнителна подготовка по националния език	Ниво, което трябва да бъде постигнато в обучението по чужд език	Набиране на чуждестранни студенти	Мобилност на студентите по езици	Мобилност на студентите от други специалности
УниверситетА	национален и чужд	национален и чужд	ограничени	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	само международни	по желание	по желание
УниверситетВ	национален и чужд	национален и чужд	всички	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	само международни	по желание	по желание
УниверситетС	национален и чужд	национален и чужд	всички	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	само международни	по желание	по желание

В сферата на професионалното образование преподаването на чужди езици е свързано с известни трудности: програмите и учебните планове се изготвят по места.

Професионалните училища имат автономия при изготвянето на крайните езикови изисквания; при все това е налице връзка с Общата европейска референтна рамка за езиците (CEFR). Осигуряването на качеството и процедурите по окончателно оценяване не са сред популярните практики. Една от възможните промени е въвеждането на обща платформа за диалог между отговорните ведомства за ПОО с цел изработване на единни изисквания за владение на чужд език, включително учебни планове и изпит в края на обучението.

В програмата на университетите са включени задължителни чуждоезикови курсове. Университетите в Полша са автономни, като програмата по дадена специалност се одобрява от Съвета на факултета. Стандартизирането на курсовете по чуждоезиково обучение в университетите е доста трудно. Студентите полагат изпити в края на образованието си за нива B1 или B2 (първи цикъл) и B2 или C1 (втори цикъл).

Докторантите изучават английски с академично приложение, специализирани курсове по английски (ESP) и организационни и социални умения (soft skills). Езиците, които се предлагат, са английски, немски, френски, италиански, испански, китайски, норвежки, арабски, японски и литовски. Полски се преподава като чужд език на международни студенти по частни програми за обмен или по програма „Еразъм“.

В редица полски университети обучението се води на английски или френски език. Полските и чуждестранни студенти завършват висше образование на език, различен от майчиния. За целите на единната стандартизация и подобряване качеството на преподаване университетите могат да се присъединят към Асоциацията на центровете за академично чуждоезиково обучение.

Езици в аудиовизуалните медии и пресата

Телевизионни продукции на езици, различни от националния	Филми в кината на езици, различни от националния	Програми на Р/МЕ извън съответния регион	Жестомимичен превод по телевизията
дублирани	субтитрирани	понякога	никога

По полската телевизия се излъчват множество международни филми с дублаж. Подобно е и положението в киното, където се излъчват предимно дублирани филми без субтитри. Филмите по някои сателитни програми се субтитрират.

Някои регионални телевизионни компании дават добър пример за местни предавания (например Silesia TV).

Вестниците се списват предимно на полски език, като в отделни книжарници и магазини се предлагат и периодични издания на английски, френски, немски или италиански език. На интернет страниците на някои полски вестници в резюме се публикуват статии и новини на английски език.

Езици в обществените сфери и услуги

Институционно утвърдени езикови стратегии на градско ниво

Брой езици	Наличие на уебстраница	Външни или вътрешни преводачи	Чуждоезикови умения в длъжностните характеристики на персонала	Набиране на хора, владеещи чужди езици	Предлагане на обучение по езици на служителите	Редовна актуализация на досието на езиковите умения на служителите
>4	Гданск	Гданск Краков Варшава				Гданск
3–4	Краков					
1–2	Варшава		Гданск Краков		Гданск Краков Варшава	Краков

Средства за комуникация

Средства за устна комуникация	Средства за писмена комуникация
Услуги за имигранти и интегрирането им Театрални програми Туристически услуги Политически дебати и процеси на вземане на решения Спешни услуги	Услуги за имигранти и интегрирането им Транспортни услуги Туристически услуги Политически дебати и процеси на вземане на решения на градско ниво Театрални програми

Някои публични институции в Полша предоставят информация на чужд език, например страниците им в интернет са на полски и английски езици. В много градове се предоставя базисна информация на английски език. Използват се малцинствени езици и властите гарантират, че публичната администрация и обществените служби улесняват общуването на малцинствените езици.

В някои институции езиковите умения са включени в длъжностната характеристика на служителите. При все това няма последователна и планова езикова политика за развитие на езиковите умения и за професионална атестация на кадрите според степента на владеене на чуждия език.

Езиците в бизнеса (24 компании)

	ОБЩИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ							
	Наличие на езикова стратегия	Изискване за езикови умения при набиране на кадри	Осигуряване на международна мобилност	Използване на външни преводачи	Водене на досиета за езиковите умения на персонала	Използване на мрежи за езиково обучение	Използване на програми на ЕС/финансиране	Информираност за програмите / финансирането на ЕС
Широко използвани	8	14	6	5	0	1	0	0

		ВЪТРЕШНИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ						ВЪНШНИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ			
		Партньорства с образователния сектор за изучаване на езици	Схеми за стимулиране / повишения въз основа на езиковите умения	Осигуряване на езиково обучение	Използване на CEFR	Езици, използвани за вътрешни работни документи / интранет	Езици на софтуер / програми	Езици, използвани за годишни / стопански доклади	Езици в маркетинга	Езици използвани за брандиране/ търговска идентичност	Езици, използвани за уебсайт
НЕ	Широко използвани	1	2	4	0	21	17	15	22	20	20
Бизнес английски	Широко използвани	0	3	9	2	11	12	9	12	12	16
Други	Широко използвани	0	1	1	0	2	1	0	1	1	3

Полша е една от страните, в които бизнесът обръща голямо внимание на чуждоезиковата подготовка. Отделите „Човешки ресурси“ наемат на работа лица, владеещи най-малко два чужди езика. Възможностите за езиково усъвършенстване във фирмите се създават от мениджмънта. Служителите могат да отидат на курс, частично или изцяло заплатен от фирмата. Макар че в Полша има добре развити механизми за финансиране на такива курсове със средства по европейски проекти, компаниите, които проучихме, не изглеждаха особено заинтересовани от подобна възможност за обучение на персонала. За по-подробно обследване на проблема се налагат допълнителни проучвания.

Ръководителите в бизнеса са обезпечени с ресурс за изучаване на чужд език. Данните сочат, че такива възможности трябва да се предоставят на всички наети, включително служителите „на първа линия“, например администратори на рецепция, чиновници, шофьори на автобуси.

Фирмите използват чуждите езици не само за реклама и промоция чрез брошури, а и на своите страници в интернет. Езиците, които се използват най-широко след английския, са немски, руски, френски, унгарски, испански, японски, италиански, китайски, чешки, холандски и словашки. Украински, арабски, белоруски и корейски са майчини езици на партниращи организации.

Основни заключения

Полша е осъществила значителни промени в сферата на образованието. Редица европейски документи формираха единна база за процеса и допринесоха у поляците да се изгради съзнанието, че са европейски граждани. Броят на учениците, които изучават чужди езици в училище, расте непрекъснато, като през учебната 2010/2011 година английски език се преподава на 89% от учениците в основното училище, в долния и горния курс на средното образование. Сред останалите обичайни езици са немски (36,4% от учениците), руски (4,8%) и френски (2,9%). Популярността на различните чужди езици в програмите на училищата варира според региона. 46,8% от всички ученици, посещавали младежки школи, са учили само един език; близо половината ученици са изучавали и втори език. Обикновено преподавателите са много добре квалифицирани. Освен университетското образование, един от всеки трима учители е на щатна длъжност (appointed teacher) и е сертифициран преподавател (chartered teacher) – най-високата степен в професионалното израстване, като такива кадри наброяват почти половината от педагогическия състав в училищата. Останалата част от преподавателите се наемат по договор (23%). Учениците от основния и средния курс имат възможност да посещават различни извънкласни школи, часове и изследователски класове, които се организират по клубове и училища. Освен това редица начални и средни училища в Полша използват средства от Европейските фондове за допълнителни часове по езиково обучение.

При все това има редица проблемни въпроси, които налагат по-подробно изясняване, като например нивото на преподаване на чужди езици в предучилищна възраст, статутът на чуждоезиковото обучение във висшето образование, използването на субтитри по телевизията и в киното с цел насърчаване на многоезичието в медиите, радиопредавания и телевизионни канали с излъчване на чужди или малцинствени езици. И не на последно място, нужно е да се отдели повече внимание на езиците в бизнеса, като се осигури по-голяма помощ, напътствия и инициативи за корпоративния сектор. Езиците и културната осведоменост са от съществена важност за успеха на световния и международния пазар.

Обещаващи инициативи и пилотни проекти

Чуждоезиковото обучение в Полша търпи положителни промени в редица аспекти. Различни групи в обществото предприемат нови инициативи, тъй като виждат в езиковото обучение приоритет и свой дълг. Ето примери само за някои от проявите, които формират политиката по отношение на езиците в Полша:

1. Конференции, работни срещи и семинари

В Полша се организират многобройни конференции по темите за многоезичието и плурилингвизма. Една от важните инициативи е проведената наскоро конференция

в контекста на полското председателство под надслов *Многоезикови умения за професионален и обществен успех в Европа*, организирана през м. септември 2011 г. Целта на конференцията е да се стартира официален дебат по въпросите на езиковото образование и неговата важност за по-добро трудово устрояване и кариерни възможности.

2. *FIJED* – Фондация „Институт за качество в образованието“ е основана през 2010 г. като организация-шапка на различни асоциации, дружества и организации, действащи в сферата на образованието. Целта на *FIJED* е да насърчава плурилингвизма, като организира събития, конференции и срещи в сътрудничество с различни асоциации, издателства и Министерството на образованието и Министерството на науката и висшето образование (вж. www.fijed.pl).

3. *FRSE* – Фондацията за развитие на образователната система е една от водещите организации на полския пазар, която се ангажира с дейности като обучение в чужбина (Програма за местни езици /LLP/, „Еразъм Мундус”, Евродеск и пр.), конференции, събития (електронно побратимяване /eTwinning/) и конкурси (Европейски езиков знак). Освен това *FRSE* издава *Języki Obce w szkole, Европейски езиков знак, Europa dla aktywnych*.¹

4. Публикации

В полски и чужди издания се публикуват статии и доклади за актуалното състояние и водещите тенденции в полското образование. Книгата *Интернационализация на висшето образование* под редакцията на Валдемар Мартинюк (Waldemar Martyniuk) е издадена от *FRSE* през 2011 г.

5. *SERMO* – Асоциацията на центровете за академично чуждоезиково обучение е основана през 2006 г. Нейни членове са ръководителите на езиковите центрове на полските университети и техните заместници. Дейностите на *SERMO* преследват различни цели и са с различна насоченост, като например да се стандартизират съдържанието и образователните цели на езиковите изпити в университетите в съответствие със *CEFR*. Членовете на *SERMO* се срещат най-малко два пъти в годината на конференции, организирани от езиковите центрове. Сред амбициозните инициативи на *SERMO* е и сътрудничеството с Министерството на образованието, Министерството на науката и висшето образование, *KRASP*, други асоциации, Британски съвет, както и редица международни организации (вж. www.sermo.org.pl).

6. Съществуват множество инициативи по места и на национално равнище, които насърчават изучаването и преподаването на официалния език, регионални/малцинствени и чужди езици. Ето само някои примери:

- „Учете в Полша” – програма, предназначена за международни студенти в полските университети (за популяризиране на полския език и култура);
- ИИУПЕ – в основното, средното и висшето образование;

¹ www.frse.org.pl

– *Европейски ден на езиците* в Полша, който се организира ежегодно през м. септември във всички видове училища.

Тези и други инициативи ясно показват, че езиците и културната осведоменост са сред ключовите фактори на образованието в Полша. Процесът ще отнеме време и налага съпричастност от заинтересованите страни, включително от правителството, образователните органи, местния бизнес, учениците/студентите и техните родители. Градските управи в Полша трябва да станат по-дружелюбни към потребителите на услугите си, като насърчават толерантността и многоезичието и показват гостоприемство както към полските граждани, така и към международните посетители.

Източници

Централна статистическа служба, www.stat.gov.pl;

Съвет на Европа, <http://conventions.coe.int/Treaty>;

Институт по качество в образованието, www.fijed.pl;

Фондация за развитието на образователната система, www.frse.org.pl;

Internacjonalizacja studiów Wyższych, red. Waldemar Martyniuk, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, 2011;

Асоциация на центрoвете за академично чуждоезиково обучение, www.sermo.org.pl

14 ПОРТУГАЛИЯ

Проф. Дж. Локлан Макензи

Контекст в страната

Португалската република, според предварителните резултати от преброяването през 2011 г., има население от 10 561 614 души. Основният език на страната е португалският, водещ началото си от територията Галисия (Северозападна Испания) и северната част на днешна Португалия. Галисийският/португалският език остава в употреба по време на периода на арабското владичество и се възстановява като основен език, когато неговите носители се преместват на юг. Португалският бива наложен като дворцов език от крал Диниш през 1297 г.

Португалският сега се използва като официален език в осем страни (Португалия, Ангола, Бразилия, Кабо Верде, Гвинея-Бисау, Мозамбик, Сао Томе и Принсипи и Източен Тимор; така наречената Общност на португалоезичните държави) и на територията на Макао (район с особен статут в рамките на Китайската народна република). Общият брой на португалоговорящите възлиза на около 240 милиона. Има значителни групи от португалоговорящи преселници в различни страни по света, главно във Франция, Люксембург, Андора, Великобритания, Швейцария, Съединените щати, Канада, Венецуела и Южна Африка.

4,1 процента от населението на Португалия е с непортугалска националност (OCDE, 2006). Преобладаващите националности на имигрантите, според данните, предоставени от Португалската имиграционна служба през 2006 г. (в низходящ ред), са: кабовердийска, бразилска, анголска, гвинею-бисауска и украинска (както и различни други източноевропейски националности), а също и индийска и китайска; в допълнение, има имигрантски общности от Обединеното кралство и други европейски страни. Работната сила на Португалия достига до 5 580 700 души (Pordata, 2010).

В Португалия има един малцинствен език, мирандийският, на който се говори, а до известна степен и пише, в град Миранда до Доуро, разположен на североизточната граница (с население от около 2 000 души), както и в околните португалски райони, от най-много 10 000 души, като (почти) всички от тях са двуезични. През 1999 г. мирандийският беше признат за втори официален език за уреждане на местни въпроси – заедно с португалския. В лингвистично отношение мирандийският език принадлежи към астурийско-лионската езикова група.

Португалия също така признава като официален език португалския жестомимичен език, като заявява, че е задължение на държавата да го защитава и оценява като тип културно изразяване и като средство за достъп до образование и за реализиране равенството на възможностите.

Образованието е задължително в продължение на 12 години, считано от шестгодишна възраст: то е разделено

на девет години основно образование, следвани от три години или средно, или професионално образование.

Португалският е установен като официален език на Португалия в Конституцията на Португалската република, параграф 3, член 11. Мирандийският е признат за официален език от Съвета на Миранда до Доуро със Закон № 7/99 от 29 януари 1999 г. Португалският жестомимичен език е признат в преразглеждането на Конституцията на Португалската република през 1997 г., член 74, алинея 2.

Езици в официалните документи и бази данни

Проблемите, свързани с националния език, чуждите езици и един регионален/малцинствен език, се разглеждат от езиковото законодателство и/или от документите за езиковата политика. Изучаването и преподаването на националния език зад граница на деца и/или възрастни с португалски произход са (съ)финансирани в 13 страни в Европа и света. Европейската харта за регионалните или малцинствените езици не е подписана/ратифицирана. На национално ниво мирандийският е единственият признат регионален/малцинствен език, за който е налична и образователна разпоредба.

В Португалия съществуват официални механизми за събиране на данни за езиковото многообразие на национално ниво, които се изразяват в периодично актуализиране на данните от преброяването на населението. При тези механизми за събиране на данни обаче внимание е обърнато само на националния език, въз основа на въпрос за родния език.

Португалия, чиито сегашни граници по същество се определят през 1249 г., показва сравнително висока степен на демографска и езикова стабилност, бидейки основно едоезична страна. Въпреки това, в хода на историята си, тя е била в постоянен контакт с други езици – както в Европа (главно испански, английски и френски), така и по целия свят, като последица от колониалното си минало (езиците на Южна Америка, Африка и Азия). В резултат на това португалците са придобили представа за предимствата на езиковото многообразие и няколко последователни правителства залагат в политическите и законодателните си програми както насърчаване на развитието на националния език, така и по-активно преподаване на чужди езици, в допълнение към финансирането на португалоезичното образование зад граница. Регионалният мирандийски език е признат, но езиците на имигрантите не са признати нито в закона, нито в преброяванията.

HE=национален език
 ЧЕ=чужд език
 Р/МЕ=регионални или малцинствени езици
 ИЕ=имигрантски езици

Езици в предучилищното образование (не се предлагат допълнителна подкрепа по HE, ЧЕ и ИЕ)

	Целеви групи	Продължителност	Изисквания за минимален размер на групата	Дни седмично	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички	≥2 години	няма	<0.5 ден	по конкретни предмети	обща	пълно

Езици предлагани в предучилищното образование

Р/МЕ	мирандийски
------	-------------

Предучилищното образование в Португалия е по желание, но от 2009 г. предоставянето на предучилищно образование за деца на петгодишна възраст се превърна в задължение на държавата. За по-голямата част от децата португалският е единственият език на обучение в предучилищните заведения. Въпреки това, приблизително от 1990 г. е налице постепенно нарастващо осъзнаване на трудностите, пред които са изправени децата от предучилищните заведения, чийто роден език не е португалският (Litwinoff, 1992), а именно, говорещите предимно кабовердийски, креолски (гвинейо-бисауските креоли), един от креолските езици на Сао Томе и Принсипи, украински и китайски (вж. Mateus et al., 2008). Предложени са мерки, за да се повиши разбирането на педагозите към двуезичната ситуация на имигрантските деца в предучилищна възраст. Предоставена е възможност за предварително обучение на предучилищни преподаватели в областта, където се говори мирандийски.

Езици в началното образование (не се предлагат ИЕ)

Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подкрепа по HE	последователен и конкретен	преди редовното обучение	само за имигранти	национален стандарт

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИМУПЕ)	Начало на езиковото обучение	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички	общ	широко разпространен	от първата година	в учебните часове	няма	национален стандарт	национални или регионални норми	пълно
ЧЕ	всички	последователен и конкретен	няма	от първата година	извън учебните часове	няма	национален стандарт	национални или училищни норми	пълно

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Мобилност
Р/МЕ	учители по език	по конкретни предмети	общо	не е приложимо
ЧЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	няма
Подкрепа по НЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	не е приложимо

Езици предлагани в началното образование:

Регионални/малцинствени езици	мирандийски
Чужди езици	английски, френски: един от тези езици е задължителен

Португалският е езикът на обучение във всички училища, въпреки че в някои частни училища се използват и други езици (като английски, френски и немски); той е и учебен предмет през целия началнообразователен курс. Няма задължително чуждоезиково обучение в първия цикъл (от първи до четвърти клас). Въпреки това през последните години Министерството на образованието силно препоръчва (като предоставя за това и финансови средства) училищата да предлагат уроци по английски език от трети клас в рамките на „обогатяването на учебните програми”. До 2008 г. над 99 процента от училищата са приложили на практика тази препоръка; в над 50 процента от училищата се преподава английски език от първи клас. Във втория цикъл (от пети до шести клас) един чужд език става част от задължителната учебна програма; сегашното правителство предлага изискване чуждият език във втория цикъл да бъде английският.

Началните учители, особено тези, работещи в многоезични области, са запознати и обучени да се справят с многоезичието на децата, поверени на техните грижи. Въпреки това имигрантските езици не се приемат като учебни предмети, макар че украинските и китайски общности са организирали задочни курсове по съответните езици. В мирандийскоговорящата област от 1985 г. насам на учителите е разрешено да отделят изрично внимание на мирандийския език и да го използват като средство за обучение.

Езици в средното образование (не се предлагат ИЕ)

Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подкрепа по НЕ	последователен и конкретен	преди редовното обучение	всички	национален стандарт

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИИУПЕ)	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички	последователен и конкретен	широко разпространен	в учебните часове	няма	национален стандарт	национални или регионални норми	пълно
ЧЕ	всички	последователен и конкретен	няма	в учебните часове	няма	национален стандарт	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	пълно

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Изисквано ниво на владеене на езика	Мобилност
Р/МЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	не е приложимо	
ЧЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	национални или регионални норми	няма
Подкрепа по НЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	национални или училищни норми	

Езици в средното образование:

Регионални/малцинствени езици	мирандийски
Чужди езици (езиците в курсив се предлагат само в горния курс на обучение)	Задължителни: два езика по избор от английски, френски, немски, испански, латински, гръцки

В средното образование (започващо през третия цикъл на “основното образование”) изучаването на два чужди езика е задължително; правителството предложи английският да бъде един от тях. В сегашната практика по-голямата част от учениците съчетават английски с френски, немски, испански, латински и старогръцки език (което е организирано в съответствие с Общата европейска референтна рамка). От 10 до 12 клас обучението по португалски език продължава заедно с часове по един чужд език за учениците от паралелки с научен (природо-математически) профил и по два чужди езика за учениците от паралелки с хуманитарен профил. Имигрантските езици нито се изучават, нито са средство за обучение в португалските училища; трябва да се има предвид, че около 50 процента от имигрантите са от страни, където португалският е официален език. Регионалният мирандийски език може да бъде изучаван в областта, в която се говори на мирандийски.

Езици в продължаващото и висшето образование (не се предлагат ИЕ езици)

Продължаващо образование (в три учебни заведения)

		Обхват на езиковите програми	Учебен план	Ниво, което трябва да бъде постигнато	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	Институция А				
	Институция В				
	Институция С	ограничен	общ	не е приложимо	пълно
ЧЕ	Институция А	голямо разнообразие	последователен и конкретен	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	пълно
	Институция В	голямо разнообразие	последователен и конкретен	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	пълно
	Институция С	ограничен	последователен и конкретен	национално	пълно

Висше образование (в три университета)

	Език/езици, на които се води обучението	Език на уебсайта	Целеви групи за допълнителна подкрепа на националния език	Ниво, което трябва да бъде постигнато в обучението по чужд език	Набиране на чуждестранни студенти	Мобилност на студентите по езици	Мобилност на студентите от други специалности
Университет А	национален и чужд	национален и чужд	ограничени	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	международни и имигранти	по желание	по желание
Университет В	национален и чужд	национален и чужд	ограничени	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	международни и имигранти	по желание	по желание
Университет С	национален и чужд	национален и чужд	ограничени	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	международни и имигранти	по желание	по желание

Във висшето образование португалският почти винаги е езикът на преподаване. Въпреки това интернационализацията на образованието, произтичаща от Болонския процес, доведе до подбор на факултети, предлагащи курсове по английски език, предназначени за посещение и от страна на португалски студенти. Португалските университети са запознати със значението на езиковата компетентност, на обучението по португалски език за чужденци, нуждаещи се от по-добър достъп до образователните програми, както и със значението на обучението в целия набор от езици, предлагани на учащите като свободноизбираеми предмети. Не се отделя изрично внимание на регионалните или имигрантските езици.

Предприятията, предоставящи професионално обучение, трябва да гарантират, че техните възпитаници получават образование на португалски език, достатъчно за развиването на езикови умения и комуникативна ефективност. Те по принцип отделят внимание и на чуждия език; ориентират се към степен на владееене, свързана с изискванията на работата.

Езици в аудиовизуалните медии и пресата

Телевизионни продукции на езици, различни от националния	Филми по кината на езици, различни от националния	Програми на Р/М езици извън съответния регион	Жестомимичен превод по телевизията
субтитрирани	субтитрирани	винаги	редовно

Телевизионните материали и филмите в кината се излъчват на оригинален език с португалски субтитри – с изключение на някои продукции, предназначени за деца, които са допълнително озвучени. Отделни телевизионни програми включват вмъкнат прозорец с преводач, който предава съдържанието на португалски жестомимичен език. Има на разположение вестници и списания на чужди езици, преди всичко за нуждите на туристите, както и издания за имигранти, като например рускоезичния вестник “Слово”.

Езици в обществените сфери и услуги

Институционализирани езикови стратегии на ниво градска администрация

Брой езици	Наличие на уеб страница	Външни или вътрешни преводачи	Чуждоезикови компетенции в длъжностните характеристики на персонала	Набирани на хора, владеещи чужди езици в подкрепа на корпоративните цели	Предлагане на обучение по езици на служителите	Редовна актуализация на досието на езиковите умения на служителите
>4		Лисабон, Оporto Миранда до Доро				
3–4	Миранда до Доро			Лисабон	Миранда до Доро	
1–2	Оporto		Лисабон, Оporto Миранда до Доро	Оporto	Лисабон, Оporto	

Средства за комуникация

Средства за устна комуникация	Средства за писмена комуникация
Образователни услуги Юридически услуги	Услуги за имигранти и интегрирането им
Туристически услуги	Политически дебат и процеси за вземане на решения на ниво Общински съвет Образователни услуги
Транспортни услуги	Спешни услуги Транспортни услуги
Услуги за имигранти и интегрирането им	

Общинските съвети имат представа за многоезичието сред своите общности и правят някои услуги достъпни на английски и на испански езици; чрез националните служби могат да бъдат повикани преводачи от и на повече от 60 езика. Писмените материали, предоставяни от градските съвети, обикновено са само на португалски език, макар че услугите за имигранти и туристи са многоезични. Градският съвет на Миранда до Доуро предлага много писмени услуги на мирандийски и испански, както и на португалски език.

Езици в бизнеса (20 компании)

	ОБЩИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ							
	Наличие на езикова стратегия	Изискване за езикови умения при набиране на кадри	Осигуряване на международна мобилност	Използване на външни преводачи	Водене на досиета за езиковите умения на персонала	Използване на мрежи за езиково обучение	Използване на програми на ЕС/финансиране	Информираност за програмите на ЕС/възможности за финансиране
широко използвани	5	8	3	0	0	1	0	0

		ВЪТРЕШНИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ						ВЪНШНИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ			
		Партньорства с образователния сектор за изучаване на езици	Схеми за стимулиране или повишение въз основа на езиковите умения	Осигуряване на езиково обучение	Използване на Общата европейска референтна рамка на езиките (CEFR)	Езици използвани за вътрешни работни документи/интранет	Езици на софтуера/уеб програми	Езици използвани за годишни/стопански отчети	Езици използвани в маркетинга	Езици използвани за брандиране/идентичност	Езици използвани за уеб сайт
НЕ	широко използвани	1	0	1	0	20	18	20	20	17	19
БЕ	широко използвани	1	3	3	1	5	7	5	8	9	14
Други	широко използвани	1	2	1	1	1	1	0	0	3	2

Проучените компании отразяват общата тенденция в Португалия да се отдава предпочитание на използването на португалски, но също така и да се признава важноста на бизнес английския за взаимодействието с чуждестранните клиенти и фирми. Няма други езици, които да заемат централно място, с изключение на бизнеса със специфични интереси в конкретни чужди страни. Насърчаването на езиковите компетенции на служителите – в областта на националния език, на английския език като лингва франка или на други езици, като цяло не е приоритет. Многоезичието не е на челна позиция в дневния ред на португалските предприятия, които са попълнили въпросника.

Основни заключения

Португалия се очертава като страна, която е наясно със статута на националния си език като петия най-говорим език на планетата, като същевременно отчита важността на (бизнес) английския за ролята на Португалия в глобализирания свят. Португалия насърчава регионалния мирандийски език, на който говори до 0,1 процент от населението на страната, също така дава и конституционна защита на португалския жестомимичен език (LGP). Предлага се обучение на португалски и на английски език, а след началното образование – и на втори чужд език. Медиите имат положително влияние върху чуждоезиковите умения и нагласи в обществото, но при все това не се наблюдава подчертана тенденция към подобряване на езиковите компетенции на персонала в сферите на обществените услуги и бизнеса.

Обещаващи инициативи и пилотни проекти

Забележителен принос за повишаването на осведомеността на езиковите малцинства внася проектът Езиково многообразие в португалските училища (2003–2007), финансиран от Фондация Gulbenkian и проведен от Instituto de Linguística Teórica e Computacional (ILTEC) в сътрудничество с различни училища. Резултатите включват не само реализацията на (все още протичащо) двуезично образование в избрани училища, но също така и разработването на материали и препоръки към Министерството на образованието, както и разнообразни публикации (вж. Mateus et al., 2008).

Британски съвет работи в партньорство с Министерството на образованието по четиригодишен пилотен проект (2011–2015) за въвеждане на двуезичното обучение от първи клас в осем държавни начални училища от цялата страна. Около пет часа седмично са отделени за английски език, като Британски съвет осигурява обучение и подкрепа.

В допълнение, положени са усилия за насърчаване на многоезичието в международния бизнес, например чрез проекта Три езикови пространства (<http://www.3el.org/>), който засяга френско-, испано- и португалско говорещите райони по света), като е наблегнато на взаиморазбираемостта на романските езици.

Проектите REFLECT (2000–2002), PROTOCOL (2002–2004) и ECLAT (2006–2008; уебсайтът <http://www.eclatproject.eu/> още е активен) създават одитна схема за езика и културата за експортно ориентирани малки и средни предприятия, като осигуряват реални данни за нуждите на бизнеса и тенденциите в областта на езиковите и културните умения, а също така насърчават и развитието на езиковото планиране (Salomão, 2011).

Източници

Litwinoff, Raja (1992). Projecto piloto de educação bilingue e bicultural no ensino pré-primário e primário *Documentos do Encontro a Comunidade Africana em Portugal*. Lisbon: Colibri, 71–73.

Mateus, Maria Helena Mira et al. (2008). *Diversidade Linguística na Escola Portuguesa*. Lisbon: Fundação Gulbenkian.

Salomão, Ricardo (2011). *Comunicação e exportação*. Lisbon: Nova Vega.

15 РУМЪНИЯ

Александру Чернат, Анка Неделчу, Стефан Колибаба, Руксандра Попович

Контекст в страната

Румъния има население от 21 462 186 души, според доклада за последното преброяване на населението от 2002 г. (Национален статистически институт, 2010¹). Приблизително 2,8 милиона са напуснали страната с цел работа, като главни направления на емиграция са Италия и Испания (Sandu, 2010). В Румъния има 20 официално признати (или с официално политическо представителство) национални малцинства, представляващи над 11 процента от населението. Най-големи сред тях са унгарското (6,6 процента от населението) и ромското (2,5 процента от населението) малцинства, според преброяването от 2002 г. Унгарците са локализирани главно в централната и западната части на страната и имат значително политическо и масмедийно представителство. Унгарският език се използва широко в сферата на образованието, местната администрация и съдебната система, където унгарците представляват над 20 процента от местното население. Ромското малцинство е все още слабо представено във властовите позиции. Ромският език също е слабо представен в средствата за масова информация и образованието. Около 11 процента от пред-университетските образователни институции в Румъния използват малцинствен език като средство за обучение в поне една своя секция; в 90 процента от случаите това е унгарският език.²

Имиграцията е разрастващо се явление, включващо приблизително 57 211 граждани на трети страни, като при това трите основни групи са от Република Молдова (28 процента), Турция (17 процента) и Китай (14 процента)³ (Европейска комисия. Статистическа служба на Европейските общности, 2010, стр. 194). Тази статистика не включва граждани на Европейския съюз. Оценката на Евростат за 2008–2060 за Румъния констатира имиграционен ръст от 18,4 на 1000 жители (Alexe & Răunescu, 2010, 22).

Статистическите данни за размера и структурата на населението ще бъдат актуализирани през 2012 г., когато окончателните резултати от преброяването през 2011 г. бъдат обявени публично.

Езици в официалните документи и бази данни

Проблемите, свързани с националния език и известен брой регионални/малцинствени езици, се разглеждат от езиковото законодателство и/или от документите за езиковата политика. Изучаването и преподаването на националния език зад граница на деца и/или възрастни с румънски произход са (съ)финансирани в 18 страни в Европа и света. Европейската харта за регионалните или малцинствените езици е ратифицирана от Румъния. Следните 20 регионални/малцинствени езика са признати в Хартата: албански, арменски, български, чешки, хърватски, немски, гръцки, унгарски, италиански, македонски, полски, ромски, руски, русински, сръбски, словашки, татарски, турски, украински и идиш. Има официални разпоредби на национално или регионално ниво, подкрепени от Хартата, за 15 от тези езици, т.е. няма за албански, арменски, македонски, русински и идиш.

В Румъния съществуват официални механизми за събиране на данни за езиковото многообразие на национално ниво, които се изразяват в периодично актуализиране на данните от преброяването на населението. При тези механизми за събиране на данни е обърнато внимание на националния, Р/М и имигрантските езици въз основа на въпрос за родния език.

През 1995 г. Румъния подписа Рамковата конвенция на Съвета на Европа за защита на националните малцинства, а през 2007 г. беше ратифицирана Европейската харта за регионалните или малцинствените езици. Румънският език е официалният език, като има още десет малцинствени езика, които са под обща защита: албански, арменски, гръцки, италиански, македонски, полски, ромски, русински, татарски и идиш, както и десет езика с повишена защита: български, чешки, хърватски, немски, унгарски, руски, сръбски, словашки, турски и украински.

Въпреки че теми, свързани с тези езици, се появяват понякога в масмедийните данни по отношение на тях са все още оскъдни. На национално ниво информация може да бъде намерена само в Националните статистически данни от преброяването на населението, като се зададе въпрос, отнасящ се за майчиния език. В допълнение, Румъния е включена в проучване на Евробарометър 63.4

¹ <https://statistici.insse.ro>

² 2002 Census

³ <http://ori.mai.gov.ro/api/media/userfiles/Proiecte--Strategii/Instructiuni IF 1101 10012012>

от 2005 г. (европейци и езици), където анкетираните са питани за техния майчин език, за други езици, които знаят, и за нивото на езиковата им компетентност. Данни за

използването на езиците на малцинствата в образованието могат да бъдат получени и от Националния статистически институт и Министерството на образованието.¹

¹ <https://statistici.insse.ro>

НЕ=национален език
ЧЕ=чужд език
Р/МЕ=регионални или малцинствени езици
ИЕ=имигрантски езици

Езици в предучилищното образование (не се предлагат ЧЕ и ИЕ)

	Целеви групи	Продължителност	Изисквания за минимален размер на групата	Дни седмично	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	само за които е майчин	≥2 години	няма	>1 ден	по конкретни предмети	по конкретни предмети	пълно
Подкрепа по НЕ	всички	≥2 години	няма	0.5–1 ден	по конкретни предмети	по конкретни предмети	пълно

Езици предлагани в предучилищното образование

Р/МЕ	български, хърватски, чешки, немски, гръцки, унгарски, полски, сръбски, словашки, турски, украински
------	---

Чуждите езици в предучилищното образование не са задължителни. Въпреки това повечето детски градини включват чужд език в учебната си програма. Фактът, че има една задължителна година в предучилищно детско заведение, гарантира, че повечето от децата се запознават с един чужд език преди започване на началното си образование. Също така заслужава внимание фактът, че според закона всички деца от признатите малцинствени общности имат право на образование на собствения си език. Макар че това е важен положителен аспект, все още има различия в прилагането на този закон в рамките на различните малцинствени групи.

Миграционната историята на страната, в която ръстът на емиграцията е по-висок от този на имиграцията, е една от основните причини за липсата на сериозно образователно предложение за имигрантите. Най-значителната имигрантска група идва от Република Молдова, но в този случай езиковото обучение не е проблем, тъй като молдовците и румънците са носители на един и същи език, както и на много сходна култура.

Езици в началното образование (не се предлагат ИЕ)

Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подкрепа по НЕ	последователен и конкретен	преди редовното обучение	само имигранти	национален стандарт

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИМУПЕ)	Начало на езиковото обучение	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички	последователен и конкретен	широко разпространено	от първата година	в учебните часове	няма	национален стандарт	национални или регионални норми	пълно
ЧЕ	всички	последователен и конкретен	в някои области	от средата на курса	в учебните часове	няма	училищен	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	пълно

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Мобилност
Р/МЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	не е приложимо
ЧЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	няма
Подкрепа по НЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	не е приложимо

Езици предлагани в началното образование:

Регионални/малцинствени езици	български, хърватски, немски, унгарски, италиански, полски, ромски, руски – липовски, сръбски, словашки, турски, украински
Чужди езици	английски, френски, немски, италиански, руски, испански: един от тези езици е задължителен

Подобна ситуация може да бъде открита и в началното образование. Тук един чужд език е задължителен, като училището решава кой да бъде той, макар че някои училища дават възможност на децата и техните родители да изберат какъв език да изучават. Освен това някои училища предоставят възможност за обучение, изцяло или частично, на малцинствени езици, най-вече на унгарски. В този случай всички предмети могат да бъдат изучавани на малцинствен език, с изключение на румънски език и литература. Все пак, няма разпоредби относно използването на имигрантските езици в началното училище.

Новият Закон за образованието дава по-голяма автономност на училищата и повишава конкуренцията между тях. Може да се очаква, че този процес ще повиши качеството на преподаване на чужди езици, тъй като то представлява важен фактор при избора на училище. Най-новите разпоредби, базирани на новия закон, също така ще насърчат училищата да предлагат изучаване на предметите ромски език и ромска култура, в случай че родителите го искат.

Езици в средното образование (не се предлагат ИЕ)

Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подкрепа по НЕ	последователен и конкретен	преди редовното обучение	няма	национален стандарт

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИИУПЕ)	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички	последователен и конкретен	широко застъпено	в учебните часове	>10	национален стандарт	национални или регионални норми	пълно
ЧЕ	всички	последователен и конкретен	в някои области	в учебните часове	>10	училищен	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	пълно

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Изисквано ниво на владееене на езика	Мобилност
Р/МЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	не е приложимо	не е приложимо
ЧЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	няма
Подкрепа по НЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	национални или училищни норми	не е приложимо

Езици в средното образование:

Регионални/малцинствени езици	български, хърватски, унгарски, италиански, полски, ромски, руски – липовски, сръбски, словашки, турски, украински
Чужди езици	английски, френски, немски, италиански, португалски, руски, испански: два от тези езици са задължителни в зависимост от това какво предлага училището

Средното образование има характеристики, сходни с тези на началното. В повечето случаи учениците продължават изучаването на чуждия език, започнато в началното училище. Освен това те започват изучаването и на втори чужд език през първата година на средното си образование. На национално ниво, има училища с интензивни програми за изучаване на чужди езици, а също и специализирани гимназии, където преподаването се извършва на един конкретен чужд език, например английски, немски, френски, италиански и испански.

Образование на малцинствен език на ниво средно училище се практикува в отделни региони на страната. Основният малцинствен език, за който има подготвени институции и персонал, е унгарският, следван от немски, украински, сръбски и словашки езици. На учениците е предоставена възможността да положат своите национални матуритетни изпити на малцинствен език, като към изпитите е приложен и адаптиран тест за румънски език.

Езици в продължаващото и висшето образование (не се предлагат ИЕ езици)

Продължаващо образование (в три учебни заведения)

		Обхват на езиковите програми	Учебен план	Ниво, което трябва да бъде постигнато	Наличие на държавно финансиране
P/ME	Институция А				
	Институция В				
	Институция С	голямо разнообразие	последователен и конкретен	не е приложимо	пълно
ЧЕ	Институция А	голямо разнообразие	последователен и конкретен	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	пълно
	Институция В	голямо разнообразие	последователен и конкретен	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	пълно
	Институция С	голямо разнообразие	последователен и конкретен	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	пълно

Висше образование (в три университета)

	Език/езици, на които се води обучението	Език на уебсайта	Целеви групи за допълнителна подкрепа на националния език	Ниво, което трябва да бъде постигнато в обучението по чужд език	Набиране на чуждестранни студенти	Мобилност на студентите по езици	Мобилност на студентите от други специалности
Университет А	национален, чужд и P/M	национален и чужд	всички	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	само международни	по желание	не се предлага
Университет В	национален и чужд	национален и чужд	всички	национално или институционално	само международни	по желание	не се предлага
Университет С	национален, чужд и P/M	национален, чужд и P/M	всички	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	само международни	по желание	не се предлага

В професионалното обучение езиковият профил е по-умерено застъпен откъм национално и чуждоезиково представителство и има само няколко унгарски и ромски курса, предлагани в Клуж. Въпреки това унгарският и немският, като основни малцинствени езици, са добре представени на ниво висше образование в регионите, където малцинственото население е значително на брой. Националният и чуждите езици са силно представени. Тук на първо място идват английският и френският със специализирани секции за чужди езици или дори със следдипломни нива, като магистърски или докторски програми, преподавани частично или изцяло на тези езици.

Последните проучвания откриват все повече и повече инвестиции в курсове, преподавани на чужди езици, предимно английски и френски, като някои университети поддържат също така и катедри за унгарски и немски. Ромският и други национални малцинствени езици също са изучавани в няколко езикови/педагогически висши образователни структури, които подготвят бъдещи учители да преподават (на) тези езици. Тук отново няма разпоредба за имигрантските езици.

Езици в аудиовизуалните медии и пресата

Телевизионни продукции на езици, различни от националния	Филми по кината на езици, различни от националния	Програми на Р/М езици извън съответния регион	Жестомимичен превод по телевизията
субтитрирани	субтитрирани	редовно в Букурещ никога в Яши винаги в Клуж	понякога в Букурещ никога в Яши и Клуж

По традиция медиите в Румъния са на официалния език и на малцинствени езици. Повечето филми и чуждестранни телевизионни програми са със субтитри, докато останалата част от предаванията са на официалния език. Има известно пространство за унгарски и немски програми в обществените национални телевизионни канали и няколко специализирани местни телевизионни програми, които са изцяло на тези малцинствени езици. Телевизионни канали на унгарски, немски, сръбски и други малцинствени езици са широко достъпни чрез кабелните оператори. Сравнително отскоро се въведе дублиране на анимационните филми, а езикът на някои програми може да бъде променен по избор на зрителя.

Вестниците са предимно на румънски език. В някои книжарници и магазини са достъпни международни вестници на английски, френски или немски езици. В централната и западната части на страната има унгарски и германски вестници и списания. Онлайн медиите са достъпни на официален и малцинствени езици, както и на някои имигрантски езици като арабски и китайски.

Езици в обществените сфери и услуги

Институционализирани езикови стратегии на ниво градска администрация

Брой езици	Наличие на уеб страница	Външни или вътрешни преводачи	Чуждоезикови компетенции в длъжностните характеристики на персонала	Набиране на хора, владеещи чужди езици в подкрепа на корпоративните цели	Предлагане на обучение по езици на служителите	Редовна актуализация на Аосието на езиковите умения на служителите
>4		Клуж	Клуж	Букурещ Яши Клуж		
3–4	Клуж				Клуж	
1–2	Букурещ Яши	Букурещ Яши	Яши		Букурещ	

Средства за комуникация

Средства за устна комуникация	Средства за писмена комуникация
Юридически услуги	Туристически услуги
Услуги за имигранти и интегрирането им	Услуги за имигранти и интегрирането им
Туристически услуги	Политически дебат и процеси за вземане на решения на ниво Общински съвет
= Транспортни услуги	Спешни услуги Транспортни услуги
= Социални услуги	

Някои обществени институции предоставят информация на няколко езика, например уеб сайтовете са достъпни на английски или френски език, както и на официалния език. Унгарският език също се използва в централната и западната части на страната, било то чрез онлайн материали или за някои от обществените услуги. Използването на малцинствен език е свързано със структурата на населението. В райони, където определено малцинство представлява най-малко 20 процента от местното население, публичната администрация и институциите на обществените услуги трябва да гарантират, че е осигурена комуникация на езика на малцинството, както е предвидено в Конституцията и в съответствие с международните договори, към които Румъния се е присъединила.

Инвестирането в езикови умения в сферата на обществените институции не е последователно. Въпреки това някои институции, изглежда, са се адаптирали към местната ситуация. В райони с големи малцинствени групи услугите се извършват от персонал, който обикновено може да говори съответния малцинствен език. В случая с ромското малцинство се наемат посредници, които да помогнат в комуникацията между етническите групи.

Езици в бизнеса (24 компании)

		ОБЩИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ							
		Наличие на езикова стратегия	Изискване за езикови умения при набиране на кадри	Осигуряване на международна мобилност	Използване на външни преводачи	Водене на досиета за езиковите умения на персонала	Използване на мрежи за езиково обучение	Използване на ЕС/програми на ЕС/финансиране	Информираност за програмите на ЕС/възможности за финансиране
широко използвани		3	17	4	3	0	0	0	0

		ВЪТРЕШНИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ						ВЪНШНИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ			
		Партньорства с образователния сектор за изучаване на езици	Схеми за стимулиране или повишение въз основа на езиковите умения	Осигуряване на езиково обучение	Използване на Общата европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	Езици използвани за вътрешни работни документи/интранет	Езици на софтуера/уеб програми	Езици използвани за годишни/стопански отчети	Езици използвани в маркетинга	Езици използвани за брандиране/идентичност	Езици използвани за уеб сайт
НЕ	широко използвани	1	0	1	0	22	17	19	19	20	23
БЕ	широко използвани	2	3	3	0	9	15	8	9	14	18
Други	широко използвани	0	0	0	0	3	3	1	1	3	6

Проучванията в областта на бизнеса показват среден, до нисък, езиков профил. Дори работодатели с езикова стратегия и практика много малко инвестират в езиковите умения на служителите си. В повечето случаи остава впечатлението, че уменията са придобити преди постъпване на работа. Официалният език и английският се очертават като основните използвани езици, следвани от френски и немски.

Препоръчват се политики, които да изтъкват значението на езиците и на необходимостта от частна инвестиция в тези умения, за да се увеличат многоезичните практики в бизнеса.

Основни заключения

Румъния представя ситуация, в която социалното развитие на националния, малцинствените и чуждите езици изглежда добре подкрепено, особено в системата на образованието. Картината на проучения бизнес тук показва адекватно използване на чужди езици, но без да се инвестира значително в езиковите умения за служителите.

Малцинствените езици се поддържат законово както чрез Европейската харта за регионалните или малцинствените езици, така и чрез новия Закон за образованието. Но тази реалност не води непременно до еднакви резултати за всички малцинства. Докато някои малцинствени езици, например унгарският, са представени в образователни и културни дейности, други, като ромския, не са. Въпреки, че са направени инвестиции, за да се подпомогне достъпът на ромите до администрацията, училищата и други обществени услуги чрез посредници, има още много да се направи, за да се осигурят реални възможности за използване на ромския език в образованието и публичното пространство. Въпреки че тези потребности са известни и въпреки че са направени юридически изявления по отношение на ромския език и култура (Уведомление на Министерство на образованието 29323/20.04.2004 г.), все още са необходими повече практически мерки.

Друг аспект, който се нуждае от спешно внимание, е имигрантското население и свързаните с него езикови проблеми, като например достъпът до образование. Дългосрочната имиграция най-вероятно ще се увеличава и е необходимо да се обсъждат и прилагат политики, които да отговарят на нуждите на имигрантите. Друг момент в подобрението на ситуацията би могло да бъде предлагането от страна на университетите на обучение на румънски като чужд език. Това би било полезно за чуждестранните студенти, които искат да учат в Румъния. Развитието на езиковите умения сред работещите в държавните институции и подобряването на комуникационните стратегии, особено разпространението на информация на повече езици, би било от голямо икономическо и социално значение както за имигрантското население, така и за чуждестранните предприемачи.

Обещаващи инициативи и пилотни проекти

Езиковата картина на днешна Румъния е разнообразна и в нея се наблюдава нарастваща тенденция за признаване и подпомагане на езиковото разнообразие като обществен ресурс и ценност. Някои от благоприятстващите инициативи в тази област са описани накратко по-долу.

На правителствено ниво пример за това е проучването на Департамента за междуетнически отношения върху “Многоезичието и езиците на малцинствата в Румъния”¹, разработено съвместно с Румънската академия. Заслужават да бъдат отбелязани и програмите на Румънската имиграционна служба или Румънския институт за изследване на националните малцинства от Клуж-

Напока (например проектът “Двуезична форма”). Важни са и най-новите опции за политики и проекти на Румънското министерство на образованието. Например новият Закон за образованието, обнародван през януари 2011 г., и новият проект за учебна програма подчертават значението на развитието на комуникативната компетентност на учащите на няколко езика.

Неотдавнашната инициатива на Националната асоциация за програмите на общностите, на Представителството на Европейската комисия за Румъния и на Департамента за междуетнически отношения да организират събитието „МОЛтилингвизъм – гласове и цвят” (MALLtilingualism – Voices and Colour) в един търговски център в Букурещ е пример за новаторски начин за достигане до широка аудитория в неформална среда. Отбелязването на Европейския ден на езиците през 2011 г. от Румънския културен институт и Европейския съюз на националните културни институти (EUNIC) – Румъния в рамките на формата на културни дейности „суоп шоп” е част от същото усилие да бъде предадено посланието на културното разнообразие на обществеността.

Друг пример за сътрудничество между държавните органи и гражданското общество е проектът “Научете румънски”, проведен от Западния университет в Тимишоара, Межкултурния институт в Тимишоара и Румънското министерство на образованието. Заедно с проекта “Мигрант в Румъния”², финансиран от Европейския фонд за интеграция и изпълнен в партньорство от Межкултурния институт на Тимишоара и Асоциацията на жените бежанки в Румъния, гореспоменатата инициатива има за цел да подкрепи изучаването на румънски език на основно ниво.

Повишеното внимание към значението на многоезичието става видно от многобройните проекти, изследвания и научни дебати на университетско равнище, които напоследък биват организирани както от езиковите, така и от други факултети. Тези инициативи са в съответствие с предложението на Леонард Орбан, европейския комисар по многоезичието между 2007 и 2010 г., да се основат многоезични катедри в рамките на университетите.³ Пример за това е конференцията, организирана от факултета по социология и социална работа в университета „Бабеш-Бойй”, Клуж, под надслов “От имиграция към интеграция чрез многоезичие”⁴.

Източници

Alexe, I., B. Păunescu (ed.) (2011). *Studia asupra fenomenului imigrație în România*.

Integrarea străinilor în societatea românească. București: Fundația Soros

European Commission; Statistical Office of the European Communities. (2010). *Europe in figures – Eurostat yearbook 2010*. Luxembourg: European Commission.

Sandu, D. (2010). *Lumile sociale ale migrației*. Iași: Polirom.

¹ www.migrant.ro

² www.ziare.com/tv/ – interview, 23 November 2009

³ www.lumebuna.ro/2011/05/29/conferinta-%E2%80%9Cde-la-imigrare-la-integrare-prin-multilingvism%E2%80%9D/

¹ www.insse.ro, www.edu.ro, www.dri.gov.ro

16 УКРАЙНА

Любов Найденова

Контекст в страната

Считано от 1 октомври 2011 г., населението на Украйна е 45,7 милиона (според Държавната статистическа служба на Украйна). Според националното преброяване на населението през 2001 г. Украйна е била населявана от представители на повече от 130 националности и етнически групи, като украинците са наброявали 77,8% от цялото население. Най-голямата малцинствена група е била руската и е обхващала 8,3 милиона души (17,3 процента от населението на страната). Всички други големи етно-езикови малцинства заедно се пресмятат на по-малко от 2,4 милиона души (4,9 на сто от украинското население), като всяко от тях възлиза на по-малко от 300 000 души.¹

Съгласно Закона за езиците от 1989 г. и Конституцията от 1996 г. държавният език на страната е украинският. Най-разпространените езици в Украйна са украинският и руският. Украйна е регионално разделена на преобладаващо украинскоговорящ Запад и главно рускоговорящ Изток, докато в централните райони руският език доминира в големите градове, а украинският – в малките градове и селата. Най-населените – както големи, така и малки – градове са разположени в източната част на Украйна, което повлиява на доводите за избора на Лвов за триобщинския формат на изследванията – като най-голям сред градовете на украинскоговорящия Запад. Езиковата картина в Украйна се определя от факта, че руският, който не е държавен език, се използва от по-голямата част от населението, включително и от хора, принадлежащи към други малцинства. През 2001 г. 67,5 процента от украинските жители признават украинския за майчин език, докато 29,6 на сто определят като майчин език руския. Според последните социологически данни² комуникацията на украински намалява, докато комуникацията на руски език се увеличава.

Езиковите въпроси, отнасящи се до баланса между украинския и руския език, са в центъра на разгорещен обществен дебат. Разширеното използване на украинския означава неизбежно стесняване на онези полета, където руският се използва поради факта, че по-рано там е протичал дългосрочен процес на насилствено изместване на употребата на украинския език в полза на руския. Възобновяването на статута на украинския език официално се поддържа, но реалната позиция на руския в обществото си остава силна. Постигането на подходящ баланс между украинския и руския е задача от първостепенно значение за настоящите социални и политически процеси в Украйна.

Нивото на имиграцията в Украйна е доста високо, повече от 30 000 души идват в страната всяка година.¹ Имигрантите, които живеят в Украйна, се определят като малцинства, доколкото се отчита езиковият проблем. Най-често на новопристигналите имигранти се налага да научат украински (по-рядко) или руски (по-често), или да използват английски език

Езици в официалните документи и бази данни

Проблемите, свързани с националния език, чуждите езици и целия набор регионални/малцинствени езици, се разглеждат от езиковото законодателство и/или от документите за езиковата политика. Изучаването и преподаването на националния език зад граница на деца и/или възрастни с украински произход са (съ)финансирани в 15 страни в Европа и света. Европейската харта за регионалните или малцинствените езици е подписана и ратифицирана от Украйна. Следните 13 регионални/малцинствени езика са признати в Хартата: беларуски, български, кримско-татарски, гагаузки, немски, гръцки, унгарски, молдовски, полски, румънски, руски, словашки и идиш. Има официални разпоредби на национално или регионално образователно ниво, подкрепени от Хартата, за всички тези езици.

В Украйна съществуват официални механизми за събиране на данни за езиковото многообразие на национално ниво, които се изразяват в периодично актуализиране на данните от преброяването на населението и на анкетните данни. При тези механизми за събиране на данни е обърнато внимание на националния и на Р/М езиците въз основа на въпрос за майчиния език.

През 1996 г. Украйна подписа Европейската харта за регионалните или малцинствените езици, която влезе в сила на 1 януари 2003 г. Основният орган, който отговаря за въпросите на малцинствата, е Държавната комисия за националностите и религиите.

Според информацията, предоставена от правителството, въпросът за езика подлежи на официален контрол в Украйна. Украйна представи първия си периодичен доклад за прилагането на Хартата пред Генералния секретар на Съвета на Европа на 1 август 2007 г. Заключенията на доклада бяха приети от Комитета на експертите на 27 ноември 2008 г., а съответните препоръки бяха одобрени на 7 юли 2010 г.³

Езиковите въпроси са систематично изследвани от научни институции и резултатите от социологическите и социолингвистичните изследвания са публикувани в печатни и електронни средства за масова информация и са широко достъпни.

НЕ=национален език
ЧЕ=чужд език
Р/МЕ=регионален/малцинствен език
ИЕ=имигрантски езици

Езици в предучилищното образование (не се предлагат ИЕ)

	Целеви групи	Продължителност	Изисквания за минимален размер на групата	Дни седмично	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	няма	≥2 години	>10	>1 ден	по конкретни предмети	по конкретни предмети	пълно
ЧЕ	няма	≥2 години	>10	<0.5 ден	по конкретни предмети	общо	частично
Подкрепа по НЕ	всички	≥2 години	няма	>1 ден	обща	общо	пълно

Езици предлагани в предучилищното образование

Р/МЕ	кримско-татарски, немски, унгарски, молдовски, полски, румънски, руски
ЧЕ	английски, френски, немски, испански: един от тези езици е задължителен

Украинската образователна система се състои от около 15 000 предучилищни заведения и 21 000 училища, където 84,6 процента от децата се обучават на украински език, 14,8 процента се обучават на руски, а в области, гъсто населени с представители на други националности, на около 6 500 деца се преподава на унгарски, молдовски, румънски, кримско-татарски и други езици. Предучилищно образование на беларуски, гагаузки и гръцки не е осигурено. Властите трябва да провеждат повече консултации с говорителите на тези езици с оглед на по-добрата оценка на необходимостта от обучение на децата на езиците на техните малцинства и за да се осигури подготовката на преподавателския състав, както и набавянето на образователни материали.

Езици в началното образование (не се предлагат ИЕ)

Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подкрепа по ИЕ	последователен и конкретен	няма	няма	училищно

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИИУПЕ)	Начало на езиковото обучение	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички	последователен и конкретен	широко използван	от първата година	в учебните часове	няма	училищен стандарт	национални или регионални норми	пълно
ЧЕ	всички	последователен и конкретен	ограничено	от средата на курса	отчасти в учебните часове	няма	училищен стандарт	национални или училищни норми	пълно

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Мобилност
Подкрепа по ИЕ	общо преподаващи учители	обща	общо	
Р/МЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	
ЧЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	неформална финансова подкрепа

Езици предлагани в началното образование:

Р/МЕ	белоруски, български, кримско-татарски, гагаузки, немски, гръцки, иврит, унгарски, молдовски, полски, румънски, руски, словашки.
ЧЕ	Задължително: 1–2 езика от английски, френски, немски или испански, в зависимост от училището По желание: арменски, чешки, корейски, турски, виетнамски: като допълнително избираем език извън учебните часове

В миналото чуждите езици са били преподавани от пети клас, но от 2002 г. чуждоезиковото обучение започва от втори клас. Сега се взе решение от 2012 г. един чужд език да бъде задължително преподаван в началното училище от първи клас. От 1996 г. до 2006 г. броят на учителите по чужди езици в началните училища е нараснал почти шест пъти.

Езици в средното образование (не се предлагат ИЕ)

Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подкрепа по ИЕ	последователен и конкретен	няма	всички	училищен стандарт

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИИУПЕ)	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички	последователен и конкретен	широко използван	в учебните часове	няма	училищен стандарт	национални или регионални норми	пълно
ЧЕ	всички	последователен и конкретен	няма	в учебните часове	няма	училищен стандарт	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиките (CEFR)	пълно

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Изисквано ниво на владееене на езика	Мобилност
Подкрепа по ИЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	национални или училищни норми	не е приложимо
Р/МЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	не е приложимо	не е приложимо
ЧЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	национални или регионални норми	известна финансова подкрепа

Езици в средното образование:

Р/МЕ	руски, унгарски, румънски, молдовски, кримско-татарски, полски, немски, словашки, белоруски, български, гагаузки, гръцки, иврит,
ЧЕ	английски, френски, немски, испански: в зависимост от училището, един или два от тези езици е задължителен корейски, турски, арменски, чешки, виетнамски: по желание, като извънкласна дейност

Като цяло, има 3,1 милиона деца в среднообразователните училища. Има 16 чужди езика, достъпни за изучаване, един или два от които са избрани в задължителното обучение. Повече от 90 процента от училищата правят своя избор в полза на английския. През последните няколко години броят на учителите по английски език е нараснал с повече от 1/3 (2008 в сравнение с 1996 г.).

Езикът на преподаване в средните училища се определя от родителите и в повечето случаи те имат възможност за избор. Обучението в средните училища, които използват малцинствени езици, е добре осигурено в сравнение с другите нива на образование. Перспективите за по-нататъшно развитие създават условия за обучение на деца в средните училища с използване на караимски, кримчакски и ромски език.

Езици в продължаващото и висшето образование

Продължаващо образование (в три учебни заведения) (не се предлагат Р/МЕ и ИЕ езици)

		Обхват на езиковите програми	Учебен план	Ниво, което трябва да бъде постигнато	Наличие на държавно финансиране
ЧЕ	Институция А	ограничено	последователен и конкретен	национално	пълно
	Институция В	ограничено	общ	национално	пълно
	Институция С	ограничено	последователен и конкретен	няма	пълно

Висше образование (в три университета)

	Език/езици, на които се води обучението	Език на уебсайта	Целеви групи за допълнителна подкрепа на националния език	Ниво, което трябва да бъде постигнато в обучението по чужд език	Набиране на чуждестранни студенти	Мобилност на студентите по езици	Мобилност на студентите от други специалности
Университет А	национален и чужд	национален, чужд, Р/МЕ	всички	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	международни и имигранти	по желание	по желание
Университет В	национален, чужд, Р/МЕ	национален и чужд	всички	национални или регионални норми	международни и имигранти	по желание	по желание
Университет С	само национален	национален и чужд	всички	национални или регионални норми	само международни	по желание	по желание

Професионалното обучение в Украйна е предвидено в 919 държавни учебни заведения, които използват най-вече украински език. 39 образователни заведения предлагат на своите възпитаници обучение на руски език (в 123 заведения предметите частично се преподават на руски), има само едно учебно заведение, в което предметите се преподават на унгарски език. В университетите чуждите езици, така както и езиците на малцинствата, най-често се преподават като отделни предмети.

Езици в аудиовизуалните медии и пресата

	Телевизионни продукции на езици, различни от националния	Филми по кината на езици, различни от националния	Програми на Р/М езици извън съответния регион	Жестомимичен превод по телевизията
Киев	понякога дублирани	дублирани	никога	понякога
Харков	субтитрирани	дублирани	редовно	понякога
Лвов	понякога дублирани	понякога дублирани	понякога	понякога

Според Службата за обществените дела на Министерството на правосъдието през 2007 г. сред националните печатни издания има регистрирани 4 390 печатни периодични издания само на украински език, 2 495 публикации на руски и 35 публикации на английски език. Има 4 389 регистрирани публикации със смесена форма: по-голямата част от тях са на руски и други езици, 13 са на кримско-татарски и други езици, осем са на български и други езици, десет са на полски и други езици, пет са на румънски и други езици, 324 са на английски и други езици, 28 са на немски и други езици, осем са на френски и други езици, две са на китайски и други езици, четири са на беларуски и други езици. Трите града, избрани за научни изследвания, не предоставят голям брой публикации на малцинствени езици, с изключение на руския, затова индексът не показва в пълнота картината на езиковото многообразие в Украйна.

Езиковата ситуация в масмедията се характеризира с две особености. Първата е свързана с взаимоотношението между използването на украински и руски там, където има значително господство на руския език, особено що се отнася до разпространението на вестници и списания, до езика на телевизионните програми в най-гледаното време и до плейлистите на FM радио станциите. Втората особеност е очевидно лошото посрещане на езиковите потребности на другите малцинствени групи от населението. Така телевизионните и радио предаванията на малцинствени езици (с изключение на руския) се предоставя само в пет от 26-те области на Украйна. Все още съществува широко разпространеното мнение, завещано от съветските времена, че групите, говорещи други езици, могат да задоволят потребностите си единствено като придобият достъп до рускоезичното медийно пространство.

Езици в обществените сфери и услуги

Институционализирани езикови стратегии на ниво градска администрация

Брой езици	Наличие на уеб страница	Използване на преводачи	Чуждоезикови компетенции в алжностните характеристики	Набиране на хора, владеещи чужди езици	Предлагане на обучение по езици	Досие на езиковите умения на служителите
>4						
3–4		Киев Харков Лвов		Харков		Киев
1–2			Киев Лвов	Лвов	Киев Харков Лвов	Харков

Средства за комуникация

Средства за устна комуникация	Средства за писмена комуникация
Услуги за имигранти и интегрирането им Транспорт Туризм Здраве Театър	Услуги за имигранти и интегрирането им Туризм Здраве Транспорт = Образование = Спешни услуги = Социални услуги = Юридически услуги = Театър

В областта на правото се използва главно държавният език. От малцинствените езици използван е руският, особено в Източна Украйна. Има малко информация относно използването на превод на други езици, ако лицето не говори нито украински, нито руски. Официални документи на местно ниво се публикуват на украински и на руски език, като се предоставя възможност за устна комуникация на други езици в държавните и обществените органи на ниво селски съвети в областите с малцинствените селища. Използването на националния език от представителите на етническите малцинства (с изключение на руското) в комуникацията с държавните власти е напълно осигурено за тези области, в които съответната етническа група представлява мнозинство или значителна част от населението и има представителство в правителство. В останалите случаи такива езикови изисквания се посрещат рядко, ако изобщо има такава възможност. Подготовката за Евро 2012 в Украйна насърчава въвеждането на английски език на обществените места и сферата на услугите и благоприятства развитието на агенции, предоставящи услуги на туристи, които говорят други езици.

Езици в бизнеса (24 компании)

	ОБЩИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ							
	Наличие на езикова стратегия	Изискване за езикови умения при набиране на кадри	Осигуряване на международна мобилност	Използване на външни преводачи	Водене на досиета за езиковите умения на персонала	Използване на мрежи за езиково обучение	Използване на програми на ЕС/ финансиране	Информираност за програмите на ЕС/ възможности за финансиране
широко използвани	8	13	6	6	0	2	0	0

		ВЪТРЕШНИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ						ВЪНШНИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ			
		Партньорства с образователния сектор за изучаване на езици	Схеми за стимулиране или повишение въз основа на езиковите умения	Осигуряване на езиково обучение	Използване на Общата европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	Езици използвани за вътрешни работни документи/ интранет	Езици на софтуера/уеб програми	Езици използвани за годишни/ стопански отчети	Езици използвани в маркетинга	Езици използвани за брандиране/ идентичност	Езици използвани за уеб сайт
НЕ	широко използвани	1	0	1	0	23	22	23	22	23	20
БЕ	широко използвани	2	0	6	1	9	15	11	5	11	12
Други езици	широко използвани	0	1	0	1	10	12	6	7	11	15

Информацията за езиковото многообразие в търговския свят е най-малко достъпната. В правилниците на предприятията няма разпоредби, които да изключват или ограничават използването на регионалните езици или на езиците на малцинствата, поне не сред хората, използващи същия език.

Основни заключения

Сега съществуващото в Украйна съотношение на езиците е, от една страна, продължение на процеса на цялостната русификация, а от друга страна, то е отражение на желанието на украинския народ за национално и политическо самосъзнание. Следователно използването на украински и на руски език, което се е превърнало в предмет на разгорещен обществен и политически дебат, си остава централният проблем в езиковото развитие. Противоречието между необходимостта от установяването на украинския и съхраняването на употребата на руския език трябва да бъде стратегически разрешено и законово регламентирано.⁴ Това се отнася по-специално за области като средствата за масова информация, образованието и обществения живот. Развитието на другите малцинствени езици (с изключение на руския) изисква както държавна подкрепа, така и нарастване на съзнателния стремеж на етническите групи да съхраняват и развиват своя национален език, а по такъв начин и да изискват възможността да упражняват правата си в пълна степен в рамките на украинските закони. В момента езиците на имигрантите са най-малко защитени в Украйна и е необходимо повишено внимание от страна на държавните органи и обществените организации, както и по-широкото им признаване в обществото.

Важните инициативи за международните отношения и културното развитие на украинските малцинства включват следното: културни и образователни събития, насочени към формиране на толерантност, към изграждане на уважение към културата, историята, обичаите и традициите на представителите на различните националности; държавна финансова подкрепа за вестниците, публикувани на езиците на малцинствата, и за подпомагането на културните центрове; туристически маршрути до областите, гъсто населени от малцинствени групи, с цел да се разшири представата за етническата, културната и езиковата идентичност.

Източници

1. Публикации на статистически справочници от Държавната статистическа служба на Украйна [<http://www.ukrstat.gov.ua/>].
2. Езиковата политика и езиковата ситуация в Украйна: анализ и препоръки/Ред. Дж. Бестерс-Дилгер (J. Besters-Dilger). – 2. издание. – Издателство “Киево-Могилянска академия”, 2008 – с. 363. – INTAS Проект “Езикова политика в Украйна: антропологични, езикови и по-нататъшни перспективи” (2006-2008).
3. Прилагане на Хартата в Украйна. Първи етап от наблюдението: Доклад от Комитета на експертите за прилагането на Хартата от страна на Украйна. Препоръка от Комитета на министрите на Съвета на Европа по отношение на прилагането на Хартата от страна на Украйна/. ECRML 2010 г. (6). – Страсбург, 7 юли 2010.
4. Лични и междуличностни предпоставки за повишаването на статуса на комуникацията на украински език сред учащите (В. О. Васютинский, К. М. Калачникова, Д. В. Позняк, Г. В. Циганенко, В. В. Чорний) (V.O. Vasiutynskyi, K.M. Kalachnikova, D.V. Pozniak, G.V. Tsyganenko, V.V. Chorny) – К., 2010.

17 УНГАРИЯ

Чила Барта

Контекст в страната

Унгария е с население от 9 960 000 души.¹ В страната има 13 официално признати малцинства,² делът на които е почти 3 процента от общия брой на населението според данни от преброяването през 2001 г. и около 8–10 процента според последните оценки.³

Най-голямото малцинство е това на ромите, които съставляват около 6–10 процента от цялото население на страната и 60 процента от малцинственото население. Те са слабо представени във властта и имат значително по-нисък социално-икономически статус в сравнение с другите малцинства.

Имиграцията е разрастващо се явление; 206 909 са гражданите от трети страни, което прави около 2 процента от населението. Това е доста малък брой в сравнение с имиграционните данни на други европейски държави. Броят и делът на хората, принадлежащи към най-значимите имигрантски групи, са както следва: румънци (76 878, 37%), германци (20 232, 9%), сърби (16 301, 9%), украинци (16 537, 9%), китайци (11 829, 6%) и словаци (3%).⁴

Езици в официалните документи и бази данни

Проблемите, свързани с националния език, чуждите езици и регионалните/малцинствените езици, се разглеждат от езиковото законодателство и/или от документите за езиковата политика. Изучаването и преподаването на унгарски език зад граница на деца и/или възрастни с унгарски произход са (съ)финансирани в Австрия. Европейската харта за регионалните или малцинствените езици е подписана и ратифицирана от Унгария. В Хартата са признати следните осем Р/М езика: хърватски, немски, ромски, румънски, сръбски, словашки, словенски и баяш. Съществува официална разпоредба за образованието на национално или регионално ниво, подкрепена от Хартата, за тези девет езика. Отделно от Р/М езиците, признати в Хартата, с официални държавни документи са насърчени следните регионални/малцинствени езици: арменски, български, гръцки, полски, русински и украински.

¹ <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/gyor/nep/nep21111.pdf>

² И едно законово признато езиково малцинство – „Глухите хора”.

³ Edit H. Kontra – Csilla Bartha (2010): Foreign language education in Hungary: Concerns and controversies. In: Sociolinguistica 24/2010. pp. 61–84, p. 74.

⁴ <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/stattukor/nemzvand/nemzvand09.pdf>

В Унгария съществуват официални механизми за събиране на данни за езиковото многообразие на национално ниво, които се изразяват в периодично актуализиране на данните от преброяването на населението.

При тези механизми за събиране на данни към националния и регионалните/малцинствените езици се подхожда въз основа на родния език и въпрос за майчиния език, плюс въпрос за нивото на владеене на езика, който включва информация за това дали той се говори/разбира/чете/пише.

От 1 януари 2012 г. правната рамка за езиковото многообразие и многоезичието в Унгария е променена. В нашето есе за страната обаче ние ще анализираме езиковата ситуация въз основа на действащото законодателство по време на попълването на въпросника „Европейско езиково богатство”.

Бившата унгарска конституция не съдържа никакви изрични разпоредби за официалния език на страната. Член 68 посочва, че “Република Унгария трябва да предостави защита на националните и етническите малцинства и да осигури тяхното колективно участие в обществените дела, насърчаването на техните култури, използването на техните родни езици, образованието им на роден език и употребата на родните им имена”.¹

Закон LXXVII от 1993 г. за правата на националните и етническите малцинства² признава 13 малцинствени езика: арменски, български, хърватски, немски, гръцки, цигански (ромски и бояш), полски, румънски, русински, сръбски, словашки, словенски и украински. В допълнение към този закон, днешното малцинствено-и чуждоезиково обучение се основава на Закона за общественото

¹ Новата унгарска конституция от 2011 г. (“Основният закон”) признава унгарския език за официален език на държавата. Тя се задължава да защитава унгарския език и унгарския жестомимичен език като част от унгарската култура. Член XXIX определя, че “всяка национална и етническа група, живееща на територията на Унгария, се смята за част, формираща държавата. Всеки унгарски гражданин, принадлежащ към дадена националност, има правото да отстоява и съхранява своята идентичност. Националните и етническите малцинства имат правото да използват собствените си езици, да носят родните си имена както индивидуално, така и колективно, да насърчават културата и образованието на собствените си езици.” Новата конституция изрично забранява дискриминацията въз основа както на националния произход, така и на езика.

² Унгарското терминологично разграничение между “национално малцинство” и “етническо малцинство” се основава преди всичко на това дали дадено малцинство има “родна страна”, или не. Ромите нямат родна страна, следователно те се смятат за етническо малцинство. По силата на Закон CLXXIX от 2011 г. за правата на националностите, който влезе в сила на 1 януари 2012 г., “националност” е новият термин, използван на мястото на “национални и етнически малцинства”.

образование от 1993 г., на правителствените разпоредби от 1995 г. за Националната учебна програма, на правителствените разпоредби от 1997 г. за изпитите за завършване на училище (матурите), както и на Закона за висшето образование от 2005 г.

Унгария ратифицира двата най-значими документа на Съвета на Европа – Европейската харта за регионалните или малцинствените езици (1992/1995/1998) и Рамковата конвенция за защита на националните малцинства (1995/1998 г.) – по отношение езиците на т. нар. „традиционни малцинства“: хърватско, немско, румънско, сръбско, словашко и словенско. Закон XLIII от 2008 г. включва и циганските езици (романи и бояш) в рамките на член 2 (2).

Закон CXXV от 2009 г. за унгарския жестомимичен език и използването на унгарския жестомимичен език се смята

за най-актуалния езиков закон в Европа, определящ общността на хората със слухови увреждания като езиково малцинство. Според него от 1 септември 2017 г. унгарското двуезично образование (УДО) ще бъде задължително за децата със слухови увреждания в училищата за хора със слухови увреждания, а в интегрираните училища то ще е по избор, дори ако е избрано от един-единствен родител на ученик.

Има три важни правни инструмента в областта на миграцията: Закон I от 2007 г. относно допускането и пребиваването на лица с право на свободно движение и пребиваване, Закон II от 2007 г. относно допускането и правото на пребиваване на граждани на трети страни и Закон LXXX за 2007 г. за предоставянето на убежище.

HE=национален език
ЧЕ=чужд език
Р/МЕ=регионален/малцинствен език
ИЕ=имигрантски езици

Езици в предучилищното образование (не се предлагат ЧЕ, ИЕ и допълнителна подкрепа по HE)

	Целеви групи	Продължителност	Изисквания за минимален размер на групата	Дни седмично	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички	≥2 години	5–10	>1 ден	по конкретни предмети	общо	пълно

Езици предлагани в предучилищното образование

Р/МЕ	български, хърватски, немски, гръцки, ромски/бояш, румънски, русински, сръбски, словашки, словенски
------	---

Съществува предучилищно образование (национално-малцинствени училища и специфични двуезични институции) за следните девет Р/М езика: български, хърватски, немски, румънски, русински, сръбски, словашки, словенски и ромски/бояш. Местните власти са длъжни да предоставят предучилищно образование на Р/М езици само в онези населени места, в които това се иска от родителите на най-малко осем ученика. Има 927 детски градини с програма за малцинствено образование (21 процента от всички детски градини). Повече от 40 000 деца (12,5 процента от всички деца в предучилищното образование) са записани в малцинствени детски градини, като над 21 000 деца посещават образователни заведения на ромското малцинство, а само 2,4 процента (около 500 деца) получават образование на ромски/бояш език.¹ В много случаи малцинствените програми (на всички нива на образователната система) функционират като прикрити форми на обучение по чужд език (ЧЕ), особено в случая с немския, където децата може въобще да нямат малцинствен произход; някои училища използват етикета на малцинственото образование, за да получат допълнителна финансова подкрепа.

Въпреки че предучилищното чуждоезиково обучение става все по-популярно в частните (платените) детски градини, в държавните институции то не е обичайна практика. Предучилищно образование по имигрантски езици не е въведено.

¹ Другите деца получават така нареченото образование по ромска култура, при което езикът на обучение е изцяло унгарски. Nemzeti és Etnikai Jogok Országgyűlési Biztosa, Jelentés a nemzeti és etnikai kisebbségi óvodai nevelés helyzetéről. Budapest, 2011, pp. 23–42. <http://www.kisebbségiombudsman.hu/data/files/205104474.pdf>

Езици в началното образование (не се предлагат ИЕ)

Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подкрепа по НЕ	последователен и конкретен	преди редовното обучение	само за имигранти	национален стандарт

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИИУПЕ)	Начало на езиковото обучение	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички	последователен и конкретен	ограничено	от първата година	отчасти в учебните часове	5–10	училищен стандарт	национални или регионални норми	пълно
ЧЕ	всички	последователен и конкретен	ограничено	от средата на курса	в учебните часове	>10	училищен стандарт	училищни норми	пълно

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Мобилност
Подкрепа по НЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	
Р/МЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	
ЧЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	неформална финансова подкрепа

Езици предлагани в началното образование:

Р/МЕ	български, хърватски, немски, гръцки, полски, ромски/бояш, румънски, русински, сръбски, словашки, словенски
ЧЕ	задължително: един език от английски, немски, френски, италиански и руски по избор: латински

Съществуват 608 институции с Р/М езикова образователна програма (26,5 процента от всички начални училища). Повече от 100 000 деца (14 процента от всички ученици в началните училища) са записани за Р/М езиково обучение. Арменската, украинската и полската общности нямат образование на малцинствен език в рамките на системата на общественото образование, а 92 процента от ромските деца изобщо не се обучават на ромски/бояш¹ Повече от половината ученици получават немско малцинствено образование, като положителните нагласи на родителите и техните решения са повлияни от възприетото мнение за международната конвертируемост на книжовния немски език.

Един чужд език е задължителен от четвърти клас на началното образование. Предоставянето на имигрантски езици не е обичайна практика в началното образование, като се изключи китайско-унгарското начално училище в Будапеща.

¹Nemzeti és Etnikai Jogok Országgyűlési Biztosa, Jelentés a nemzeti és etnikai kisebbségi általános iskolai nevelés-oktatás helyzetéről, Budapest, 2011, pp. 33–42. <http://www.kisebbségiombudsman.hu/data/files/217986220.pdf>

Езици в средното образование (не се предлагат ИЕ)

Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подкрепа по НЕ	последователен и конкретен	преди редовното обучение	само за имигранти	национален стандарт

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИИУПЕ)	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички	последователен и конкретен	широко използван	в учебните часове	няма	училищен стандарт	национални или регионални норми	пълно
ЧЕ	всички	последователен и конкретен	в някои области	в учебните часове	няма	училищен стандарт	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	пълно

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Изисквано ниво на владееене на езика	Мобилност
Подкрепа по НЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	национални или училищни норми	
Р/МЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	не е приложимо	
ЧЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	известна финансова подкрепа

Езици в средното образование:

Р/МЕ	ромски, бояш
ЧЕ	задължително: английски, френски, немски, италиански, руски, испански по избор: китайски, латински

Учениците по принцип са свободни да избират какъв чужд език да изучават. На практика обаче чуждите езици, предлагани в долния курс на средното образование, са английски, френски, немски, испански, италиански и руски. В горния среднообразователен курс се предлагат и други езици (например бояш, китайски, ромски и др.). За съжаление, Унгария все още се нарежда в челото по брой ученици, изучаващи само един чужд език (57,2%, при 33,4% средно за ЕС).¹

¹Eurostat (2009): European day of languages. Eurostat News Release, Stat 09/137.
<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=STAT/09/137&type=HTML>

Езици в продължаващото и висшето образование

Продължаващо образование (в три учебни заведения) (не се предлагат ИЕ езици)

		Обхват на езиковите програми	Учебен план	Ниво, което трябва да бъде постигнато	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	Институция А	голямо разнообразие	последователен и конкретен	не е приложимо	пълно
	Институция В	няма спецификации	общ	не е приложимо	пълно
	Институция С	голямо разнообразие	общ	не е приложимо	частично
ЧЕ	Институция А	голямо разнообразие	последователен и конкретен	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	пълно
	Институция В	няма спецификации	общ	няма	пълно

Висше образование (в три университета)

	Език/езици, на които се води обучението	Език на уебсайта	Целеви групи за допълнителна подкрепа на националния език	Ниво, което трябва да бъде постигнато в обучението по чужд език	Набиране на чуждестранни студенти	Мобилност на студентите по езици	Мобилност на студентите от други специалности
Университет А	национален, чужд и Р/М	национален и чужд	ограничени	национални или институционални норми	само международни	по желание	по желание
Университет В	национален, чужд и Р/М	национален и чужд	ограничени	няма	само международни	по желание	по желание
Университет С	национален и чужд	национален и чужд	ограничени	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	международни и имигранти	по желание	по желание

Езиковото обучение по националните и Р/М езиците не играе важна роля нито в професионалното образование и обучение, нито в университетското образование. Всеки от анкетираните за „Европейско езиково богатство” университети предлага курсове с преподаване на чужд език (предимно английски, немски и френски). Някои университети предлагат пълен (платен) курс на обучение по чужд език, опитвайки се по този начин да привлекат чуждестранни студенти.

Има шест висши учебни заведения, обучаващи учители по малцинствени езици. Обучение на учители по арменски и русински липсва напълно. Шест висши учебни заведения предлагат обучение на по-ниско основно ниво за учители по хърватски, немски, ромски/бояш, сръбски, словашки и румънски езици. Седем институции предоставят програми за обучение на преподаватели в малцинствени детски градини по хърватски, немски, ромски/бояш, сръбски, словашки, словенски и румънски езици. Поради намаления брой студенти, които избират обучение за малцинствени учители, цялостната работа на системата за обществено малцинствено образование (като се изключи това на немски) вече е под заплаха.¹

¹Nemzeti és Etnikai Jogok Országgyűlési Biztosa, *Jelentés a nemzetiségi felsőoktatás helyzetéről*, Budapest, 2011, pp. 4–7. <http://www.kisebbségiombudsman.hu/data/files/223936615.pdf>

Езици в аудиовизуалните медии и пресата

Телевизионни продукции на езици, различни от националния	Филми по кината на езици, различни от националния	Програми на Р/М езици извън съответния регион	Жестомимичен превод по телевизията
дублирани	дублирани	редовно в Будапеща никога в Дебрецен и Печ	понякога

Медиите в Унгария са доминирани от националния език. Въпреки това радио-и телевизионни програми на Р/М езици се предлагат по обществените канали, а има и няколко радиостанции, излъчващи изцяло на Р/М езици (например MR4, Радио С). Телевизионните програми на различни от унгарския езици обикновено са дублирани на унгарски език. Превод на жестомимичен език се предлага при важни медийни събития. Според Закона за унгарския жестомимичния език обществената телевизия трябва да гарантира, че всички съобщения и новинарски емисии, които представляват обществен интерес, както и филмите и програмите за обществени услуги, при своето излъчване ще бъдат достъпни с унгарско субтитриране или жестомимичен превод – за фиксиран брой часове от 2010 г. и изцяло от 2015 г.

Езици в обществените сфери и услуги

Институционализирани езикови стратегии на ниво градска администрация

Брой езици	Наличие на уеб страница	Използване на преводачи	Чуждоезикови компетенции в длъжностните характеристики	Набиране на хора, владеещи чужди езици	Предлагане на обучение по езици	Досие на езиковите умения на служителите
>4		Дебрецен		Дебрецен		Дебрецен
3–4	Будапеща Печ	Будапеща Печ				
1–2	Дебрецен		Будапеща Дебрецен	Печ	Будапеща Печ Дебрецен	

Средства за комуникация

Средства за устна комуникация	Средства за писмена комуникация
Образование Социални услуги Спешни услуги Юридически услуги Услуги за имигранти и интегрирането им	Социални услуги Юридически услуги Услуги за имигранти и интегрирането им Туризм Спешни услуги

Държавната администрация на трите изследвани града в Унгария се характеризира с умерен многоезичен профил. Повечето градове предоставят услуги в устна и/или писмена форма на чужди и – понякога – Р/М езици, но институционализирани езикови стратегии липсват. Преводачи се използват, макар че не са заети постоянно. Наборът от езици, различни от унгарски, е доминиран от английския език и, в по-малка степен, от немския. В районите с малцинствени общности съответният малцинствен език също може да се появи в сферата на обществените услуги.

Езици в бизнеса (21 компании)

	ОБЩИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ							
	Наличие на езикова стратегия	Изискване за езикови умения при набиране на кадри	Осигуряване на международна мобилност	Използване на външни преводачи	Водене на досиета за езиковите умения на персонала	Използване на мрежи за езиково обучение	Използване на ЕС/програми на ЕС/финансиране	Информираност за програмите на ЕС/възможности за финансиране
широко използвани	3	5	11	6	0	3	1	0

		ВЪТРЕШНИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ						ВЪНШНИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ			
		Партньорства с образователния сектор за изучаване на езици	Схеми за стимулиране или повишение въз основа на езиковите умения	Осигуряване на езиково обучение	Използване на Общата европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	Езици използвани за вътрешни работни документи/интранет	Езици на софтуера/уеб програми	Езици използвани за годишни/столпански отчети	Езици използвани в маркетинга	Езици използвани за брандиране/идентичност	Езици използвани за уеб сайт
НЕ	широко използвани	2	0	2	1	18	17	17	16	16	18
БЕ	широко използвани	2	0	3	3	12	11	9	6	14	13
Други езици	широко използвани	1	0	1	0	1	1	1	1	1	5

Анкетираният от „Европейско езиково богатство” бизнес в Унгария като цяло показва нисък езиков профил. Една трета от компаниите прилагат езикова политика под някаква форма, но инвестициите в езиковите умения на служителите не са големи. Повечето езикови умения са придобити преди времето на назначаване. Приблизително половината от компаниите предоставят ограничено обучение по бизнес английски за свои служители, но съвсем малко са тези, които осигуряват подкрепа на унгарскоезиковото обучение за чужденци. Националният език и английският са основните използвани езици, следвани от френски и немски езици.

Основни заключения

Унгария се смята за едноезична страна; реалността обаче е различна. Невъзможно е да се даде точен отговор на въпроса дали многоезичието в класната стая и езиковото многообразие в обществото са признати в Унгария, тъй като има няколко форми на обучение в различните видове училища. Дори в рамките на един и същи вид училища разликите по отношение ефективност на образованието са огромни. Има три основни и два допълнителни вида образователни програми за малцинствата: трите основни вида са обучение по майчин език, двуезично обучение и езиково обучение; допълнителните са подобряване на академичното образование на циганските малцинства и допълнително малцинствено образование.

Има държавни училища, които се специализират в насърчаване на чуждоезиковото обучение и двуезичното образование. В тези институции насърчаването на обучението по езици, различни от националния, обикновено е на високо ниво, докато за общото образование в това отношение е характерно по-ниско ниво.

Положението на повечето роми и на глухите хора в Унгария има доста сходни характеристики. Предвид дългогодишната традиция двете групи да бъдат оценявани според степента на признаване на езика им (ромски и жестомимичен), тези характеристики включват по-висока или по-ниска степен на социално отделяне, което пък е свързано с ниско равнище на заетост, лошо социално положение, малко възможности на пазара на труда, както и голямата бедност. Всичко това произтича пряко от ниското ниво на образование и високия процент отпаднали от общественото образование ромски и младежи със слухови увреждания.

Отсъствието на имигрантски езици в образованието, бизнеса и държавната администрация се дължи главно на сравнително малкия брой имигранти. Повечето от тях са етнически унгарци, говорещи унгарски като майчин език, които идват от съседни страни. Делът на чуждестранните студенти в държавното образование е нисък.¹

Въпреки че правната рамка за подкрепа на малцинствените езици и чуждоезиковото обучение е ясно установена, още много остава да се направи в областта на практическото прилагане на многоезичието.² Статистическите данни, предоставени от Специалния евробарометър 243 през 2006 г., показват, че само 42 процента от населението може действително да използва разговорно поне един чужд език – за сравнение, средното ниво за ЕС е 56 процента.³

¹ Illés Katalin – Medgyesi Anna (2009): Migráns gyermekek oktatása. Menedék – Migránsokat Segítő egyesület. Az Európai Unió Európai Integráció Alapjának támogatásával megvalósuló program kiadványa. http://www.menedek.hu/files/20090831konyv_belső.pdf

² Edit H. Kontra – Csilla Bartha (2010): Foreign language education in Hungary: Concerns and controversies. In: Sociolinguistica 24/2010. pp. 61–84. at p. 68.

³ European Commission (2006): Europeans and their languages 2005.

Обещаващи инициативи и пилотни проекти

Налице са множество обещаващи инициативи и новаторски разработки по отношение грижата за хората със слухови увреждания в Унгария и в областта на унгарския жестомимичен език, а също и по отношение предлагането на ромски език и на бояш в унгарското образование. В това число влизат: прилагането на новия Закон за жестомимичния език, две нови програми на Университета „Йотвош Лоранд” – УДО бакалавърска програма и преподаване на английски като чужд език за хора със слухови увреждания; Kedves Ház (Хубава къща) в Ниртелек; “Програмата Педелус” в Озд, проектът на училището „Д-р Амбедкар” в Сайоказа и проектът на обществена фондация “Ганди” и гимназията в Печ.¹ В областта на чуждоезиковото обучение трябва да бъде споменат и Световноезиковият проект, изпълняван от 2003 до 2007 г. и протекъл под формата на няколко подпрограми.²

Въпреки че в рамките на малцинствените общности протича езикова асимилация, очевидни са положителните нагласи към многоезичните умения там, където по-младите поколения са силно мотивирани за изучаване на различни чужди езици. Руският език също отбелязва нарастваща конвертируемост – факт, който недвусмислено доказва, че Унгария успява да преодолее идеологическите предубеждения, характерни за предишни практики на чуждоезиковото обучение.

¹ Bartha Csilla – Hámori Ágnes (2011): Cigány közösségek, nyelvi sokszínűség és az oktatás nyelvi kihívásai – magyarországi helyzetkép. In: Európai Tükör, XI. évfolyam, 3. szám, pp. 107–131. http://www.kormany.hu/download/7/1b/20000/europai_tukor_2011_03.pdf

² Fischer Márta – Öveges Enikő (2008): A Világ–Nyelv pályázati csomag háttere és megvalósítása (2003–2006). Áttekintő tanulmány. http://www.okm.gov.hu/letolt/vilagnyelv/vny_fischer_oveges_090115.pdf

18 ФРАНЦИЯ

Луи-Жан Калве

Контекст в страната

Преди да се опише френският национален контекст, е важно да се подчертае фактът, че въпросникът, който е използван, се основава на предположението, че ситуацията в различните европейски страни са сравними. Следователно съществува риск някои национални особености да бъдат пренебрегнати. Освен това, въпреки че е основателно да се направи преглед на прилагането на европейските директиви относно езиковите въпроси, идеята за точкуване и класиране на различните страни е спорна. Резултатите от проучването обаче представляват безценна база данни за въпросните страни и в бъдеще трябва да помислим как да те да бъдат използвани научно. Интересно би било наличните данни да се направят достъпни за широката публика под формата на индекс “по заявка”, основан например на „Индекса за по-добър живот”¹ на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР).

Франция (метрополия Франция и отвъдморските територии) е страна, където се говорят голям брой езици, независимо дали те са ендеогенни, или са последици от миграцията. Като част от работата си във връзка с Европейската харта за регионалните или малцинствените езици Министерството за народната просвета, научните изследвания и технологиите и Министерството на културата и комуникациите поръчаха на лингвиста Бернар Серкуилини да изготви доклад за езиците на Франция, който беше представен на държавните органи през април 1999 г. Там са изброени 75 „езика, различни от официалния, които се говорят в страната”. Това са езици, “говорени от френските граждани”, и много езици, говорени от имигрантите трябва да бъдат добавени към този списък. На този етап следва да се отбележи, че по етически причини във Франция липсва мониторинг на етническите или националните малцинства.

Въпреки това преброяването на населението през 1999 г. предоставя интересни данни по отношение на предаването на имигрантските и регионалните езици. То показва, че 26% от французите са били отгледани от родители, които са говорили в дома си на език, различен от френския. Отговорилите на анкетата са цитирали 6700 “имена на езици”, съответстващи на около 400 езика, идентифицирани и каталогизирани от Ethnologue с код ISO 639–3. Що се отнася до класацията на предаването на езиците, сред имигрантските езици 86% се падат на турския и 25% на полския, а сред регионалните езици – 45% на елзаския и 10% на бретонския. Това означава, че имигрантските езици се предават повече от регионалните езици и че по-скорошната имиграция е с по-високо ниво на предаваемост. Колкото до регионалните езици, предаването им постоянно намалява.

¹ www.oecdbetterlifeindex.org

² www.ethnologue.com

И накрая, френският, официален език на повече от тридесет страни, в които той е втори език и има широка гама от форми, се преподава като чужд език за имигрантските групи във Франция.

Езици в официалните документи и бази данни

Проблемите, свързани с националния език, чуждите езици, регионалните/малцинствените и имигрантските езици, се разглеждат от езиковото законодателство и/или от документите за езиковата политика. Изучаването и преподаването на националния език зад граница на деца и/или възрастни с френски произход са (съ)финансирани в приблизително 130 страни в Европа и света. Европейската харта за регионалните или малцинствените езици е подписана от правителството, но не е ратифицирана от Парламента на Франция. На национално равнище обаче редица регионални/малцинствени и имигрантски езици са признати и защитени и/или са подкрепени в официални документи на страната, включващи въпроси за образованието на национално или регионално ниво. Езиците, за които става въпрос, са баски, бретонски, каталунски, корсикански, елзаски, мозелски, западнофламандски, франко-провансалски, лангдойл *Langues d’Oil* („езици на севера“: франкомитоански, валонски, шампански, пикардийски, нормандски, галло, поатвенско-сентонжски, лотарингски, бургундско-морвандийски), окситански или лангдок *Langue d’Oc* („езици на юга“: гасконски, лангдосиенски, провансалски, овернски, лимузенски, виваро-алпийски), лигурийски диалекти (от долината на Роя в Морските Алпи и Бонифачо в Корсика), както и 41 езика от презокеанските територии, включени в официалния списък на езиците на Франция, и езици, необвързани с територията на страната, които се говорят от имигрантското население: диалектен арабски, западноарменски, берберски, юдео-испански и ромски.

Както Р/М езиците, така и имигрантските, са определени като *Langues de France*, т.е. като езици на вместо езици във Франция. Това определяне говори за една забележителна перспектива на включване на малцинствените езици, каквато рядко се среща в европейските държави.

Във Франция съществуват официални механизми за събиране на данни за езиковото многообразие на национално ниво, които се изразяват в събиране на данни от преброяването на населението и в периодично актуализиране на анкетните данни. При тези механизми за събиране на данни към националния, Р/М и имигрантските езици се подхожда въз основа на въпрос за родния език, плюс въпрос за нивото на владеене на езика, който включва информация за това дали той се говори/разбира/чете/пише.

Член 2 от Френската конституция (изменен на 25 юни 1992 г.) постановява, че “езикът на Френската република е френският”, а член 75–1 (изменен на 23 юли 2008 г.) гласи, че “регионалните езици са част от националното наследство” (трябва да се отбележи, че тези езици не са изброени). Нещо повече, тези регионални езици (баски, бретонски, каталунски, корсикански, креолски, окситански...) се преподават на среднообразователно ниво и се провеждат редовни конкурсни изпити за назначаване на учители по тях (CAPES). Член 1 от Закона за използването на френския език (4 август 1994 г.), т. нар. “Закон Тубон” уточнява, че френският е “езикът на преподаване, работа и дискусии в обществените услуги”. Други членове на този закон ще бъдат цитирани по-долу под съответните заглавия.

НЕ=национален език

ЧЕ=чужд език

Р/МЕ=регионални или малцинствени езици

ИЕ=имигрантски езици

Езици в предучилищното образование (не се предлагат)

По отношение на тази точка и трите следващи (основно, средно и висше образование), член 11 от Закона за използването на френския език посочва, че:

“Езикът на преподаване, изпитване и конкурсни изпити, както и на дипломните работи и дисертациите в държавните и частните институции, е френският, независимо от изключенията, които са обосновани от изискванията на преподаването на регионални или чужди езици и култури, или за местата, където учителите са чуждестранни сътрудници или гостуващи преподаватели. Чуждестранните училища или тези, които са създадени специално за нуждите на ученици с чуждо гражданство, както и училищата, в които преподаването е с международен характер, не са обект на това изискване.”

Езици в началното образование

Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подкрепа по НЕ	последователен и конкретен	преди редовното обучение	няма	национален стандарт

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИИУПЕ)	Начало на езиковото обучение	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички	няма показания	в някои области	от средата	в учебните часове	няма	училищен	национални или регионални норми	пълно
ЧЕ	всички	последователен и конкретен	в някои области	от средата	в учебните часове	няма	училищен	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	пълно
ИЕ	всички	общ	няма	в крайна фаза	извън училище	няма	училищен	национални или регионални норми	частично

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Мобилност
Р/МЕ	общо преподаващи	по конкретни предмети	по конкретни предмети	
ЧЕ	общо преподаващи	по конкретни предмети	по конкретни предмети	няма
ИЕ	общо преподаващи	няма	общо	
Подкрепа по НЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	

Езици предлагани в началното образование:

Регионални/малцинствени езици	баски, бретонски, каталунски, корсикански, окситански в континентална Франция, таитянски и меланезийски езици (Ajié, Drehu, Nengone, Paici) в презокеанските територии.
Чужди езици	задължително: един език от английски, немски, по-рядко други езици като арабски, китайски, италиански
Имигрантски езици	арабски, хърватски, италиански, португалски, сръбски, испански, турски

Основното образование е на френски език. Паралелно наследствени култури и езици (ELCO) се преподават на определен брой имигрантски езици като арабски или турски, насочени към децата на имигрантите и организирани в училищна среда от страната на произход. По отношение на арабския, става дума за преподаване по-скоро на стандартната форма, отколкото на езиковите форми, които действително се говорят в семействата.

Учениците от основното училище (99,9% от учениците в цикъл 3), изучават също и чужд език, обикновено английски. Понякога се преподава и регионален език (49 800 ученици).

Има също така и светски, и свободни благотворително управлявани училища (*Diwan* за бретонски, *Calendreta* за окситански, *Bressola* за каталунски ...), в които преподаването е на регионален език.

Езици в средното образование

Организация

	Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подкрепа по НЕ	последователен и конкретен	преди редовното обучение	всички	национален стандарт

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИИУПЕ)	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	всички	последователен и конкретен	в някои области	в учебните часове	няма	училищен	национални или регионални норми	пълно
ЧЕ	всички	последователен и конкретен	широко разпространен	в учебните часове	няма	училищен	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	пълно
ИЕ	всички	общ	широко разпространен	отчасти в учебните часове	няма	училищен	няма норми	частично

Преподаване

	Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Изисквано ниво на владееене на езика	Мобилност
Р/МЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	
ЧЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	няма
ИЕ	общо преподаващи	няма	по конкретни предмети	не е приложимо	
Подкрепа по НЕ	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	не е приложимо	

Езици в средното образование:

Регионални/ малцинствени езици	баски, бретонски, каталунски, корсикански, креолски, окситански, елзаски/ немски, моселан, таитянски, и меланезийски езици (Ajié, Drehu, Nengone, Paici) в презокеанските територии.
Чужди езици	Задължителни: 2 езика от 19: английски, испански, немски, арабски, китайски, италиански, португалски, руски, датски, нидерландски, гръцки, иврит, японски, норвежки, полски, шведски, турски, старогръцки и латински. Други езици, например регионални: по желание
Имигрантски езици	арабски, хърватски, италиански, португалски, сръбски, испански, турски

В рамките на задължителната учебна програма за изучаване на чужди езици учениците могат да избират между повече езици, отколкото в болшинството други европейски страни. Езиците са разделени на два вида според два политически подхода: езици на европейските държави-членки, от една страна, и езици, които са актуални с оглед външната политика на Франция (арабски, китайски, японски ...). Учениците (или родителите) са склонни да избират английски, следван от испански и немски езици. Трябва да се отбележи, че руският е паднал в класацията успоредно с падането на Берлинската стена и че арабският е основно избран от ученици от имигрантски произход.

Единадесет регионални езика следва да бъдат добавени към преподаваните чужди езици, цитирани в профила на страната (баски, бретонски, каталунски, корсикански, креолски, гало, меланезийски и регионалните езици на Елзас, регионалните езици на Мозел, окситански, и таитянски).

Освен това учениците могат да положат зрелостен изпит на регионален или чужд език по техен избор. Общо 57 езика бяха оценени в устна или в писмена форма на зрелостния изпит през 2011 г.

Езици в продължаващото и висшето образование

Продължаващо образование (в три учебни заведения) (не се предлагат ИЕ)

		Обхват на езиковите програми	Учебен план	Ниво, което трябва да бъде постигнато	Наличие на държавно финансиране
Р/МЕ	Институция А				
	Институция В				
	Институция С	ограничен	общ	не е приложимо	пълно
ЧЕ	Институция А	голямо разнообразие	общ	национално	частично
	Институция В	голямо разнообразие	общ	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	няма
	Институция С	голямо разнообразие	последователен и конкретен	национално	пълно

Висше образование (в три университета)

	Език/езици, на които се води обучението	Език на уебсайта	Целеви групи за допълнителна подкрепа на националния език	Ниво, което трябва да бъде постигнато в обучението по чужд език	Набрание на чуждестранни студенти	Мобилност на студентите по езици	Мобилност на студентите от други специалности
Университет А	национален и чужд	национален и чужд	ограничени	национален или институционален стандарт	само международни	задължителна	задължителна
Университет В	само национален	национален и чужд	ограничени	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	само международни	по желание	по желание
Университет С	само национален	само национален	ограничени	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	само международни	по желание	по желание

Както е предвидено в Закона (вж. по-горе), френският е езикът на висшето образование. Въпреки това в университетите се учат много други езици, тридесет например в Университета в Екс-Марсилия, а в специализирано висше учебно заведение като Националния институт за езици и цивилизации *Orientales* (INALCO) се преподават 93 различни езика.

Езици в аудиовизуалните медии и пресата

Телевизионни продукции на езици, различни от националния	Филми по кината на езици, различни от националния	Програми на Р/М езици извън съответния регион	Жестомимичен превод по телевизията
дублирани	субтитрирани	никога	редовно

В националния ефир (радио и телевизия) има местни програми на регионални езици (бретонски, корсикански...). В изследването не е предвиден достъп до чужди езици по телевизията и трябва да се уточни, че с различните пакети за кабелна или сателитна телевизия се дава възможност за достъп до канали на голям брой световни езици. Що се отнася до пресата, има няколко печатни издания на регионални езици (и по тях можем да проучим съществуването на потенциални читатели), но има и голям брой чуждестранни издания. Комбинираният ефект на туризма и имиграцията гарантира, че екзогенният мултилингвизъм ще запази важна позиция във Франция. Широка гама от чуждоезикови печатни медии е на разположение през цялата година в Париж и Марсилия, а по време на туристическия сезон и в Корт; на 13 езика в Марсилия и 15 в Париж, чуждоезикови издания в тези два града наброяват близо 80.

Езици в обществените сфери и услуги

Институционализирани езикови стратегии на ниво градска администрация

Брой езици	Наличие на уеб страница	Външни или вътрешни преводачи	Чуждоезикови компетенции в длъжностните характеристики на персонала	Набирани на хора, владеещи чужди езици в подкрепа на корпоративните цели	Предлагане на обучение по езици на служителите	Редовна актуализация на досието на езиковите умения на служителите
>4	Марсилия	Марсилия			Париж	
3–4		Париж			Марсилия	
1–2	Париж		Марсилия	Марсилия		

Средства за комуникация

Средства за устна комуникация	Средства за писмена комуникация
Туристически услуги	Туристически услуги
Транспортни услуги	Транспортни услуги
Юридически услуги	Юридически услуги
Театрални програми	= Образователни услуги = Здравни услуги = Услуги за имигранти и интегрирането им = Театрални програми
Здравни услуги	

Обществените услуги са на френски език. Законът за използването на френския език предвижда по-специално, че независимо дали е уредено от публичното, или от частното право, при изпълнение на обществена длъжност лицата трябва да използват френски език (член 5).

В публичната сфера регионални езици се появяват на уличните знаци в някои градове, както и на пътните знаци на някои от магистралите, заедно с френската езикова форма. Ситуацията се различава значително в отделните региони. Корсиканският е много разпространен в Корсика, бретонският и окситанският – по-малко в съответните региони. Тази ситуация трябва да се тълкува в контекста на казаното в увода за ниския процент на предаване на тези езици.

Езици в бизнеса (24 компании)

	ОБЩИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ							
	Наличие на езикова стратегия	Изискване за езикови умения при набиране на кадри	Осигуряване на международна мобилност	Използване на външни преводачи	Водене на досиета за езиковите умения на персонала	Използване на мрежи за езиково обучение	Използване на програми на ЕС/финансирани	Информираност за програмите на ЕС/възможности за финансиране
широко използвани	7	11	5	7	0	3	0	0

		ВЪТРЕШНИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ						ВЪНШНИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ			
		Партньорства с образователния сектор за изучаване на езици	Схеми за стимулиране или повишение въз основа на езиковите умения	Осигуряване на езиково обучение	Използване на Общата европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	Езици използвани за вътрешни работни документи/интранет	Езици на софтуера/уеб програми	Езици използвани за годишни/стопански отчети	Езици използвани в маркетинга	Езици използвани за брандиране/идентичност	Езици използвани за уеб сайт
НЕ	широко използвани	3	1	4	1	23	21	23	23	23	22
БЕ	широко използвани	4	2	12	3	12	11	7	11	12	12
Други	широко използвани	2	1	5	1	1	0	1	0	2	1

По отношение използването на езици във френските компании, най-разпространени са европейските езици (английски, испански, немски, холандски, италиански, португалски ...), които предвид различни фактори, относително погледнато, имат най-голяма тежест.

По отношение на трудовите договори законът подчертава предимството на френския език, като в същото време защитава чуждестранните служители. Всъщност член 8 от Закона за използването на френския език уточнява, че:

“Когато договорираната позиция може да бъде определена само с чуждестранен термин, без френски еквивалент, договарът трябва да включва обяснение на френски език на чуждестранния термин. Когато служителят е от чужда националност, и договарът е в писмен вид, изготвя се превод на договора по искане на служителя на неговия език. И двата текста са правно обвързващи. В случай на несъответствия между двата текста, в сила е само текстът, изготвен на езика на чуждестранния работник.”

Основни заключения

Важно е да се подчертае, че класифицирането, което прави разграничение между “имигрантски езици” и “чужди езици”, може да бъде опорочено от реалността и сложността на ситуациите в реалния живот. Например езици като италиански, испански или португалски може да се преподават в средното образование (като “чужди” езици) и в същото време да бъдат първи езици за част от имигрантското население. Проучването показва, че езиковата политика на Франция в областта на образованието е едновременно езиково отворена (предлагат се много езици), но също така отразява и езиковите аспекти на глобализацията (английският силно доминира над немския и испанския). Трябва да се отбележи също така, че ситуацията в Кортэ създава впечатлението, че наличието на регионален език забавя тенденцията към мултилингвизъм.

Обещаващи инициативи и пилотни проекти

На международно ниво Международната организация на франкофонията организира световен форум за френски език в Квебек през 2012 г. На национално ниво френските власти организират конвенция по въпросите на многоезичието в отвъдморските територии през декември 2011 г., а Стратегическият консултативен съвет за езиците през януари 2012 г. публикува доклад, озаглавен “Да научите езика, означава да научите за света”. Университети, градски съвети и центрове за обучение във Франция полагат значителни усилия, за да осигурят преподаване на френски като чужд език (ФЧЕ) с двойната цел да бъдат интегрирани мигрантите и да бъде разпространен френският език извън страната. В Университета в Страсбург, в началото на учебната 2012/13 година, ще бъде реализиран проект, посветен на взаимното разбиране на свързаните езици. Накрая, град Марсилия ще бъде Европейска столица на културата през 2013 г., което трябва да подкрепи усилията му да стане по-многоезичен.

19 ШВЕЙЦАРИЯ

Рафаел Бертеле, Бернхард Линд-Бангертер, Сузана Обермайер

Контекст в страната

Швейцария е парламентарна конфедерация. Състои се от 26 кантона и, считано от 2010 г., наброява 7,9 милиона жители. Като федерални щати със свои собствени конституции кантоните са обезпечени с голяма степен на автономност. В частност, образователната система, която се обсъжда в този доклад, е организирана по кантони; вследствие на това училищните системи на отделните кантони често се различават значително една от друга. В момента са в ход усилия за хармонизиране на системите (което е заложено както в един конституционен член от 2006 г., така и в Споразумението за хармонизиране на задължителното образование (виж по-долу).

В Швейцария традиционно се говорят четири езика в сравнително хомогенни територии: немски, френски, италиански и рето-романски. Първите три са със статут на национални езици от основаването на Конфедерацията през 1848 г. досега, а последният – от 1938 г. Ревизиран Закон за езиците, който е в сила от 2010 г., урежда използването и популяризирането на езиците и повишава статута на рето-романския език като един от официалните езици за страната. Статутът на алеманските диалекти – първия език на швейцарското мнозинство – все още не е изяснен. Въпреки че ЮНЕСКО е поставила швейцарските немски диалекти в групата на застрашените световни езици, образователните институции са склонни да ограничават тяхната употреба. Италианските диалекти в Тичино все повече биват измествани от стандартния италиански, а френско-провансалските разновидности, които се говорят в Западна Швейцария, са се превърнали в отмиращи.

Всеки кантон е отговорен за определянето на своя официален език. От 26-те кантона 17 са определили немския като официален език, четири – френския и един – италианския. Три кантона са официално двуезични (френски, немски), а един кантон е триезичен (немски, рето-романски, италиански). В допълнение, има няколко официално двуезични общини на немско-френската езикова граница. Триезичният кантон Граубюнден представя уникална ситуация в езиково отношение. Малцинственият рето-романски език губи почва от векове; смесеният, лингва франка немски все повече застрашава богатството и жизнеността на четвъртия език в Швейцария. В опита да си осигури говорна територия за рето-романския, кантонът Граубюнден издава нов езиков закон, със съответни нови разпоредби. Според него една община се смята за едноезична, ако 40 процента от нейното население говори рето-романски, а за многоезична – ако това число е 20 процента. Освен това в рето-романските територии местният диалект е езикът, говорен изключително в детските градини и в първите години на началното училище.

Според националното преброяване през 2000 г. 63,7 процента от населението говори немски като свой

основен език, 20,4 процента – френски, 6,5 процента – италиански, 0,5 процента рето-романски и 9 процента някакъв неофициален език.

Около 30 процента от населението е с имигрантски произход; това означава, че или самите хора, или техните родители са имигранти в Швейцария. Приблизително една трета от тях са натурализирани швейцарски граждани. Най-широко представените езици според произхода и по реда на честотата са: немски, френски, италиански, босненско-хърватско-сръбски, албански, португалски, испански, английски, турски и тамил (източник: преброяването от 2000 г.).

Езиковата интеграция на имигрантите, които говорят на чужд език, е основен акцент на сегашната федерална политика (в това число езиковите курсове по регионалните езици).

Езици в официалните документи и бази данни

Проблемите, свързани с всичките четири национални езика (т.е. френски, немски, италиански и реторомански), чуждите езици, както и имигрантските езици, се разглеждат от езиковото законодателство и/или от документите за езиковата политика. Изучаването и преподаването на националните езици зад граница на деца и/или възрастни с швейцарски произход са (съ)финансирани в повече от 20 страни в Европа и света. Европейската харта за регионалните или малцинствените езици е подписана от правителството и ратифицирана от Парламента на Швейцария. Следните езици са признати в Хартата: италиански и реторомански на федерално ниво, френски в кантона Берн, немски в Боско-Гурин, Едерсвилер и кантоните Фрибург и Валайс и идиш, йениш и валзер. Има официални разпоредби на национално или регионално ниво, подкрепени от Хартата, за ретороманския и италианския езици.

От 2010 г. в Швейцария съществуват официални механизми за събиране на данни за езиковото многообразие на национално ниво, които се изразяват в ежегодно актуализиране на данните от общинските регистри (STATPOP). При тези механизми за събиране на данни е обърнато внимание на националния, Р/М и имигрантските езици въз основа на различни езикови въпроси, например: 1) „кой е езикът, на който мислите и който знаете най-добре?"; 2) „на кой език/на кои езици преобладаващо говорите вкъщи с членовете на семейството си?"; 3) „кой език/кои езици преобладаващо говорите в училище или в службата?".

Към 2000 година Швейцария извърши преброяване, за да бъдат събрани данните на всички жители. Тъй като за 2010 г. ще бъде направена само текуща извадка, това изключва

отчети на нивото на отделните общини и, което е особено проблематично, оценка на жизнеността на рето-романския език.

НЕ=национален език
ЧЕ=чужд език
Р/МЕ=регионални или малцинствени езици
ИЕ=имигрантски езици

Езици в предучилищното образование

Цюрих (не се предлагат Р/МЕ и ЧЕ)

Женева (не се предлагат Р/МЕ, ЧЕ и ИЕ)

Тичино (не се предлага никакво езиково обучение)

		Целеви групи	Продължителност	Изисквания за минимален размер на групата	Дни седмично	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Наличие на държавно финансиране
ИЕ	Цюрих	само за тези, за които е майчин	1 година	няма	<0.5 ден	обща	по конкретни предмети	частично
	Женева	не се предлага						
Подкрепа по НЕ	Цюрих	само за деца на имигранти	≥2 години	няма	0.5–1 ден	по конкретни предмети	няма	пълно
	Женева	всички	≥2 години	няма	0.5–1 ден	по конкретни предмети	по конкретни предмети	пълно

Езици предлагани в предучилищното образование

ИЕ	В Цюрих: албански, арабски, босненски, китайски, хърватски, фински, френски, гръцки, унгарски, италиански, корейски, португалски, португалски (Бразилия), руски, словенски, испански (Латинска Америка), турски В Женева: албански, арабски, италиански, португалски, испански и турски
-----------	--

При насърчаването на езиковите умения в предучилищното образование властите се фокусират върху официалния език на даден регион. В условията на сегашната образователна политика децата обикновено посещават детска градина за две години и по правило езиковата интеграция се осъществява чрез потапяне в езиковата среда. В детските заведения с висок процент деца, които говорят на чужд език, се предлагат поредици от уроци в малки групи, включващи и специални модули за езиково обучение.

През следващите години все повече специфични мерки за насърчаване на интеграцията трябва да придружават проектите, осигуряващи ранна (т.е. предучилищна) намеса в помощ на децата с имиграционен произход, за да се подпомогне обучението им на местния език.

Езици в началното образование

Организация

		Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите
Допълнителна подкрепа по НЕ	Цюрих	последователен и конкретен	преди редовното обучение	само за имигранти	училищен стандарт
	Женева	последователен и конкретен	преди редовното обучение	няма	национален стандарт
	Тичино	общ	преди редовното обучение	само за имигранти	няма

		Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИИУПЕ)	Начало на езиковото обучение	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране
Друг НЕ	Цюрих	всички	последователен и конкретен	няма	от средата	в учебните часове	няма	национален стандарт	национални или регионални норми	пълно
	Женева	всички	последователен и конкретен	няма	от първата година	в учебните часове	няма	училищен	национални или регионални норми	пълно
	Тичино	всички	последователен и конкретен	няма	от средата	в учебните часове	няма	училищен	училищни норми	пълно
ЧЕ	Цюрих	всички	последователен и конкретен	няма	от първата година	в учебните часове	няма	национален стандарт	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиките (CEFR)	пълно
	Женева	всички	последователен и конкретен	няма	от първата година	в учебните часове	няма	училищен	национални или регионални норми	пълно
	Тичино	всички	последователен и конкретен	няма	от средата	в учебните часове	няма	училищен	национални или регионални норми	пълно
ИЕ	Цюрих	само за тези, за които е майчин	общ	в някои области	от първата година	отчасти в училище	няма	училищен	не е посочено	частично
	Женева	не се предлага								
	Тичино	не се предлага								

Преподаване

		Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Мобилност
Друг НЕ	Цюрих	общо преподаващи	обща	няма	не е приложимо
	Женева	общо преподаващи	по конкретни предмети	по конкретни предмети	не е приложимо
	Тичино	общо преподаващи	обща	няма	не е приложимо
ЧЕ	Цюрих	общо преподаващи	по конкретни предмети	няма	включена в обучението
	Женева	общо преподаващи	по конкретни предмети	по конкретни предмети	включена в обучението
	Тичино	общо преподаващи	обща	няма	включена в обучението
ИЕ	Цюрих	общо преподаващи	обща	по конкретни предмети	не е приложимо
	Женева	не се предлага			
	Тичино	не се предлага			
Подкрепа по НЕ	Цюрих	общо преподаващи	по конкретни предмети	няма	не е приложимо
	Женева	преподаватели по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	не е приложимо
	Тичино	общо преподаващи	обща	няма	не е приложимо

Езици предлагани в началното образование:

Други национални езици	немски, френски, италиански
Чужди езици	В кантон Цюрих: английски и френски задължително В кантон Женева: английски и немски задължително В кантон Тичино: френски задължително
Имигрантски езици	В Цюрих: албански, арабски, босненски, български, китайски, хърватски, фински, френски, гръцки, унгарски, италиански, корейски, кюрдски, португалски, руски, сръбски, словенски, испански, шведски, турски В Женева: албански, арабски, италиански, португалски, испански, турски

В Швейцария задължителното образование продължава девет години. След седмата година на образованието в по-голямата част от кантоните се предлагат две или три различни категории в зависимост от способностите за учене. Учениците обикновено постъпват в гимназия след осми или девети клас.

Преподаването на втори национален език е традиционна част от задължително училищно образование. През последните няколко години обаче езиковото обучение беше подложено на основни реформи: беше изготвено споразумение ХармоС (HarmoS) между по-голямата част от кантоните с цел хармонизиране на последователността на преподаваните дисциплини и на образователните цели. Конкретните промени в преподаването на езиците са, както следва: освен втория официален език, всички ученици трябва да изучават и английски. В допълнение, първият чужд език трябва да бъде въведен не по-късно от трети клас, а вторият чужд език – от пети клас. В бъдеще немският ще бъде първият чужд език, преподаван във френскоезична Швейцария и в областите на Граубюнден, където регионални езици са рето-романският или италианският; френският език ще бъде първият чужд език в италианоговорящата Тичино и в много немскоговорящи кантони в Западна Швейцария. В немскоговорящите територии на Граубюнден италианският ще бъде първият чужд език, докато в по-голямата част от немскоговорящите кантони в Централна и Източна Швейцария ще бъде въведен английският като първи чужд език. Фактът, че част от немскоговоряща Швейцария е избрала английския пред националния френски език, дава повод за много критики.

Заявената цел на ХармоС е в хода на задължителното обучение учениците да постигат еквивалентни езикови умения по двата чужди езика, изучавани от тях. Образователните стандарти за всички преподавани езици са в процес на изготвяне.

По правило, развитието и култивирането на първия език на деца с имигрантски произход е отговорност на съответната нация, а понякога е необходима намесата и на някои частни организации. Конференцията на кантоналните министри на образованието препоръчва кантоните да поддържат курсове по езиково и културно наследство. В повечето кантони е предвидена училищна инфраструктура (класни стаи и пр.) за такива курсове, а в някои от немскоговорящите кантони инфраструктурата се акредитира, при условие, че е съобразена с предписаната учебна програма. В тези кантони съществуват различни форми на сътрудничество между преподавателите по редовните езици и по езиците на културното наследство, въведено е и съответстващо интегрирано обучение.

Езици в средното образование

Организация

		Учебен план	Допълнителна подкрепа за новодошлите	Входен тест за определяне на нивото	Наблюдение на езиковите умения
Подкрепа по НЕ	Цюрих	последователен и конкретен	преди редовното обучение	няма	училищен стандарт
	Женева	последователен и конкретен	преди редовното обучение	няма	национален стандарт
	Тичино	последователен и конкретен	преди редовното обучение	няма	училищен стандарт

	Целеви групи	Учебен план	Езикът като средство за обучение (ИИУПЕ)	График	Изисквания за минимален размер на групата	Наблюдение на езиковите умения	Ниво, което трябва да бъде достигнато	Наличие на държавно финансиране	
Друг НЕ	Цюрих	всички	последователен и конкретен	в някои области	в учебните часове	няма	национален стандарт	национални или регионални норми	пълно
	Женева	всички	последователен и конкретен	в някои области	в учебните часове	няма	национален стандарт	национални или регионални норми	пълно
	Тичино	всички	последователен и конкретен	в някои области	в учебните часове	няма	училищен	училищни норми	пълно
ЧЕ	Цюрих	всички	последователен и конкретен	в някои области	в учебните часове	няма	национален стандарт	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	пълно
	Женева	всички	последователен и конкретен	в някои области	в учебните часове	няма	национален стандарт	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	пълно
	Тичино	всички	последователен и конкретен	в някои области	в учебните часове	няма	училищен	национални или регионални норми	пълно
ИЕ	Цюрих	само за тези, за които е майчин	общ	в някои области	отчасти в учебните часове	няма	училищен	национални или регионални норми	частично
	Женева	само за тези, за които е майчин	общ	широко разпространено	извън учебните часове	няма	училищен	няма	частично
	Тичино	не се предлага							

Преподаване

		Квалификация на учителите	Начална подготовка на учителите за преподаване	Продължаващо обучение на учителите	Изисквано ниво на владеене на езика	Мобилност
Друг НЕ	Цюрих	учители по език	по конкретни предмети	няма	не е приложимо	не е приложимо
	Женева	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	не е приложимо	не е приложимо
	Тичино	учители по език	по конкретни предмети	няма	не е приложимо	не е приложимо
ЧЕ	Цюрих	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	известна финансова подкрепа
	Женева	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	национални или регионални норми	известна финансова подкрепа
	Тичино	учители по език	по конкретни предмети	няма	национални или регионални норми	известна финансова подкрепа
ИЕ	Цюрих	общо преподаващи учители	обща	по конкретни предмети	не е приложимо	не е приложимо
	Женева	учители по език	обща	обща	не е приложимо	не е приложимо
	Тичино	не се предлага				
Подкрепа по НЕ	Цюрих	учители по език	по конкретни предмети	няма	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	не е приложимо
	Женева	учители по език	по конкретни предмети	по конкретни предмети	национални или регионални норми	не е приложимо
	Тичино	учители по език	по конкретни предмети	няма	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	не е приложимо

Езици в средното образование:

Други национални езици	немски, френски, италиански
Чужди езици	английски, гръцки, латински, испански. 1–2 от тези езици са задължителни.
Имигрантски езици	В Цюрих: албански, босненски, китайски, хърватски, фински, френски, гръцки, унгарски, италиански, корейски, кюрдски, португалски, руски, сръбски, словенски, испански, шведски, турски В Женева: албански, арабски, италиански, португалски, испански и турски

Обучението по национални и чужди езици и популяризирането на многоезичието продължават да бъдат основна грижа на кантоналните и федералните органи, що се отнася до средното образование. По правило, два чужди езика (обикновено още един национален език и английският) са задължителни за всички ученици до края на висшето образование. В края на горния гимназиален курс от учениците се очаква да са достигнали ниво В2 според изискванията на Съвета на Общата европейска референтна рамка за езиците.

Много от горните класове на средните училища предлагат двуезични учебни програми. Преобладаващата комбинация езици е от официалния регионален език и английски, особено в немскоговоряща Швейцария. За учениците от имигрантски произход съществува възможността за извънкласни курсове на имигрантски езици, организирани от съответните езикови общности, но също и подпомагани от местните училищни власти.

Езици в продължаващото и висшето образование

Продължаващо образование (в две учебни заведения) (не се предлагат ИЕ езици)

		Обхват на езиковите програми	Учебен план	Ниво, което трябва да бъде постигнато	Наличие на държавно финансиране
Друг НЕ	Институция А	голямо разнообразие	последователен и конкретен	не е приложимо	частично
	Институция В	голямо разнообразие	последователен и конкретен	не е приложимо	пълно
	Институция С	голямо разнообразие	последователен и конкретен	не е приложимо	пълно
ЧЕ	Институция А	голямо разнообразие	последователен и конкретен	национално	частично
	Институция В	голямо разнообразие	последователен и конкретен	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	пълно
	Институция С	голямо разнообразие	последователен и конкретен	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	пълно

Висше образование (в три университета)

	Език/езици, на които се води обучението	Език на уебсайта	Целеви групи за допълнителна подкрепа на националния език	Ниво, което трябва да бъде постигнато в обучението по чужд език	Набиране на чуждестранни студенти	Мобилност на студентите по езици	Мобилност на студентите от други специалности
Университет А	национален, друг национален и чужд	национален, друг национален и чужд	всички	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	международни и имигранти	по желание	по желание
Университет В	национален, друг национален и чужд	национален, друг национален и чужд	всички	няма	международни и имигранти	по желание	по желание
Университет С	национален, друг национален и чужд	национален, друг национален и чужд	ограничени	свързано с Обща европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	само международни	по желание	по желание

Швейцария има сравнително нисък процент на ученици, които придобиват квалификация за влизане в университет. Това е така, защото там се залага много на високото качество на професионалното образование. В програмите за професионално обучение бъдещите професионалисти работят за дадена компания или в търговията, като същевременно посещават така нареченото професионално училище по един или два дена в седмицата, при това степента и акцентът в обучението по регионалния официален език или по чуждите езици са много различни. В рамките на търговските образователни програми например на езиковото обучение се отрежда водеща роля (втори официален език плюс английски са задължителни), докато в професиите, изискващи предимно ръчен труд, чуждите езици са само много повърхностно застъпени, ако изобщо се изучават. Ето защо е невъзможно да се правят общи заключения за отношението към чуждоезиковото обучение в професионалното образование.

Езици в аудиовизуалните медии и пресата

Телевизионни продукции на езици, различни от националния	Филми по кината на езици, различни от националния	Програми на Р/М езици извън съответния регион	Жестомимичен превод по телевизията
дублирани	субтитрирани	винаги	редовно

Национални радио–и телевизионни програми от различните езикови региони се разпространяват из цяла Швейцария. Програми със съизмеримо качество се излъчват при едни и същи условия във всичките четири езикови региона. Налице е значително преразпределение на прихода от лицензионните такси към регионалните компании на малцинственоезиковите региони с цел да бъде подкрепено и популяризирано езиковото и културното многообразие.

В допълнение, повечето домакинства имат кабелна или интернет телевизия и така за тях бива осигурен достъп до множество допълнителни местни и чуждестранни програми на различни езици. Трябва обаче да се отбележи, че повечето телевизионни и радио потребители предпочитат предавания на своя собствен език.

Въпреки че печатните медии на националните и много от чуждите езици са достъпни в цялата страна, те все пак биват четени от съответните езикови общности.

Езици в обществените сфери и услуги

Институционализирани езикови стратегии на ниво градска администрация

Брой езици	Наличие на уеб страница	Външни или вътрешни преводачи	Чуждоезикови компетентции в алжностните характеристики на персонала	Набиране на хора, владеещи чужди езици в подкрепа на корпоративните цели	Предлагане на обучение по езици на служителите	Редовна актуализация на досието на езиковите умения на служителите
>4		Цюрих, Женева	Цюрих			
3–4	Женева, Лугано	Лугано	Лугано			
1–2	Цюрих		Женева	Цюрих, Женева	Цюрих	

Средства за комуникация

Средства за устна комуникация	Средства за писмена комуникация
Образователни услуги Здравни услуги Социални услуги Юридически услуги Услуги за имигранти и интегрирането им	Образователни услуги Юридически услуги Услуги за имигранти и интегрирането им Туристически услуги Транспортни услуги

Във федералната администрация процентът на служителите, представители на една от официалните езикови общности, е пропорционален на общия брой на населението. Въпреки това съществуват йерархични различия, при които представителите на националните малцинства на изпълнителни постове са донякъде по-слабо представени. Освен това недостатъци са наблюдавани и по отношение на напредъка на индивидуалното многоезичие на служителите във Федералната администрация.

Имигрантските малцинствени езици също са определено слабо представени във Федералната администрация.

В близкото минало размерът на войските на Швейцарската армия беше решително намален, което доведе до увеличаване на смесените в езиково отношение групи (преди Армията беше организирана на териториален принцип и следователно – главно в едноезични групи, в съответствие с традиционния принцип на териториалността.) При липсата на последователна езикова политика за Армията това развитие породило у малцинствените групи страх от германизация, тъй като смесените групи функционират главно на немски – езика на мнозинството.

Езици в бизнеса (32 компании)

	ОБЩИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ							
	Наличие на езикова стратегия	Изискване за езикови умения при набиране на кадри	Осигуряване на международна мобилност	Използване на външни преводачи	Водене на досиета за езиковите умения на персонала	Използване на мрежи за езиково обучение	Използване на програми на ЕС/финансирани	Информираност за програмите на ЕС/възможности за финансиране
широко използвани	8	23	4	5	0	3	0	0

		ВЪТРЕШНИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ						ВЪНШНИ ЕЗИКОВИ СТРАТЕГИИ			
		Партньорства с образователния сектор за изучаване на езици	Схеми за стимулиране или повишение въз основа на езиковите умения	Осигуряване на езиково обучение	Използване на Общата европейска референтна рамка на езиците (CEFR)	Езици използвани за вътрешни работни документи/интранет	Езици на софтуера/уеб програми	Езици използвани за годишни/стопански отчети	Езици използвани в маркетинга	Езици използвани за брандиране/идентичност	Езици използвани за уеб сайт
НЕ	широко използвани	4	0	5	2	30	28	29	29	32	28
БЕ	широко използвани	3	1	6	2	11	7	4	7	13	10
Други	широко използвани	3	0	3	1	7	3	7	5	11	13

Основните фактори, от които се ръководи бизнесът при оценяването на важноста на езиковите умения, трябва да се търсят във връзка със спецификата на конкретния бранш, клиента и индивидуалната роля на служителя. Макар настоящото изследване да отразява в много малка степен това положение, данните потвърждават резултатите от по-големи проучвания, които показват, че други национални езици продължават да заемат важно място в професионалния свят. Тези проучвания показват и че не може да се говори за общо, а по-скоро за секторно и локално изместване на регионален език в полза на английския. Много от по-малките бизнес предприятия във всички части на страната са едноезични.

Основни заключения

В задължителното образование силното икономическо значение на английския език е довело до конкуренция с официалните езици, които не се говорят в даден регион. В тази ситуацията отслабва позицията на малките официални езици, особено на италианския. Всъщност извън своята собствена територия рето-романският и италианският език почти не са представени в училищните програми и в обществения живот.

Напредъкът на интеграцията и валоризацията на оригиналните езици, говорени от имигрантите, е незадоволителен както в училище, така и в обществото въобще.

Обещаващи инициативи и пилотни проекти

“Schweizer Institut für Kinder und Jugendmedien” насърчава развитието на грамотността в семейството. Техният проект “Schenk mir eine Geschichte” (в свободен превод “Разкажи ми история”) е адресиран пряко към имигрантските семейства и ги насърчава да култивират собствените си езици. (http://www.sikjm.ch/d/?/d/lesefoerderung/projekte/family_literacy.html)

“ch Foundation” е важна контактна точка за програмите за езиков обмен в рамките на Швейцария и в чужбина за ученици, стажанти и студенти. В по-голямата си част тя е финансирана от Конфедерацията и кантоните. (<http://www.chstiftung.ch/>)

Кантонът Базел-Щат инициира създаването на всеобхватна езикова концепция за училищата, която признава ролята на различните езици: немския като основен, преподаваните чужди езици и родните езици на деца с имигрантски произход. (<http://sdu.edubs.ch/faecher/fremdsprachen/herkunftssprachen>)

“Forum du bilinguisme” в двуезичния град Биел/Биене подкрепя проекти, които насърчават езиковото многообразие. Така например организацията присъжда “етикет на билингвизма” на компании, които практикуват двуезична култура. (<http://www.bilinguisme.ch/>)

Няколко академични институции извършват приложни изследвания в областта на многоезичието. В това число “Osservatorio linguistico della Svizzera italiana” и “Fachstelle für Mehrsprachigkeit” към Университета за подготовка на учители в Граубюнден. И двете институции наблюдават настоящата ситуация с оглед на езиковата политика в италиано-и рето-романскоговоряща Швейцария и призовават към вземане на активни мерки. Изследователският център по въпросите на многоезичието във Фрибург/Фрайбург, който получава средства от Конфедерацията, координира изследвания, провеждани в академични институции, по темата на институционалното и индивидуалното многоезичие. www4.ti.ch/index.php?id=38747; www.phgr.ch/Mehrsprachigkeit.404.0.html?&L=0; www.institute-multilingualism.ch/en

Източници

Швейцарски закон за езиците: <http://www.admin.ch/ch/d/ff/2007/6951.pdf>.

Закон за езиците: <http://www.gr-lex.gr.ch/frontend/versions/238>.

Швейцарската конференция на кантоналните министри на образованието (EDK), Преподаване на чужди езици (на немски и френски): <http://www.edk.ch/dyn/11911.php> (посетен през януари 2012).

Швейцарската конференция на кантоналните министри на образованието (EDK), Преподаване на имигрантски езици (на немски, френски и италиански): <http://www.edk.ch/dyn/19191.php> (посетен през януари 2012).

Georges Lüdi; Iwar Werlen (2005) “Sprachenlandschaft in der Schweiz”, Neuchâtel, на разположение в Швейцарската федерална статистическа служба

Проектът 'Европейско езиково богатство' се осъществява от консорциум от над 30 партньора

С подкрепата на:

www.language-rich.eu

© **British Council 2012** Brand and Design/C001
 Британски съвет създава международни възможности за хората от Обединеното кралство и от други страни и изгражда доверие между тях в световен мащаб.
 A registered charity: 209131 (England and Wales) SC037733 (Scotland).

Публикуван от:

ISBN 978-1-107-61794-0

9 781107 617940 >